

T.C. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı

TR82 Düzey 2 Bölgesi
(Kastamonu, Çankırı ve Sinop İlleri)

Bölge Planı

2014 – 2023

Ağustos 2013

Sunuş

Dünya'da, özellikle de gelişmekte olan ekonomilerde sosyal ve ekonomik dönüşüm çok hızlı yaşanmaktadır. Bilginin ve teknolojinin yaygınlaşması ve aktarımının hızlanması benzer şekilde bireylerin ve kurumların da gelişmesini hızlandırmıştır. Bu değişim sürecinin bir parçası olarak ülkemizin, hak ettiği küresel konuma yükselmesi arzuların en ulvi olanıdır. Ülkemizin sosyal ve ekonomik anlamda önemli sayılabilecek ölçüde ilerlemiş olması durup öğünmeyi değil, yakalanan motivasyonun muhafaza edilerek, daha da ileri gidilmesini ifade etmelidir. Gelişme ve ilerleme heyecanı ile ülkemizdeki bireylerin, kurumların, yönetim anlayışının hatta fikirlerin daha da olgunlaşacağı su götürmez bir gerçektir.

Yeni iktisadi bakış açısı, ülkelerin merkezi plan ve politikalarla değil, ülke içindeki tüm sosyal ve ekonomik farklılıkları dikkate alacak şekilde bölgesel düzeyde tasarlanan plan ve politikalarla yönetimini öngörmektedir. Ülkemiz içerisinde yer alan bölgelerin ve şehirlerin farklı özelliklere sahip olması, bu bölge ve şehirlere göre özel bakış açıları geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bölge merkezli bakış açıları, bölge ihtiyaçlarını daha net görebilen, daha verimli ve hızlı politikalar izlenmesine imkân tanımaktadır.

Ülkemizdeki mevcut durumun iyi ifade edilmesi ve geleceğe yönelik doğru adımlar atılması, şüphesiz iyi planlanmış bölge planlarıyla mümkündür. Bölgesel kalkınma bakış açısının artık kurumsallaşmaya başladığı günümüzde, öngörülen ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşabilmek için Bölge Planları hayati önem taşımaktadır. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan ve 2014 – 2023 dönemini kapsayan TR82 Düzey 2 Bölgesi Bölge Planı bu bütünün önemli bir parçası olacaktır. Bölge Planı, ülkemiz içinde Bölgemizin hangi özelliklere sahip olduğunu, sosyal ve ekonomik gücünü, kırılganlıklarını ve mevcut tabloya göre alınması gereken önlemleri içeren stratejik bir dokümandır. Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan 10. Kalkınma Planı'yla paralel stratejilere sahip olan bu belge, sadece bölgesel değil ulusal politikaları da etkileyecek güçtedir.

Bölge Planı çalışmalarına her türlü katkı ve desteği sunan Bölge halkına, iş dünyası temsilcilerine, Sivil Toplum Kuruluşlarına, Ticaret ve Sanayi Odalarına, Ticaret Borsalarına, Bölge, İl ve İlçe Müdürlüklerine, Kaymakamlıklara, Belediyelere, başta Kalkınma Bakanlığı olmak üzere görüş bildiren tüm bakanlıklara, Kalkınma Kurulu üyelerine; planlama çalışmaları süresince heyecanını kaybetmeden, büyük sabır ve özveri gösteren Ajans Genel Sekreteri ve çalışanları ile Ajans Yönetim Kurulu üyelerine en içten dileklerle teşekkür ederim. Bölge Planımızın bizi 2023'e giden yolda öngördüğümüz hedeflere ulaştırmasını ve ulusal kalkınmaya en iyi şekilde hizmet etmesini temenni ederim.

Erdoğan BEKTAŞ

Kastamonu Valisi

Yönetim Kurulu Başkanı

Önsöz

Ekonomi yönetiminde karşılaşılan en önemli zorluklardan birisi, ülkemiz içindeki bölgesel gelişmişlik farklarının yüksek olmasıdır. Bu farkların yüksek olması, merkezden yönlendirilen politikaların etkisizleşmesine ve kamu kaynaklarının israfına sebep olmaktadır. Geliştirilen yeni vizyonla geçmişte tavandan tabana doğru uygulanan teşvik ve devlet müdahaleleriyle desteklenen bölgesel kalkınma anlayışı, yerini tabandan tavana doğru yükselen, yerelleşmenin önemsendiği bir bölgesel kalkınma anlayışına bırakmıştır.

Yeni kalkınma anlayışında girişimcilik, yenilikçilik ve KOBİ politikaları yoluyla Bölgenin rekabet gücünün artırılması, kurumsal ve beşeri sermayenin güçlendirilmesi, Bölgenin içsel büyüme dinamiklerinin desteklenmesi gibi amaçlar ön plana çıkmaktadır. Bu anlayışın temel uygulayıcı aktörü kalkınma ajanslarıdır.

İlk örneklerine 1930'lu yıllarda ABD'de rastlanan [Tennessee Valley Authority] kalkınma ajansları, günümüzde Avrupa Birliği ülkeleri ile adeta özdeşleşmiş durumdadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, savaşın ortaya çıkardığı tahribatı gidermek ve çeşitli nedenlerle ortaya çıkan gelişmişlik farklılıklarını azaltmak amacıyla Almanya, Avusturya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Polonya, Hollanda, İtalya, İspanya ve Portekiz gibi birçok Avrupa ülkesinde kalkınma ajansları kurulmuştur. Birliğe, 1990'lardan yıllardan itibaren Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Polonya gibi eski Doğu Bloku ülkelerinin katılımıyla, Birlik içindeki gelişmişlik farklılıkları daha da belirgin hale gelmiştir. Bu durum Birlik açısından bölgesel kalkınmanın ve dolayısıyla kalkınma ajanslarının önemini daha da arttırmış; kalkınma ajansları, Birliğin bölgesel politikalarının temel uygulama aracı konumuna gelmiştir.

AB, küreselleşme ve yapısal uyum politikalarıyla ilgili araç ve değişimler çerçevesinde, üye olacak ülkelerde bölgesel planlamanın yeni bir anlayışla ele alınarak bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasını talep etmektedir. İşte bu çerçevede Türkiye'de, kalkınma ajanslarına yönelik ilk ciddi adım, üyeliğinin tescillendiği 10-11 Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirvesi sonrasında atılmıştır. AB Komisyonu'nun hazırlamış olduğu Katılım Ortaklığı Belgesi'nde orta vadede yapılması gereken düzenlemeler arasında yer alan kalkınma ajanslarını oluşturmak amacıyla yasal düzenleme süreci başlatılmıştır.

Türkiye, kalkınma ajansları ile 2006 yılında tanışmıştır. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı koordinasyonunda Düzey 2 Bölgeleri esas alınarak hazırlanan '5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun' 08 Şubat 2006 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

5449 sayılı Kanunun Bakanlar Kuruluna verdiği yetkiye dayanılarak 31 Mayıs 2006 tarih ve 2006/10550 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 31 Mayıs 2006'da Çukurova Kalkınma Ajansı ile İzmir Kalkınma Ajansı kurulmuştur. Bu iki ajansı, diğer bölgelerde kurulan kalkınma ajansları izlemiştir. İlgili Kanun doğrultusunda 2009 sonu itibarıyla kurulması hedeflenen toplam 26 kalkınma ajansı da kurulmuştur. Bu ajansların kurulması ile bir bakıma Türkiye coğrafyası, 26 farklı bölgeye ayrılmış olmaktadır. Kurulan ajansların kurumsallaşmaları tamamlanmış olup; ajanslar bölgelerinde aktif olarak faaliyetlerine devam etmektedir.

Halen yürürlükte olan 3194 sayılı İmar Kanunu'na göre, bölge planlarının yapılması veya yaptırılması Kalkınma Bakanlığı'nın görevleri arasındadır. 09 Nisan 1985 tarih ve 18749 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan söz konusu Kanunun 8. Maddesine göre, 'Bölge planları; sosyoekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve alt yapıların dağılımını belirlemek üzere hazırlanacak bölge planlarını, gerekli gördüğü hallerde Devlet Planlama Teşkilatı yapar veya yaptırır.' Söz konusu hüküm çerçevesinde, Kalkınma Bakanlığı tarafından kalkınma ajansları bölge planlarının hazırlanması konusunda yetkilendirilmişlerdir. Nitekim 25 Temmuz 2009

tarihli ve 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan T.C. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı da, TR82 Bölgesi'ni (Kastamonu, Çankırı ve Sinop İlleri) kapsayan bir bölge planı hazırlamıştır. TR82 Bölgesi için ikinci defa hazırlanan plan, 2014-2023 dönemini kapsamaktadır. Planın hazırlanmasında katılımcı kalkınma anlayışına büyük özen gösterilmiş ve başta kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları olmak üzere, toplumun tüm kesimleri planın hazırlanma sürecine dâhil edilmiştir.

Şeffaf ve çözüm odaklı olarak hazırlanan bölge planı, bölgenin sorunlarını en iyi biçimde ortaya koymayı, bunlara ilişkin stratejiler geliştirmeyi, hedefler ortaya koymayı ve nihai amaç ve vizyona ulaşmayı sağlayacak şekilde kurgulanmıştır. Planda, hem tündengelim, hem de tümevarım yöntemleri kullanılmış ve bu yöntemler ile bölgenin her boyutu değerlendirmeye ve çıkarım yapmaya tabi tutulmuştur.

Planın özelde bölgemiz, genelde de ülkemiz için faydalı olması temennisiyle...

Av. Hilmi ERGÜR

Genel Sekreter V.

Yönetici Özeti

TR82 Düzey 2 Bölgesi Kastamonu, Çankırı ve Sinop illerinden oluşmaktadır. Bölgede merkez ilçeler dâhil Kastamonu'da 20, Çankırı'da 12 ve Sinop'ta 9 olmak üzere toplam 41 ilçe mevcuttur. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)'ne göre 2012 yılı itibarıyla Bölgenin toplam nüfusu 745.525 kişi olup Türkiye toplam nüfusunun yalnızca %1'ini oluşturmaktadır. Toplam nüfusu itibarıyla 1 milyonun altında olan tek Düzey 2 Bölgesi TR82 Bölgesi'dir. Bölgede kırsal nüfus yoğunluğu %42,7 ile Türkiye ortalamasının oldukça üstündedir. Uzun yıllar dışarıya göç veren Bölgede genç nüfus oranı düşük, yaşlı nüfus oranı ise fazladır. TR82 Bölgesi, Türkiye'deki Düzey 2 Bölgeleri arasında en yaşlı nüfusa sahip bölgedir.

Bölgenin tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Bölgede kalkolitik döneme ait höyükler, Hitit Dönemi'ne ait kalıntılar, Selçuklu, Bizans ve Osmanlı Dönemi'ne ait tarihi yapılar ve kentsel dokular bulunmaktadır. Bu nedenle, Bölgede halen varlığını sürdüren birçok gelenek bulunmaktadır. Bu gelenekler, Bölgenin mimarisi, sosyal yaşamı, mutfağı, el sanatları vb. üzerinde derin izler bırakmıştır.

TR82 Bölgesi ilk ve ortaöğretimde okullaşma oranı bakımından Türkiye'den iyi durumda olmasına rağmen yaşlı nüfus oranının yüksekliğine bağlı olarak okuma yazma bilmeyen nüfus oranı Türkiye ortalamasının üstündedir. Bölgenin, dağlık bir araziye ve dağınık yerleşimlere sahip olması taşınmaz eğitimini zorunlu kılmaktadır. Bölgede her ilde bir tane olmak üzere toplam 3 üniversite bulunmaktadır. Bölgede yaşayan öğrencilerin yurtdışı barınma oranı düşüktür. Bölgede hayat boyu öğrenme faaliyetleri yoğun olarak devam etmektedir.

Bölgede yüz bin kişi başına düşen hastane yatak sayısı ve hekim başına düşen hasta sayısı Türkiye ortalamasından iyi durumdadır. Yine de sağlık hizmet kalitesinin artırılması ve sağlık hizmetlerinin çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca yaşlı nüfus oranının yüksek olduğu Bölgede yaşlılara yönelik hizmet verecek kurum sayısı oldukça az olup; bu yönde çalışmaların yapılması büyük önem arz etmektedir.

TR82 Bölgesi'nde bulunan ve korunması gereken taşınmaz kültür varlıkları Türkiye'de bulunan kültür varlığının %2,63'ünü oluşturmaktadır. Bölgede özel ve kamu olmak üzere toplamda 7 müze bulunmaktadır ancak bu müzelerin ziyaretçi sayıları düşüktür. Ayrıca Bölgede sinema ve tiyatro salon sayıları yetersiz olup, kültür ve sanat alanında hizmet verecek yeni salon ve tesislere ihtiyaç duyulmaktadır. TR82 Bölgesi'nde dernek faaliyetleri yeterince gelişmemiştir. Bölgede faaliyet gösteren dernekler sayı bakımından Türkiye'deki derneklerin %1,34'ünü oluşturmaktadır. Aynı zamanda Bölgedeki derneklere katılım sayısı kadınlarda çok düşük olup, derneklerin faaliyetleri ise sınırlıdır.

En son açıklanan 2010 yılı verilerine göre, kişi başına Gayri Safi Katma Değer (GSKD) açısından Bölge 9.930 TL ile Türkiye ortalamasının altında yer almaktadır. TR82 Bölgesi kişi başına GSKD açısından 26 bölge arasında 17. Sırada yer almaktadır. GSKD'nin sektörel dağılımına bakıldığında ise tarım sektörünün payı %22,6 olup; Türkiye ortalaması olan %9,5'in oldukça üstünde yer almaktadır. Bölgedeki GSKD içinde sanayi sektörü %20,4'lük, hizmet sektörü ise %57,1'lik bir paya sahiptir.

TR82 Bölgesi'nde istihdam, Türkiye genelinden farklı olarak tarım sektöründe yoğunlaşmıştır. Toplam istihdamın sektörlere dağılıma bakıldığında ise tarımın payı %47,7, sanayinin payı %15,7 ve hizmetlerin payı ise %36,6'dır.

Bölgede yoksulluk oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Batı Karadeniz Bölgesi'nde yaşayanların %13,8'i, bu bölge için belirlenen yoksulluk sınırının altındadır. 2011 yılında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanan Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması'na göre, Düzey 1 Bölgeleri arasında Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nden sonra Batı Karadeniz Bölgesi yoksulluğun en yüksek olduğu 3. bölgedir.

Teşvik sistemine göre Bölge, Türkiye içerisinde en avantajlı konumlardan birine sahiptir. Kastamonu 4., Çankırı ve Sinop ise 5. bölge teşviklerinden yararlanmaktadır. Büyük pazarlara yakınlığı düşünüldüğünde, Bölgenin uzun dönemde yüksek oranda yatırım çekeceği düşünülmektedir.

TR82 Bölgesi'nde kırsal nüfus yoğunluğuna bağlı olarak tarım önemli bir yere sahip olmakla birlikte, madencilik ve turizm sektörlerinde de büyüme kaydedilmekte, zengin orman ve orman ürünleri varlığına paralel olarak imalat sanayinde ilerleme görülmektedir. Bu büyüme ve ilerleme farklı sektörlerde, farklı özellikler sergilemektedir.

Bölgenin tarımsal arazileri ormanlık alanlar ve coğrafi yapı nedeniyle küçük ve parçalıdır. Bitkisel üretim içinde en yüksek pay tahıl ve yem bitkilerine aittir. Farklı iklim ve coğrafya koşulları nedeniyle Bölge içinde ürün deseni farklılık göstermekle birlikte üretim ve verim sınırlıdır. Bölgenin yapısına uygun en önemli tarımsal faaliyet olarak hayvancılık ön plana çıkmaktadır. Hayvancılık faaliyetleri genel olarak küçük aile işletmeleri tarafından yapılmaktadır. Bölgede büyükbaş hayvancılık önemli olmakla birlikte kanatlı ve küçükbaş hayvan sektörlerinde de potansiyel bulunmaktadır.

Orman ve ormancılık açısından Bölge, Türkiye'de önemli bir yere sahiptir. Bölge yüzölçümünün yarısından fazlasını ormanlık alanlar oluşturmaktadır. Türkiye orman varlığının %6,4'ü Bölgede bulunmakta olup; ormancılık önemli bir sektör olarak öne çıkmaktadır. Türkiye endüstriyel odun üretiminin yaklaşık %17'si ve yakacak odun üretiminin %8'i Bölgede gerçekleştirilmektedir. Bölgenin sahip olduğu en önemli karşılaştırmalı üstünlüklerden birisi olan orman varlığı istenilen ölçüde kullanılamamakta, katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülememektedir.

Bölgede sanayi sektörünün bölgesel GSKD içindeki payı 2010 yılı itibarıyla %20,4 olup; bu değer Türkiye değeri olan %26,4'ün altındadır. Türkiye geneline paralel olarak, Bölgede yıllar itibarıyla tarım sektörünün payının azalması, sanayi ve hizmetler sektörünün payının artması beklenmektedir.

TR82 Bölgesi'nde organize sanayi bölgesi (OSB) ve küçük sanayi sitesi (KSS) varlığına bakıldığında toplam 10 OSB'de 62 firmanın, 22 KSS'de 1.889 firmanın faaliyet gösterdiği görülmektedir. OSB'lerde mevcut doluluk oranı ortalama %58 olup, KSS'lerde ise %81'dir.

Bölgede imalat sanayiinde öne çıkan sektörler incelendiğinde zengin orman varlığının sonucu olarak ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri ile mobilya imalatının ekonominin lokomotif sektörü olduğu görülmektedir. Sektörlerin Bölge içindeki payının yanı sıra ülke geneli içindeki payının ve sektördeki uzmanlaşma seviyesinin de belirlenebilmesi amacıyla yapılan küme analizi çalışmasına göre 3 yıldız alan tek sektör ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatıdır. Bölgede öne çıkan diğer sektörler ise gıda ürünleri ve giyim eşyaları imalatıdır. Ayrıca bu sektörler bölge ihracatının büyük bir kısmını oluşturmaktadır.

Bölge, maden çeşitliliği ve potansiyeli açısından zengin konumdadır. Bölgede maden çıkarma ve işleme faaliyetleri gün geçtikçe artmaktadır. Bakır, tuğla-kiremit kili, mermer ve tuz gelir getiren başlıca maden ürünleri olarak göze çarpmaktadır. Bölgede madenciliğin gelişmesi ulaşım, enerji ve istihdam gibi diğer alanlarla yakından bağlantılı olduğu için madencilik faaliyetleri bölge ekonomisi için stratejik bir öneme sahiptir.

TR82 Bölgesi'nde mali ve finansal yapı her geçen gün daha da gelişmektedir. Bölgede tüketici kredilerinin payı azalırken ticari kredilerin payı artmaktadır. Sektörel bazda en çok kredi ziraat ve balıkçılık, ticaret ve inşaat alanlarında kullanılmaktadır. Bölgeye yapılan kamu yatırımları yıldan yıla dalgalanma göstermekle birlikte genellikle altyapı yatırımları şeklindedir. Kamu yatırımlarının sektörel dağılımına bakıldığında ise ulaştırma-haberleşme, eğitim ve tarım alanları öne çıkmaktadır.

TR82 Bölgesi; coğrafi yapısı, iklim özellikleri, tarihi – kültürel mirası, orman varlığı ve doğal güzellikleri ile birçok turizm türü için uygun ortam sunmaktadır. 2013 yılında açılan ve kapasitesi yükseltelen

havalimanları, ilçe bağlantı yollarındaki iyileştirmeler, Ilgaz tüneli yatırımı ile TR82 Bölgesi önümüzdeki dönemde daha ulaşılabilir hale gelecektir. Kış turizmi, eko-turizm, deniz ve kıyı turizmi, inanç ve tarihi eser turizmi Bölgede ön plana çıkmaktadır. Ayrıca önümüzdeki dönemde tanıtım ve altyapı faaliyetleri ile Bölgenin turizm çeşitliliğine; etkinlik turizmi, gastronomi turizmi, sağlık ve termal turizm, yayla turizmi, mağara turizmi, av turizmi, kongre turizmi, gençlik turizmi gibi çeşitler de dâhil edilerek turizmin Bölge ekonomisine katkısı artacaktır.

Ulaşımında ilçeler ve iller arasında birçok yatırım gerçekleştirilerek karayolları bağlantısı güçlendirilmektedir. Sinop ve Kastamonu karayolu ulaşımının geliştirilmesi için Karadeniz Sahil Yolu ve Ilgaz Tüneli ile İnebolu – Ankara bölünmüş yol çalışmaları devam etmektedir. Çankırı İl sınırları içerisinde yer alan D-100 karayolu Samsun ve İstanbul'a olan ulaşımı kolaylaştırmaktadır. Bölgedeki tek demiryolu ağı Çankırı'dan geçmekte olup, yolcu ve yük taşımacılığında kullanılan demiryolunun modernizasyon ve kapasite artırma çalışmaları sürdürülmektedir. Bölgede 2013 yılı içinde kapasitesi artan Sinop Havalimanı, yeniden hizmete giren Kastamonu Havalimanı ve Çankırı – Esenboğa Havalimanı karayolu bağlantılarını güçlendirme çalışmaları da düşünüldüğünde havacılık alanında ciddi bir yapısal değişikliğin gerçekleşmekte olduğu görülmektedir. Bölgede birçok liman ve iskele bulunmasına rağmen denizyollarının etkin biçimde kullanılmaması Bölgenin ekonomik gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Sinop ve İnebolu Limanlarının işlevlerini artırmaya yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Bölgenin doğal yapısı oldukça iyi korunmuş olmakla birlikte, içme suyu, atık su arıtma ve katı atık depolama tesis yatırımları son yıllarda hız kazanmıştır. Geri dönüşüm konusunda da özel sektör yatırımları artmakta ve Bölgede bu konudaki farkındalık yükselmektedir. Bölge sınırları içerisinde iki milli park bulunmakta olup; bu milli parklar Bölgenin biyo çeşitliliği göz önüne alındığında çok önemli bir yere sahiptir. Bölgede biyoenerji, rüzgâr ve güneş enerjisi potansiyeli yüksek olmasına rağmen Bölgenin ihtiyacı olan enerji Bölgede üretilememektedir.

Bölgedeki kentsel nüfus oranı yaklaşık %57,3'tür. Bölge ilçeleri arasında kentsel nüfus oranları bakımından büyük farklılıklar göze çarpmaktadır. Bölgedeki kentsel yerleşmelerin çoğunda plansız kentleşme önemli bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Örneğin, il merkezlerinin de dâhil olduğu birçok yerleşim yerinde tarihi dokular yeni kentsel dokularla iç içe geçerek kentsel kimliğin kaybolmasına neden olmaktadır.

Bölgenin sınai, kültürel, sanatsal ve entelektüel olarak sürekli bir üretiminin olması bölgesel kalkınmanın en önemli unsurudur. Bu üretimden herkesin eşit olarak faydalanması ve Bölge insanının ortak amaçta birleşerek hep birlikte yükselmesi hedeflenmektedir. Bütün bu hedeflere ulaşılırken Bölgeye özgü doğa en önemli güç olacaktır. Bu hususlardan yola çıkılarak TR82 Bölgesi'nin vizyonu "Sürekli Üreten, Birlikte Yükselen, Doğal Dokusuyla Fark Yaratan Kuzey Anadolu" olarak belirlenmiştir.

Bölge vizyonuna ulaşmak, alt ölçekteki sorunların da çözümünü gerektirmektedir. Planda belirlenmiş 3 amaç bu sorunların çözümüne yöneliktir. Bu amaçlar, "**Sosyal Refah**", "**Yeşil Doğa ve Yaşanabilir Mekânlar**" ve "**Potansiyelini Değere Dönüştüren Ekonomi**" olarak tespit edilmiştir.

Ekonomik kalkınmanın, sosyal kalkınmayı her zaman sağlayamadığı bilinmektedir. Bölgesel ekonomik kalkınmanın, sosyal yapıdaki temel sorunları çözmeden sürdürülebilir kılınması mümkün görünmemektedir. Sivil toplumun bölgesel kalkınmada daha etkin rol olması, beşeri kaynakların geliştirilmesi, sağlık hizmetleri kapasitesinin yükseltilmesi, kültür, sanat ve spor faaliyetlerinin bu alanlardaki altyapı yatırımları ile birlikte artırılması, çalışma ve iş ortamının iyileştirilmesi bölgesel ekonomik gelişmenin sosyal refahı sağlaması için temel ön koşullardır.

Büyük kentlerde yaşanan hızlı ve plansız nüfus artışı kentsel ve çevresel sorunları beraberinde getirmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu sorunlar daha fazla hissedilmektedir. Türkiye'de

de trafik sıklığı, yeşil alan azlığı ve genel olarak kentsel altyapı eksikliği büyük kentlerde yaşayan insanları daha yaşanabilir mekânlara yönelik yeni talep ve arayışlara itmiştir. Bu açıdan bakıldığında, Bölge yeşil doğa ve yaşanabilir mekânlara ilişkin talepleri karşılama noktasında ciddi bir avantaja sahiptir. Özellikle enerji kaynaklarının daha etkin biçimde kullanılarak çevresel tahribatın azaltılması, kentsel ve çevresel altyapı yatırımlarının tamamlanması ve doğal kaynakların daha sürdürülebilir olarak kullanılması, Bölgeye nitelikli insan kaynağı çekme ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama noktasında önemli adımlar olacaktır.

TR82 Bölgesi, tarımsal ürün çeşitliliği, zengin orman varlığı, maden rezervleri ve turizm potansiyeline sahip olmakla beraber, bu potansiyel yeterince değerlendirilememektedir. Bölge'nin zengin orman varlığına sahip olması, ahşap ürünleri sektörünü önemli hale getirmektedir. Ahşap ürünleri imalatına paralel olarak mobilya imalatı gelişmektedir. Bölgede tarımsal üretime bağlı olarak gıda ürünleri sanayi öne çıkmaktadır. Bölgenin sahip olduğu tarımsal ve orman ürün zenginliğinin yanı sıra doğal güzellikler ve tarihi dokusu, Bölgeyi önemli bir turizm değeri haline getirmektedir. Tarım ve sanayi sektörlerinde üretim ve verimlilik artırılarak sahip olunan kaynakların en iyi şekilde değerlendirilmesi sağlanmalıdır. Tarım ve ormana dayalı olmak üzere imalat sanayinde büyüme, fiziksel ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi, verim arttırıcı ve yenilikçi tekniklerin kullanılmasıyla mümkün olacaktır. Bölgede ekonomik büyümenin sağlanması ve dış ticaret kapasitesinin artırılması için, ulusal ve uluslararası ulaşım bağlantılarının güçlendirilmesi önem arz etmektedir.

İçindekiler

Sunuş	ii
Önsöz	iii
Yönetici Özeti	v
İçindekiler	ix
Tablolar	xii
Grafikler	xv
Haritalar	xvii
Kısaltmalar	xviii
Yöntem	xx
1. Giriş	1
1.1. Bölge ve Bölgesel Kalkınma	1
1.2. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması	1
1.3. Bölgeye Genel Bakış	2
1.4. Bölgenin Coğrafi Yapısı	3
2. Sosyokültürel Yapı	7
2.1. Nüfus	7
2.2. Göç	12
2.3. Eğitim	15
2.3.1. Örgün Eğitim	16
2.3.2. Hayat Boyu Öğrenme	21
2.4. Sağlık	24
2.5. Sosyal Hizmetler	28
2.6. Kültür, Sanat ve Spor	31
2.7. Sivil Toplum Kuruluşları	36
3. Ekonomik Yapı	41
3.1. Temel Ekonomik Göstergeler	41
3.1.1. Üretim	41
3.1.2. İstihdam	42
3.1.3. Çalışma Hayatı ve Sosyal Güvenlik	45
3.1.4. Gelir Dağılımı ve Yoksulluk	46
3.1.5. Fiyat Düzeyi ve Enflasyon	48
3.1.6. İş Demografisi	49
3.1.7. Ar-Ge ve Yenilikçilik	50
3.1.8. Yatırım Teşvik Sistemi ve AB Hibeleri	51
3.1.9. Bölgede Öne Çıkan Sektörler	52

3.2.	Tarım.....	57
3.2.1.	Tarımsal Yapı ve Tarımsal Alan.....	57
3.2.2.	Bitkisel Üretim.....	59
3.2.3.	Hayvansal Üretim.....	67
3.2.4.	Su Ürünleri.....	75
3.3.	Orman ve Ormanlık.....	78
3.4.	Sanayi.....	85
3.4.1.	Organize Sanayi Bölgeleri.....	85
3.4.2.	Küçük Sanayi Siteleri.....	87
3.4.3.	İmalat Sanayi.....	88
3.4.4.	Üç Yıldız Küme Analizi.....	89
3.5.	Madencilik.....	101
3.5.1.	Kastamonu İli Maden Potansiyeli.....	102
3.5.2.	Çankırı İli Maden Potansiyeli.....	102
3.5.3.	Sinop İli Maden Potansiyeli.....	102
3.6.	Ticaret.....	105
3.6.1.	Dış Ticaret.....	106
3.7.	Mali Yapı ve Finans.....	112
3.7.1.	Banka Şube Sayısı.....	112
3.7.2.	Mevduat ve Kredi.....	113
3.7.3.	Vergi Gelirleri ve Kamu Harcamaları.....	115
3.7.4.	Kamu Yatırımları.....	116
3.8.	Turizm.....	120
3.8.1.	Konaklama Hizmetleri.....	121
3.8.2.	Seyahat Hizmetleri.....	127
3.8.3.	Ulaştırma Hizmetleri.....	127
3.8.4.	Yiyecek – İçecek Hizmetleri.....	127
3.8.5.	Rekreasyon.....	128
3.8.6.	Hediyelik Ürünler.....	132
3.8.7.	Turizm Eğitimi.....	133
4.	Ulaştırma.....	136
4.1.	Karayolları.....	138
4.2.	Demiryolları.....	139
4.3.	Havayolları.....	139
4.4.	Denizyolları.....	141
5.	Çevre ve Enerji.....	144
5.1.	Çevre ve Şehir.....	150

5.1.1.	İçme Suyu ve Kanalizasyon	150
5.1.2.	Katı Atık Yönetimi	151
5.1.3.	Şehircilik	151
5.2.	Yenilenebilir Enerji Potansiyeli.....	155
5.2.1.	Hidrolik Enerji	155
5.2.2.	Rüzgâr Enerjisi	155
5.2.3.	Biyokütle Enerjisi	156
5.2.4.	Güneş Enerjisi	157
5.3.	Nükleer Enerji.....	158
6.	Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler	159
7.	Vizyon, Amaç, Hedef ve İzlem	164
7.1.	Amaç ve Hedef Açıklamaları.....	172
7.1.1.	Sosyal Refah	172
7.1.2.	Yeşil Doğa ve Yaşanabilir Mekânlar	173
7.1.3.	Potansiyelini Değere Dönüştüren Ekonomi	174
8.	Mekânsal Gelişme	177
9.	Performans Göstergeleri	181
10.	Uygulama, İzleme ve Değerlendirme	184
	Kaynakça	185

Tablolar

Tablo 1: Bölge Tipleri	1
Tablo 2: Köy ve İlçe Sayısı ile Yüzölçümüne İlişkin Genel Bilgiler	7
Tablo 3: Nüfus Yapısı ile İlgili Genel Göstergeler, 2012	7
Tablo 4: Yaş Bağımlılık Oranları, 2012 (%)	10
Tablo 5: Net Göç Hızı (‰)	12
Tablo 6: Okuma Yazma Bilmeyenlerin Toplam Nüfus İçindeki Oranları, 2012 (%)	15
Tablo 7: Bitirilen Eğitim Düzeyine Göre Nüfus Oranları, 2012 (%)	16
Tablo 8: Okul Öncesi, İlkokul ve Ortaokul Seviyelerinde Net Okullaşma Oranları, 2012 – 2013 (%)	17
Tablo 9: Ortaöğretim Seviyesine Göre Net Okullaşma Oranları, 2012 – 2013 (%)	17
Tablo 10: Ortaokul ve Ortaöğretim Seviyesinde Açık Öğretim Alan Öğrencilerin Toplam Öğrenci Sayısına Oranı, 2012 – 2013 (%)	18
Tablo 11: Taşınmaz Eğitim Ait Okul, Birim ve Öğrenci Sayıları, 2012 – 2013	18
Tablo 12: TR82 Bölgesi'nde Bulunan Üniversitelere Ait Bilgiler, 2013	19
Tablo 13: Türkiye'deki Üniversitelerin Akademik Performansa Göre Sıralanması, 2012	20
Tablo 14: Yükseköğretim Kurumu'na Ait Yurtlara İlişkin Bilgiler, 2013	20
Tablo 15: Özel Yurtlara İlişkin Bilgiler, 2013	21
Tablo 16: Hayat Boyu Öğrenme Dair Kurs ve Kursiyer Sayıları, 2011	22
Tablo 17: Hastane ve Yatak Kapasiteleri, 2011	24
Tablo 18: Sağlık Personeli Başına Düşen Nüfus Sayısı, 2011	25
Tablo 19: Sosyal Hizmetlere Ait Kurumların Bilgileri, 2013	29
Tablo 20: Taşınmaz Kültür Varlıklarının Sayıları, 2013	31
Tablo 21: Müze, Ören Yeri, Eser ve Ziyaretçi Sayıları, 2011	32
Tablo 22: Sinema Salonu, Koltuk, Gösteri ve Seyirci Sayısı, 2011	32
Tablo 23: Tiyatro Salonu, Koltuk, Gösteri ve Seyirci Sayısı, 2011	33
Tablo 24: Halk Kütüphanesi, Kitap, Yararlanıcı ve Ödünç Verilen Materyal Sayısı, 2011	33
Tablo 25: Spor Tesisi Sayıları, 2013	34
Tablo 26: Faal Dernek Sayıları ve Türkiye İçindeki Oranları, 2013	36
Tablo 27: Dernek, Üye Sayıları ve Oranları, 2010	37
Tablo 28: Vakıfların Türüne ve Kuruluş Amacına Göre Sayıları, 2013	37
Tablo 29: Kişi Başı Gayri Safi Katma Değer, 2006 – 2010 (Cari Fiyatlarla, TL)	41
Tablo 30: Sektörlerin GSKD İçindeki Payı, 2006 – 2010 (%)	41
Tablo 31: İşgücü Göstergeleri, 2008 – 2012 (%)	43
Tablo 32: İktisadi Faaliyetlere Göre İstihdam Oranı, 2009 – 2012 (%)	43
Tablo 33: TR82 Bölgesi'nde Sektörlerde Cinsiyete Göre Dağılım 2009 – 2012	43
Tablo 34: TR82 Bölgesi İllerinde İşgücü Göstergeleri, 2008 – 2010 (%)	44
Tablo 35: TR82 Bölgesi'nde Cinsiyete Göre İşgücü Göstergeleri, 2008 – 2012 (%)	44
Tablo 36: Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranı, 2008 – 2012 (%)	44
Tablo 37: Aktif Sigortalıların Pasif Sigortalılara Oranı, 2013	45
Tablo 38: Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı, 2012 (%)	46
Tablo 39: Kurulan, Tasfiye Edilen ve Kapanan Şirket Sayıları	49
Tablo 40: Patent, Faydalı Model ve Endüstriyel Tasarım Başvuru ve Tescil Sayıları, 2010 – 2012	50
Tablo 41: Teşvik Sistemi Uygulamaları, 2012	51
Tablo 42: 2001 - 2013 Arasında Düzenlenen Yatırım Teşvik Belgeleri	52
Tablo 43: Merkezi Finans ve İhale Birimi (CFCU) Tarafından Sağlanan Hibeler, (€)	52
Tablo 44: İşyeri ve İstihdam Açısından Öne Çıkan Sektörlerin Oranı, 2009 – 2010 (%)	53
Tablo 45: Maaş ve Ücretler ile Ciro Açısından Öne Çıkan Sektörlerin Oranı, 2009 – 2010 (%)	54
Tablo 46: Yatırımlar Açısından Öne Çıkan Sektörlerin Oranı, 2009 – 2010 (%)	54
Tablo 47: Tarımsal Alan Dağılımı, 2011 (%)	58
Tablo 48: Ürün Türlerine Göre Ekilen Tarla Alanı ve Üretim Miktarları, 2011	61

Tablo 49: Seçilmiş Ürün Türlerine Göre Ekilen Tarla Alanı ve Üretim Miktarları, 2011	62
Tablo 50: Yem Bitkileri Üretimi, 2011	64
Tablo 51: Bölgede Öne Çıkan Sebze Ürünleri Üretimi, 2011 (Ton).....	65
Tablo 52: Seçilmiş Meyve Ürünleri Üretimi, 2011 (Ton)	66
Tablo 53: Örtü Altı Sebze Üretimi, 2011 (Ton).....	66
Tablo 54: Organik Tarım Ürünleri Üretimi, 2011	67
Tablo 55: Büyükbaş Hayvan Varlığı, 2008 – 2011 (Adet).....	69
Tablo 56: Küçükbaş Hayvan Varlığı, 2008 – 2011 (Adet)	71
Tablo 57: Etlik Piliç Kümes Sayısı, 2012	71
Tablo 58: Etlik Piliç Sayısı, 2007 – 2011	71
Tablo 59: Yumurta Tavuğu Varlığı, 2012	73
Tablo 60: Yumurta Üretimi, 2006 – 2009 (Bin Adet)	74
Tablo 61: Yıllara Göre Bal Üretimi, 2007 – 2011 (Ton)	74
Tablo 62: Büyükbaş - Küçükbaş Hayvan Et Üretimi, 2009 (Ton)	75
Tablo 63: Büyükbaş-Küçükbaş Hayvan Süt Üretimi, 2011 (Ton).....	75
Tablo 64: TR82 ve Karadeniz Bölgesi'nde Avlanan Deniz Balığı Tür, Miktar (Ton) ve Oranları (%), 2012	76
Tablo 65: Yetiştirilen Su Ürünleri Miktarı ve Payı, 2011 (Ton)	76
Tablo 66: Ormanlık Alanlar, 2012	78
Tablo 67: Servet, Yıllık Artım ve Eta, 2012	79
Tablo 68: Mevcut Ağaç Türleri ve Kapladıkları Alan, 2012 (Hektar)	80
Tablo 69: Toplam Köy ve Orman Köyü Sayıları, 2012.....	81
Tablo 70: Türlerine Göre Orman Ürünlerinin Üretimi, 1999 – 2013 (m ³)	83
Tablo 71: Sektörlerin GSKD İçindeki Payı, 2006 – 2010 (%).....	85
Tablo 72: TR82 Bölgesi Organize Sanayi Bölgeleri	85
Tablo 73: Küçük Sanayi Siteleri	87
Tablo 74: İmalat Sanayiinde İşyeri ve İstihdam Sayısının Değişimi, 2009 - 2010.....	88
Tablo 75: İmalat Sanayiinde Öne Çıkan Sektörler, 2010	89
Tablo 76: Büyüklük, Başatlık ve Uzmanlaşma Göstergelerine Göre Eşik Değerinin Üzerinde Bulunan Sektörler.....	90
Tablo 77: 3 Yıldız Analizine Göre Bölgede Öne Çıkan Sektörler	90
Tablo 78: TR82 Bölgesi İllerinin Maden Rezervleri, 2012 (Bin Ton)	101
Tablo 79: İşyeri ve İstihdam Açısından Ticaret Sektörünün Payı, 2010	105
Tablo 80: Ticaret Sektöründe İşyeri ve İstihdam Sayısının Değişimi, 2009 – 2010.....	105
Tablo 81: Kişi Başı İhracat Miktarı, 2007 – 2011 (ABD Doları).....	106
Tablo 82: İhracat Miktarı, 2007 – 2012 (Bin ABD Doları)	106
Tablo 83: İthalat Miktarı, 2007 – 2011 (Bin ABD Doları).....	106
Tablo 84: İhracatçı Firma Sayısı, 2007 – 2012	107
Tablo 85: İthalatçı Firma Sayısı, 2007 – 2012	107
Tablo 86: Faaliyetlere Göre İhracat Rakamları, 2011 (Bin ABD Doları).....	107
Tablo 87: Faaliyetlere Göre İthalat Rakamları, 2011 (Bin ABD Doları).....	108
Tablo 88: Ülkelere Göre İhracatın Dağılımı, 2012 (Bin ABD Doları).....	110
Tablo 89: Vergi Gelirleri ve Kamu Harcamaları, 2012 (Bin TL).....	116
Tablo 90: Turizm Yatırım, Turizm İşletmesi ve Belediye Belgeli Konaklama Tesisleri, Oda ve Yatak Sayısı, 2011.....	121
Tablo 91: Tesise Geliş Sayılarına Göre Yabancı Turist Dağılımı (%)	125
Tablo 92: Turizm İşletme ve Belediye Belgeli Tesislerde Yerli ve Yabancı Turist Geceleme Sayıları, 2009 - 2011	125
Tablo 93: Tesis Sınıfına Göre Turizm İşletme Belgeli Tesisler, 2012	126
Tablo 94: Tesis Türüne Göre Turizm İşletme Belgeli Tesisler, 2012.....	126

Tablo 95: Konaklama Hizmeti Sunan Yerel Birim ve Çalışan Sayıları, 2009 – 2010.....	127
Tablo 96: Yiyecek ve İçecek Hizmeti Sunan Yerel Birim ve Çalışan Sayıları, 2009- 2010	128
Tablo 97: Turizm Merkezleri, 2012.....	130
Tablo 98: Havalimanları Özellikleri	139
Tablo 99: Yolcu Gemileri ve Yolcu İstatistikleri, 2012	141
Tablo 100: GZFT Analizi - Sosyal Refah.....	159
Tablo 101: GZFT Analizi - Yeşil Doğa ve Yaşanabilir Mekânlar	160
Tablo 102: GZFT Analizi - Potansiyelini Değere Dönüştüren Ekonomi	162
Tablo 103: Vizyon, Amaç ve Hedefler	164
Tablo 104: İlgili Plan ve Strateji Belgeleri	165
Tablo 105: Vizyon, Stratejik Amaçlar ve Hedefler.....	166
Tablo 106: TR82 Bölgesi Performans Göstergeleri	181

Grafikler

Grafik 1: Yıllar İtibarıyla Nüfus ve Nüfusun Gelecekteki Seyri, 1965 – 2023	8
Grafik 2: Nüfus Piramidi, 2012 (Beşerli Yaş Grubu ve Yüzde).....	9
Grafik 3: Göçün Yaş Yapısı, 2008 – 2012 (Kişi)	13
Grafik 4: Okuma Yazma Bilmeyenlerin Toplam Nüfusa Oranı, 2012 (%)	15
Grafik 5: Açık Öğretim Lisesine Kayıt Yaptıranların Oranı, 2010 – 2012 (%).....	18
Grafik 6: Yüz Bin Kişi Başına Düşen Yatak Sayısı, 2011	24
Grafik 7: Sağlık Personeli Başına Düşen Nüfusun On Yıllık Değişimi, 2000 – 2011	26
Grafik 8: Düzey 2 Bölgeleri İtibarıyla Sektörlerin GSKD İçindeki Payı, 2008 (%).....	42
Grafik 9: Aktif Sigortalıların Pasif Sigortalılara Oranı, (%)	45
Grafik 10: Türkiye’de Hane Halkı Kullanılabilir Yıllık Gelirin %20’lik Gruplar Halinde Dağılımı, 2003	46
Grafik 11: TR82 Bölgesi’nde Hane Halkı Kullanılabilir Yıllık Gelirin %20’lik Gruplar Halinde Dağılımı, 2003.....	46
Grafik 12: Düzey 1 Bölgeleri İtibarıyla Yoksulluk Oranı, 2010 – 2011 (%).....	47
Grafik 13: Düzey 2 Bölgeleri İtibarıyla Tüketim Harcamalarına İlişkin Fiyat Düzeyi Endeksi (TR = 100)	48
Grafik 14: Marka Başvuru ve Tescil Sayısı, 2010 – 2012	50
Grafik 15: Tarım Alanı Bakımından TR82 Bölgesi’nin Düzey 2 Bölgeleri Arasındaki Yeri, 2011.....	57
Grafik 16: Büyükbaş Hayvan Varlığı Bakımından TR82 Bölgesi’nin Düzey 2 Bölgeleri Arasındaki Yeri, 2011.....	68
Grafik 17: Düzey 2 Bölgeleri İtibarıyla Ağaç Ürünleri İmalatı İşyeri Sayısı, 2010	91
Grafik 18: Düzey 2 Bölgeleri İtibarıyla Ağaç Ürünleri İmalatı İstihdam Sayısı, 2010	91
Grafik 19: Düzey 2 Bölgeleri İtibarıyla Ağaç Ürünleri İmalatı Ciro Miktarı, 2010 (Bin TL)	92
Grafik 20: Düzey 2 Bölgeleri İtibarıyla Ağaç Ürünleri İmalatı Ciro/İşyeri Sayısı Oranı, 2010 (Bin TL) ...	92
Grafik 21: Ağaç Ürünleri İmalatı İşyeri Sayısının İllere Göre Dağılımı, 2011 (%)	93
Grafik 22: Ağaç Ürünleri İmalatı İşyeri Sayısının İlçelere Göre Dağılımı, 2011 (%).....	93
Grafik 23: Gıda Ürünleri İmalatı İşyeri Sayısının İllere Göre Dağılımı, 2011 (%)	94
Grafik 24: Gıda Ürünleri İmalatı İşyeri Sayısının İlçelere Göre Dağılımı, 2011 (%)	95
Grafik 25: Düzey 2 Bölgeleri İtibarıyla Giyim Eşyaları İmalatı Ciro/İşyeri Oranı, 2010 (Bin TL),.....	95
Grafik 26: Giyim Eşyaları İmalatı İşyeri Sayısının İllere Göre Dağılımı, 2011 (%)	96
Grafik 27: Giyim Eşyaları İmalatı İşyeri Sayısının İlçelere Göre Dağılımı, 2011 (%).....	96
Grafik 28: Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı İşyeri Sayısının İllere Göre Dağılımı, 2011 (%)	97
Grafik 29: Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı İşyeri Sayısının İlçelere Göre Dağılımı, 2011 (%)	98
Grafik 30: Mobilya İmalatı İşyeri Sayısının İllere Göre Dağılımı, 2011 (%).....	98
Grafik 31: Mobilya İmalatı İşyeri Sayısının İlçelere Göre Dağılımı, 2011 (%)	99
Grafik 32: İhracatın ve İthalatın Ekonomik Faaliyetlere Göre Dağılımı, 2011	108
Grafik 33: Kastamonu İli Ürün Gruplarına Göre İhracat Dağılımı, 2012	108
Grafik 34: Çankırı İli Ürün Gruplarına Göre İhracat Dağılımı, 2012.....	109
Grafik 35: Sinop İli Ürün Gruplarına Göre İhracat Dağılımı, 2012	109
Grafik 36: Mevduatın Krediye Dönüşme Oranı, 2004 – 2011 (%)	114
Grafik 37: Tüketici Kredilerinin ve Ticari Kredilerin Dağılımı, 2009 - 2012 (%).....	114
Grafik 38: Sektörel Bazda Kredi Dağılımı, 2009 - 2012 (%).....	115
Grafik 39: Kamu Yatırımlarından Alınan Pay, 2008 - 2012 (%).....	116
Grafik 40: Kamu Yatırımlarının Sektörel Dağılımı, 2008 – 2012 (%).....	117
Grafik 41: Türkiye’de Turizm Gelirlerinin GSYİH ve İhracat İçindeki Oranı, 1963 – 2010 (%)	120
Grafik 42: Turizm İşletme Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayıları, 2002 – 2011	122
Grafik 43: Belediye Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayıları, 2002 – 2011.....	122

Grafik 44: Turizm Tesislerine Geliş Sayısı, 2003 – 2011.....	123
Grafik 45: İşletme Belgeli Tesislerde Doluluk Oranları, 2002 – 2011.....	124
Grafik 46: Belediye Belgeli Tesislerde Doluluk Oranları, 2002 – 2011	124
Grafik 47: İl ve Devlet Yolu Toplam Uzunluğu, 2002 – 2011 (Km).....	138
Grafik 48: Bölünmüş Yol Uzunluğu, 2002 – 2012 (Km).....	139
Grafik 49: Sinop Havalimanında İniş-Kalkış Yapan Toplam Uçak Sayısı, 2008 – 2011	140
Grafik 50: Sinop Havalimanı Toplam Yolcu Sayısı, 2008 – 2011	140
Grafik 51: Sinop Havalimanı Toplam Taşınan Yük, 2008 – 2011 (Ton)	140
Grafik 52: Toplam Elleçlenen Yük, 2004 – 2012 (Bin Ton).....	141
Grafik 53: Limanlarda Gerçekleşen Toplam İhracat, 2004 – 2012 (Bin Ton).....	142
Grafik 54: Limanlarda Gerçekleşen Toplam İthalat, 2004 – 2012 (Bin Ton)	142
Grafik 55: Seçilmiş Ülkelere Göre Sera Gazı Salınımları, 1995 – 2010 (Teragram)	144
Grafik 56: Seçilmiş Ülkelere Göre Kişi Başına Düşen Milli Gelir, 1995 – 2010 (ABD Doları)	144
Grafik 57: Dünya Ölçeğinde Birincil Enerji Arzının Kaynaklara Göre Dağılımı, 1973 – 2011 (%)	145
Grafik 58: Dünyada Kurulu Gücün Yıllara Göre Değişimi, 1980 – 2010 (Bir milyon MW).....	145
Grafik 59: Türkiye'de Kurulu Gücün Yıllara Göre Değişimi, 1913 – 2011 (Bin MW)	146
Grafik 60: Türkiye'de Elektrik Üretiminin Yıllara Göre Değişimi, 1970 – 2011 (Bin GWh).....	146
Grafik 61: Kişi Başına Toplam Elektrik Tüketimi, 2007 – 2011 (KWh)	147
Grafik 62: Kişi Başına Sanayi Elektrik Tüketimi, 2007 – 2011 (KWh).....	147
Grafik 63: Kişi Başına Mesken Elektrik Tüketimi, 2007 – 2011 (KWh)	147
Grafik 64: İçme ve Kullanma Suyu Arıtma Tesisleri ile Hizmet Verilen Nüfusun Belediye Nüfusu İçindeki Oranı, 2010 (%).....	150
Grafik 65: Türkiye Toplam Rüzgâr Enerjisi Kurulu Gücü ¹ (MW) ve Dünya Geneli İçindeki Payı ² (%)..	155
Grafik 66: Rüzgâr Enerjisi Potansiyeli, (MW) ve Türkiye İçindeki Payı, (%)	156
Grafik 67: Tarımsal Teknik Biyogaz Potansiyeli (TJ/Yıl).....	157

Haritalar

Harita 1: Düzey 2 Bölgeleri Haritası	3
Harita 2: Sosyal Altyapı Haritası.....	38
Harita 3: İlçelerin Toplam Tarım Alanları, 2011 (Dekar)	59
Harita 4: İlçelere Göre Büyükbaş Hayvan Varlığı, 2011.....	70
Harita 5: İlçelere Göre Etlik Piliç İşletme Sayısı, 2012	72
Harita 6: İlçelere Göre Yumurta Tavuğu İşletme Sayısı, 2012	73
Harita 7: Sanayi Bölgeleri Haritası.....	86
Harita 8: İlçelerdeki Banka Şube Sayıları, 2012.....	113
Harita 9: Ulaşım Ağı ve Nüfusa Göre Yerleşim Kademelenmeleri	136
Harita 10: En Yakın Hizmet Merkezine Erişim	137
Harita 11: Kırsal Alana Erişim	137
Harita 12: Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası	152
Harita 13: Deprem Haritaları	153
Harita 14: Rüzgâr Enerjisi Potansiyeli.....	156
Harita 15: Avrasya Güneş Haritası	158
Harita 16: Sektörel Kademelenme 2013	177
Harita 17: Sektörel Kademelenme 2023	178
Harita 18: Mekânsal Gelişme Şeması.....	180

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
Ar-Ge	Araştırma ve Geliştirme
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü (Bugünkü adıyla Türkiye İstatistik Kurumu, TÜİK)
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı (Bugünkü adıyla Kalkınma Bakanlığı)
EİE	Elektrik İşleri Etüt İdaresi Genel Müdürlüğü (Bugünkü adıyla Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü)
GSKD	Gayri Safi Katma Değer
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GWh	Gigavat Saat (1GWh = 1.000.000 kWh)
GZFT	Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler
Ha	Hektar
HBÖ	Hayat Boyu Öğrenme
İBBS	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
Km	Kilometre
KSS	Küçük Sanayi Sitesi
KTKGB	Kültür ve Turizm Koruma ve Geliştirme Bölgesi
KUZKA	Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı
KVMGM	Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü
KYK	Kredi ve Yurtlar Kurumu
kWh	Kilovat Saat
M	Metre
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MTA	Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
MW	Megavat
NUTS	Nomenclature D'unités Territoriales Statistiques (İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması, İBBS)
OBM	Orman Bölge Müdürlükleri
ODOÜ	Odun Dışı Orman Ürünleri
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
OGM	Orman Genel Müdürlüğü
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
RES	Rüzgâr Enerjisi Santrali
SEGE	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TJ	Tera Joule
TM	Turizm Merkezi
TR	Türkiye
TR82	TR82 Düzey 2 Bölgesi
TÜFE	Tüketici Fiyatları Endeksi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
YİB	Yerel İdari Birim
WHO	World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

Yöntem

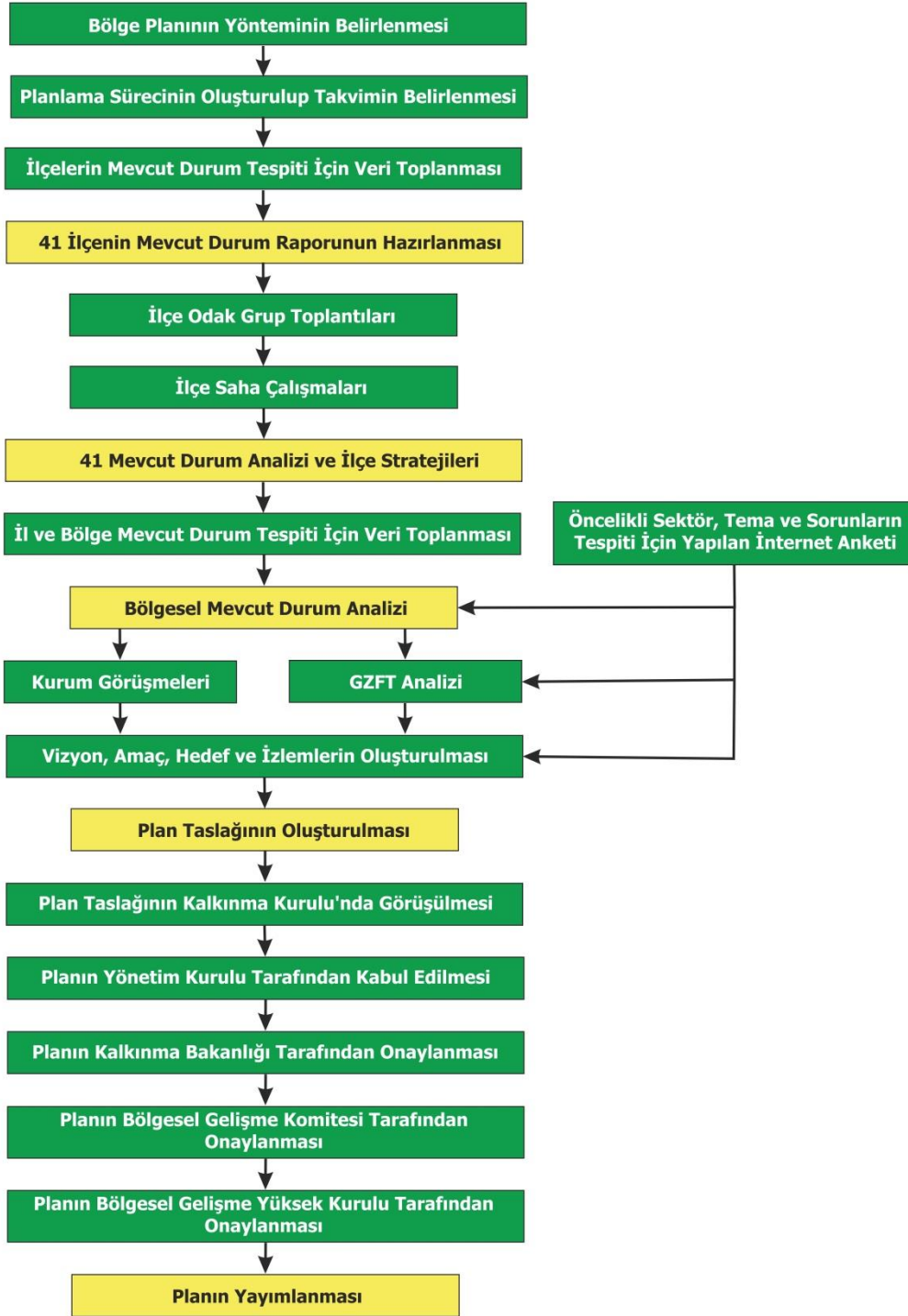
Katılımcılık ve şeffaflık gibi iyi yönetim ilkelerinden hareketle, Bölgenin sorunlarını ve bunlara yönelik çözüm yollarını mümkün olduğunca çok paydaşı içererek belirlemek amacıyla 2012 yılı başında yola çıkan Bölge Planı süreci 1,5 yıl sürmüştür. Sürecin bütün aşamalarında paydaşlar ve kamuoyu; internet sitesi, basın duyuruları, toplantılar ve yüz yüze görüşmeler aracılığıyla bilgilendirilmiştir.

Bölge Planı hazırlama çalışmalarının ilk aşaması olarak TR82 Bölgesi'ndeki tüm ilçelerin mevcut durumunu analiz etmek ve il ve Bölge içindeki yerini belirlemek amacıyla Bölge illeri olan Kastamonu, Çankırı ve Sinop'ta kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum mensubu birçok kuruluş ile bağlantıya geçilmiştir. İlgili kurum ve kuruluşlardan veriler toplanmış ve odak grup toplantıları yöntemiyle 38 ilçede 513 ve 3 il merkezinde ise 30 paydaşın görüşleri alınmıştır. Tüm ilçelerde, esnaf, iş dünyası temsilcileri, sivil toplum kuruluşları, vatandaşlar ile yüz yüze yerinde görüşülmüş ve öne çıkan firmalar ile turizm varlıkları yerinde incelenerek saha çalışmaları tamamlanmıştır. Toplanan sayısal veriler, toplantılar ve yerinde incelemelere dayanarak her bir ilçe için 1 tane olmak üzere toplamda 41 taslak analiz raporu ve her bir ilçe için stratejiler hazırlanmıştır. Taslak analizler ve stratejiler tamamlandıktan sonra internet sitesi aracılığıyla kamuoyunu bilgisine sunulmuştur. Analizler ve stratejiler, kamuoyundan gelen görüşler doğrultusunda revize edilmiştir.

Plan çalışmalarının ikinci aşaması ise illerin ve Bölgenin Türkiye ve Dünya içindeki konumunu analiz eden Bölgesel Mevcut Durum Analizidir. Bölgesel analiz için genellikle TÜİK veri tabanı kullanılmış olup; bazı verilerin temini için uluslararası kuruluşların ve bakanlıkların veri tabanlarından faydalanılmıştır. Bölgesel analizin hazırlanmasına paralel olarak "2023'e Doğru Kuzey Anadolu Anketi" başlıklı internet anketi uygulanmaya başlanmıştır. Anket, bölgenin öncelikli sorunlarını, sektörlerini, tematik alanlarını, bölgesel kalkınma için önemli somut proje önerilerini, paydaşların Ajanstan beklentilerini belirlemek için uygulanmıştır. İnternet anketi Bölgedeki yaklaşık 150 kamu kuruluşuna üst yazı ile iletilmiş ve birçok kurum ve kuruluşun resmi internet sitelerinde vatandaşların ilgisine sunulmuştur. Anket sonuçları bölgesel analiz, Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler (GZFT) Analizi ve amaç, hedef ve strateji geliştirme çalışmalarında kullanılmıştır.

İlçe analizleri ve stratejileri, bölgesel analiz, GZFT ile amaç, hedef, stratejiler ve performans göstergeleri tamamlandıktan sonra mekânsal gelişme şemaları geliştirilmiş ve plan taslağı oluşturulmuştur. Oluşturulan taslak plan önce Kalkınma Kurulu'nda ve akabinde Ajans Yönetim Kurulu'nda tartışılmış ve kabul edilmiştir. Yönetim Kurulunca kabul edilen Bölge Planı, onay için Kalkınma Bakanlığı'na gönderilmiştir. Bakanlıkça onaylanan plan, Kalkınma Bakanlığı Müsteşarı başkanlığında toplanan Bölgesel Gelişme Komitesi'nden görüş, değerlendirme ve öneri alındıktan sonra Başbakan'ın başkanlık ettiği Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

Şekil 1: Yöntem Ağacı

1. Giriş

1.1. Bölge ve Bölgesel Kalkınma

Kalkınma çok boyutlu bir kavram olup; iktisadi büyüme, sermaye birikimi, sanayileşme ve yapısal değişmeyi bünyesinde barındırır. Yalnızca ekonomik olarak değil sosyal olarak da gelişmeyi ifade eden kalkınma olgusu, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gündeme gelmiştir. Reel gelir miktarı, istihdam oranı, yaşam kalitesinin iyileşmesi, doğuştan beklenen ortalama yaşam süresi, anne - bebek ölümleri ve okullaşma oranı kalkınmanın önemli göstergelerindedir. Kalkınmanın nihai amacı, ülkenin refah düzeyini arttırmaktır. Bu amaca ulaşabilmek için mevcut kaynak ve imkânların rasyonel ve etkin bir şekilde kullanılması gerekmektedir.

Türkiye'de kalkınmanın temel aracı ulusal düzeyde tasarlanan ve tavandan tabana doğru şekillenen politikalar olmuştur. Ancak yakın geçmişe kadar yaygın biçimde uygulanan gelişme politikaları, kullanılan önemli ölçüdeki kamu kaynaklarına rağmen, bölgesel farklılıkları azaltmada ve geri kalmış bölgelerin diğerlerini yakalamasında çok etkili olamamıştır. Küresel ölçekte de gözlenen bu durum, bölgeleri kalkınmanın odağına yerleştirmiştir ve yerleşmenin önemini gözler önüne sermiştir.

Özellikle 1980'li yıllardan itibaren ekonomik kalkınmada öne çıkmaya başlayan yerel aktörler, kalkınma politikalarının yönünü ve tartışmalarının zeminini ulusal boyuttan yerel boyuta taşımış; bu süreç bölgeler arası işbirliğinin ve rekabetin daha fazla ön plana çıkmasına neden olmuştur. Söz konusu süreç içinde bölgeler ulusal sınırları aşarak işlevsel bütünlükler oluşturmuş; farklı ülkeleri bölgesel politika bağlamında işbirliğine yönlendirmiştir. Bu yüzden bölge tanımı yapmak zorlaşmakta ve yapılan tanımlar birçok kıstasa göre değişmektedir. Örneğin; sosyal bilimlerde bölge; ortak özellikler ile tanımlanan ve coğrafi bir alan olarak kullanılan bir kavramdır (Nillson, 2009). Bu tanımlamalar farklı kıstaslara göre dört başlık altında toplanabilir:

Tablo 1: Bölge Tipleri*

Kıstaslar	Bölgeleme İlkeleri	Örnekler
Doğa	Ulaşım Olanakları	Adalar, Vadiler
Kültür	Dil, Etnik Yapı, Din, Tarih	Katalonya, İskoçya
İşlev	Akışın Yoğunluğu	Kent-Bölgeler
Yönetim	İdari Sınırlar	İlçeler, İller

* Tablo, bu çalışma için uyarlanmıştır.

Kaynak: (Nillson, 2009)

Bu kıstaslara göre farklılaşan bölgelerin gelişmişlik düzeyinde de farklılıklar oluşmaktadır. Bu bölgesel gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi ise bölgesel kalkınma kavramını gündeme getirmiştir. Bölgeye içsel olan potansiyellerin harekete geçirilmesi, gelişme stratejisinin bölgesel düzeyde özgün olarak belirlenmesi ve bölgede yaşayanların karar alma süreçlerine etkin olarak katılması bölgesel kalkınma kavramının temel bileşenleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması

Karşılaştırılabilir sosyoekonomik analizlerin yapılması, Avrupa Birliği (AB) Bölgesel İstatistik Sistemi'ne uygun veri tabanı ve gösterge seti ortaya koyulması, bölgesel politika ve stratejilerin etkin bir şekilde belirlenmesi, bölgesel fonların etkin dağılımının yapılması ve nihai olarak bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılarak ulusal kalkınmanın sağlanması niyetiyle İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırılması (İBBS) oluşturulmuştur. Bu kapsamda Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarlığı ile Devlet İstatistik Enstitüsü'nün (DİE) katkılarıyla 2002 yılında İBBS çalışması nihai hale getirilmiştir. İBBS'ye göre Türkiye'de düzey 1 olarak 12, düzey 2 olarak 26 ve düzey 3 olarak 81 birim tanımlanmıştır. Bu

çalışmada öncelikle illere karşılık gelen düzey 3 birimleri oluşturulmuş ve AB'deki NUTS 3 ile bağlantısı sağlanmıştır. Ardından ortak sorunlara sahip, sosyoekonomik ve kültürel olarak birbirine yakın, coğrafi olarak benzer özellikler gösteren iller gruplandırılarak düzey 2 bölgeleri oluşturulmuştur. Düzey 1 bölgeleri ise daha üst ölçek özellikler gözetilerek düzey 2 bölgelerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. İBBS kodu beş basamaklı bir kod sisteminden oluşur. İlk iki basamak Türkiye'yi temsil eden TR'den oluşmaktadır; 3. basamak 1'den 9'a kadar rakamlara ilaveten A, B, C harfleri olmak üzere toplam 12 karakterden oluşmaktadır. Koddaki ilk 3 basamak Türkiye'de var olan 12 düzey 1 bölgesini tanımlamaktadır. Örneğin TR8 Bölgesi; Batı Karadeniz Bölgesi'ni tanımlamaktadır. Batı Karadeniz Bölgesi; Zonguldak merkezli Batı Karadeniz Bölgesi, Kastamonu merkezli Kuzey Anadolu Bölgesi ve Samsun merkezli Orta Karadeniz Bölgesi olmak üzere 3 düzey 2 bölgesinden oluşmaktadır. Kodun 4. basamağı 1'den 9'a kadar sayılardan oluşmaktadır. İlk 4 basamak Türkiye'de var olan 26 düzey 2 bölgesini tanımlamaktadır. Örneğin TR82 Bölgesi, TR8 Bölgesi'ndeki 3 düzey 2 bölgesinden biri olan Kuzey Anadolu Bölgesi'ni temsil etmektedir. Son olarak 5. basamak ise yine 1'den 9'a kadar rakamlardan oluşmaktadır ve kodun tamamı 81 tane olan il düzeyini yansıtmaktadır. Örneğin TR821 Kastamonu, TR822 Çankırı ve TR823 Sinop illerini göstermektedir. Yerel İdari Birimleri (YİB) de düzey 1 ve düzey 2 olarak sınıflandırılmıştır. YİB 1 ilçeleri, YİB 2 ise belediyeler ve belediyesi olmayan köyleri simgelemektedir. İstatistikî bölge birimleri sınıflandırılması Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA) gibi diğer kalkınma ajanslarının da kuruluşuna esas teşkil etmiştir.

1.3. Bölgeye Genel Bakış

TR82 Düzey 2 Bölgesi Kastamonu, Çankırı ve Sinop illerini içerisine almaktadır. 2012 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre TR82 Bölgesi nüfusu 745.525 kişi ile 26 düzey 2 bölgesi arasında nüfusu 1 milyonun altında olan tek düzey 2 bölgesidir. Bölge, sosyoekonomik olarak ulusal ve uluslararası çapta kabul görmüş pek çok gösterge bakımından Türkiye ortalamasından kötü bir durum sergilemektedir. Bölge, özellikle İstanbul ve Ankara'ya yoğun miktarda göç vermiştir. 2012 yılı verilerine göre Türkiye'nin oransal olarak en yaşlı nüfusa sahip 3 ili sırasıyla Sinop, Kastamonu ve Çankırı'dır. Sinop nüfusunun %16,3'ünü 65 üstü yaşlılar oluşturmaktadır. Kastamonu Üniversitesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sinop Üniversitesi yeni kurulmuş üniversiteler olmakla birlikte hızlı büyümektedirler; istihdam yaratacak iş kolları faaliyetlerinin artacak olması, erişim altyapısındaki iyileşmeler ve üniversite öğrenci kapasitelerinin yükselecek olması Bölgenin nüfusunu artırması ve gençleştirilmesi beklenmektedir. Bölgenin işletme ve imalat sanayi faaliyeti çeşitliliği, işyeri sayısı ile ihracat kapasitesi düşüktür. Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı yoğunlaşan sektördür.

2003 yılında DPT tarafından yapılan sosyoekonomik gelişmişlik endeksi çalışmasına göre Kastamonu 51. Sinop 57. ve Çankırı 59. sırada yer almaktadır. 2003 yılı çalışmasında iller 5 gruba¹ ayrılmıştır; Kastamonu, Çankırı ve Sinop, 4. grup iller arasında yer almaktadır. 2011 yılında Kalkınma Bakanlığı tarafından yapılan sosyoekonomik gelişmişlik endeksi çalışması daha farklı bir değişken grubuyla yinelenmiştir. Yeni çalışmaya göre 81 il içerisinde Kastamonu 47., Sinop 51. ve Çankırı ise 54. sırada yer almaktadır.

TR82 Bölgesi'nde Merkez ilçeler dâhil olmak üzere Kastamonu'da 20, Çankırı'da 12 ve Sinop'ta 9 ilçe bulunmaktadır. 2004 yılında DPT tarafından yapılan çalışmaya göre Türkiye'de bulunan ilçeler gelişmişlik durumuna göre 6 gruba² ayrılmıştır. Çankırı Merkez, Kastamonu Merkez ve Sinop Merkez ile Kastamonu'nun İlçesi Abana 2. grup ilçeler arasında yer alırken; Çankırı'nın İlçesi Kızılırmak, Kastamonu İlçeleri Pınarbaşı ve Doğanıyurt ile Sinop'un İlçeleri Durağan ve Dikmen 6. grupta yer alan ilçeler arasındadır.

¹ Çalışmada iller 5 gruba ayrılmış olup; 1. grup en gelişmiş, 5. grup en az gelişmiş illeri temsil etmektedir.

² Çalışmada ilçeler 6 gruba ayrılmış olup; 1. grup en gelişmiş, 6. grup en az gelişmiş ilçeleri temsil etmektedir.

Harita 1: Düzey 2 Bölgeleri Haritası

Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak tarafımızca çizilmiştir.

1.4. Bölgenin Coğrafi Yapısı

TR82 Bölgesi, birbirine yakın sosyoekonomik gelişmişliğe sahip illerden oluşmasına karşın, iller coğrafi açıdan farklılıklar arz etmektedir. Her bir ilin topoğrafyası, iklimi ve yer şekilleri diğerinden farklıdır. Hatta illerin kendi içerisinde bile farklılıklar ortaya çıkabilmektedir.

Kastamonu İli, Batı Karadeniz ve Kızılırmak Havzaları arasında kalmakta olup; kuzeyde İsfendiya (Küre) Dağları güneyde Ilgaz Dağları ile sınırlı olan alan üzerinde kuruludur. 13.152 km² yüzölçümüne sahip olan il, Türkiye yüzölçümünün yaklaşık %1,7'sini oluşturmaktadır. İlin Karadeniz kıyı şeridi uzunluğu 170 km ve denizden yüksekliği 780 metre olup; dağlar denize paralel uzanmaktadır. Bu yüzden kıyılarda Karadeniz iklimi görülürken iç kısımlarda karasal iklim özellikleri görülmektedir. Kastamonu İli çoğunlukla engebeli arazilerden oluşmaktadır, ilin kuzeyinde Küre Dağları bulunmaktadır. Karadeniz sahiline paralel olarak Küre Dağları il merkezinin kuzeyinde, güneyinde ise yine doğu batı uzantılı Ilgaz Dağları yer alır. Kastamonu %61,5 oranında ormanlarla kaplı olup; İlin topraklarının büyük bölümü tarıma elverişli değildir. Ancak vadiler etrafında küçük ovalar göze çarpar. Bunlardan önemlileri Daday ve Taşköprü ovalarını içine alan Gökırmak ile Tosya tarım alanını kapsayan Devrez Vadileridir. Ayrıca Araç, Cide ve Devrekâni çay yatakları çevresinde de ekim ve dikime elverişli alanlar bulunmaktadır. İlde Ilgaz Dağı ve Küre Dağları Milli Parkı olmak üzere 2 önemli milli park mevcuttur. Sinop'ta Sarıkum Tabiatı Koruma Alanı bulunmaktadır. Kastamonu'da Azdavay, Ilgazdağı, Taşköprü ve Tosya; Sinop'ta Bozburun Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları bulunmaktadır. Bunlara ilaveten Kastamonu'da Tosya Dipsizgöl, Abana Yeşilyuva, Merkez Şerifebacı; Çankırı Ilgaz Kadınçayırı ve Sinop'ta Hamsilos tabiat parkları bulunmaktadır. Koruma alanları kapsamında Kastamonu, Çankırı ve Sinop'ta tabiat anıtları da bulunmaktadır.

Kastamonu, Türkiye'nin en aktif fayı olan Kuzey Anadolu Fay Hattı üzerinde bulunmaktadır. İlde kıyı bölgeler üçüncü ve dördüncü derece, merkez ilçenin de dâhil olduğu iç bölgeler ise birinci derece deprem bölgesidir.

TR82 Bölgesi'ni oluşturan diğer bir il olan Çankırı ise Batı Karadeniz ile Kızılırmak havzaları arasında yer almakta; topraklarının yaklaşık %60'ı dağlar ve yüksek tepelerden oluşmaktadır. İlin yüzölçümü 7.490 km² olup; Türkiye yüzölçümünün yaklaşık %0,94'ünü oluşturmaktadır. İlin denizden yüksekliği ise 723 metredir. Karadeniz geçiş iklim kuşağında olmasına rağmen ilde karasal iklim hâkimdir. Karadeniz iklimi etkisi ilin kuzeyinde bulunan ve denize paralel uzanan dağların varlığı nedeniyle pek fazla

hissedilememektedir. Bu dağlardan biri olan Ilgaz Dağı aynı zamanda Çankırı il sınırlarına da girmektedir. Çankırı'da Kızılırmak Havzası en önemli ovadır; fakat havzanın da sularının tuzlu olması, sulanabilen tarım arazisinin sınırlı olmasına sebep olsa da birçok tarım faaliyetine uygun alüvyonlu topraklar bulunmaktadır. İl sınırları içindeki akarsuların en büyüğü, aynı zamanda ülkemizin en uzun nehri olan Kızılırmak'tır. Bir bölümü Çankırı sınırları içinden geçmekte ve geçtiği bölgedeki tarımsal araziye sulamak için kullanılmaktadır.

Çankırı İl'i'nin güneyindeki küçük bir bölge ikinci ve üçüncü derece, İl'in geri kalan büyük bir kısmı ise birinci derece deprem kuşağındadır.

Türkiye'nin en kuzeyinde bulunan ve TR82 Bölgesi'ni oluşturan diğer bir il de Boztepe Yarımadası üzerine kurulmuş Sinop'tur. İl'in yüzölçümü 5.791 km² olup; Türkiye yüzölçümünün yaklaşık %0,8'ini kapsar. İl'in denizden yüksekliği sadece 50 m olup; Karadeniz kıyı şeridi uzunluğu 175 km'dir. Genelde Karadeniz iklimi hâkim olmakla birlikte güney kısımlarında bozkır iklimi etkileri görülmektedir.

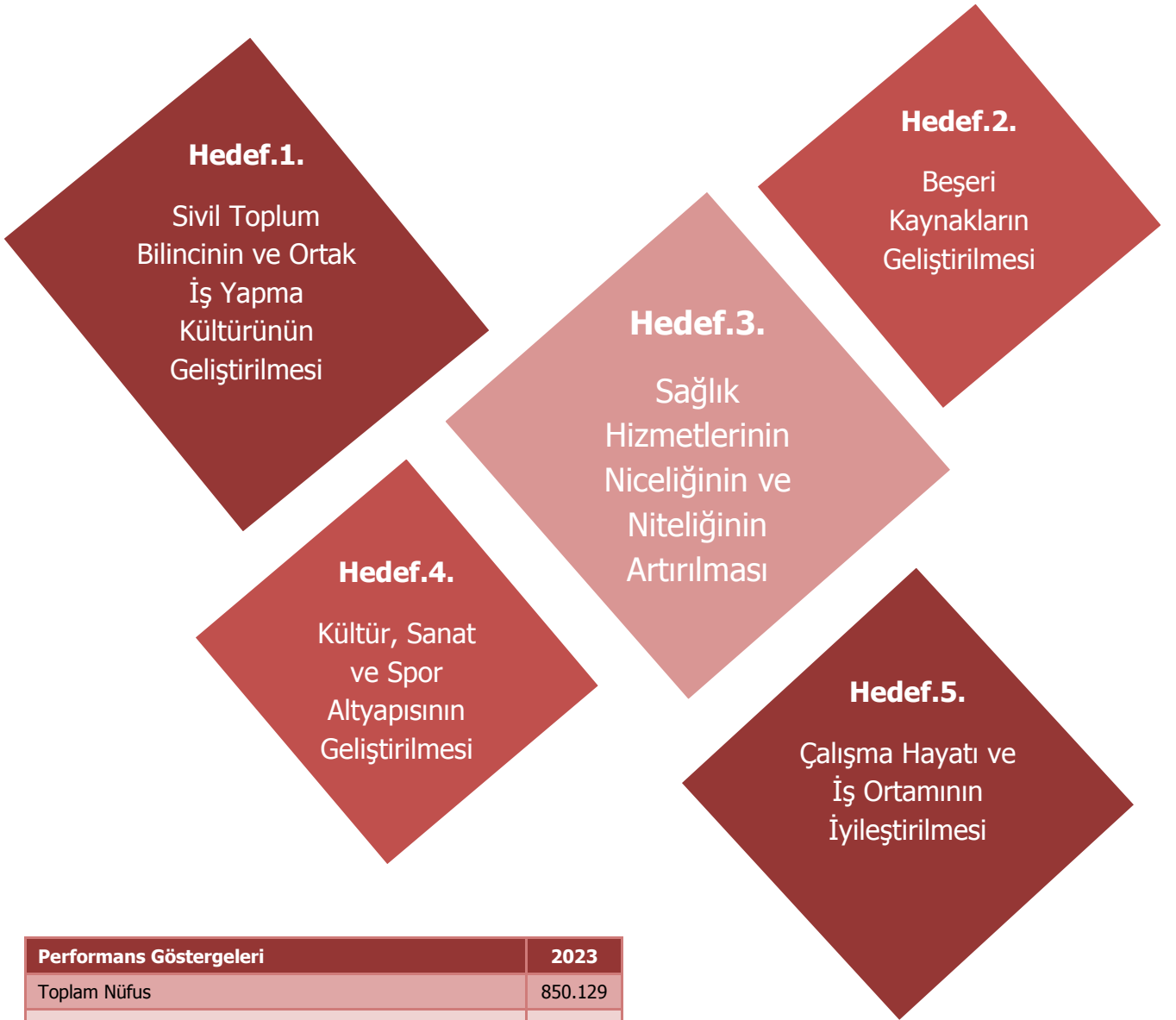
Sinop'ta, Merkez İlçe'nin de yer aldığı kıyı bölgeleri üçüncü ve dördüncü derece, iç bölgeler ise birinci ve ikinci derece deprem bölgesidir.

2

**SOSYO
KÜLTÜREL
YAPI**

2.1 Nüfus

Amaç: Sosyal Refah

Performans Göstergeleri	2023
Toplam Nüfus	850.129
15 – 64 nüfusun toplam nüfus içindeki payı	%65
Kentli nüfusun oranı	%75

2. Sosyokültürel Yapı

2.1. Nüfus

TR82 Bölgesi, merkez ilçeler dâhil toplam 41 ilçeden oluşmaktadır. Bu ilçelerin 20'si Kastamonu'ya, 12'si Çankırı'ya ve 9'u da Sinop'a aittir (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2: Köy ve İlçe Sayısı ile Yüzölçümüne İlişkin Genel Bilgiler

	Köy Sayısı (2012)	İlçe Sayısı (2012)	Yüzölçümü (Göl Hariç km ²) (2002)
Kastamonu	1.070	20	13.152,82
Çankırı	366	12	7.490,12
Sinop	470	9	5.791,90
TR82	1.906	41	26.434,84
Türkiye	34.434	957	769.603,74

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, d)

Türkiye'deki köylerin yaklaşık %5'i TR82 Bölgesi'nde yer almaktadır. 2012 yılı verilerine göre çoğu orman köyü olmakla birlikte toplam 1.070 köyü bulunan Kastamonu, Sivas ve Şanlıurfa'dan sonra Türkiye'de en fazla köye sahip üçüncü il konumundadır. Yüz ölçümü büyük ve yüzey şekilleri engebeli olduğundan dolayı Kastamonu, idari olarak çok bölünmüş bir ildir. Bu durumun bir sonucu olarak ulaşım, eğitim, sağlık gibi altyapı hizmetlerinin maliyeti artmaktadır. Yüzölçümüne göre Kastamonu sahip olduğu %50'lik payla Bölgenin en büyük ilidir; Türkiye'nin ise 17. büyük ili konumundadır. Bölge, kalkınma ajanslarının faaliyet gösterdiği 26 Düzey 2 Bölgesi arasında yüzölçümü bakımından 16. sıradadır.

2012 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre, TR82 Bölgesi'nde Türkiye'deki toplam nüfusun yalnızca %1'i yaşamaktadır (Bkz. Tablo 3). Bu bakımdan Bölge, Türkiye'deki 26 Düzey 2 Bölgesi arasında en az nüfusa sahip bölge konumundadır. Ayrıca toplam nüfusu 1 milyonun altında olan tek Düzey 2 Bölgesi TR82 Bölgesi'dir. Türkiye nüfusunun %16,6'sı genç yaş grubunda yer alırken (15-24 yaş); bu oran, TR82 Bölgesi'nde, Türkiye ortalamasının altında olup; %14,8'dir. Gerek Bölge gerekse iller bazında kentleşme oranı %50'den fazla olsa da, kent ile kır nüfusu oranı arasındaki fark Türkiye genelindeki kadar fazla değildir.

2012 yılı itibarıyla Türkiye genelinde %77,3 olan kent nüfus oranı Bölgede %57,3'tür. 2000 yılı ve sonrasındaki yıllara ait veriler ışığında kır-kent nüfus dengesine bakıldığında Türkiye ortalamasında benzer şekilde, kent nüfusunun toplam nüfus içindeki payı artarken, kır nüfusunun payı azalmaktadır. 2012 yılı ADNKS verilerine göre Çankırı, nüfus yoğunluğu en düşük 8. il iken nüfus yoğunluğu düşüklüğü bakımından 81 il içinde Kastamonu 10., Sinop ise 16. sıradadır. Bölge olarak ise TR82 Bölgesi TRA1 Düzey 2 Bölgesi'nden (Erzincan, Erzurum, Bayburt) sonra 2. en az yoğun bölgedir. Bölge düzeyinde kent merkezleri dışında nüfus yoğunluğu en fazla olan yerleşimler; Kastamonu'da Abana ve İnebolu, Çankırı'da Kurşunlu ve Orta, Sinop'ta ise Türkeli ve Gerze ilçeleridir.

Tablo 3: Nüfus Yapısı ile İlgili Genel Göstergeler, 2012

	Kastamonu	Çankırı	Sinop	TR82	Türkiye
Genç Nüfus* (15-24 Yaş)	14,3	16,1	14,6	14,8	16,6
Kent Nüfusu*	56,1	62,6	54,5	57,3	77,3
Kır Nüfusu*	43,9	37,4	45,5	42,7	22,7
Toplam Nüfus (Kişi)	359.808	184.406	201.311	745.525	75.627.384
Nüfus Yoğunluğu (Kişi/km²)	27	25	35	28	98

* Toplam Nüfusun Yüzdesi Olarak

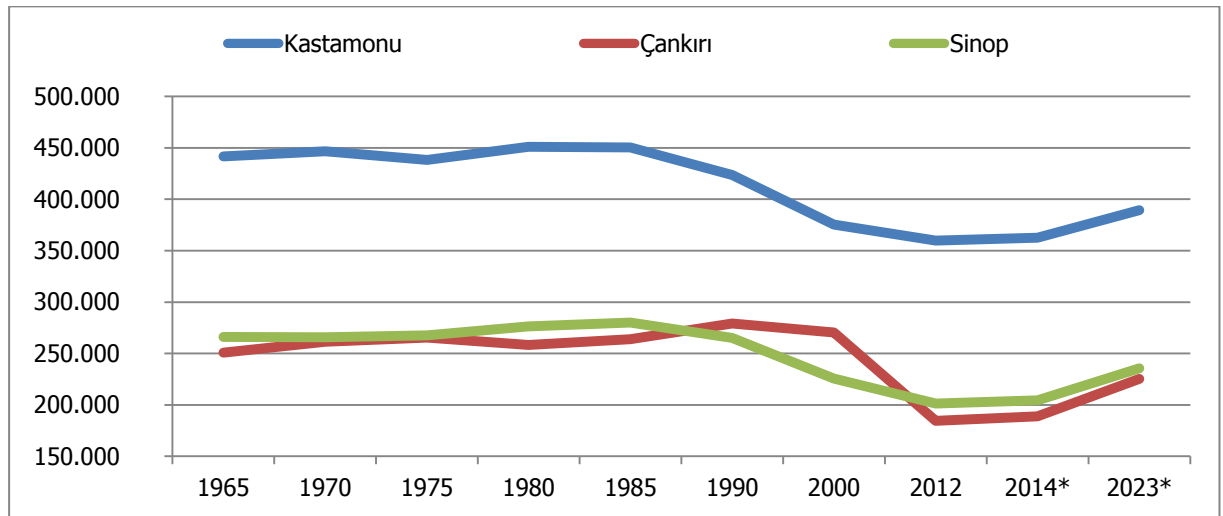
Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, g)

TR82 Bölgesi, il ve ilçe düzeyinde demografik anlamda homojen bir yapıya sahip değildir. TR82 Bölgesi'nde yer alan illerin sosyal, ekonomik ve idari yapıları tarih boyunca hep farklı olmuştur. Kastamonu, eyalet merkezi olduğu için Osmanlı Dönemi'nden 1980'lere kadar (oransal olarak) hep fazla nüfuslanmıştır. Ayrıca Sinop ve Çankırı da oransal olarak, geçmişte önemli sayılabilecek miktarda nüfusa sahip olmuştur. Ülkedeki kalkınma ve nüfus politikaları, dolaylı olarak kırdan kente göçe sebep olmuş, sanayileşen şehirleri kalabalıklaştırmış, başta erişilebilirlik olmak üzere çeşitli sebeplerden dolayı tarıma bağımlı olan küçük şehirleri ise boşaltmıştır.

Türkiye'de 1950'lerde başlayıp günümüze kadar uzanan iç göç süreçlerinin en çok etkilediği bölgelerden birisi de Kuzey Anadolu'dur. Göç, esasen 15-64 yaş grubundaki dinamik nüfusu etkilediğinden göç veren şehirlerdeki sosyal ve ekonomik yapıyı derinden etkilemiştir (KUZKA, 2013).

1950'lerde başlayan yoğun iç göç süreçleri, o dönemlerdeki yüksek doğurganlık oranlarına rağmen, TR82 Bölgesini fazlasıyla etkilemiştir (Bkz. Grafik 1). Göçün yanı sıra TR82 Bölgesi'nde demografik yapıyı en çok etkileyen unsurlardan bir diğeri de doğurganlığın azalmasıdır. Doğurganlığın azalmasında, kadınların eğitim düzeyinin artması, kadınların tarım dışı sektörlerde istihdam oranının artması, ortalama ilk evlenme yaşının yükselmesi, gebeliği önleyici yöntem kullanımının yaygınlaşması, kentleşme ve aile yapısının dönüşümü etkili olmuştur. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı tarafından yapılan Nüfus Projeksiyonu'na göre 2012 yılı itibarıyla TR82 Bölgesi'nde ortalama toplam doğurganlık hızı 2,10 olarak hesaplanmıştır (KUZKA, 2013).

Grafik 1: Yıllar İtibarıyla Nüfus ve Nüfusun Gelecekteki Seyri, 1965 – 2023

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, g)

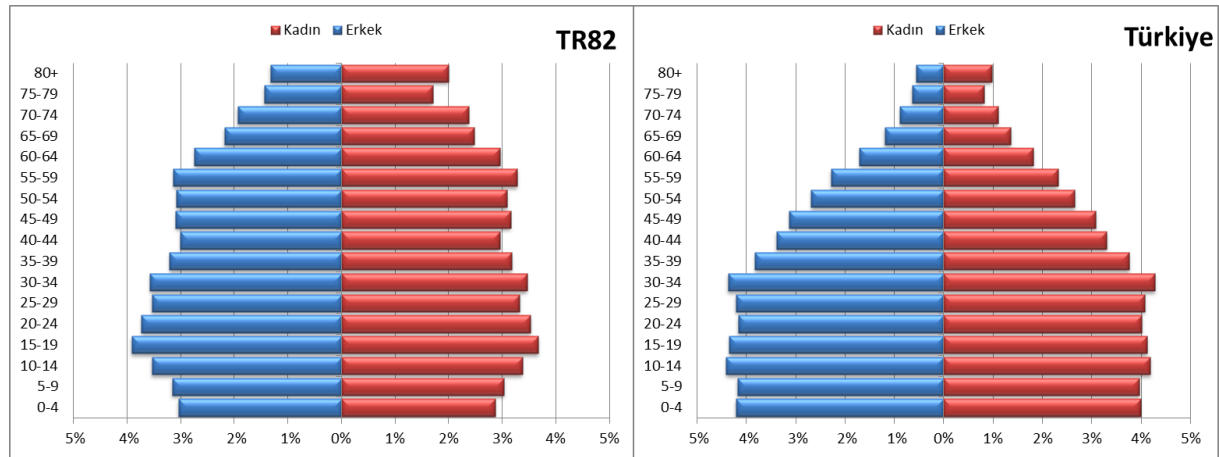
* (KUZKA, 2013)

İlgili projeksiyona göre, Bölgede toplam nüfusun 2023 yılında 850.129 olacağı öngörülmektedir. Kastamonu, Çankırı ve Sinop'un 2023'teki nüfuslarının sırasıyla 389.229, 225.368 ve 235.462 olacağı tahmin edilmektedir. Bölgedeki nüfusun gelecekteki yapısını şekillendiren temel varsayımların başında ülke ortalamasına benzer şekilde yakın gelecekte doğurganlığın azalacağı bulunmaktadır. Bölge nüfus ve kalkınma çerçevesinde düşünüldüğünde, hâlihazırda devam eden altyapı yatırımlarının Bölgedeki erişilebilirlik problemini azaltacağı, yapılacak büyük çaplı yatırımlarla Bölgedeki imalat ve turizm potansiyelinin istenilen düzeyde değerlendirilmeye başlanacağı ve bunların sonucu Bölgede istihdamın artacağı özetle Bölgeye göç başlayacağı düşünülmektedir. 2023'te etkisini daha keskin hissettirecek olan düşük doğurganlık düzeyleri, artan yaşlılığın sonucunda ölümlülüğün artmasıyla birleşerek nüfus artış hızını olumsuz etkileyecektir. İstihdam temelli göçlerle birlikte toplumsal hayata daha fazla sirayet etmeye başlayan üniversite nüfusun niteliğini arttıracaktır. Dolayısıyla TR82 Bölgesi'nin 2023 vizyonu

demografik açıdan değerlendirilirse, Bölgenin yakın gelecekte nicelikten çok niteliğiyle ön plana çıkacağı, üretken ve dinamik bir nüfus yapısına sahip olacağı söylenebilir.

Grafik 2, TR82 Bölgesi ve Türkiye'nin 2012 yılına ilişkin nüfus piramitlerini göstermektedir. Türkiye genelinde görülen doğurganlık düşüşünün yansımalarını TR82 Bölgesi'nde de görmek mümkündür. Bölge nüfus piramidinin alt kısmının, Türkiye nüfus piramidine nispeten daha dar, üst kısmının ise daha geniş olması bir gelişmişlik göstergesi olmakla birlikte bu durumun asıl nedeni Bölgede yaşanan göçtür. Türkiye'nin nüfus piramidinde yaş grupları büyüdükçe değişim daha düzgündür. TR82 Bölgesi'ne ait piramidin üst kısmı yani yaşlı nüfusunu ifade eden kısım ülke genelinden oransal olarak daha fazladır. Bu durum doğrudan yaşlı bağımlılık oranının Türkiye'den fazla olduğunu işaret etmektedir. Her iki nüfus piramidinde de yaş grupları özelinde cinsiyetler arası önemli bir fark yoktur.

Grafik 2: Nüfus Piramidi, 2012 (Beşerli Yaş Grubu ve Yüzde)

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, a)

2000'li yıllardan itibaren Dünya'da ve Türkiye'de olduğu gibi Bölgede de hızla artan bilinç düzeyi, sağlık hizmetlerinde görülen iyileşme ve hayat kalitesinin artmasından dolayı insan ömrü uzamıştır. Bölgede doğurganlığın düşük olması ve göçün yoğun yaşanması uzayan yaşam süresiyle birleşerek Bölgedeki yaşlı nüfusunun oransal olarak fazla görünmesine sebep olmaktadır. Bölgede yaşlı bağımlılık ortalamasının Türkiye ortalamasından fazla görünmesinin temel sebebi budur. Türkiye'deki genel eğilime paralel şekilde Bölgede genç nüfus oransal olarak azalmakta, yaşlı nüfus ise yine oransal olarak artmaktadır. 1990'ların sonundan itibaren yaşlı nüfusunda görülen oransal artış, 2012 yılında TR82 Bölgesi'ndeki illeri Türkiye'nin oransal olarak en yaşlı illeri haline getirmiştir. Türkiye'deki en yaşlı 5 il, sırasıyla Sinop, Kastamonu, Çankırı, Giresun ve Artvin'dir. Dolayısıyla TR82, 26 Düzey 2 Bölgesi arasında yaşlı nüfus oranının en yüksek olduğu bölge haline gelmiştir.

Genç bağımlılığı ve yaşlı bağımlılığı sırasıyla 0-14 yaş aralığındaki nüfusun ve 65 ve üstündeki yaş grubunda bulunan nüfusun, 15-64 yaş aralığındaki çalışma çağındaki nüfusa oranlanmasıyla hesaplanır. Genç ve yaşlı bağımlılığı toplamı ise toplam yaş bağımlılık oranını verir. Toplam yaş bağımlılık oranı, dinamik nüfus üzerindeki yükü ifade ettiği için önemli bir göstergedir. Yaş bağımlılık oranları TR82 ve Türkiye için değerlendirilirse, TR82'de genç bağımlılık oranı Türkiye'den düşükken, yaşlı bağımlılık oranı Türkiye'den yüksektir (Bkz. Tablo 4). Bölgede toplam yaş bağımlılık oranı Türkiye'dekinden fazladır, bu fazlalık da esasen yaşlı bağımlılık oranının yüksekliğinden kaynaklanmaktadır. Bölge içinde yaşlı bağımlılığının en yüksek olduğu il Sinop'tur.

Tablo 4: Yaş Bağımlılık Oranları, 2012 (%)

	Genç Bağımlılık Oranı (0-14 Yaş)	Yaşlı Bağımlılık Oranı (65+ Yaş)	Toplam Yaş Bağımlılık Oranı
Kastamonu	28,1	23,5	51,6
Çankırı	30,0	21,6	51,6
Sinop	29,5	25,3	54,8
TR82	29,0	23,5	52,5
Türkiye	36,9	11,1	48,0

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, g)

2.2.GÖÇ

Amaç: Sosyal Refah

Hedef.1.

Sivil Toplum
Bilincinin ve Ortak
İş Yapma
Kültürünün
Geliştirilmesi

Hedef.2.

Beşeri
Kaynakların
Geliştirilmesi

Hedef.3.

Sağlık
Hizmetlerinin
Niceliğinin ve
Niteliğinin
Artırılması

Hedef.4.

Kültür, Sanat
ve Spor
Altyapısının
Geliştirilmesi

Hedef.5.

Çalışma Hayatı ve
İş Ortamının
İyileştirilmesi

Performans Göstergeleri	2023
Toplam Nüfus	850.129
15 – 64 nüfusun toplam nüfus içindeki payı	%65
Kentli nüfusun oranı	%75

2.2. Göç

Ekonomik, sosyal, kültürel ve doğal unsurların ülke içinde homojen bir şekilde dağılmaması göçün en önemli etkenleridir. İnsanların daha iyi ve kaliteli bir hayat için hizmetlere ulaşma isteği ve yeni iş araması kimi durumlarda göçü zorunlu kılmaktadır. Göç tüm boyutlarıyla incelenmesi gereken sosyal bir olgu olma özelliğini yıllardır sürdürmeye devam etmektedir zira göç süreçleri, göç edilen yerin sosyal ve ekonomik yapısını değiştirdiği gibi terk edilen yerin de yapısını değiştirmektedir. Göç olgusu terk edilen Bölgede aile parçalanması, ekonomik zayıflık gibi sorunlar bıraktığı gibi, yerleşilen Bölgede de altyapı, kentleşme, sosyal uyumsuzluk, mekân yetersizlikleri gibi konularda birçok problemi ortaya çıkarmaktadır. Bölgede dışarıya göçün temel belirleyicileri genellikle, iş bulma ve daha iyi sosyal imkânlarla sahip olma arzusu olarak şekillenmiştir.

1975 - 2000 yılları arasında Bölge illerinde yoğun dış göç yaşanmıştır. Net göç hızlarından görüldüğü üzere, illere göre net göç hızı özellikle 1985 - 1990 yılları arasında artmıştır (Bkz. Tablo 5). Bir başka ifadeyle, TR82 Bölgesi özellikle İstanbul, Ankara, İzmir, Samsun ve Bursa gibi büyük şehirlere göç vermiştir.

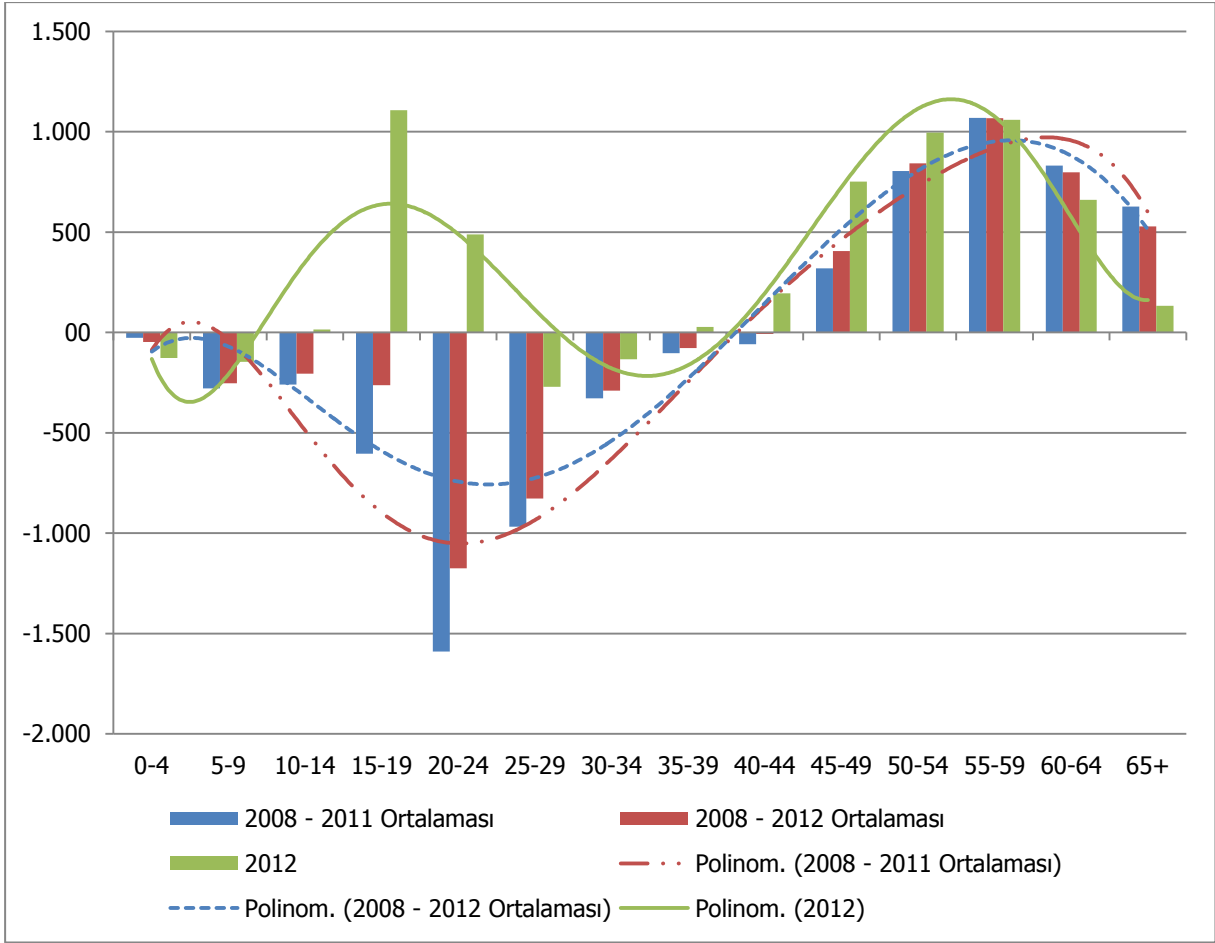
Tablo 5: Net Göç Hızı (%)

	1975 - 1980	1980 - 1985	1985 - 1990	1995 - 2000
Kastamonu	-26,5	-26,9	-66,1	-32,8
Çankırı	-59,2	-38,1	-61	-18,3
Sinop	-32,6	-38,4	-88,7	-75,7

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, n)

Geçmiş dış göç akımlarının neredeyse doyma noktasına ulaştığı TR82 Bölgesi, Türkiye'nin son dönemde kaydettiği ekonomik ve sosyal gelişmelerden payını alarak giderek bir cazibe merkezi haline gelmektedir. Bölgedeki üniversite yapısının ve sosyal hayatın gelişmesi, istihdam ve barınma imkânlarının artması kısaca bölgenin kalkınması yakın gelecekteki nüfus yapısını da şekillendirecektir. Grafik 3 ile 2008 – 2011 ve 2008 – 2012 ortalamalarının yanında 2012 için de göçün yaş yapısı gösterilmiştir. Grafikte dikey eksenin pozitif olduğu kısım Bölgenin aldığı göçü, negatif olduğu kısım verdiği göçü ifade etmektedir. Ayrıca yatay eksen göçün hangi yaş grubunda olduğunu ifade etmektedir. Bölgede göçün 5 yıllık yaş yapısına bakıldığı zaman 2012 yılında genç göçünün kompozisyonun değiştiği görülmektedir. Bu durum esasen öğrencileri ve kurumsal nüfusu (cezaevleri, yurtlar, çocuk yuvaları, huzurevleri ve kırsaldaki nüfus) yansıtmaktadır. TR82 Bölgesi'ne doğru yaşanan göçün ilginç tarafı önemli ölçülere ulaşan emeklilik göçüdür. 40-44 yaş grubundan 65+ yaş grubuna kadar Bölge nüfus kazanmaktadır. Bu esasen büyük şehirlerde yaşayan ve bu şehirlerde emekli olan Bölge insanının emeklilikten sonra tekrar memleketlerine yerleştiklerini ifade etmektedir. Bölgede emekli göçünün en yoğun yaşandığı iller Sinop ve Kastamonu'dur. 2012 yılı için TR82 Bölgesi'nde göçün yaş yapısı, 6. dereceden polinomik bir eğriyle özetlenirse, Bölgeye gelen nüfusun ekseriyetle kurumsal nüfus ve emekli nüfusu olduğu söylenebilir.

Grafik 3: Göçün Yaş Yapısı, 2008 – 2012 (Kişi)

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, a)

2.3. EĞİTİM

Amaç: Sosyal Refah

Hedef: Beşeri kaynakların geliştirilmesi

İzlem.1. Üniversitelerin altyapıları tamamlanacaktır

İzlem.2. Üniversitelerin ulusal ve uluslararası faaliyetlere katılımı arttırılacaktır

İzlem.3. Hayat boyu öğrenme faaliyetleri desteklenecektir

İzlem. 4. Yurt yatırımları teşvik edilecektir

Performans Göstergeleri	2023
Okul öncesi eğitim kurum sayısı	500
Yükseköğretim mezunu oranı (Yüksekokul, Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora)	%11
Ortaöğretim okullaşma oranı	%85
Mesleki eğitimin ortaöğretim içindeki payı	%65
Okuma yazma bilmeyenlerin içindeki kadın oranı	%50
Üniversitede okuyan öğrenci sayısı	85.000
Üniversite akademisyen sayısı	4.500
Üniversite başarı sıralaması (125 üniversite içinde)	İlk 75
KYK yurt kapasitesi	10.350
Yurtlarda (KYK & Özel) kalan öğrencilerin tüm öğrencilere oranı	%50

2.3. Eğitim

1948'de Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde eğitim, insanların sahip olması gereken en temel haklardan biri olarak kabul edilir. Eğitimin hem okulda; hem de yaygın eğitim faaliyetleriyle her yaşa hitap etmesi eğitimin sürekli olarak hayatın her alanında olmasını sağlamıştır. Böylece eğitimde kullanılan araçlar ve süreçlerle birlikte topluma yararlı, kaliteli, bilinç düzeyi yüksek ve mesleki anlamda her alanda kendini geliştirebilecek bireyler yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

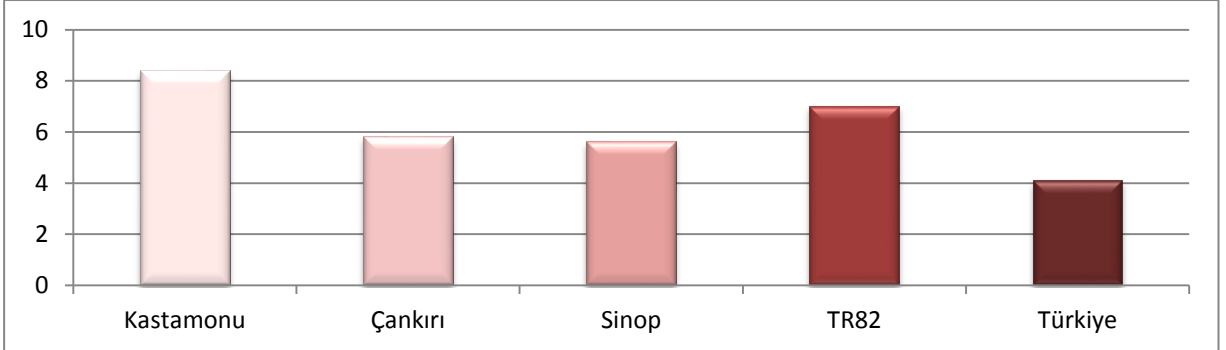
Tablo 6 Türkiye, TR82 Bölgesi ve illerindeki okuma yazma bilen ve bilmeyenlerin toplam nüfus içindeki oranlarını göstermektedir. TÜİK verilerine göre, TR82 Bölgesi'nde okuma yazma bilmeyenlerin toplam nüfusa oranı %7 olup, bunun %80'i kadındır. Bölgedeki okuma yazma bilmeyen nüfus oranı, Türkiye ortalamasının üzerinde olup, bu oranının en düşük olduğu il Sinop'tur. Bölgesel kalkınma göstergelerinin en önemlilerinden biri olan okuma yazma bilmeyen nüfus oranının Türkiye ortalamasına düşürülmesi gerekmektedir.

Tablo 6: Okuma Yazma Bilmeyenlerin Toplam Nüfus İçindeki Oranları, 2012 (%)

	Okuma Yazma Bilmeyen	Okuma Yazma Bilen	Bilinmeyen
Kastamonu	8,4	90,1	1,5
Çankırı	5,8	92,9	1,3
Sinop	5,6	93,2	1,2
TR82	7,0	91,7	1,3
Türkiye	4,1	93,3	2,6

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, ş)

Grafik 4: Okuma Yazma Bilmeyenlerin Toplam Nüfusa Oranı, 2012 (%)

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, ş)

Bölgenin eğitim düzeyine bakıldığında ilkokul, ilköğretim ve ortaokul mezunlarının toplam nüfus içerisinde yaklaşık %50'lik bir kısım kapladığı görülmektedir (Bkz. Tablo 1). Okuma yazma bilmeyenlerin oranı önceki yıllara göre azalmış durumdadır. Bu azalma da, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen okuma yazma kurslarının etkisi bulunmaktadır. Bu etki 'okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen' kategorisindeki artıştan da görülmektedir. Bölgede lise veya dengi okul mezunun toplam nüfusa oranı %15,55 ile Türkiye ortalamasının altındadır. TR82 Bölgesi illeri arasında yüksekokul ve üniversite mezunu açısından en çok nüfusa sahip il %7,30 ile Sinop iken, bu oran Kastamonu'da %6,58 ve Çankırı'da %6,69'dur. Yüksek lisans ve doktora programından mezun olmuş nüfusta ise Çankırı %0,49 ile profesyonel elemanı en çok olan ildir. Önümüzdeki 10 yıl içerisinde Bölgedeki yükseköğrenim mezunu bireylerin arttırılması, Bölgenin geleceği açısından önem arz etmektedir.

Tablo 7: Bitirilen Eğitim Düzeyine Göre Nüfus Oranları, 2012 (%)

	Kastamonu	Çankırı	Sinop	TR82	Türkiye
Okuma yazma bilmeyen	8,40	5,82	5,63	7,02	4,11
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	18,25	17,17	19,41	18,30	20,71
İlkokul mezunu	29,83	27,71	30,55	29,50	22,42
İlköğretim mezunu	16,57	17,74	17,88	17,21	18,67
Ortaokul veya dengi okul mezunu	3,70	4,65	3,58	3,90	4,20
Lise veya dengi okul mezunu	15,10	18,41	13,75	15,55	17,82
Yüksekokul veya fakülte mezunu	6,58	6,69	7,30	6,80	8,71
Yüksek lisans mezunu	0,31	0,39	0,28	0,32	0,61
Doktora mezunu	0,08	0,10	0,08	0,09	0,18
Bilinmeyen	1,17	1,31	1,54	1,30	2,56
Toplam	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, 5)

2.3.1. Örgün Eğitim

Örgün eğitim; belirli yaş grubundaki ve aynı seviyedeki bireylere, amaca göre hazırlanmış programlarla, okul çatısı altında düzenli olarak yapılan eğitimidir (Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2013). Örgün eğitim; okul öncesi, ilkokul, ortaokul, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumları tarafından verilen eğitimi kapsamaktadır. Türkiye’de 30.03.2012 tarih ve 6287 sayılı Kanun ile 2012 – 2013 öğretim yılından itibaren 4’er yıldan 3 kademeli olarak toplamda 12 yıllık zorunlu eğitime geçilmiştir (MEB, 2013). Bu 12 yıllık süre daha önceki sistemlerde okul öncesi yaşı olarak kabul edilen 6 yaşı da birinci kademede zorunlu eğitime dâhil etmiştir. Ayrıca sistem, ilkokuldan yani birinci 4 yıldan sonra ortaokulu ve/veya ortaöğretimi açıktan okuyabilme fırsatı vermiştir.

2012 – 2013 eğitim yılı başı itibarıyla okul, derslik ve öğretmen başına düşen öğrenci sayılarında Bölge illeri Türkiye ortalamasından iyi durumdadır. Okul öncesi seviyesinde Türkiye ortalamasında okul, derslik ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı sırasıyla 40, 22 ve 17 iken, bu sayı TR82 Bölgesi için 32, 18 ve 16’dır. Bölge illeri ise bölge ortalamasının yakınında bulunmaktadır (MEB, 2013). İlkokul seviyesinde okul, derslik ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalaması 192, 24 ve 20 iken TR82 Bölge ortalaması okul başına düşen öğrenci sayısı için 107, derslik başına düşen öğrenci sayısı için 16 ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ise 18’dir. Ortaokul seviyesinde okul ve derslik başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalaması için 328 ve 45 iken, TR82 Bölgesi için 200 ve 29’dur. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ise Türkiye ve TR82 Bölgesi için sırasıyla 21 ve 16’dır.

Türkiye ve TR82 Bölgesi’nde 2012 – 2013 eğitim yılı başı itibarıyla okul öncesi, ilkokul ve ortaokul okullaşma oranları gösterilmiştir (Bkz. Tablo 8). Genel olarak Bölge ve iller okul öncesi okullaşma seviyesinde Türkiye’nin üzerinde seyretmesine rağmen Bölgede okul öncesi eğitim veren kurum sayısı yetersizdir. Kastamonu’da 126, Çankırı’da 68 ve Sinop’ta 78 olmak üzere Bölgede toplamda 272 okul öncesi eğitim veren kurum bulunmaktadır. İlkokul ve ortaokul okullaşma oranında ise Kastamonu ve Sinop %99’larda seyreden oranlarla çok iyi durumda iken Çankırı %90 ile Türkiye ortalamasının altındadır. Kız ve erkek çocuklarının okullaşma oranlarında ise okul öncesi, ilkokul ve ortaokul seviyesinde önemli bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 8: Okul Öncesi, İlkokul ve Ortaokul Seviyelerinde Net Okullaşma Oranları, 2012 – 2013 (%)

	Okul Öncesi			İlkokul	Ortaokul
	3-5 yaş	4-5 yaş	5 yaş		
Kastamonu	33,67	47,78	59,38	99,71	99,52
Çankırı	32,64	45,93	59,93	90,04	90,73
Sinop	37,32	25,60	66,58	99,37	99,40
TR82	34,54	39,77	61,96	96,37	96,55
Türkiye	30,93	44,04	55,35	98,86	93,09

Kaynak: (Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2013)

Ortaöğretimdeki net okullaşma oranı Bölgenin tüm illerinde Türkiye ortalamasının üzerindedir. Özellikle ortaöğretimdeki oranlara bakıldığında Bölgede yaşayan gençlerin ve/veya ailelerinin ortaöğretim eğitimi alınması için genellikle mesleki ve teknik liseleri tercih ettikleri görülmektedir. Bölgede mesleki eğitimin tercih edilmesinin nedenlerinden biri de mesleki eğitim veren okul sayılarının genel lise sayılarının iki katından fazla olmasıdır. 2012 yılı itibarıyla Kastamonu'da 62, Çankırı'da 29 ve Sinop'ta 41 olmak üzere TR82 Bölgesi'nde toplamda 132 mesleki ve teknik eğitim veren ortaöğretim kurumu bulunmaktadır. Genel liselerin Bölgedeki toplamı ise 58'dir.

2012 – 2013 eğitim yılı başı itibarıyla ortaöğretim seviyesinde genel olarak okul, derslik ve öğretmen başına düşen öğrenci sayılarında TR82 Bölge ortalaması, Türkiye ortalamasından daha iyi bir konumdadır (MEB, 2013). Bölge ortalamasında okul başına düşen öğrenci sayısı 229 iken bu sayı Türkiye ortalaması için 480'dir. Derslik başına düşen öğrenci sayısı Bölge için 26 iken, Türkiye 39'dur. Bölge'de öğretmen başına 15 öğrenci düşerken, Türkiye ortalamasında bu sayı 20'dir.

Ortaöğretim net okullaşma oranında ise kadın ve erkek arasındaki farklar göze çarpmaktadır (Bkz. Tablo 9). Bu fark en fazla Çankırı ilinde görünmektedir. Genel ortaöğretimde tüm kategorilerde kadınların okullaşma oranı erkeklerden fazla iken, mesleki ve teknik ortaöğretimde ise erkeklerin oranı kadınlardan fazladır.

Tablo 9: Ortaöğretim Seviyesine Göre Net Okullaşma Oranları, 2012 – 2013 (%)

	Ortaöğretim			Genel Ortaöğretim			Mesleki Ortaöğretim		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Kastamonu	76,57	79,56	73,38	26,40	22,84	30,22	50,17	56,72	43,17
Çankırı	74,33	77,65	70,91	26,86	23,26	30,57	47,46	54,39	40,34
Sinop	78,60	80,17	76,97	36,20	29,95	42,72	42,40	50,22	34,25
TR82	76,50	79,13	73,75	29,82	25,35	34,50	46,68	53,78	39,25
Türkiye	70,06	70,77	69,31	34,47	32,78	36,26	35,59	37,99	33,00

Kaynak: (Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2013)

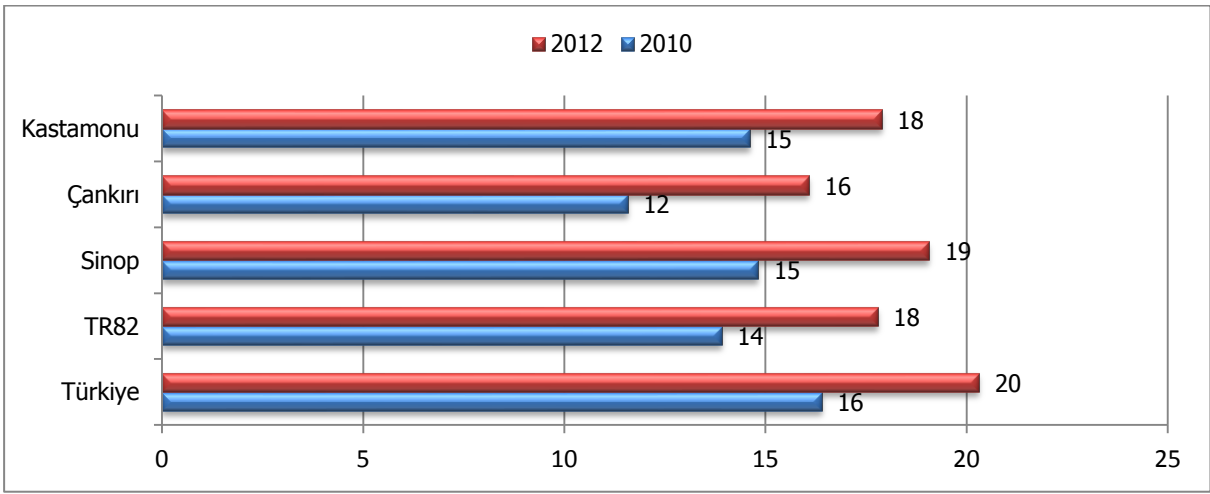
Açık öğretim lisesi ise bir çatı altında eğitim veren örgün eğitim kurumlarına devam edemeyen, örgün eğitim çağını geçiren ve liseye devam ederken açık öğretim lisesine geçmek isteyen öğrencilere hizmet vermektedir. Uzaktan eğitim görmek anlamına da gelen bu sistemde ders geçme ve kredili sistem uygulanırken, şube ve öğretmen sistemi bulunmamaktadır. Açık öğretimdeki oranlara cinsiyet farklılığı açısından bakıldığında genel olarak kız öğrencilerin çokluğu hem açık ortaokulda hem de lisede göze çarpmaktadır (Bkz. Tablo 10). Açık öğretim liselerine kayıt yaptıranların, tüm lise öğrencileri arasındaki oranlarına Grafik 5 ile bakıldığında, 2010 yılından 2012 yılına bir yükseliş olduğu görülmektedir.

Tablo 10: Ortaokul ve Ortaöğretim Seviyesinde Açık Öğretim Alan Öğrencilerin Toplam Öğrenci Sayısına Oranı, 2012 – 2013 (%)

	Açık Öğretim Ortaokulu			Açık Öğretim Lisesi		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Kastamonu	7,4	4,5	10,3	17,9	14,6	21,4
Çankırı	4,5	3,2	5,8	16,1	17,1	14,9
Sinop	6,8	4,6	9,0	19,1	17,2	21,1
TR82	6,6	4,2	8,9	17,8	16,0	19,8
Türkiye	6,6	5,1	8,1	20,3	20,9	19,6

Kaynak: (Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2013)

Grafik 5: Açık Öğretim Lisesine Kayıt Yapılanların Oranı, 2010 – 2012 (%)

Kaynak: (Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2013)

Taşınmalı eğitim, çeşitli nedenlerle birlikte okula erişimde sorunlar yaşayan ilkök, ortaokul ve ortaöğretim öğrencilerinin belirlenen okullara günü birlik taşınarak eğitim ve öğretim görmelerini sağlamak amacıyla yapılan uygulamadır (MEB, 2013). Tablo 11, Türkiye, TR82 Bölgesi ve Bölge illerindeki taşınmalı eğitime dair bilgileri göstermektedir. 2009 – 2010 eğitim öğretim yılında taşınmalı eğitim sadece ilköğretim düzeyinde yapılmış olup, aynı dönemde TR82 Bölgesi'nde yaklaşık 12.000 öğrenci taşınmıştır. 2012 – 2013 eğitim öğretim yılında ise taşınmalı eğitimin kapsamı genişletilerek ortaöğretim öğrencilerinin katılımının artırılması ve bazı yatılı okulların pansiyonlarının kapatılmasıyla birlikte taşınan öğrenci sayısı 15.705'e çıkmıştır. Taşınmalı eğitimde en yüksek sayıların Kastamonu'da olması ise ildeki küçük yerleşim birimlerinin çok fazla ve dağınık olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 11: Taşınmalı Eğitime Ait Okul, Birim ve Öğrenci Sayıları, 2012 – 2013

	Taşınılan Merkez Okul Sayısı	Taşınan Okulsuz Yerleşim Birimi Sayısı	Taşınan Okul Sayısı	Taşınan Toplam Öğrenci Sayısı
Kastamonu	66	827	741	10.221
Çankırı	35	126	244	2.203
Sinop	31	139	139	3.281
TR82	132	1.092	1.124	15.705
Türkiye	7.037	18.401	27.635	810.809

Kaynak: (Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2013)

2.3.1.1. Yükseköğretim Kurumları

Günümüz dünyasının kendini yenileme ve geliştirme yolunda büyük çabalar sarf ettiği bu yüzyılda, bilgiye ulaşmak en önemli kriter olarak sayılmakta ve daha fazla bilgiye ulaşmak için her gün daha fazla teori üretilmekte, araştırma yapılmakta ve teknoloji geliştirilmektedir. Kısacası bilgi toplumu olmaya yönelik küresel ve toplumsal bir değişme yaşanmaktadır. Bu değişme sürecinde ise üniversiteler sahip oldukları akademi ve araştırma merkezleri ile hem toplumsal gelişme de hem de yerel, bölgesel ve ulusal kalkınma da ki önemli aktörlerin başında gelmektedirler. Üniversiteler hem yeni teorilerin hem de yeni araştırmaların yapıldığı, yeni teknolojilerin üretildiği ve öğretilerek geliştirildiği yerlerdir. Bu anlamda üniversiteler işgücü piyasasına kalifiye eleman mezun ederek hem toplumu hem bölgeyi kalkındırma yönünde de önemli rollere sahiptir. Tablo 12 verilerine göre Bölgedeki üniversitelere ait; fakülte, enstitü, yüksekokul, bölüm, akademik personel ve öğrenci sayıları verilmiştir. Önümüzdeki on yıl içerisinde her üç üniversitenin de büyüme hedefleri bulunmaktadır. 2023 yılı itibarıyla Kastamonu Üniversitesi; 16 fakülte, 13 yüksekokul, 2.000 akademisyen ve 45.000 öğrenciye ulaşmayı hedeflerken, Çankırı Karatekin Üniversitesi; 10 fakülte, 13 yüksekokul, 1.475 akademisyen ve 24.745 öğrenciye ulaşmayı planlamaktadır. Sinop Üniversitesi ise 2023 yılında toplamda 9 fakülte, 7 yüksekokul, 1.000 akademisyen ve 15.000 öğrencisinin olmasını hedeflemektedir.

Tablo 12: TR82 Bölgesi'nde Bulunan Üniversitelere Ait Bilgiler, 2013

	Fakülte	Enstitü	Yüksekokul	Bölüm	Akademik Personel	Öğrenci
Kastamonu	8	2	15	177	478	12.841
Çankırı	6	4	5	57	345	7.532
Sinop	4	2	6	67	290	4.749
TR82	18	8	26	301	1.113	25.122

Kaynak: (Kastamonu Üniversitesi Rektörlüğü, 2013) (Çankırı Karatekin Üniversitesi Rektörlüğü, 2013) (Sinop Üniversitesi Rektörlüğü, 2013)

Üniversite Başarı Sıralaması

Üniversiteler, yurtdışında ve yurtiçinde çeşitli araştırma merkezleri veya üniversiteler tarafından farklı içerikli endekslerle ölçülmekte ve bir başarı sırasına tabi tutulmaktadır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi de Türkiye'deki ve dünyadaki diğer üniversitelerin başarısını akademik olarak ölçmek ve bir kategorizasyon belirlemek amacıyla 2009 yılında URAP (University Ranking by Academic Performance-Akademik Performansa göre Üniversite Sıralama) Araştırma Laboratuvarını kurmuştur. Bu laboratuvarda oluşturulan endeks; yıl içinde üniversitedeki akademisyenler tarafından yazılan makale sayısı, bu makalelere yapılan atıf sayısı, bilimsel doküman (yayın, tebliğ vb.), doktora öğrenci sayısı ve öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısını içermektedir. Bu endekse göre 2011 yılında yapılan çalışmaya göre Türkiye'de 125 üniversitenin arasında yapılan sıralamada; Sinop üniversitesi 79, Çankırı Karatekin Üniversitesi 96 ve Kastamonu Üniversitesi 109. olmuştur (Bkz. Tablo 13). 2000 yılından sonra kurulan toplamda 51 üniversite arasında ise Sinop üniversitesi 14, Çankırı Karatekin Üniversitesi 28 ve Kastamonu Üniversitesi 37'nci sırada yer almıştır. 2023 yılında ise açılan fakültelerin, enstitülerin ve çoğalan akademisyen ve öğrenci sayıları ile TR82 Bölgesi'nde bulunan üniversitelerin tüm üniversiteler sıralamasında ilk 75'e girmeleri beklenmektedir.

Tablo 13: Türkiye'deki Üniversitelerin Akademik Performansa Göre Sıralanması, 2012

Sıra	Üniversite	2011 Yılı Makale Puanı ³	Toplam Atıf Puanı ⁴	Toplam Bilimsel Doküman Puanı ⁵	Doktora Öğrencisi Puanı ⁶	Öğretim Üyesi / Öğrenci Puanı ⁷	Toplam
1	Hacettepe Üniversitesi	174.73	199.00	199.12	178.37	73.38	824.61
2	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	192.61	193.04	190.73	187.87	52.41	816.66
3	Ankara Üniversitesi	152.13	157.66	169.74	195.76	69.45	744.75
10	İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi	168.69	178.36	173.98	126.48	47.93	695.44
26	Karadeniz Teknik Üniversitesi	131.36	135.74	138.87	121.31	44.18	571.47
50	Trakya Üniversitesi	93.91	101.64	122.08	98.51	49.30	465.44
79	Sinop Üniversitesi	87.66	59.07	83.51	37.05	52.96	320.25
96	Çankırı Karatekin Üniversitesi	73.32	16.74	48.83	26.02	72.91	237.82
100	Giresun Üniversitesi	59.59	64.08	70.99	0.00	33.69	228.35
109	Kastamonu Üniversitesi	38.38	48.99	53.53	0.00	49.89	190.79
123	Ardahan Üniversitesi	49.67	4.28	29.85	16.23	28.74	128.77
124	Mardin Artuklu Üniversitesi	1.04	0.70	1.58	0.00	86.13	89.46
125	İstanbul Arel Üniversitesi	13.04	0.00	11.89	0.00	47.17	72.10

Kaynak: (Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 2012)

Üniversitelere giriş sınavı sistemi nedeniyle, üniversiteler farklı şehirlerden hatta farklı ülkelerden öğrencileri bünyesinde barındırmaktadır. Bu yüzden üniversitelerin bulunduğu şehirlere her yıl yüzlerce öğrenci gelmektedir. Bu anlamda yükseköğretimdeki en önemli ihtiyaç öğrencilerin maddi imkânlarına ve özel tercihlerine göre barınabileceği yurtlardır. TR82 Bölgesi'ndeki öğrencilerin barınma sorunu yaşadığı görülmektedir. Bölgede 25.122 üniversite öğrencisi varken, bu öğrencilerin sadece %13,5'i Kredi ve Yurtlar Kurumu'na (KYK) ait yurtlarda kalabilmektedir (Bkz. Tablo 14). Özel yurtlarda da 3.382 öğrenci ile Bölge öğrencilerinin yaklaşık %13'ü bu yurtlarda kalabilmektedir (Bkz. Tablo 15). Yani TR82 Bölgesi'nde okuyan öğrencilerin sadece %27'si yurtlarda kalabilmektedir. Hâlihazırda devam eden kamu ve özel yurt yatırımlarına ek olarak gelecek 10 yıl içerisinde üniversitelere dair yatırımlarda öncelikle öğrencilerin kalabilecekleri, yüksek kapasiteli, kaliteli ve maddi olarak uygun yurtların yapılması gerekmektedir.

Tablo 14: Yükseköğretim Kurumu'na Ait Yurtlara İlişkin Bilgiler, 2013

	Yurt Sayısı	Kapasite	Öğrenci	Boş Kapasite	Doluluk Oranı (%)	Erkek	Kadın
Kastamonu	1	1.548	1.435	113	93	562	882
Çankırı	1	1.080	1.066	14	99	432	648
Sinop	1	868	868	0	100	315	553
TR82	3	3.496	3.369	127	96	1.309	2.083
Türkiye	345	304.195	264.247	39.948	87	117.433	186.762

Kaynak: (Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2013)

³ 2011 yılı makale sayısı puanı + Öğretim üyesi başına düşen 2011 yılı makale sayısı puanı.

⁴ 2011 yılı atıf sayısı (2007-2011 yılları arası yayınlanan makalelere) puanı + Öğretim üyesi başına düşen 2011 yılı atıf sayısı (2007-2011 yılları arası yayınlanan makalelere) puanı.

⁵ 2007-2011 yılları arası yapılan toplam bilimsel doküman (yayın, tebliğ vb.) sayısı puanı + Öğretim üyesi başına düşen toplam bilimsel doküman (yayın, tebliğ vb.) sayısı puanı.

⁶ Doktora öğrenci sayısı puanı + doktora öğrenci sayısının toplam öğrenci içindeki yüzdesi puanı.

⁷ Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı puanı.

Tablo 15: Özel Yurtlara İlişkin Bilgiler, 2013

	Yurt Sayısı	Yatak Kapasitesi	Toplam Öğrenci	Doluluk Oranı (%)
Kastamonu	35	3.473	2.106	60,64
Çankırı	17	1.666	718	43,10
Sinop	21	1.501	558	37,18
TR82	73	6.640	3.382	50,93
Türkiye	4.284	390.231	205.210	52,59

Kaynak: (Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2013)

2.3.2. Hayat Boyu Öğrenme

Yaygın eğitim, örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar (MEB, 2013). Hayat boyu öğrenme (HBÖ); kişisel, toplumsal, sosyal ve istihdam ile ilişkili bir yaklaşımla bireyin; bilgi, beceri, ilgi ve yeterliliklerini geliştirmek amacıyla hayatı boyunca katıldığı her türlü öğrenme etkinlikleri olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2009).

Hayat boyu öğrenme örgün ve yaygın eğitim yoluyla verilen genel ve mesleki eğitim ve öğretimin yanında, bireyin eğitim-öğretim kurumları dışında bilgi ve beceri kazanmasına yol açan öğrenmeleri de içermektedir. Bu çerçevede hayat boyu öğrenme, okullar ve üniversitelerin yanında; işte, evde ya da herhangi bir yerde gerçekleştirilebilmektedir. Yaş, cinsiyet, sosyoekonomik statü ve eğitim seviyesi bakımından herhangi bir kısıtlamaya tabi değildir. Hayat boyu öğrenme bireylerin, toplulukların ve tüm toplumun mesleki ve sosyal başarılarına yol açacak biçimde bilgi, anlayış ve becerilerin kazanılmasını destekleyen sürekli ve planlı bir etkinlik olarak görülmelidir.

Hayat boyu öğrenme faaliyetleri sadece Millî Eğitim Bakanlığı veya Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından değil, aynı zamanda diğer kamu kurum ve kuruluşları, işçi ve işveren meslek kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları tarafından da yürütülmektedir. Bu kurs ve kursiyer sayılarını elde etmek için TÜİK bir araştırma yaparak, Bakanlık ve bağlı kurum/kuruluşlar, üniversiteler, belediyeler, konfederasyon, sendikalar, vakıf ve dernekler tarafından gerçekleştirilen yaygın eğitim faaliyetlerine ait bilgiler elde etmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu, y).

Hayat boyu öğrenmeye ait bu üç farklı veri seti birleştirildiğinde Tablo 168 ortaya çıkmaktadır. Buna göre, HBÖ faaliyetlerine en çok katılım sağlayan, toplam nüfusun %21,3'ü ile Sinop İli'dir. Türkiye'nin ortalaması %14,5 iken, TR82 Bölgesi %17,2 kurslara katılım oranı ile Türkiye ortalamasının üzerindedir.

⁸ Kursiyer sayıları hesaplanırken, aynı kişilerin farklı kursları da alıp almadığı bilinmemekte; sadece kursa katılan kişi sayısı ele alınmaktadır.

Tablo 16: Hayat Boyu Öğrenme Dair Kurs ve Kursiyer Sayıları, 2011

		Kastamonu	Çankırı	Sinop	TR82	Türkiye
Diğer Kurumlar*	Kurs sayısı	208	97	272	577	64.239
	Bitiren Kursiyer Sayısı	5.835	3.036	5.959	14.830	2.392.828
Diyabet İşleri'nin Kursları	Kurs sayısı	56	35	22	113	9.486
	Bitiren Kursiyer Sayısı	1.019	918	420	2.357	205.553
MEB'e Bağlı Kurumların Verdiği Kurslar	Kurs sayısı	58.620	14.856	36.854	110.330	8.315.810
	Bitiren Kursiyer Sayısı	58.505	14.855	36.802	110.162	8.260.967
Toplam	Kurs Sayısı	58.884	14.988	37.148	111.020	8.389.535
	Bitiren Kursiyer Sayısı	65.359	18.809	43.181	127.349	10.859.348
Hayat Boyu Öğrenme Kurslarına Katılım	2011 Nüfusu	359.759	177.211	203.027	739.997	74.724.269
	Kurs Alan Nüfus Oranı	18,2	10,6	21,3	17,2	14,5

*Bakanlık ve bağlı kurum/kuruluşlar, üniversiteler, belediyeler, konfederasyon veya sendikalar, vakıf ve dernekler
Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, t)

2.4. SAĞLIK

Amaç: Sosyal Refah

Hedef: Sağlık Hizmetlerinin Niceliğinin ve Niteliğinin Artırılması

İzlem.1. - Yeni özel ve kamu hastanelerin kurulması teşvik edilecektir

İzlem.2. - Hastanelerin hizmet kalitesinin artırılması sağlanacaktır

Performans Göstergeleri	2023
Hekim başına hasta sayısı	588
100.000 kişi başına yatak sayısı	290

2.4. Sağlık

Sağlık sistemi, sağlık altyapısı ve sağlıkta insan kaynağı olarak iki şekilde incelenebilmektedir. Sağlık altyapısı; Sağlık Bakanlığı'na veya özel sektöre ait hastane, merkez ve poliklinikler, yatak kapasitesi ve yüz bin kişi başına düşen toplam yatak sayısını kapsamaktadır. 2011 yılı TÜİK Sağlık İstatistiklerine göre TR82 Bölgesi'nde devlet ve özel toplam olmak üzere 32 adet sağlık kurumu bulunmaktadır. Tablo 17 incelendiğinde, kurum sayıları nüfusa oranlandığı zaman yaklaşık olarak Türkiye'de her 56 bin kişiye 1 sağlık kurumu düşerken; bu oranın TR82 Bölgesi için 23 bin, Kastamonu için 21 bin, Çankırı için 20 bin ve Sinop için 33 bin olduğu görülmektedir.

Kastamonu merkez hâlihazırda 400 yataklı bir devlet hastanelerinin inşası devam etmektedir. Önümüzdeki yıllarda öngörülen bazı ilçelere de hastane yapılması planlanmaktadır. Ayrıca Kastamonu'da Hacettepe Üniversitesi'nin Tıp Fakültesi kurulmuştur. Henüz fiilen Kastamonu'da bulunmasa da yapımı devam eden bina inşaatı bittikten sonra Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nin de kurularak, Tıp Fakültesi'nin Kastamonu'ya taşınması beklenmektedir. Çankırı'da ise sağlık yatırımları devam etmekte olup, ilerleyen yıllar da Çankırı'nın birçok ilçesinde Aile Sağlık ve Toplum Sağlık Merkezleri yapılması planlanmaktadır. Sinop'ta ise yapılması planlanan bir sağlık kompleksi yatırımı bulunmaktadır. İçerisinde Halk Sağlık Müdürlüğü, Verem Savaş Dispanseri ve 112 Acil Çağrı Merkezinin bulunacağı bu kompleks sayesinde Sinop'taki sağlık hizmetlerinin kalitesinin artırılması hedeflenmektedir. Ayrıca tüm il merkezlerinde 112 acil çağrının daha etkin ve verimli bir şekilde kullanılabilmesi için Acil Yardım İstasyonları ve 112 Komuta ve Kontrol Merkezlerinin kurulması planlanmaktadır. İlerleyen yıllarda sağlık alanında bölgede yapılması planlanan yatırımlarla, sağlık altyapısının daha da iyileşmesi beklenmektedir.

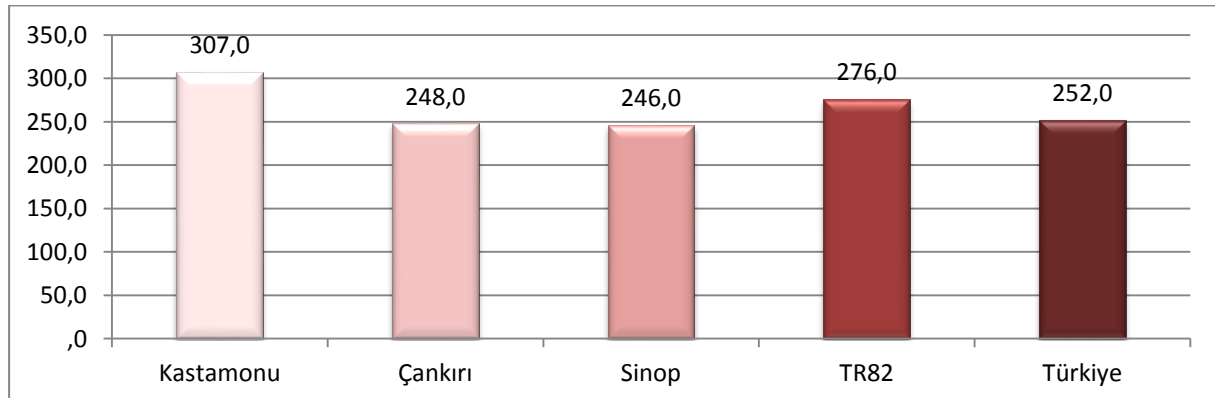
Tablo 17: Hastane ve Yatak Kapasiteleri, 2011

	Kastamonu	Çankırı	Sinop	TR82	Türkiye
Sağlık Bakanlığı Kurum Sayısı	14	8	6	28	840
Özel Kurum Sayısı	3	1	-	4	503
Toplam Yatak Kapasitesi	1.104	439	500	2.043	188.047
Yüz Bin Kişi Başına Toplam Yatak Sayısı	307	248	246	276	252

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, h)

TR82 Bölgesi'ndeki kişi başına düşen yatak sayısı Türkiye ortalamasına yakın olsa da, bu sayı yeterli değildir. Sağlık altyapısına bakıldığında, Kastamonu ilinin sağlık konusunda diğer illerden daha iyi bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Daha net bir ifadeyle, Kastamonu'da her bin kişiye 3 yatak düşebilmekteyken, bu oran diğer iller için 2'de kalmaktadır.

Grafik 6: Yüz Bin Kişi Başına Düşen Yatak Sayısı, 2011

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, h)

Bebek ölüm oranı, bir yıl içinde canlı doğup 1 yaşını doldurmadan ölen çocukların, o yıla ait bin canlı doğum içindeki payıdır (UNICEF, 2013). Bu, bir ülkedeki en önemli sağlık göstergelerinden biridir. Dünya Bankası'nın 2011 verilerine göre bebek ölüm oranları OECD ülkeleri ortalaması için her bin bebekte 6,5 iken; Doğu Asya ve Pasifik ülkelerinde %17 ve Avrupa Birliği ülkeleri ortalamasında %4,1'dir (World Bank, 2011).

Türkiye'de ise %11,5 bebek ölüm oranı ile gelişmiş olan ülkelerin gerisindedir. Bölge içinde bebek ölüm oranları, TR82 için %8,4 iken bu oran Kastamonu için her bin bebekte 6,3, Çankırı için %9 ve Sinop için %11,7'dir. Bu oranlar, Bölgede yapılan doğumların az olmasından ve mevcut doğumların bir kısmının da hastanın tercihine veya kritik sağlık durumuna göre Ankara gibi büyük şehirlerde bulunan tam teşekküllü hastanelerde gerçekleşmesinden dolayı bu istatistikler daha fazla değişkenlik göstermektedir. Daha düşük bebek ölüm oranlarının olabilmesi için Bölge illerindeki sağlık altyapısı ve özellikle doğumla ilgili kalifiye personelin çoğaltılması gerekmektedir. 2023 yılında TR82 Bölgesi'nde öngörülen sağlık iyileştirmeleri ile bebek ölümlerinin %5'e kadar düşmesi beklenmektedir.

Sağlık sektöründe görev yapan ve sağlık hizmetini sunan insan kaynağı bir diğer önemli sağlık göstergesidir. Sağlık personeli başına düşen nüfus, sağlık personeli sayısının yerleşim birimindeki toplam nüfusa bölünerek bulunmaktadır. Hekim sayısına uzman, pratisyen ve dişi hekimler de dâhildir. Türkiye ortalamasında bir hekim 600 kişiye bakarken, bu oran TR82 Bölgesi için 771 kişidir. Kastamonu'da bir hekim 736 kişi ile ilgilenirken bu sayı Çankırı ve Sinop'ta sırasıyla 802 ve 812 kişiye kadar yükselmektedir. Bölge illerinde hemşire açısından bir yoğunluk olduğu Tablo 18 ile görülmektedir. Hemşire başına düşen nüfus sayısı Türkiye için 605 iken, TR82 Bölgesi için bu sayı daha iyi bir durumda olarak 502 kişidir. Kastamonu, Çankırı ve Sinop'ta ebe başına düşen nüfus Türkiye ortalamasından iyi olsa da sağlıklı doğumlar için bu sayı yetersiz durumdadır. Eczacılar da ise Kastamonu ve Çankırı, Türkiye ortalamasının altındadır. Sinop'ta ise eczane başına 2.581 kişi düşmektedir.

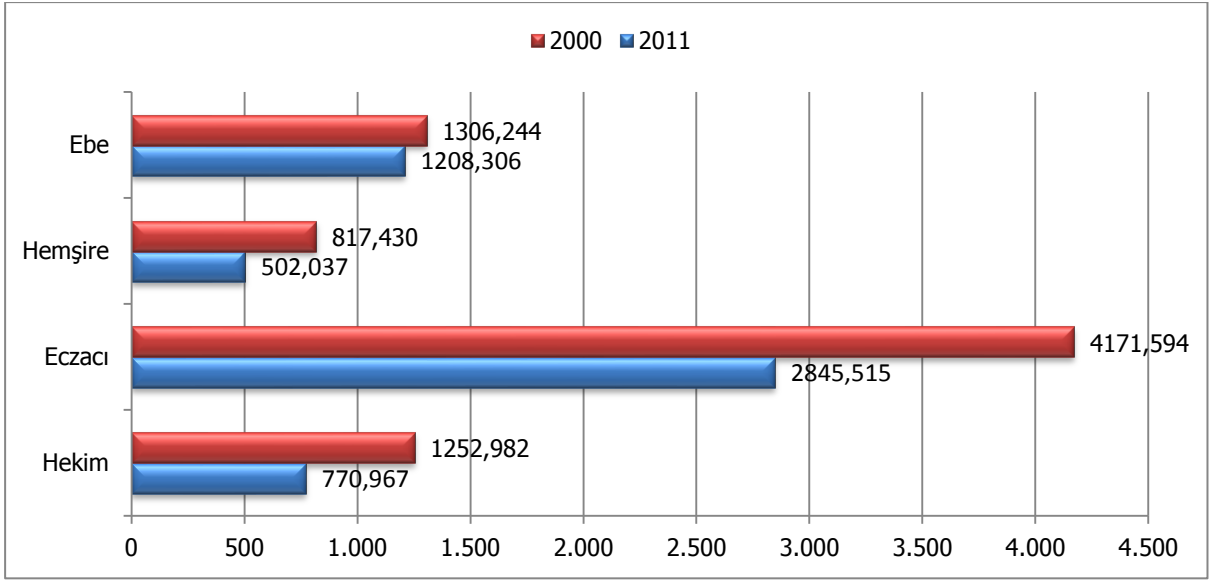
Tablo 18: Sağlık Personeli Başına Düşen Nüfus Sayısı, 2011

	Kastamonu	Çankırı	Sinop	TR82	Türkiye
Toplam Hekim	736	802	812	771	600
Hemşire	470	559	518	502	605
Ebe	1.353	1.205	1.017	1.208	1.457
Eczacı	2.902	3.073	2.581	2.846	2.899

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, h)

Grafik 7 ile birlikte son on yılda TR82 Bölgesi'nin sağlıkta bulunan insan kaynağında nasıl bir değişim olduğu görülmektedir. 2000 yılında hekim başına 1.253 kişi düşmekteyken, bu sayı 2011 yılında 771 kişidir. Hekim başına düşen kişi sayısında ki bu azalma, son on yılda Bölgede hekim sayısının artmasından ve nüfusun azalmasından kaynaklanmaktadır. Aynı durum, diğer tüm kategoriler –eczacı, hemşire ve ebe– için de geçerlidir. 2000 yılından 2011 yılına kadar TR82 Bölgesi illerinde sağlık hizmetleri açısından belirgin bir gelişim olduğu anlaşılmaktadır.

Grafik 7: Sağlık Personeli Başına Düşen Nüfusun On Yıllık Değişimi, 2000 – 2011

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, h)

2.5. SOSYAL

HİZMETLER

Amaç: Sosyal Refah

Hedef: Sağlık Hizmetlerinin Niceliğinin ve Niteliğinin Artırılması

İzlem.1. Yaşlılara ve engellilere yönelik sağlık hizmetleri yaygınlaştırılacak ve bu hizmetlere yönelik altyapı yatırımları teşvik edilecektir

Performans Göstergeleri	2023
Huzurevi sayıları	8
Rehabilitasyon merkezi sayıları	5

2.5. Sosyal Hizmetler

Sosyal Hizmetler; kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünüdür (UYAP Mevzuat, 2013). Sosyal hizmetlerin içinde çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, engelliler için rehabilitasyon merkezleri, huzurevleri, yaşlılara yönelik bakım hizmetleri, kadınlara yönelik koruyucu çalışmalar, sosyal yardımlar, yardım aylıkları, aynı yardımlar vb. bulunmaktadır. Toplumsal hayata katılımında güçlük çeken ve sosyal dışlanmaya maruz kalan kadın, çocuk, yaşlı, gazi, şehit yakını, engelli, işsiz ve yoksul gibi dezavantajlı grupların ekonomik, sosyal ve kültürel hayata tam katılımları ve yaşadıkları toplumda normal olarak kabul edilen hayat ve refah standartlarına kavuşmaları için gerekli olan fırsatları kazanmalarını sağlayan sosyal içerme sürecine dahil edilmeleri gerekmektedir. AB'ye uyum sürecinde Türkiye 2003 yılında Sosyal Dışlanmayla Mücadele Topluluk Eylem Programına katılmıştır. Buna paralel olarak da Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda erişilmesi gereken hedeflerden biri de "yoksulluk ve sosyal dışlanmanın önlenmesine yönelik politikaların uygulanmasında ve bunlara yönelik eğitim, barınma ve istihdam gibi hizmetlerde, merkezi idare ve mahalli idareler ile sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere tüm kesimlerin koordineli bir şekilde çalışması sağlanacaktır" (Devlet Planlama Teşkilatı, 2006) şeklinde belirlenmiştir.

Tablo 19, TR82 Bölgesi'ndeki sosyal hizmet veren kurumların ve yatılı olarak yararlananların sayılarını göstermektedir. Çocuk yuvaları 0 – 12 yaş grubundaki kimsesiz veya sorunlu ailelerin çocuklarının devlet tarafından koruma altına alınıp ihtiyaçlarının karşılandığı yerdir. Buna göre Bölgede, biri Kastamonu, diğeri Çankırı'da olmak üzere 2 adet çocuk yuvası bulunmaktadır. 2013 yılı itibarıyla bu yuvalarda toplamda 80 erkek ve 47 kız çocuğu kalmaktadır. Ayrıca devletin yeni politikalarından olan çocukların yurtlardan alınarak, 6 kişilik ev ortamlarında yetiştirilmesini içeren Sevgi Evleri Projesi kapsamında Kastamonu'da ve Çankırı'da 6'şar kişilik biri kız, biri erkek çocuklar için olmak üzere 2'şer tane sevgi evi bulunmaktadır. Ayrıca Bölge'de kadın sığınma evleri de bulunmaktadır.

Yetiştirme yurtları ise 13 – 18 yaş grubundaki kimsesiz veya sorunlu ailelerin çocuklarının barındığı ve ihtiyaçlarının karşılandığı yurtlardır. TR82 Bölgesi'nde toplamda 5 tane yetiştirme yurdu bulunmaktadır. Kastamonu ve Çankırı'da hem erkek hem de kız yetiştirme yurtları bulunurken, Sinop'ta sadece erkek yetiştirme yurdu mevcuttur.

Rehabilitasyon merkezleri, engelli bireylerin hem yatılı hem de gündüzlü olarak yararlanabildikleri merkezlerdir. Bu merkezlerde bireylerin eğitimleri ve tedavi bakımları karşılanmaktadır. . TÜİK'in 2011 yılında yaptığı "Nüfus ve Konut Araştırması"na göre TR82 Bölgesi nüfusunun yaklaşık %10'unun en az bir engeli bulunmaktadır (TÜİK, z). Bölge de özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri bulunurken, sosyal hizmetler kurumuna ait Kastamonu'da engellilere yönelik bir rehabilitasyon merkezi bulunmazken; Çankırı'da 2, Sinop'ta 1 tane merkez vardır. Sinop'taki merkezde ayrıca 4 erkek 4 kadın olmak üzere 8 kişi günü birlik merkeze gidip gelerek hizmet almaktadır. Dezavantajlı grupların başında gelen kimsesiz çocuk, genç ve engelli bireylerin yeterli derecede ve kaliteli hizmet alması sağlanmalıdır.

Huzurevleri yaşlı, bakıma muhtaç yaşlıların hizmet aldığı merkezlerdir. Bölgede bulunan 3 huzurevinin 2'si Kastamonu, 1'i ise Çankırı'da bulunmaktadır. Hâlihazırda Bölgenin çeşitli ilçelerinde huzurevi inşaatları devam etmektedir. Bölgede, Sağlık Bakanlığı tarafından verilen Evde Sağlık Hizmetleri aktif olarak hastaneler tarafından yürütülmekte ve ihtiyacı olan yaşlılara sağlık hizmeti götürülmektedir. Kastamonu'da yaşlılara yönelik bir hizmet merkezi bulunmamaktadır. Çankırı'da bulunan Yaşlılar Koordinasyon Merkezi, yaşlıların sosyal ve psikolojik gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik destek hizmeti vermektedir. Sinop Belediyesi Yaşlılar Dinlenme Evi ise gününbirlik vakit geçirmek isteyen yaşlılara hem sosyal hem de sağlık kontrolleri anlamında imkânlar vermektedir.

2013 yılında TÜİK tarafından yayınlanan "İstatistiklerle Yaşlılar 2012" raporuna göre, Türkiye'nin 65 yaş ve üzeri nüfusa en çok sahip olan illeri sırasıyla; Sinop, Kastamonu, Çankırı, Artvin ve Giresun'dur. Sinop'un toplam nüfusunun %16,3'ü 65 ve yaş üzerinde iken, bu oran Kastamonu için %15,5 ve Çankırı için %14,2'dir. Diğer bir deyişle TR82 Bölgesi, Türkiye'nin en çok yaşlı nüfus içeren bölgesidir. Yaşlı nüfusun bu kadar yoğun olduğu bölgede, yaşlılara yönelik hizmetlerin de yoğun olması gerekirken, yaşlılara yönelik hizmet verecek kurumlar bölgede yetersiz sayıdadır. 2023 yılında yaşlı nüfus oranının hem Bölge de hem Türkiye'de hala yüksek olacağı beklenmektedir. Bu yüzden Bölge'de de yaşlılara yönelik huzurevi ve yaşlı hizmet merkezlerinin çoğaltılması gerekmektedir.

Tablo 19: Sosyal Hizmetlere Ait Kurumların Bilgileri, 2013

		Kastamonu	Çankırı	Sinop	TR82	
Çocuk Yuvası	Yuva Sayısı	1	1	0	2	
	Kalan Çocuk Sayısı	Erkek	59	21	0	80
		Kadın	21	26	0	47
Yetiştirme Yurdu	Yurt Sayısı	2	2	1	5	
	Kalan Genç Sayısı	Erkek	80	55	40	175
		Kadın	55	7	0	62
Rehabilitasyon Merkezi	Merkez Sayısı	0	2	1	3	
	Kalan Kişi Sayısı	Erkek	0	87	24	111
		Kadın	0	121	25	146
Huzurevi	Huzurevi Sayısı	2	1	0	3	
	Kalan Yaşlı Sayısı	Erkek	98	54	0	152
		Kadın	41	39	0	80

Kaynak: (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kastamonu İl Müdürlüğü, 2013) (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çankırı İl Müdürlüğü, 2013) (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sinop İl Müdürlüğü, 2013)

2.6. KÜLTÜR

SANAT ve SPOR

Amaç: Sosyal Refah

Hedef: Kültür, Sanat ve Spor Altyapısının Geliştirilmesi

İzlem.1. Tiyatro salonları kurulması teşvik edilecektir

İzlem.2. Sinema salonları kurulacak ve mevcut salonların hizmet kalitesi artırılabacaktır

İzlem.3. Müzeler kurulacak ve mevcut müzelerin turist çekme kapasiteleri artırılabacaktır

İzlem. 4. Kültür ve sanat etkinlikleri (çocuk tiyatrosu, sirk, tiyatro günleri, gezici tiyatro) düzenlenerek halkın farkındalığı artırılabacaktır

Performans Göstergeleri	2023
Sinema seyircisi sayısı	370.000
Tiyatro seyircisi sayısı	100.000
Müze ziyaretçi sayısı	350.000

2.6. Kültür, Sanat ve Spor

TR82 Bölgesi'ni oluşturan Kastamonu, Çankırı ve Sinop illeri Anadolu'nun diğer yerleşim merkezleri gibi tarih boyunca birçok medeniyeti toprakları üzerinde ağırlamışlardır. Bunun bir sonucu olarak üç il de zengin bir kültürel hazineye sahiptir.

Bizans Döneminde yapılan Kastamonu Kalesi ve Osmanlı Dönemi'nde yapılan Saat Kulesi şehrin merkezinde yer almaktadır. Bunun yanı sıra il genelinde, geleneksel Türk evi mimarisinin en tipik örneklerini yoğun biçimde görmek mümkündür. Nitekim Kastamonu, Taşköprü, İnebolu, Küre ve Abana'nın birçok eski mahallesi kentsel sit kapsamında olup; bu özellikleri ile ziyaretçi çekmektedir. Çankırı'da geleneksel Türk evi mimarisinin birçok örneğine rastlamak mümkündür. Çankırı ilinin kültürel bakımdan öne çıkan en önemli mirası Ahilik kurumunun yöredeki yansıması sayılan, Yâran Kültürüdür. Bu kültür müzik, tiyatro gibi aktiviteleriyle bir eğitim merkezi olarak Çankırı ilinin sosyokültürel yapısına önemli bir düzeyde tesir etmektedir. Sinop ili ise Karadeniz'in önemli bir liman kenti olmasının sonucu olarak, tarihin çok eski dönemlerinden itibaren birçok medeniyetin uğrak yeri olmuş ve her bir medeniyet de bu coğrafyada izlerini bırakmıştır. İlin en önemli tarihi ve kültürel zenginlikleri arasında sayılan, kentsel sit alanı niteliğindeki Tarihi Cezaevi ile arkeolojik sit alanı olan Roma Sarıçları ve Balatlar Kilisesi'ne yönelik, koruma ve iyileştirme çalışmaları yapılmaktadır (Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı, 2011).

Korunması gereken taşınmaz kültür varlıkları, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (KVMGM) tarafından kayıt altına alınmaktadır. Tablo 20, TR82 Bölge illeri ve Türkiye genelindeki değerli bulunan taşınmazların kategorilerine göre sayılarını göstermektedir. TR82 Bölgesi'nde en çok taşınmaz kültür varlığına sahip olan il 1.686 eser ile Kastamonu'dur. Sayının çok olmasında tescillenmiş konak sayısı önemli rol oynamaktadır. Ayrıca Türkiye'de koruma altına alınan 60 sokağın 4'ünün Çankırı'da, 1'inin de Sinop'ta olması göze çarpan diğer bir unsurdur. Türkiye'de bulunan taşınmaz kültür varlıklarının %2,63'ü TR82 Bölgesi'nde bulunmaktadır.

Tablo 20: Taşınmaz Kültür Varlıklarının Sayıları, 2013

	Kastamonu	Çankırı	Sinop	TR82	Türkiye
Sivil Mimarlık Örneği	1.230	126	345	1.701	62.444
Dinsel Yapılar	143	74	53	270	8.763
Kültürel Yapılar	156	47	42	245	9.938
İdari Yapılar	32	7	17	56	2.530
Askeri Yapılar	19	0	16	35	1.051
Endüstriyel ve Ticari Yapılar	51	6	3	60	3.481
Mezarlıklar	44	14	15	73	3.387
Şehitlikler	0	2	0	2	231
Anıt ve Abideler	4	1	3	8	326
Kalıntılar	7	2	10	19	2.079
Korunmaya Alınan Sokaklar	0	4	1	5	60
Toplam	1.686	283	505	2.474	94.290

Kaynak: (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2012)

Bölgenin geçmişten gelen birikimini yansıtan bu kültürel değerlerin yanı sıra Bölgedeki mevcut müze durumu Tablo 21 ile gösterilmiştir. Görüldüğü üzere KVMGM'ne bağlı Kastamonu ve Sinop'ta 2, Çankırı'da da 1 olmak üzere toplam 5 müze bulunmaktadır.

Bunlara ek olarak KVMGM denetimi altında çeşitli özel müzeler de bulunmaktadır. Bölgede sadece Kastamonu'da toplamda 1.039 eser sayısı ve 120.569 ziyaretçi sayısı ile 2 adet özel müze

bulunmaktadır. Müze ve eser sayısına bakarak bir değerlendirme yapmak gerekirse, Çankırı'da müze ziyaretçi sayısının çok düşük olduğu, Sinop'ta ise diğer iki ile kıyasla ziyaret sıklığının çok daha fazla olduğu söylenebilir. Ancak yine de Türkiye geneline bakıldığında üç ilde de müzelere gerçekleştirilen ziyaretçi sayısının çok düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 21: Müze, Ören Yeri, Eser ve Ziyaretçi Sayıları, 2011

	Müze Sayısı	Ören Yeri Sayısı	Müze Eser Sayısı	Müze ve Ören Yeri Ziyaretçi Sayısı
Kastamonu	2	-	38.402	26.992
Çankırı	1	-	19.776	7.608
Sinop	2	-	10.653	168.973
TR82	5	-	68.831	203.573
Türkiye	189	131	3.149.982	28.459.311

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, e)

Sinema ile ilgili verilere bakıldığında 2011 yılı itibarıyla Kastamonu'da iki ayrı sinema işletmesine ait toplam 7 salonun bulunduğu görülmektedir (Bkz.Tablo 22). Sinop'ta tek salonlu bir işletme mevcut iken Çankırı'da iki işletme de toplamda 4 adet sinema salonu vardır. Ayrıca bazı ilçelerde sinema gösterilebilecek salonlar bulunmaktadır. Toplam nüfuslara bakıldığında ise 10.000 kişiye düşen koltuk sayısının Bölgede 14 olduğunu ve bunun Türkiye ortalaması olan 32'nin oldukça altında olduğu görülmektedir.

Tablo 22: Sinema Salonu, Koltuk, Gösteri ve Seyirci Sayısı, 2011

	Sinema Salonu Sayısı	Sinema Koltuk Sayısı	Sinema Gösteri Sayısı	Sinema Seyirci Sayısı
Kastamonu	7	628	197	121.246
Çankırı	4	324	30	10.780
Sinop	1	100	2	1.111
TR82	12	1.052	229	133.137

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, e)

Tablo 23, Bölgede tiyatro alanında son üç yılda ciddi gelişmeler yaşandığını göstermektedir. 2008 yılında Bölgedeki tek tiyatro salonu Sinop'tayken, 2011 yılı verilerine göre ise TR82 Bölgesi'nde 2 Kastamonu, 1 Çankırı ve 6 Sinop'ta olmak üzere toplamda 9 tiyatro salonu vardır. Tiyatro altyapı çalışmalarına bağlı olarak tiyatro gösteri ve ziyaretçi sayılarında da benzer artışlar görülmektedir. Ayrıca iller de devlet tiyatrolarının ve özel tiyatroların çeşitli oyunlarının turne zamanlarında sergilenmektedir. Özellikle tiyatro ziyaretçilerindeki ani ve önemli artış, Bölgede tiyatro izlemeye yönelik büyük bir potansiyelin olduğuna işaret etmektedir. TR82 Bölgesi'nde sosyal anlamda var olan eksikliği azaltmak ve halka sosyal aktivite sunmak için kültür ve sanat etkinliklerinin çeşitlendirilerek artırılması gerekmektedir.

Tablo 23: Tiyatro Salonu, Koltuk, Gösteri ve Seyirci Sayısı, 2011

	Tiyatro salonu sayısı	Tiyatro Koltuk sayısı	Tiyatro Gösteri sayısı	Tiyatro Seyirci sayısı
Kastamonu	2	574	21	5.690
Çankırı	1	306	10	3.360
Sinop	6	1.210	246	47.110
TR82	9	2.090	277	56.160

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, e)

Halk Kütüphaneleri, kadın, erkek, her yaşta, her düzeyde ve her meslektan okuyucunun çeşitli konularda hazırlanmış eserlerden ücretsiz ve serbestçe yararlanmasını sağlayan, hizmet verdikleri bölgenin kültürel, sosyal ve teknik alanda kalkınmasına yardımcı kaynak oluşturan kurumlardır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2012). Halk kütüphanelerinin ildeki her kesime hitap eden kurumlar olması önemlidir. Bölgede Çankırı ve Sinop illerinin il merkezlerinin yanı sıra tüm ilçelerinde bir halk kütüphanesi mevcutken Kastamonu'da 19 ilçenin 4'ünde halk kütüphanesi bulunmamaktadır. Her üç ilin kütüphanelerinde en çok edebiyat ve retorik, sosyal bilimler ve coğrafya, tarih konularında kitaplar bulunmaktadır. Kastamonu sahip olduğu 4.185 yazma ve basma eser ile bu alanda Bölgedeki en yüksek sayıya sahiptir. Kütüphanelerden yararlanma hususunda Çankırı ilinin belirgin biçimde diğer iki Bölge ilinin önünde olduğu göze çarpmaktadır (Bkz.Tablo 24). Bölge, bin kişi başına kütüphanelerden yararlanma oranı ile Türkiye içindeki bölge sıralamasında ikincidir.

Tablo 24: Halk Kütüphanesi, Kitap, Yararlanıcı ve Ödünç Verilen Materyal Sayısı, 2011

	Halk Kütüphaneleri Sayısı	Kitap Sayısı	Yararlanma Sayısı	Bin Kişi Başına Yararlanma Sayısı	Ödünç Verilen Materyal Sayısı
Kastamonu	16	229.630	136.552	380	54.995
Çankırı	12	170.841	234.376	1.323	84.675
Sinop	9	130.768	217.896	1.073	61.677
TR82	37	531.239	588.824	796	201.347
Türkiye	1.118	15.621.478	18.826.715	252	6.215.605

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, e)

TR82 Bölgesi spor tesisi ve gerçekleştirilebilir sportif faaliyetler bakımından geniş bir çeşitliliğe sahiptir. Bölgede, Spor Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak hizmet veren 73 spor tesisi bulunmakta olup; bu tesisler spor salonu, stadyum, yüzme havuzu, kamp ve eğitim merkezinden oluşmaktadır (Bkz.Tablo 25). Bölgede en çok spor tesisine sahip olan Kastamonu'nun toplam 86 adet spor tesisi vardır. İllerdeki belediye, spor genel müdürlüğü, diğer kamu kurum, il özel idare, özel sektör ve üniversite tesisleri birlikte değerlendirildiğinde; toplamda 147 adet spor tesis bulunmaktadır. Fakat bu sayı üniversite öğrencilerinin her yıl arttığı ve istihdam sahaları yaratarak genç nüfusu geri çekmeye çalışan bir bölge için yetersiz kalmaktadır. Gelecek on yıl içerisinde öncelikle gençlerin ve toplumun diğer kesimlerine mensup insanların sportif ve sosyal ihtiyaçlarını giderebilecek şekilde tesis sayısının ve kalitesinin artırılması gerekmektedir. Özellikle ilköğretim ve ortaöğretim seviyesindeki okullarda kapalı spor salonlarının bulunması ve gençlerin spora özendirilmesi gerekmektedir.

Tablo 25: Spor Tesisi Sayıları, 2013

	Belediye Tesisleri	Spor Genel Müdürlüğü Tesisleri	Diğer Kamu Kurum Tesisleri	İl Özel İdare Tesisleri	Özel Sektör Tesisleri	Üniversite Tesisleri	Toplam
Kastamonu	16	42	23	1	0	4	86
Çankırı	13	13	10	1	0	3	40
Sinop	1	18	0	0	1	1	21
TR82	30	73	33	2	1	8	147

Kaynak: (Kastamonu Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü, Tarih yok) (Çankırı Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü, Tarih yok) (Sinop Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü, Tarih yok)

2.7 SİVİL

TOPLUM KURULUŞLARI

Amaç: Sosyal Refah

Hedef: Sivil Toplum Bilincinin ve Ortak İş Yapma Kültürünün Geliştirilmesi

İzlem.1.STK'ların kurumsal kapasiteleri artırılabacaktır

İzlem.2.Karar alma süreçlerine STK'ların daha fazla katılımı sağlanacaktır

İzlem.3.Kadınların STK'lara aktif katılımları artırılabacaktır

İzlem.4.Kooperatifleri n kurulması ve mevcut kooperatiflerin daha aktif hale getirilmesi teşvik edilecektir

Performans Göstergeleri	2023
Dernek sayısı	2.500
Kadın üye oranı	20,0%

2.7. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil Toplum Kuruluşu (STK) kavramının henüz kesin çizgilerle belirlenen evrensel bir tanımı olmamakla birlikte, AB'nin bakış açısına göre STK'lar, örgütlenmiş yurttaşların, yaşadıkları ülkenin toplumsal ve ekonomik kalkınmaya, sivil toplum düzenine doğrudan katkıda bulunarak, katılımcı demokrasinin oluşturulması ve sürdürülmesi açısından yaşamsal bir rol üstlenir (Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, 2011). STK'lar, toplumun gelişmesi için rol oynayan girişimci ve itici örgütlerdir. Birlikte iş yapma ve ortak çalışma kültürünün de oluşmasına yardımcı olmaktadır. Bölgede ortak çalışma kültürü ve buna bağlı olarak kooperatifleşme oldukça azdır. STK'lar, toplumda var olan bir soruna çözüm bulmak, bir eksikliği gidermek ya da mevcut koşulların iyileştirilmesi için çalışmaktadırlar. Ancak hâlihazırda TR82 Bölgesi'nde bulunan STK'lar, bölgesel gelişmede görece zayıf bir rol oynamaktadır. Bu durum, STK'lar ile kamu kuruluşları arasındaki işbirliği eksikliği ve Bölgede yaşayanların sivil toplum bilincinin zayıf olmasının yanı sıra STK'ların mali, fiziki ve beşeri yetersizliklerinden de kaynaklanmaktadır. Türkiye, Bölge ve illerdeki faal dernek sayılarına bakıldığında Türkiye içindeki oranlarının çok küçük olduğu görülmektedir. Tablo 26 ile gösterildiği üzere, Kastamonu'da 543, Çankırı'da 430 ve Sinop'ta 359 olmak üzere TR82 Bölgesi'nde toplamda 1.332 dernek bulunmaktadır. Türkiye'deki faal derneklerin sadece %1,36'sı TR82 Bölgesi içinde bulunmaktadır. Söz konusu derneklerin kuruluş amaçları ise mesleki ve dayanışma, spor ve din ve yardımlaşma amaçlıdır.

Tablo 26: Faal Dernek Sayıları ve Türkiye İçindeki Oranları, 2013

	Faal Dernek Sayısı	Türkiye İçindeki Oranı (%)
Kastamonu	543	0,55
Çankırı	430	0,44
Sinop	359	0,37
TR82	1.332	1,36
Türkiye	98.101	100

Kaynak: (Dernekler Dairesi Başkanlığı)

Tüysüz tarafından yapılan Sosyal Sermaye Endeksinde 26 bölge arasından 13ncü sırada yer alan TR82 Bölgesi, üçüncü gelişmişlik grubunda bulunmaktadır (Tüysüz, 2011). Bu araştırma da sivil toplum kuruluşlarına, gönüllü organizasyonlara ve sosyal ağlara katılım sosyal sermayenin gelişmesinde ki önemli araçlardan biri olarak görülmektedir. On bin kişi başına düşen dernek sayısının en çok olduğu bölge 17,6 ile TR42 Bölgesi (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu ve Yalova) iken TR82 Bölgesi 11,1 ile bu kategoride 14ncü sırada yer almaktadır.

2012 yılı itibarıyla derneklere üye olan kişilerin sayısı ADNKS verilerindeki toplam nüfusa oranlandığında Türkiye nüfusunun %12,5'inin dernek üyesi olduğu görülmektedir (Bkz.Tablo 27). Bölgenin genelinde bu oran %9,3'tür. Bu veriler iller bazında incelendiğinde Kastamonu'da nüfusun %7,9'u, Çankırı'da %12'si, Sinop'ta %9,1'i dernek üyesidir. Sivil topluma katılımın Çankırı'da Bölgedeki diğer illere göre daha gelişmiş olduğu görülmektedir. Fakat kadınların sivil topluma katılımı durumunda Çankırı %5,4 ile en düşük kadın üye oranına sahiptir. Bu durum diğer illerde ve Bölge ortalamasında da görülmektedir. Dernekler Dairesi Başkanlığı'ndan alınan verilere göre 2004 – 2012 yılları arasında hem toplamda hem de kadınlarda derneklere üyeliğin arttığı görülmektedir. Gene de derneklere üye olmadaki dengesiz dağılım, kadınların sivil topluma katılmada geri kaldığını göstermektedir.

Tablo 27: Derneklerin Üye Sayıları ve Oranları, 2012

	Üye Sayısı			Üye Oranı	
	Toplam	Erkek	Kadın	Erkek (%)	Kadın (%)
Kastamonu	28.532	25.011	3.521	87,7	12,3
Çankırı	22.193	20.990	1.203	94,6	5,4
Sinop	18.307	15.819	2.488	86,4	13,6
TR82	69.032	61.820	7.212	89,6	10,4
Türkiye	9.425.116	7.681.564	1.743.552	81,5	18,5

Kaynak: (Dernekler Dairesi Başkanlığı)

Vakıf anlayışı, tarih boyunca süregelen yardımlaşma ve dayanışma duygusunun kurumsallaşmış halidir. Vakıflar, servetin zengin kesimlerden toplumun daha fakir kesimlerine doğru akışını önemli ölçüde gerçekleştirerek sosyal dengelerin kurulmasında ve sosyal bütünleşmenin sağlanmasında, içtimaî barışın sürekliliğinde, sınıf çatışmalarının önlenmesinde, kamunun hizmet taleplerinin yerinde karşılanmasında, siyasî ve ekonomik istikrarın sağlanmasında da merkezî yönetimlerin en büyük yardımcıları olmak için kurulmuşlardır (Vakıflar Genel Müdürlüğü). Bu nedendir ki, Türkiye’de vakıflar genel olarak devlet eliyle kurulmuş Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) olarak günümüzde hizmet vermektedirler. TR82 Bölgesi’ndeki vakıfların da büyük çoğunluğu il ve ilçelerde kurulmuş olan sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarıdır. Bölgede mülhak⁹ ve SYDV dâhil olmak üzere toplamda 69 vakıf vardır (Bkz.Tablo 28). Vakıf varlığının en yoğun olduğu il, 5 mülhak vakfa da ev sahipliği yapan Kastamonu’dur. Vakıfların kuruluş amaçlarına göre bölge geneline bakıldığında, SYDV’leri dışında vakıflar genel olarak dini ve hayrî hizmet ve eğitim alanında kurulmuşlardır.

Tablo 28: Vakıfların Türüne ve Kuruluş Amacına Göre Sayıları, 2013

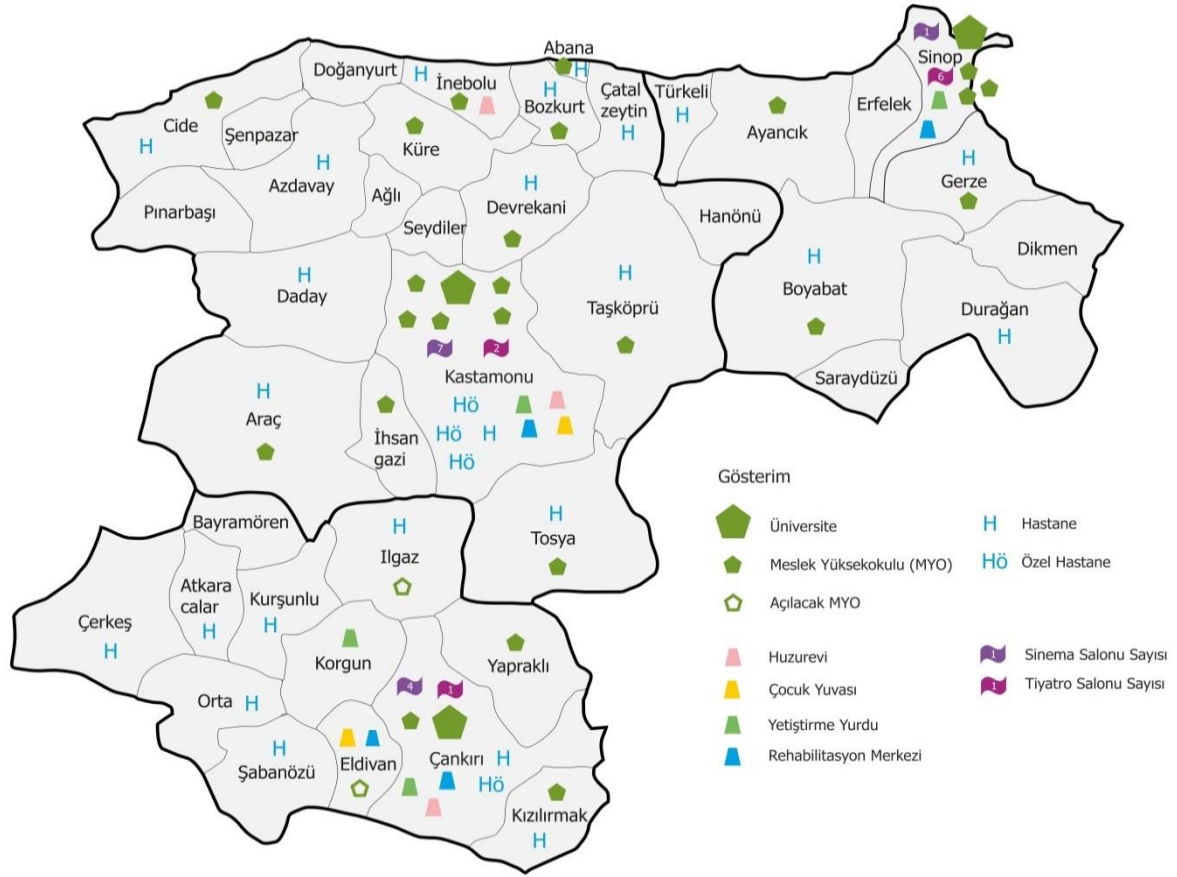
	Toplam	Türü			Kuruluş amacı				
		Mülhak	Yeni	SYDV	Çevre	Dini & Hayri Hizmet	Eğitim	Sosyal Kalkınma	Sosyal Yardım
Kastamonu	41	5	16	20	1	12	7	1	20
Çankırı	16	-	4	12	1	-	3	-	12
Sinop	12	-	3	9	-	2	1	1	9
TR82	69	5	23	41	2	14	11	2	41

Kaynak: (Vakıflar Genel Müdürlüğü)

Harita 2, TR82 Bölgesi’nde bulunan sosyal altyapıyı şekillerle birlikte sunmaktadır. Harita’da eğitime dair üniversiteler, yüksek ve meslek yüksekokulları ve açılacak okullar gösterilmektedir. Buna göre her il merkezinde 1 olmak üzere toplamda 3 üniversite bulunurken, bu üniversitelere bağlı toplamda 26 yüksek ve meslek yüksekokulu bulunmaktadır. Bölgede 4’ü özel olmak üzere toplam 32 hastane bulunmaktadır. Sosyal hizmetlere ait bilgiler huzurevi, çocuk yuvası, yetiştirme yurdu ve rehabilitasyon merkezi olmak üzere 4 farklı kategoride gösterilmiştir. Bölgede özellikle huzurevi ve rehabilitasyon merkezlerinin azlığı dikkat çekmektedir. Sinema ve tiyatro salonu sayıları ise il genelindeki toplamı sayıyı vermektedir. Buna göre Kastamonu’da 7 sinema, 2 tiyatro sayısı bulunurken, bu sayı Çankırı için 4 sinema ve 1 tiyatro salonu olmaktadır. Sinop’ta ise 1 sinema salonu ve 6 tiyatro salonu hizmet vermektedir. Sosyal anlamda Bölgenin altyapısının geliştirilmesi gerektiği görülmektedir.

⁹ Mülhak Vakıf: 1926 tarihinde Türk Medeni Kanununun kabulünden önce kurulan ve kurucunun soyundan gelenler tarafından yönetimi devam eden vakıflardır.

Harita 2: Sosyal Altyapı Haritası

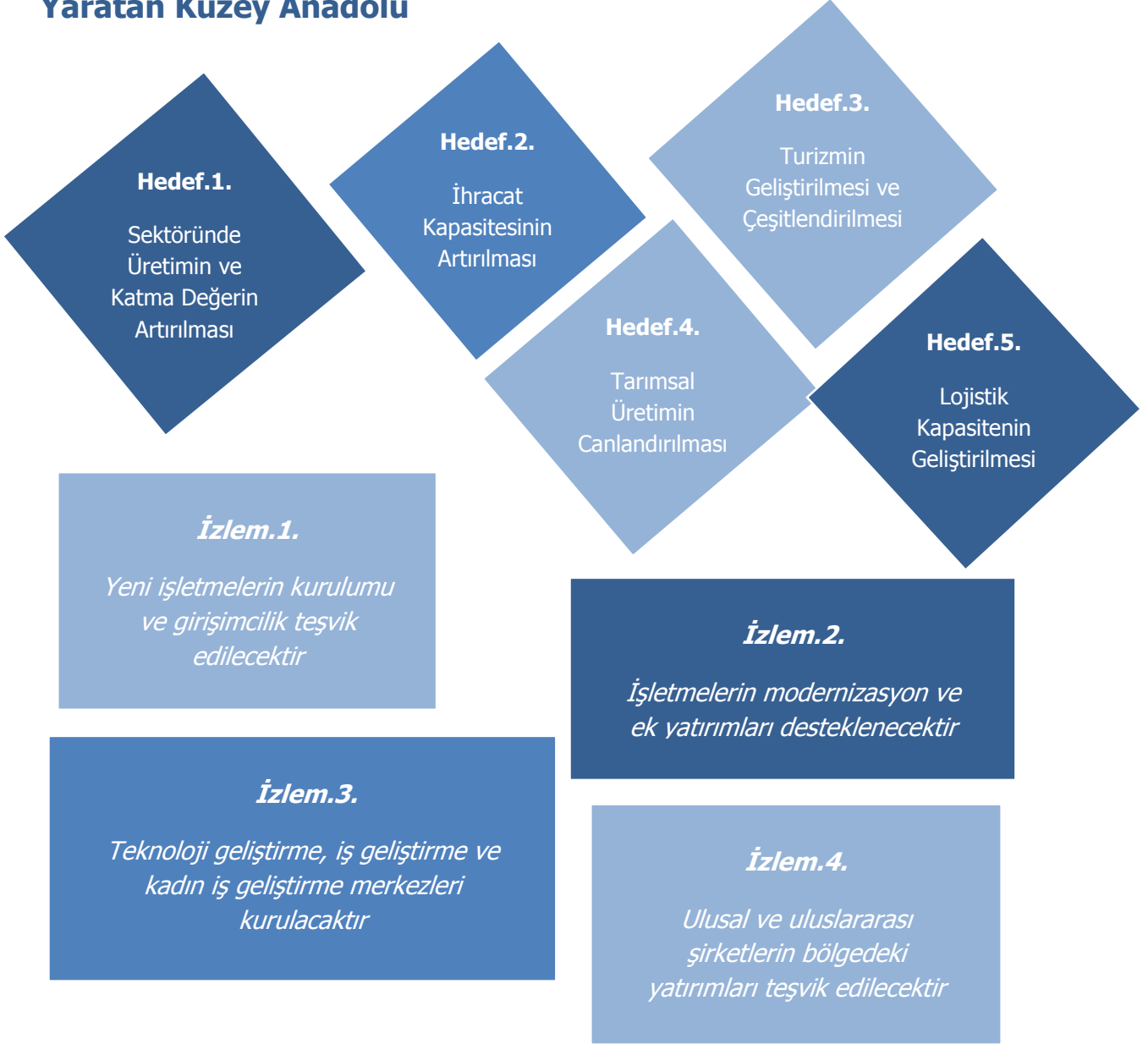
Kaynak: TR82 Bölgesi Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri, İl Sağlık Müdürlükleri, Bölge Üniversiteleri ve TÜİK verileri kullanılarak tarafımızca çizilmiştir.

3

EKONOMİK YAPI

3.1. TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER

Amaç: Sürekli Üreten, Birlikte Yükselen, Doğal Dokusuyla Fark Yaratan Kuzey Anadolu

Performans Göstergeleri	2023 Hedefi
Kişi başı GSKD (TL)	25.000 TL
Kişi başına GSKD sıralaması (26 düzey 2 bölgesi içinde)	14.
Tarım sektörünün GSKD içindeki payı	15%
Sanayi sektörünün GSKD içindeki payı	25%
Hizmetler sektörünün GSKD içindeki payı	60%
Yoksulluk oranı (12 düzey 1 bölgesi içinde)	< %10

3. Ekonomik Yapı

3.1. Temel Ekonomik Göstergeler

DPT tarafından yapılan 2003 yılı İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE) sıralamasında 81 il içinde Kastamonu, Çankırı ve Sinop illerinin yeri sırasıyla 51, 59 ve 57 olarak belirtilmiştir. Değişken setleri farklılaştırılarak 2011 yılında yapılan yeni çalışmaya göre ise iller sırasıyla 47, 54 ve 51. sırada yer almaktadır. DPT tarafından 2004 yılında yapılan İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi sıralamasına göre Bölgede 1. gelişmişlik seviyesinde ilçe bulunmazken, İl Merkezleri ve Kastamonu'nun Abana İlçesi 2. gelişmişlik seviyesinde bulunmaktadır.

2009 – 2010 İller Arası Rekabetçilik Endeksi Sıralaması Araştırması'na göre Kastamonu, Çankırı ve Sinop illerinin yeri sırasıyla 62, 67 ve 43 olarak belirtilmiştir (Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu).

3.1.1. Üretim

2006 – 2010 yılları arasında Bölgede ve Türkiye'de kişi başı gayri safi katma değer (GSKD) değişimi Tablo 29 ile gösterilmiştir. 2010 yılı itibarıyla kişi başına gayri safi katma değer miktarı TR82 Bölgesi için 9.930 TL, Türkiye için ise 13.406 TL'dir. 2006 – 2010 yılları boyunca TR82 Bölgesi'nde kişi başına GSKD artış göstermekle beraber, Bölgenin Türkiye geneline oranının 2007 – 2008 yıllarında azaldığı, 2009 yılından itibaren ise artmaya başladığı görülmektedir. 2010 TÜİK verilerine göre Düzey 2 Bölgeleri arasında bir karşılaştırma yapıldığında, TR82 Bölgesi 26 Bölge içinde 17. sırada bulunmaktadır.

Tablo 29: Kişi Başı Gayri Safi Katma Değer, 2006 – 2010 (Cari Fiyatlarla, TL)

	2006	2007	2008	2009	2010
TR82	6.952	7.756	8.551	8.758	9.930
Türkiye	9.632	10.744	12.020	12.000	13.406
TR82/TR (%)	72,2	72,2	71,1	73,0	74,1

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, s)

2006 – 2010 yılları arasında Türkiye ve TR82 Bölgesi'nde cari fiyatlarla gayrisafi katma değer sektörler göre dağılımı Tablo 30 ile gösterilmiştir. 2010 verilerine göre, Bölgede tarımın payı % 22,6, sanayinin payı %20,4 ve hizmetlerin payı %57,1'dir.

Tablo 30: Sektörlerin GSKD İçindeki Payı, 2006 – 2010 (%)

	2006		2007		2008		2009		2010	
	TR82	TR	TR82	TR	TR82	TR	TR82	TR	TR82	TR
Tarım	21,9	9,4	21,4	8,5	21,8	8,5	22,0	9,1	22,6	9,5
Sanayi	22,3	28,2	20,4	27,8	19,3	27,2	18,5	25,3	20,4	26,4
Hizmetler	55,7	62,4	58,2	63,7	58,9	64,3	59,5	65,6	57,1	64,1

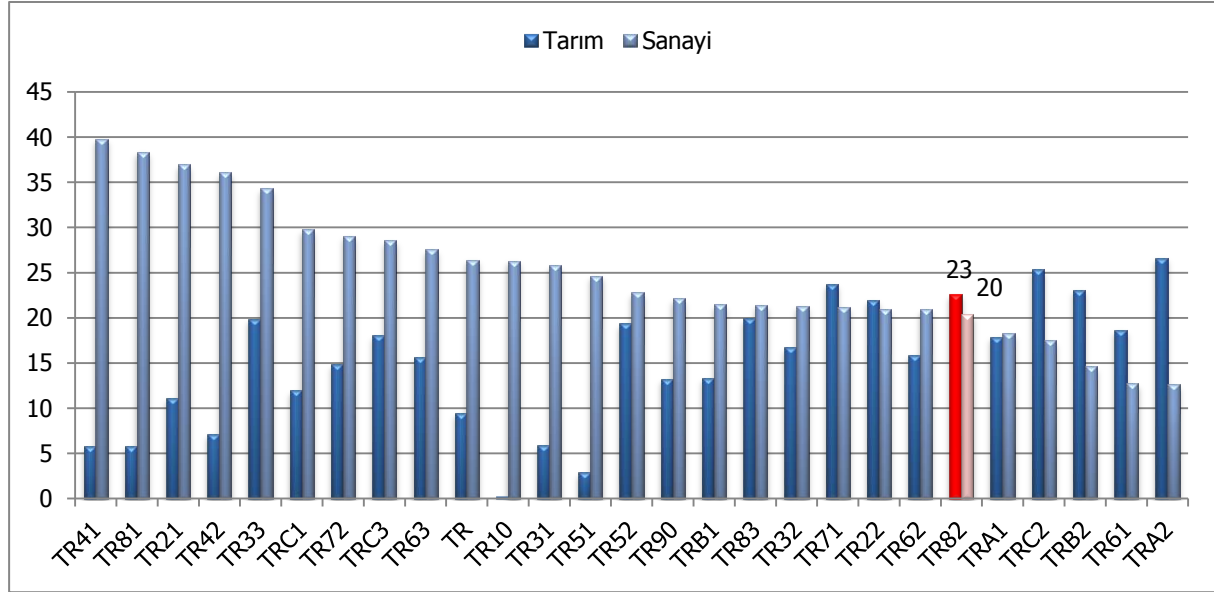
Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, s)

Gelişen ekonomilerde tarım sektörünün payının azalması, sanayi ve hizmet sektörlerinin payının artması beklenmektedir. Bölgede 2008 yılına kadar tarım sektörünün payı Türkiye geneline paralel olarak azalmakta, sanayi ve hizmetler sektörlerinin payları artış göstermektedir. Ekonomik kriz yılı olan 2009 yılında sanayi sektörünün payı azalmış olsa da 2010 yılından itibaren bir toparlanma sürecine girilmiştir.

Sanayi sektörünün GSKD içindeki payına göre Düzey 2 Bölgeleri arasında bir karşılaştırma yapıldığında Bursa merkezli TR41 Bölgesi'nin ilk sırada yer aldığı, Kars merkezli TRA2 Bölgesi'nin son sırada yer aldığı görülmektedir. TR82 Bölgesi ise 21. sırada yer almaktadır.

Tarım sektörünün GSKD içindeki payına göre bir sıralama yapıldığında ise TRA2 Bölgesi 1. sırada, TR82 Bölgesi 4. sırada yer alırken, 26. sırada İstanbul yer almaktadır (Bkz. Grafik 8).

Grafik 8: Düzey 2 Bölgeleri İtibariyle Sektörlerin GSKD İçindeki Payı, 2010 (%)

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, s)

3.1.2. İstihdam

2008 – 2012 yılları arasında Türkiye’de ve TR82 Bölgesi’nde işgücü göstergelerinin¹⁰ değişimi Tablo 31 ile gösterilmiştir. Buna göre; Türkiye ile karşılaştırıldığında Bölgede işsizliğin düşük olduğu ve kriz yılı olan 2009 yılı dışında düşüş gösterdiği görülmektedir. 2012 yılı itibarıyla Türkiye’de işsizlik oranı %9,2 iken, TR82 Bölgesi’nde %5,6’dır. Bölgede işgücüne katılım oranı %54,5 olup, Türkiye geneli değeri olan %50’nin üzerindedir. Bölgede istihdam oranı %41,2 olup, Türkiye geneli değeri olan %45,4’e oldukça yakındır.

Türkiye İş Kurumu Kastamonu İl Müdürlüğü’nün 2011 yılında yaptığı “TR82 Düzey 2 Bölgesi İş Piyasası İhtiyaç Analizi” raporuna göre Bölgede eleman temininde en çok güçlük çekilen sektör imalat sanayidir. Meslekler ise sırasıyla makineci (dikiş) (%55), üretici (%3,6), diğer iplik işçileri ve sarıcıları (%2,6) ile tekstil sektöründe olmuştur. Söz konusu meslekleri freze tezgâh operatörü (%2,4), kalıpcı (%2,4) ve satış elemanı (%2) takip etmiştir. Görüldüğü üzere temininde en çok güçlük çekilen elemanlar “ara elemanlar” olmuştur. Bu ihtiyaca cevap verebilmek için mesleki ve teknik eğitim imkânlarının artırılması önem arz etmektedir. Hâlihazırda Milli Eğitim Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Planı’nda yer alan stratejik hedeflerinden iki tanesini “Ortaöğretim içerisinde mesleki ve teknik eğitimin okullaşma oranını plan dönemi sonuna kadar en az % 50’ye çıkarmak” ve “Sektörlerle iş birliği içerisinde, ihtiyaç duyulan niteliklere sahip iş gücünü yetiştirmek ve mezunları istihdama hazırlamak” olarak belirlemiştir. Yine Türkiye İş Kurumu işgücü piyasasının talep ettiği teknik ve mesleki elemanın

¹⁰ İşgücü Gösterge Tanımları (Türkiye İstatistik Kurumu, I)

İşgücüne katılma oranı: İşgücünün kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki oranıdır.

İşsizlik oranı: İşsiz nüfusun işgücü içindeki oranıdır.

İstihdam oranı: İstihdamın, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki oranıdır.

Kurumsal olmayan nüfus: Okul, yurt, otel, çocuk yuvası, huzurevi, hastane, hapisane, kışla ya da orduvinde ikamet edenler dışında kalan nüfustur.

temini için her ilde mesleki eğitimler düzenlemektedir. Türkiye İş Kurumu 2012 yılı istatistiklerine göre TR82 Bölgesi'nde eğitim alan kursiyer sayısı 8.978 iken açılan kurs sayısı 610 olmuştur. Ayrıca Bölge illerinde halk eğitim merkezleri ihtiyaca yönelik mesleki kurslar açmaktadır.

Tablo 31: İşgücü Göstergeleri, 2008 – 2012 (%)

	İşgücüne Katılım Oranı		İşsizlik Oranı		İstihdam Oranı	
	TR82	Türkiye	TR82	Türkiye	TR82	Türkiye
2008	53,3	46,9	6,7	11,0	47,9	41,7
2009	51,5	47,9	9,4	14,0	45,5	41,2
2010	55,3	48,8	8,3	11,9	47,0	43,0
2011	59,5	49,9	5,7	9,8	46,7	45,0
2012	54,5	50,0	5,6	9,2	41,2	45,4

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, İ)

2009 – 2012 yılları arasında TR82 Bölgesi'nde iktisadi faaliyetlere göre istihdam oranı Tablo 32 ile gösterilmiştir. Buna göre, toplam istihdamın %47,7'sinin tarım, %15,7'sinin sanayi ve %36,6'sının hizmetler sektöründe yer aldığı görülmektedir. 2008 yılı itibarıyla tarım ve sanayi sektörlerinin GSKD içindeki payı yakın olmasına rağmen, tarımda istihdam oranının çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum tarım sektöründe gizli işsizliğin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 32: İktisadi Faaliyetlere Göre İstihdam Oranı, 2009 – 2012 (%)

	Tarım	Sanayi	Hizmetler
2009	42,9	17,4	39,8
2010	48,8	15,3	35,9
2011	53,7	13,3	33,0
2012	47,7	15,7	36,6

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, İ)

2009-2012 yılları arasında TR82 Bölgesi'nde İktisadi Faaliyet Koluna Göre İstihdam Edilenler Tablo 33 ile gösterilmiştir. İlgili yıllarda tarım sektöründe istihdam edilenlerin oranı %51,5 ve %59,5 arasında seyrederek kadınların iken; sanayi ve hizmetler sektöründe istihdam edilen her 100 kişiden en fazla 25'i kadın olmuştur. Bu durum, sanayi ve hizmet sektörlerinin yoğun olduğu kentler de kadının hala yeterince istihdam edilemediği göstermektedir.

Tablo 33: TR82 Bölgesi'nde Sektörlerde Cinsiyete Göre Dağılım 2009 – 2012

	Tarım (%)		Sanayi (%)		Hizmet (%)	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
2009	46,43	53,57	75,56	24,44	79,41	20,59
2010	45,00	55,00	77,27	22,73	78,85	21,15
2011	45,98	54,02	79,07	20,93	76,64	23,36
2012	46,58	53,42	75,00	25,00	75,89	24,11

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, İ)

2008 – 2010 yılları arasında TR82 Bölgesi illerinde işgücü göstergeleri Tablo 34 ile gösterilmiştir. 2010 yılı verilerine göre; Sinop'ta işgücüne katılım oranı %56,5 olup Bölge geneli değeri olan %55,3'ten yüksektir. Kastamonu'da istihdam oranı %52,7 olup, Bölge geneli değeri olan %47'den oldukça yüksektir.

Tablo 34: TR82 Bölgesi İllerinde İşgücü Göstergeleri, 2008 – 2010 (%)

	İşgücüne Katılım Oranı			İşsizlik Oranı			İstihdam Oranı		
	Kastamonu	Çankırı	Sinop	Kastamonu	Çankırı	Sinop	Kastamonu	Çankırı	Sinop
2008	55,8	48,4	53,9	5,3	7,7	6,9	52,8	44,7	44,7
2009	51,7	50,3	52,5	7,3	9,5	10,4	47,9	45,5	45,5
2010	56,3	51,3	56,5	6,4	9,1	8,7	52,7	46,6	46,6

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, I)

Bölgede cinsiyete göre işgücü verileri incelendiğinde, kadınların işgücüne katılım oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 35). 2012 yılı verilerine göre Bölgede kadınların işgücüne katılım oranı %41 olup, bu oran %29,5 olan Türkiye ortalamasının oldukça üzerindedir. Erkeklerin işgücüne katılımı ise yıllar itibarıyla dalgalanmakla birlikte 2008 yılına göre daha düşüktür. Son 5 yıl içinde kadınlarda işgücüne katılım ve istihdam oranındaki artışın erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 35: TR82 Bölgesi'nde Cinsiyete Göre İşgücü Göstergeleri, 2008 – 2012 (%)

	İşgücüne Katılım Oranı			İşsizlik Oranı			İstihdam Oranı		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
2008	37,5	70,0	53,3	7,0	6,5	6,7	34,9	65,5	49,8
2009	36,0	67,9	51,5	10,6	8,8	9,4	32,1	61,9	46,7
2010	41,7	69,7	55,3	10,5	6,8	8,3	37,3	65,0	50,8
2011	45,8	73,9	59,5	6,4	5,3	5,7	42,8	70,0	56,0
2012	41,0	69,1	54,5	6,4	5,1	5,6	38,3	65,6	51,5

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, I)

TÜİK 2012 yılı verilerine göre kadınların işgücüne katılımı açısından düzey 2 bölgeleri arasında bir karşılaştırma yapıldığında TR82 Bölgesi 26 bölge arasında 4. sırada yer almaktadır. İlk 3 sırada yer alan diğer bölgeler incelendiğinde bu bölgelerde (Zonguldak merkezli TR81 Bölgesi, Trabzon merkezli TR90 Bölgesi ve Denizli merkezli TR32 Bölgesi) emek yoğun sektörlerin (tekstil, tarımsal üretim gibi) yoğun olması sonucu kadınların işgücüne katılım oranının yüksek olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir.

Bölgede eğitim durumuna göre işsizlik oranları incelendiğinde lise ve dengi meslek yüksekokulu mezuniyeti seviyesinde işsizliğin çok yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle kadınlarda lise ve dengi meslek okulu mezunlarında işsizlik oranı %20'nin altına düşmemiştir (Bkz. Tablo 36). Bu sebeple özellikle nitelikli iş alanlarında kadınların işgücüne katılımının ve istihdamının artırılması önem arz etmektedir.

Tablo 36: Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranı, 2008 – 2012 (%)

	Erkek					Kadın				
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
Okuma yazma bilmeyen	1,8	1,4	2,4	0	0,8	0,9	1,1	0	0,2	0
Lise altı	7,0	10,3	7,4	5,2	5,1	4,9	9,3	7,1	4,5	5,0
Lise ve dengi meslek okulu	6,3	7,6	6,9	7,0	7,0	27,6	31,2	39,8	28,9	21,3
Yükseköğretim	4,8	4,9	5,1	4,8	3,0	13,8	12,3	20,9	13,4	11,9

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, I)

3.1.3. Çalışma Hayatı ve Sosyal Güvenlik

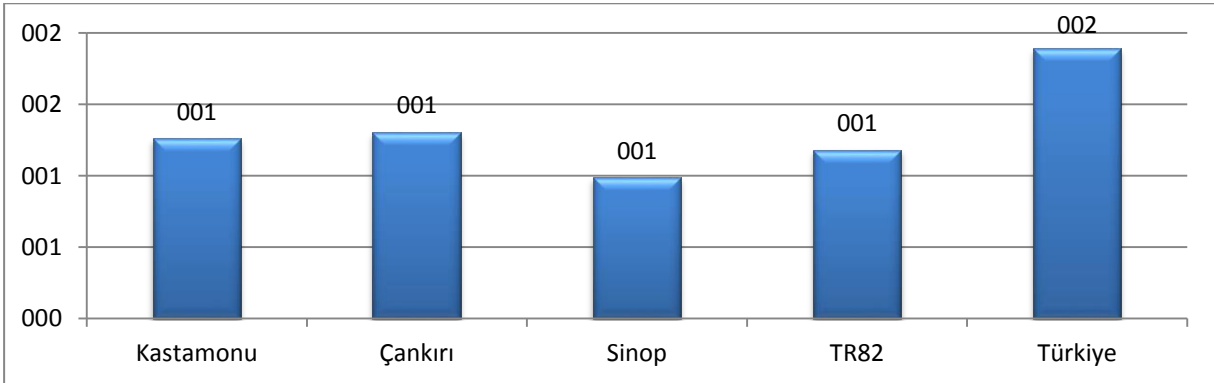
Sosyal güvenlik sistemi, toplumun bütün kesimlerini doğrudan etkileyen bir yapıdır. Özellikle sosyal devlet anlayışının olduğu ülkelerde, sosyal güvenlik sistemi herkesi kapsayıcı ve koruyucu olmak zorundadır. Dağıtım esasına dayalı bir sosyal güvenlik sisteminde aktif sigortalı sayısının, sistemden aylık alanların yani emeklilerin sayısına oranının, ideal olarak 7 ya da sistemin dengede kalması için en az 4 olması gerekmektedir (Gümüş, 2010). Başka bir ifade ile dört çalışandan tahsil edilen sigorta primleri ile bir emeklinin aylığı finanse edilebilmelidir. Türkiye’de ise şuan aktif pasif oranı 1,89’dur (Sosyal Güvenlik Kurumu, 2013). Gerçek bir dengenin sağlanamadığı bu durum ise sistemin sürekli açık vermesine neden olmaktadır. TR82 Bölgesi’nde ve illerinde aktif pasif oranı Türkiye ortalamasının dahi altındadır. Tablo 37’ye göre, Bölgede en düşük oran 0,99 ile Sinop’tayken, en yüksek oran 1,30 ile Çankırı’dadır. Bu durum, Türkiye’nin en yaşlı 3 ilini bulunduran TR82 Bölgesi için anlaşılabilir bir durumdur. Kendine yeter bir bölge olabilmek için yeni istihdam alanları yaratılarak ve ya mevcut işletmelerde kapasite artırımı yapılarak aktif çalışan sayısının artırılması gerekmektedir.

Tablo 37: Aktif Sigortalıların Pasif Sigortalılara Oranı, 2013

	Aktif Sigortalılar	Pasif Sigortalılar	Aktif/Pasif Oranı
Kastamonu	79.727	63.307	1,26
Çankırı	39.584	30.399	1,30
Sinop	43.146	43.758	0,99
TR82	162.457	137.464	1,18
Türkiye	18.231.374	9.653.199	1,89

Kaynak: (Sosyal Güvenlik Kurumu, 2013)

Grafik 9: Aktif Sigortalıların Pasif Sigortalılara Oranı, (%)

Kaynak: (Sosyal Güvenlik Kurumu, 2013)

Sosyal güvenlik kapsamındaki nüfusun yararlanma türlerine göre toplam nüfusa oranları Tablo 38 ile gösterilmiştir. Türkiye’de sosyal güvenlik kapsamında aktif çalışanların oranı %24,11 iken bu oran TR82 Bölgesi için %21,69’tur. Bölgede en düşük aktif çalışan oranı %21,43 ve en yüksek emekli oranı ise %22,75 ile Sinop’ta bulunmaktadır. Bu durum aktif pasif oranının da Sinop’ta en düşük olmasını kanıtlar mahiyettedir. Aktif çalışanların ve emeklilerin bakmakla yükümlü olduğu nüfusta ise TR82 Bölgesi Türkiye ortalamasının altındadır. Bölgede en fazla bakılmakla yükümlü olunan nüfus %46,17 ile Çankırı’da, en az nüfus ise %37 ile Sinop’tadır.

Gelir testi yaptıran ve 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması hakkındaki 2022 sayılı Kanundan faydalananların oranında ise Bölge içerisinde farklılıklar görülmektedir. Bu durumda Sinop en fazla yardım aylığı alan ildir. Kastamonu’da gelir testi yaptıranların oranı %9,92 iken, 2022 sayılı yasadan yararlananlar ise %4,23’tür. Çankırı ise söz konusu yardımlarda en düşük oranlara sahip ildir.

Tablo 38: Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı, 2012 (%)

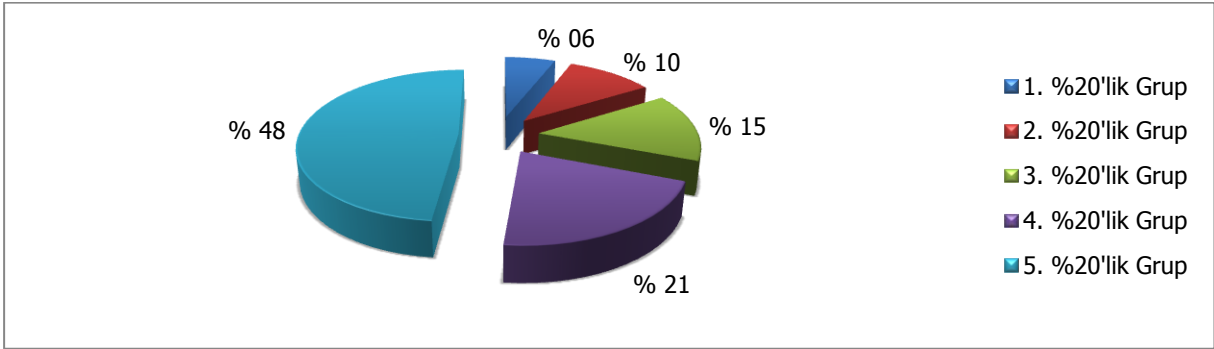
	Kastamonu	Çankırı	Sinop	TR82	Türkiye
Toplam Sosyal Güvenlik Kapsamı	83,89	84,87	81,19	83,32	82,54
Aktif Çalışanlar	22,16	21,47	21,43	21,69	24,11
Emekliler	18,41	17,24	22,75	19,47	13,63
Bakmakla Yükümlü Olunanlar	43,33	46,17	37,00	42,17	44,81
Gelir Testi Yaptıranlar¹¹	9,92	7,65	10,88	9,48	9,44
2022 Sayılı Yasadan Yararlananlar	4,23	2,53	4,51	3,76	1,77
Toplam Nüfus	359.808	184.406	201.311	745.525	75.627.384

Kaynak: (Sosyal Güvenlik Kurumu, 2012)

3.1.4. Gelir Dağılımı ve Yoksulluk

Bölgede yaşam koşulları ve sosyal refahın önemli göstergelerinden biri de gelir dağılımı ve yoksulluk oranıdır. Hane halkı kullanılabilir gelir kullanılarak 2003 yılında TÜİK tarafından yapılan araştırmaya göre Türkiye’de ve TR82 Bölgesi’nde %20’lik nüfus gruplarının aldığı gelir payları Grafik 10 ve Grafik 11 ile gösterilmiştir.

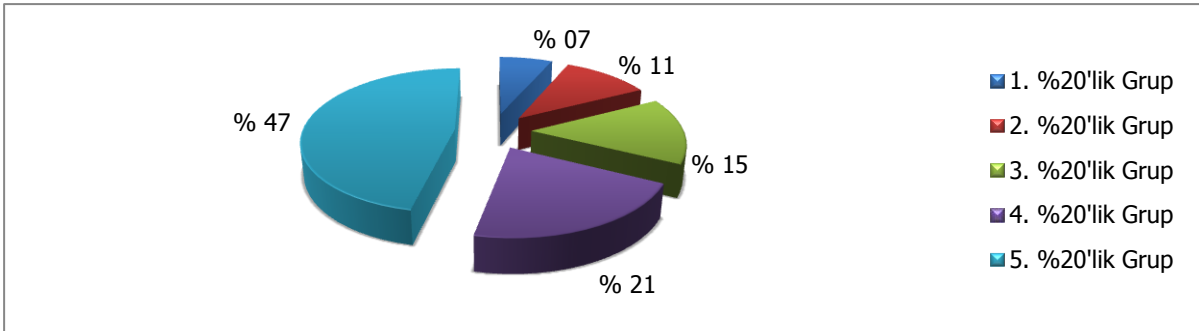
Grafik 10: Türkiye’de Hane Halkı Kullanılabilir Yıllık Gelirin %20’lik Gruplar Halinde Dağılımı, 2003

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, v)

Türkiye’de en zengin %20’lik grup toplam gelirin %48,3’üne sahipken, en fakir %20’lik grup toplam gelirin %6’sını almaktadır. Bölgede ise en zengin %20’lik grup toplam gelirin %46,6’sına sahipken, en fakir %20’lik grup toplam gelirin %6,6’sına sahiptir. Türkiye’de ilk % 20’lik grubun toplam gelirden aldığı payın, en fakir % 20’lik gruba oranı (P80/P20 göstergesi) 8,1 olup, bu oran TR82 Bölgesi için 7,1’dir. Bölgede sosyal refahın sağlanabilmesi için bu oranın düşmesi gerekmektedir.

Grafik 11: TR82 Bölgesi’nde Hane Halkı Kullanılabilir Yıllık Gelirin %20’lik Gruplar Halinde Dağılımı, 2003

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, v)

¹¹ Yeşil Kartlılar “Yeşil kart devri ve genel sağlık sigortası tescil işlemleri” konulu 17/1/2012 tarih – 2012/2 sayılı genelge ile 2012 Ocak ayından itibaren gelir testi yaptıranlar ifadesi ile kullanılmaktadır.

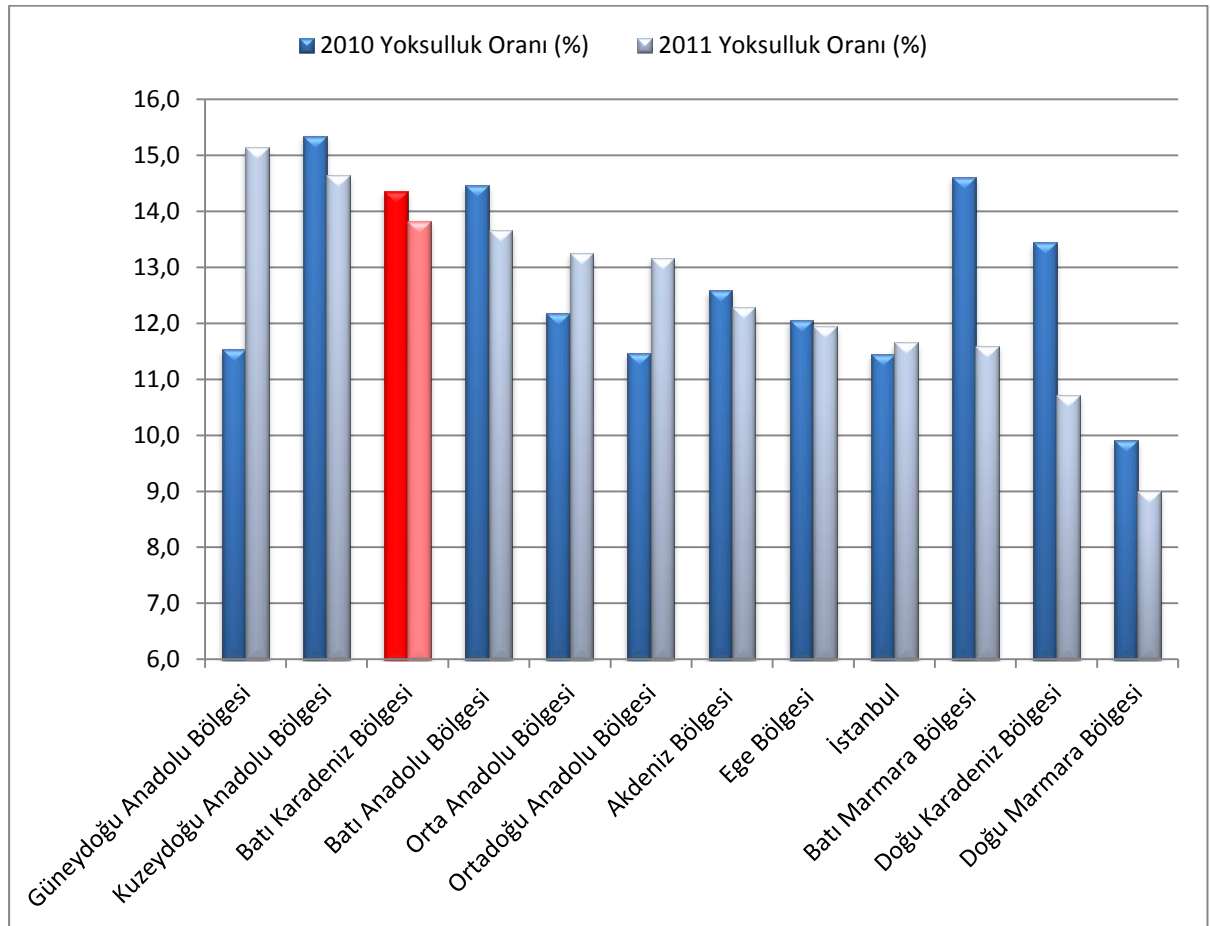
TÜİK 2011 yılı verilerine göre, Türkiye’de Gini Katsayısı¹² 0,38 olup, bu değer TR8 Bölgesi’nin içinde bulunduğu TR8 Bölgesi (Batı Karadeniz) için 0,33 olarak hesaplanmıştır. Düzey 1 bölgeleri arasında bir karşılaştırma yapıldığında, TR8 Bölgesi 12 bölge arasında 11. sırada yer almakta olup, gelir adaletsizliğinin en az olduğu bölgelerden biridir. Ayrıca 2006 yılı ile karşılaştırıldığında, ülke genelinde ve TR8 Bölgesi’nde gelir dağılımında adaletsizlik azalmaktadır.

TR8 Bölgesi gelir dağılımında adaletsizliğin yüksek olmadığı bir Bölge olmakla beraber, yoksulluk oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. 2011 yılında TÜİK tarafından yayımlanan Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması’na göre, TR8 Bölgesi’nde yaşayanların %13,8’i, bu bölge için belirlenen yoksulluk sınırının altındadır.

2011 yılı verilerine göre, Düzey 1 Bölgeleri arasında bir karşılaştırma yapıldığında TRC Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve TRA Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi’nden sonra TR8 Bölgesi yoksulluk oranının en yüksek olduğu 3. bölgedir. Grafik 12 ile TR8 Bölgesi’nde 2010 yılı verilerine göre yoksulluk oranında düşüş olduğu görülmektedir.

Ayrıca Türkiye genelinde yoksulluk oranı kent ve kırsal arasında büyük bir farklılık göstermezken, Bölge’de kırsal yoksulluğun daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

Grafik 12: Düzey 1 Bölgeleri İtibariyle Yoksulluk Oranı, 2010 – 2011 (%)

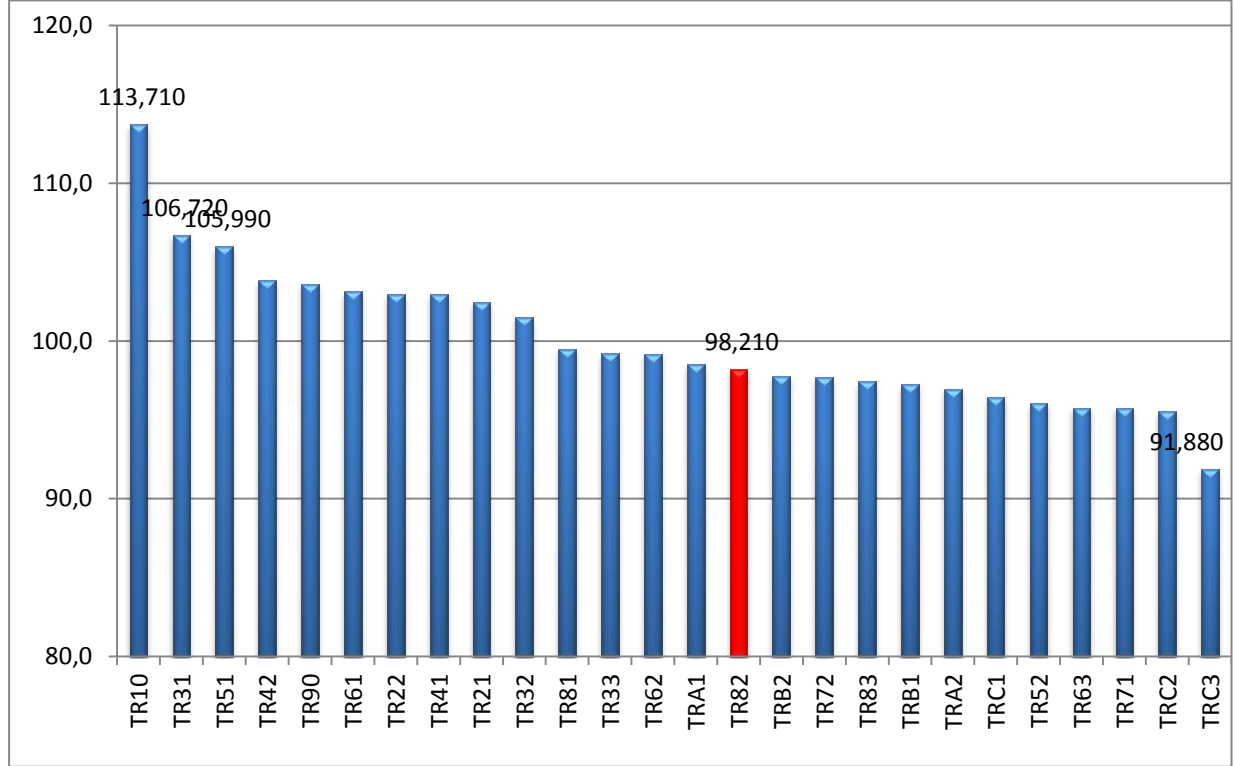
Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, j)

¹² Gini Katsayısı, bir ülkenin gelirinin yine o ülkenin bireyleri arasında ne derece eşit paylaşıldığını gösteren ölçüdür. 0 ile 1 arasında değer alır. 0 değeri toplam gelirin tüm bireyler arasında eşit dağıtıldığı; 1 değeri toplam gelirin sadece tek kişiye ait olduğu teorik durumları gösterir. Bu sebeple 0’dan 1’e doğru eşitsizlik artar.

3.1.5. Fiyat Düzeyi ve Enflasyon¹³

2011 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye geneli fiyat düzeyi 100 kabul edilerek yapılan fiyat düzeyi karşılaştırmasında, TR82 Bölgesi'nin 15. sırada bulunduğu görülmektedir (Bkz. Grafik 13). İstanbul (114), İzmir (107) ve Ankara (106) fiyat düzeyi en yüksek olan bölgelerdir. Fiyat düzeyinin en düşük olduğu bölge ise Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt illerini kapsayan TRC3 Bölgesi'dir. Bir başka deyişle, TRC3 Bölgesi'nde 92 TL ile satın alınabilecek bir mal sepeti İstanbul'da 114 TL, İzmir'de 107 TL, Ankara'da 106 TL ve TR82 Bölgesi'nde 98 TL ile satın alınabilmektedir.

Grafik 13: Düzey 2 Bölgeleri İtibariyle Tüketim Harcamalarına İlişkin Fiyat Düzeyi Endeksi (TR = 100)

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, i).

Düzey 2 bölgelerinde enflasyon oranı karşılaştırması için 2012 yılı tüketici fiyatları endeksi (TÜFE¹⁴) değişim oranı kullanılmıştır. Türkiye genelinde enflasyon oranı %6,1 olup; düzey 2 bölgeleri arasında enflasyon oranları açısından farkın çok fazla olmadığı görülmektedir. 2012 yılı itibarıyla enflasyon oranının en fazla olduğu bölge %7,2 ile Edirne merkezli Trakya Bölgesi, en düşük olduğu bölge ise %5,1 ile Denizli merkezli TR32 Bölgesi'dir. TR82 Bölgesi 26 düzey 2 bölgesi arasında 21. sırada bulunmakta olup; enflasyon oranı % 5,6'dır (Türkiye İstatistik Kurumu, i).

Bölgede ve Türkiye genelinde enflasyon oranı 2008 – 2009 Küresel Ekonomik Krizi'nden sonra bu derece düşük bir seviyede seyretmemiştir. 2012 yılındaki enflasyon düşüşünün talep daralmasından kaynaklandığı yorumu yapılabilir. 2012 yılında yıllık gelirin büyüme oranının da son 2 yıla göre oldukça düşük (%2,2) gerçekleşmiş olması da talep daralmasının sebebi olarak gösterilebilir.

¹³Enflasyon oranı: Fiyatlar genel düzeyinde belirli bir zaman diliminde meydana gelen değişme oranıdır. (Türkiye İstatistik Kurumu, i)

¹⁴ TÜFE: belirli bir referans döneminde bireylerin ortalama tüketim kalıplarını yansıtan bir mal ve hizmet sepetinin zaman içinde fiyat değişimini ölçer. (Türkiye İstatistik Kurumu, i)

3.1.6. İş Demografisi

Türkiye ve TR82 Bölgesi'nde 2011 ve 2012 yıllarında kurulan, tasfiye edilen ve kapanan şirketler Tablo 39 ile belirtilmiştir. Buna göre, 2011 yılından 2012 yılına gelindiğinde Bölgede ve Türkiye'de kurulan şirket sayısında düşüş, kapanan şirket sayısında ise artış olduğu görülmektedir. Türkiye'de kurulan şirket sayısı bir yıl öncesine göre yaklaşık %27 azalırken, Bölgede bu oran %40 civarındadır. Aynı şekilde Türkiye genelinde kapanan şirket sayısı bir önceki yıla göre yaklaşık %8 artarken, Bölgede bu oran %44'tür.

Tablo 39: Kurulan, Tasfiye Edilen ve Kapanan Şirket Sayıları

	2011			2012		
	Kurulan	Tasfiye	Kapanan	Kurulan	Tasfiye	Kapanan
Kastamonu	84	45	24	66	38	28
Çankırı	58	25	11	31	16	17
Sinop	54	21	6	22	14	12
TR82	196	91	41	119	68	57
Türkiye	53.409	21.851	13.095	38.887	19.203	14.168

Kaynak: (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği)

İşletme kurma ve yatırım kararı almada pazara yakınlık, kalifiye işgücünün varlığı ve altyapının tamamlanmış olması ön koşullardan bazılarıdır. İşletmenin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında ve istikrarlı faaliyet göstermesinde ise kurumsal kapasitenin geliştirilmesi, tanıtım ve pazarlama tekniklerinin öğrenilmesi ve birlikte iş yapabilme kültürünün gelişmesi gerekmektedir. Bölgenin en büyük eksiklerinden biri birlikte iş yapabilme kültürünün gelişmemiş olmasıdır. Bu nedenle, işletmelerin fiziksel alt yapı eksikliklerinin giderilmesi ve modernizasyon çalışmalarının yapılmasının yanı sıra, kurumsallaşma ve ortak iş yapabilmeye yönelik faaliyetlerin ve eğitimlerin desteklenmesi büyük önem arz etmektedir.

3.1.7. Ar-Ge ve Yenilikçilik

Bölgede iş ve teknoloji geliştirmeye yönelik kurulan iş geliştirme merkezi, teknokent ve ileri teknoloji enstitüleri gibi oluşumlar bulunmamaktadır. Bölgede faaliyet gösteren işletmelerin çok azında Ar-Ge birimi bulunmakta ve yenilikçi faaliyetlere çok az bütçe ayrılmaktadır. Bölgede patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım başvuru ve tescillerinin Türkiye ile karşılaştırıldığında çok az olduğu görülmektedir (Bkz.Tablo 40). Bölgede iş geliştirme merkezlerinin kurulması, ayrıca firmaların tasarım, yenilikçilik ve markalaşma gibi alanlarda desteklenmesi gerekmektedir.

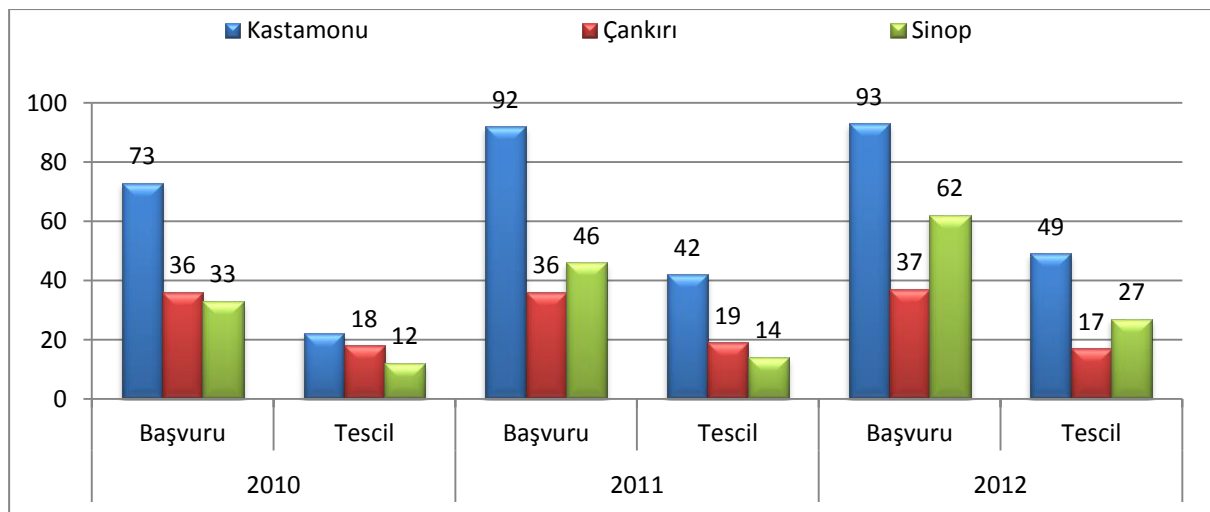
Tablo 40: Patent, Faydalı Model ve Endüstriyel Tasarım Başvuru ve Tescil Sayıları, 2010 – 2012

		2010		2011		2012	
		Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil
Patent	Kastamonu	4	0	2	1	7	0
	Çankırı	1	0	1	0	4	0
	Sinop	2	1	1	1	0	1
	TR82	7	1	4	2	11	1
	Türkiye	3.250	642	4.087	847	4.543	1.025
Faydalı Model	Kastamonu	5	3	5	5	1	3
	Çankırı	3	0	0	2	23	0
	Sinop	2	1	2	2	4	2
	TR82	10	4	7	9	28	5
	Türkiye	2.994	2.022	3.175	1.948	3.725	2.245
Endüstriyel Tasarım	Kastamonu	0	0	6	6	2	2
	Çankırı	1	1	4	4	5	3
	Sinop	2	1	2	3	2	2
	TR82	3	2	12	13	9	7
	Türkiye	6.567	6.360	7.525	6.915	7.864	7.274

Kaynak: (Türk Patent Enstitüsü)

Bölgede marka başvurusu ve tescil sayısının yıllara göre değişimi Grafik 14 ile gösterilmiştir. 2012 yılı itibarıyla en çok başvuru ve tescil Kastamonu İl'inde yapılmıştır.

Grafik 14: Marka Başvuru ve Tescil Sayısı, 2010 – 2012

Kaynak: (Türk Patent Enstitüsü)

3.1.8. Yatırım Teşvik Sistemi ve AB Hibeleri

Kalkınma Bakanlığı tarafından yapılan 2011 yılı İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE) Sıralaması Araştırması'nda 81 il içinde Kastamonu, Çankırı ve Sinop illerinin yeri sırasıyla 47, 54 ve 51 olarak belirtilmiştir. Ekonomi Bakanlığı tarafından 2011 SEGE dikkate alınarak yapılan çalışma sonrası hazırlanan Yeni Teşvik Sistemi 2012 yılında uygulamaya alınmıştır. 6 bölgeye ayrılmış olan Yeni Teşvik Sistemi'nde Kastamonu 4. bölgede, Çankırı ve Sinop illeri ise 5. bölgede yer almaktadır. 1. bölgede en gelişmiş, 6. bölgede en az gelişmiş iller bulunmakta olup, iller gelişmişlik seviyesiyle ters orantılı olarak teşvik sisteminden faydalanmaktadır. Buna göre, Bölge illerinin teşvik sisteminde oldukça avantajlı bir konumda olduğu görülmektedir.

Yeni Teşvik Sistemi; genel teşvik uygulamaları, bölgesel teşvik uygulamaları, büyük ölçekli yatırımlar ve stratejik yatırımlar olmak üzere 4 ana başlıkta değerlendirilmektedir. Tablo 41 ile her ana başlık altında yer alan teşvik unsurları belirtilmiştir. Teşvik sisteminden yararlanmak için asgari yatırım tutarı, yatırım yapılan sektör ve sektörün stratejik önem düzeyi gibi kriterler teşvik miktarında önemli rol oynamakla birlikte, Kastamonu'nun 4., Çankırı ve Sinop illerinin 5. Bölgede bulunması sebebiyle TR82 Bölgesi illeri teşvik sisteminde oldukça avantajlı bir konumdadır. Özellikle yatırımın OSB içinde yapılması destek oranının bir sonraki seviyeye göre hesaplanmasına olanak vermektedir. Yani OSB yatırımlarında Kastamonu İli 5. bölgede, Çankırı ve Sinop illeri 6. bölgede bulunan iller ile aynı destek koşullarına sahiptir. Yeni teşvik sisteminin avantajlarından yararlanılarak ulusal ve uluslararası şirketlerin bölgedeki yatırımları ve modernizasyon çalışmaları teşvik edilecek, ayrıca yeni işletmelerin kuruluşu ve girişimcilik desteklenecektir.

Tablo 41: Teşvik Sistemi Uygulamaları, 2012

Genel Teşvik Uygulamaları	Bölgesel Teşvik Uygulamaları	Büyük Ölçekli Yatırımlar	Stratejik Yatırımlar
KDV İstisnası	KDV İstisnası	KDV İstisnası	KDV İstisnası
Gümrük Vergisi Muafiyeti	Gümrük Vergisi Muafiyeti	Gümrük Vergisi Muafiyeti	Gümrük Vergisi Muafiyeti
	Vergi İndirimi	Vergi İndirimi	Vergi İndirimi
	Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği
	Yatırım Yeri Tahsisi	Yatırım Yeri Tahsisi	Yatırım Yeri Tahsisi
	Faiz Desteği		Faiz Desteği
			KDV İadesi

Kaynak: (Ekonomi Bakanlığı, 2012)

Avrupa Birliği Bakanlığı'nın internet sitesinden alınan verilere göre; 2001 ve 2013 yılı arasında Kastamonu, Çankırı ve Sinop illerinde düzenlenen tevsî yatırımlarını, komple yeni ve diğer yatırımları içeren, yerli ve yabancı sermayeden oluşan bölgesel, büyük ölçekli, genel ve stratejik yatırımları kapsayan teşvik belgeleri, belge sayıları, yatırım miktarları ve sağladıkları istihdam il ve sektör düzeyinde Tablo 42 ile ifade edilmiştir. Tablo 42 ile gösterildiği üzere TR82 Bölgesi'nde belge adedi, toplam yatırım miktarı ve istihdam açısından imalat sektörünün öne çıktığı görülmektedir. İmalatın yanında hizmetler sektörünün de Bölgede öne çıktığı anlaşılmaktadır.

Tablo 42: 2001 - 2013 Arasında Düzenlenen Yatırım Teşvik Belgeleri

	Sektör	Belge Adedi	Toplam Sabit Yatırım (Milyon TL)	Toplam İstihdam
Kastamonu	Enerji	10	365	399
	Hizmetler	81	272	1.686
	İmalat	115	440	5.798
	Madencilik	18	60	654
	Tarım	8	32	217
Çankırı	Enerji	4	95	192
	Hizmetler	36	102	600
	İmalat	107	1.147	6.769
	Madencilik	14	129	605
	Tarım	8	52	223
Sinop	Enerji	5	1.262	110
	Hizmetler	27	43	427
	İmalat	70	136	3.320
	Madencilik	6	17	95
	Tarım	1	5	30
TR82	Enerji	19	1.722	701
	Hizmetler	144	417	2.713
	İmalat	292	1.723	15.887
	Madencilik	38	206	1.354
	Tarım	17	89	470

Kaynak: (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2013)

Ekonomi Bakanlığı tarafından sağlanan teşviklerin yanında Bölgede AB fonlarından da faydalanılmaktadır. Avrupa Birliği tarafından ülkemize sağlanan Katılım Öncesi Mali Yardımı kapsamında yürütülen Hibe Programları aracılığı ile Çankırı İli'nde başarılı olan 29 projeye, Kastamonu İli'nde başarılı olan 60 projeye ve Sinop İli'nde başarılı olan 27 projeye sağlanan hibe desteği sırasıyla toplam 5.765.283 Avro, 8.285.808 Avro ve 2.884.863 Avro'dur.

Tablo 43: Merkezi Finans ve İhale Birimi (CFCU) Tarafından Sağlanan Hibeler, (€)

	AB Katkısı	TR Katkısı	Hibe	Sözleşme adedi
Kastamonu	6.338.873	1.946.934	8.285.808	60
Çankırı	4.428.700	1.336.583	5.765.283	29
Sinop	2.319.558	565.305	2.884.863	27
TR82	13.087.131	3.848.822	16.935.954	116

Kaynak: (Merkezi Finans ve İhale Birimi, 2013)

AB'ye aday ve potansiyel aday ülkelere yapılan mali yardımlar Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) adı altında birleştirilmiştir. Çeşitli bileşenlere ayrılan IPA fonları farklı bakanlık ve kamu kurumlarınca yönetilmektedir. Bu bağlamda Kastamonu, Çankırı ve Sinop'un da ortağı olduğu ve pek çok ili kapsayan büyük projeler TR82 Bölgesi'nde uygulanmaktadır.

3.1.9. Bölgede Öne Çıkan Sektörler

TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri 2009 ve 2010 yılı verilerine göre, Bölgede tarım dışı sektörlerde işyeri ve istihdam sayısına göre öne çıkan sektörler Tablo 44 ile belirtilmiştir. TÜİK 2010 yılı verilerine göre Bölgede tarım dışı sektörlerde istihdam açısından öne çıkan sektör imalat sanayidir.

Bölgedeki sanayi ve hizmet sektörü istihdamının %27,5'i (20.054 kişi) imalat sektöründedir. İmalat sanayiini %26,5 (19.291 kişi) ile ticaret ve onarım faaliyetleri takip etmekte, 3. sırada ise %11,2 (8.140 kişi) ile konaklama ve yiyecek hizmetleri ile ilgili faaliyetler yer almaktadır. 2010 yılı işyeri sayısı açısından bir değerlendirme yapıldığında ise Bölgedeki sanayi ve hizmet işletmelerinin %39,6'sı (9.110 işyeri) ticaret ve onarım faaliyetlerinde, %23,6'sı (5.439 işyeri) ulaştırma ve depolama faaliyetinde ve %14,1'i (3.253 işyeri) imalat sektöründe faaliyet göstermektedir.

Tablo 44: İşyeri ve İstihdam Açısından Öne Çıkan Sektörlerin Oranı, 2009 – 2010 (%)

Kod		İşyeri		İstihdam	
		2009	2010	2009	2010
	Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0
B	Madencilik	0,2	0,2	1,8	1,6
C	İmalat	12,0	14,1	21,4	27,5
D	İnşaat	3,7	2,7	17,3	9,7
G	Ticaret ve Onarım	44,6	39,6	28,7	26,5
H	Ulaştırma ve Depolama	22,9	23,6	14,0	10,3
I	Konaklama ve Yiyecek Hizmetleri	6,2	9,1	3,4	11,2
M	Mesleki ve Bilimsel Faaliyetler	3,3	3,1	2,4	2,0
P	Eğitim	0,2	0,3	0,8	0,9
Q	Sağlık ve Sosyal Hizmetler	0,9	0,7	1,8	2,0
S	Diğer Faaliyetler	6,0	6,6	8,5	8,4

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, u)

2009 yılından 2010 yılına gelindiğinde imalat sektöründe işyeri ve istihdam sayısının tüm sektörler içindeki payının arttığı gözlemlenmektedir. Aynı şekilde sayısal olarak değişime bakıldığında 2009-2010 yılları arasında imalat sanayinde işyeri sayısı %10, istihdam sayısı ise %38 artış göstermektedir.

Bölgede konaklama ve yiyecek hizmetleri ile ilgili faaliyetlerde işyeri ve istihdam sayısı hem sayısal hem de oransal olarak artış göstermektedir. 2009-2010 yılları arasında konaklama ve yiyecek hizmetlerinde işyeri sayısı %37, istihdam sayısı ise %250 artış göstermiştir. Yiyecek ve konaklama hizmetlerindeki bu artış Bölgede var olan turizm potansiyelinin değerlendirilmekte olduğunun göstergesidir.

Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri verilerine göre 2009 – 2010 yılları arasında Bölgede maaş ve ücretler ile ciro miktarı açısından da önemli bir artış olduğu görülmektedir. 2009 yılında Bölgede maaş ve ücretler toplamı 472.387.562 TL olarak hesaplanmış olup; 2010 yılında 598.721.855 TL'ye yükselmiştir. Ciro miktarı ise 2009 yılında 5.942.702.918 TL olup, 2010 yılında 8.378.627.794 TL'ye yükselmiştir. Maaş ve ücretler ile ciro miktarına göre öne çıkan sektörlerin yüzdeleri Tablo 45 ile belirtilmiştir. 2010 yılı verileri dikkate alındığında maaş ve ücretler açısından %33 pay ile imalat sanayinin, ciro açısından ise %48 pay ile ticaret ve onarım faaliyetlerinin öne çıktığı görülmektedir. İmalat sanayi maaş ve ücretler ile ciro miktarı açısından 2009-2010 yılları arasında oransal ve sayısal olarak artış gösterirken, özellikle madencilik ve inşaat sektörünün Bölge ekonomisi içindeki payının azaldığı görülmektedir.

Tablo 45: Maaş ve Ücretler ile Ciro Açısından Öne Çıkan Sektörlerin Oranı, 2009 – 2010 (%)

Kod	Alt Sektör	Maaş ve Ücretler		Ciro	
		2009	2010	2009	2010
	Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0
B	Madencilik	2,8	2,3	1,5	2,1
C	İmalat	26,8	32,7	21,5	22,1
F	İnşaat	21,5	14,7	12,5	9,5
G	Ticaret ve Onarım	14,0	15,8	47,7	47,7
H	Ulaştırma ve Depolama	11,6	5,8	6,4	2,4
I	Konaklama ve Yiyecek Hizmetleri	1,3	8,4	0,6	2,3
M	Mesleki ve Bilimsel Faaliyetler	1,7	1,3	0,8	1,5
P	Eğitim	1,0	1,0	0,2	0,2
Q	Sağlık ve Sosyal Hizmetler	3,0	3,1	0,7	0,7
S	Diğer Faaliyetler	16,3	14,8	8,1	11,6

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, u)

Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri 2009 ve 2010 yılı verilerine göre, Bölgede toplam yatırım miktarı 431.562.614 TL'den 441.656.655 TL'ye yükselmiştir. Yatırım miktarına göre öne çıkan sektörlerin yüzdelik payları Tablo 46 ile belirtilmiştir. Bölgede 2010 yılı yatırım verilerine göre öne çıkan sektörler sırasıyla imalat sektörü (%40,1), inşaat sektörü (%22,6) ve ticaret ve onarım faaliyetleridir(%13,4).

Tablo 46: Yatırımlar Açısından Öne Çıkan Sektörlerin Oranı, 2009 – 2010 (%)

		2009	2010
B	Madencilik	10,3	6,8
C	İmalat	34,3	40,1
F	İnşaat	14,8	22,6
G	Ticaret ve Onarım	6,7	13,4
H	Ulaştırma ve Depolama	2,0	2,9
I	Konaklama ve Yiyecek Hizmetleri	2,1	1,0
M	Mesleki ve Bilimsel Faaliyetler	21,2	0,2
P	Eğitim	0,2	0,3
Q	Sağlık ve Sosyal Hizmetler	0,5	3,0
S	Diğer Faaliyetler	7,8	9,7

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, u)

3.2. TARIM

Amaç: Potansiyelini Değere Dönüştüren Ekonomi

Hedef: Tarımsal Üretimin Canlandırılması

İzlem.1. Et ve süt üretimi artırılacaktır.

İzlem.2. Yem bitkileri üretimi ve verimi artırılacaktır.

İzlem.3. Bölge için önem taşıyan bitkisel ürünlerde miktar ve kalite artırılması teşvik edilecektir.

İzlem.4. Bal üretiminin artırılması ve pazarlama faaliyetleri teşvik edilecektir.

İzlem.6. Bölgede öne çıkan meyve ve sebze üretimi artırılacaktır

İzlem.5. Organik ürünlerin üretimi ve sertifikasyonuna yönelik girişimler desteklenecektir

İzlem.7. İyi tarım uygulamaları ve eğitim çalışmalarını desteklenecektir.

İzlem.8. Arazi toplulaştırma faaliyetleri teşvik edilecektir.

İzlem.9. Su ürünlerinin depolanması ve çeşitlendirilmesi desteklenecektir.

Performans Göstergesi	2023 Hedefi
Yem bitkileri üretim miktarı	750.000
Organik tarım üretim miktarı	15.000
Büyükbaş hayvan sayısı (Kültür ve Kültür melezi)	380.000
Kanatlı hayvan sayısı (Et tavuğu)	2.000.000
Büyükbaş süt miktarı	800.000
Bal üretim miktarı	1.500
Deniz balıkları miktarı	50.000
Tatlı su ürünleri miktarı	10.000

3.2. Tarım

Tarım, insan ve hayvanlara besin maddesi sağlamanın yanında birçok sektöre hammadde temin eden ve istihdam yaratan önemli bir sektördür. Tarımsal faaliyetlerde üretilen ürünlerin miktar ve niteliklerinin yanında üretimin ekonomik, sağlıklı ve güvenilir koşullarda yapılması da önemlidir.

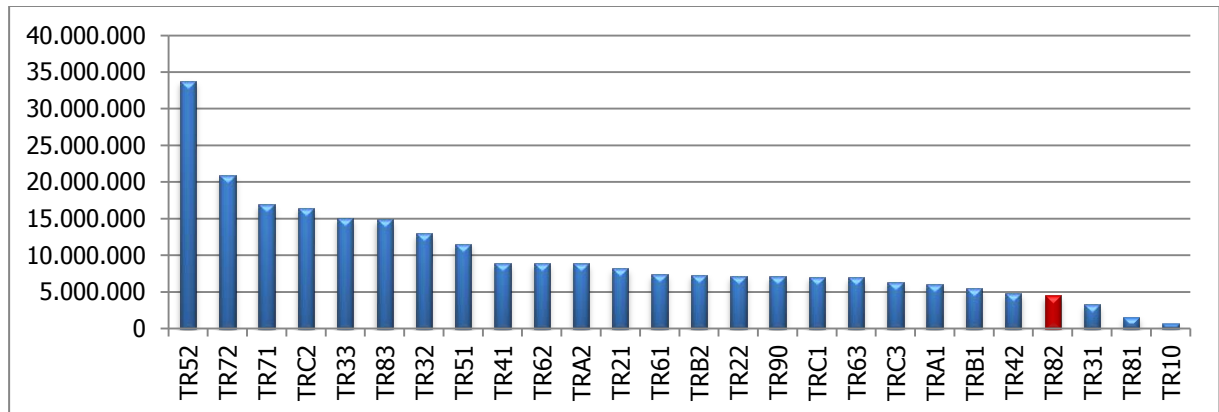
Türkiye’de 1980’li yıllardan sonra sanayileşmeye daha çok önem verilmesi, çıkarılan yasalar sonucu devletin tarımı koruma eğiliminin azalması ve özelleştirme süreçlerinin sonucu olarak tarımın milli gelirdeki payı giderek düşmüştür. Tarımın gayrisafi yurtiçi hasıladaki (GSYH) payı 1987 yılında %17,7 iken (Türkiye İstatistik Kurumu, s), bu pay 2012 yılında %7,9’a gerilemiştir (Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2013). Bu azalışa rağmen ülkemizde özellikle kırsal nüfusun yoğun olduğu yerlerde birincil üretimin tarımsal faaliyetler olduğu görülmektedir.

TR82 Bölgesi’nde tarım sektörü, son yıllarda ülke ekonomisinin gelişimine paralel olarak gelir yaratmada oransal olarak bir miktar gerilese de istihdam içindeki öncü konumunu ve belli başlı geçim kaynağı olma özelliğini hâlâ muhafaza etmektedir. Bölgede 2012 yılında %47,7’lik oranla tarım en önemli istihdam kaynağı olarak dikkati çekmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu, l).

3.2.1. Tarımsal Yapı ve Tarımsal Alan

TR82 Bölgesi diğer düzey 2 bölgeleriyle karşılaştırıldığında tarım arazilerinin sınırlı olduğu ve son sıralarda yer aldığı dikkat çekmektedir (Bkz. Grafik 15). TR82 Bölgesi’nin tarımsal yapısının iyi şekilde anlaşılması için öncelikle coğrafyasının ve potansiyellerinin en iyi şekilde ortaya konması gerekmektedir. Bilindiği üzere TR82 Bölgesi Çankırı, Kastamonu ve Sinop illerinden oluşmaktadır. Coğrafi olarak üç il birbirlerinden oldukça farklıdır. Karasal iklimin hüküm sürdüğü Çankırı, İç Anadolu Bölgesi’nde yer almakta ve arazisinin büyük bir kısmı bozkırlardan oluşmaktadır. Kastamonu ve Sinop Batı Karadeniz Bölgesi’ndeki illerdir. Kastamonu, Karadeniz’le İç Anadolu arasında geçiş bölgesinde yer almaktayken Sinop Karadeniz iklimi özelliği göstermektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde Bölgenin %50’si ormanlık alanlar olup, Bölge dağlık ve engebeli arazilerden oluşmaktadır. Sulanabilen düz arazileri sınırlıdır. Kastamonu’nun büyük bir kısmında karasal iklim hüküm sürmektedir. Bölgede tarım arazileri çok parçalı ve dağınık olup; tarımsal faaliyetleri ve üretimi büyük ölçüde Bölge içinde farklılıklar gösteren iklim ve coğrafya koşulları belirlemektedir. Ayrıca, ortalama arazi büyüklüğünün düşüklüğü nedeniyle tarımda modern teknik ve teknolojilerin kullanımı zorlaşmaktadır. İşletme başına düşen tarım arazisi Türkiye’de 59,9 dekar iken Bölgede 47,6 dekadır. Bölgede toplam 100.584 tarım işletmesi mevcuttur (Türkiye İstatistik Kurumu, o). Tarımsal işletmelerin büyük çoğunluğu küçük aile işletmelerinden oluşmaktadır. Küçük ölçekli işletmeler ekonomik üretimi zorlaştırmakta ve dolayısıyla üretimde verimliliği olumsuz etkilemektedir. Ayrıca küçük işletme sayısının fazlalığı, üretimde uzmanlaşma eksikliği ve üretici örgütlenmesindeki sorunlar nedeniyle etkin işleyen bir pazarlama sistemi kurulamamaktadır.

Grafik 15: Tarım Alanı Bakımından TR82 Bölgesi’nin Düzey 2 Bölgeleri Arasındaki Yeri, 2011

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, o)

Tarımın Bölge içerisindeki ekonomiye katkısı incelendiğinde istihdamın tarım sektöründe yoğunlaştığı ancak, gayri safi katma değer yaratmada hizmetler ve sanayi sektörlerinden sonra geldiği görülmektedir. Bu durum bölge tarımındaki verim düşüklüğünü göstermektedir.

Bölgenin tarımsal alan dağılımı incelendiğinde 2011 verilerine göre 4.221.881 dekar toplam tarımsal alanının olduğu ve bu alanın Türkiye tarım alanının sadece %1,8'ini oluşturduğu görülmektedir. Aynı zamanda ekilen tarla alanının %1,8'i, nadas alanının %2,9'u TR82 Bölgesi'nde yer almaktadır. Sebze ve meyve alanlarının Türkiye meyve ve sebze alanlarına oranı ise sırasıyla %1,7 ve %0,5'tir. Bölgedeki toplam tarım alanının %66'sı tarla alanları, %27'sini nadas alanları %3'ünü sebzelikler ve %4'ünü meyvelik alanlar oluşturmaktadır. Bölgedeki illerin tamamında tarla alanları, il toplam tarım alanlarının büyük bölümünü oluşturmaktadır. Kastamonu ekilen tarla alanları ve meyvelik alanlar bakımından öne çıkarken, Çankırı sebze alanları bakımından ilk sırada yer almaktadır. Sinop ise ekilen tarla alanları ve sebze alanları bakımından son sırada yer almakla birlikte meyve alanları bakımından Kastamonu'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır (Bkz.Tablo 47).

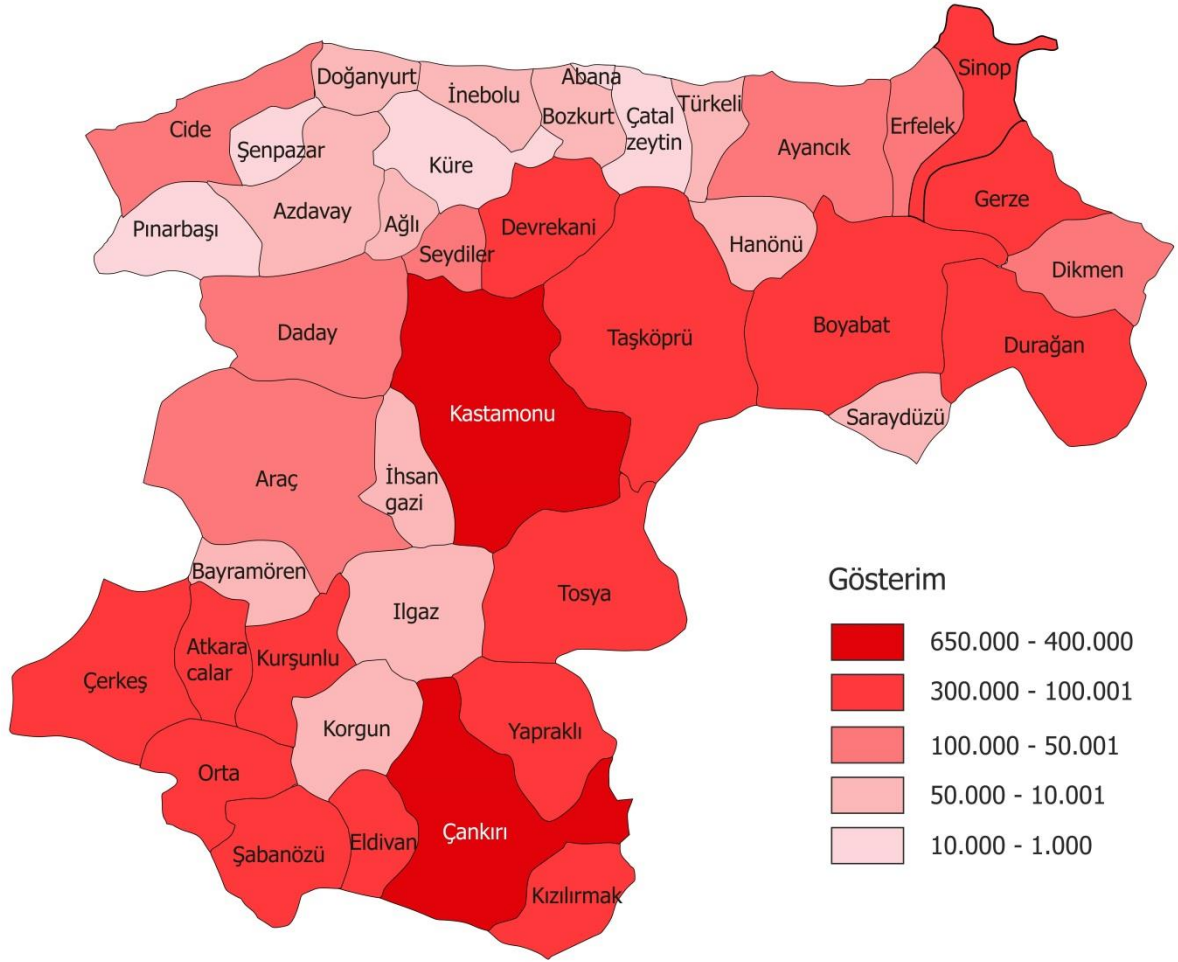
Tablo 47: Tarımsal Alan Dağılımı, 2011 (%)

	Toplam Alan	Ekilen Tarla Alanı	Nadas Alanı	Sebze Bahçeleri Alanı	Meyve Alanı *
Kastamonu/TR82	36,3	41,5	20,3	28,2	66,3
Çankırı/TR82	42,8	39,8	53,4	48,4	15,2
Sinop/TR82	20,9	18,7	26,3	23,4	18,5
TR82/TR	1,8	1,8	2,9	1,7	0,5
TR82 (Dekar)	4.221.881	2.791.513	1.152.160	121.997	156.211
Türkiye (Dekar)	236.300.634	158.455.139	40.171.970	7.343.092	30.330.433

* Meyve alanları plantasyon (toplu) alanlar olup; dağınık ağaçların alanları dâhil edilmemiştir. Sebze bahçeleri alanına örtü altı alanları da dâhildir.
Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, o)

TR82 Bölgesi'nde tarım alanlarının ilçelere dağılımı incelendiğinde, en yüksek tarım alanlarının Kastamonu ve Çankırı Merkez İlçelerinde olduğu görülmektedir (Bkz. Harita 3). Bu ilçeleri sırasıyla Taşköprü, Kızılırmak, Tosya ve Devrekâni İlçeleri izlemektedir. Tarım alanı küçük olan ilçeler ise özellikle Küre Dağları üzerinde yer almaktadır. Genel itibarıyla Bölgedeki orman varlığı ve dağlık yapı nedeniyle tarım alanları kısıtlıdır. Ayrıca bölgeye ilişkin dikkat çeken başka bir husus tarımsal alanların kısıtlı olmasına rağmen nadas alanı oranının yüksek olmasıdır. Bu durum bölgede tarım açısından verimsizliği artırırken etkinliği azaltmaktadır.

Harita 3: İlçelerin Toplam Tarım Alanları, 2011 (Dekar)

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, o)

3.2.2. Bitkisel Üretim

Bitkisel üretiminin yüksek olabilmesi için bazı koşulların sağlanması gerekmektedir. Üretim, iklim koşulları, toprak yapısı, sulama, pazarlama, arazi büyüklüğü ve yapısı gibi konularla doğrudan ilişkilidir. Genel olarak tarımsal üretim büyük ölçüde iklim ve coğrafya koşullarına bağlı olduğu için ürün miktarındaki artışlara müdahale sınırlıdır. Bölgenin tarımsal yapısı irdelendiğinde tarımsal arazinin sınırlı olduğu dikkat çekmektedir. Bölgenin %50'si ormanlarla kaplı olup; arazinin %80'i dağlık ve engebelidir. Bölgede genel güneşlenme süresi kısadır. Tarımsal işletmeler aile işletmeleri tarzında olup, küçük ve dağınıktır. Kırsalda yaşayan nüfus bölgeden göç ettiği için bölgede yaşlı nüfus çoğunluktadır. Aile işletmelerinde belirli tür ve ürünlerde uzmanlaşma olmayıp; bitkisel üretim hayvansal üretimle birlikte yürütülmektedir. Sonuç olarak bitkisel üretim, ekonomik ve ticari bir nitelikten çok, aile geçimini sağlamaya yönelik yapılmaktadır. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda Bölgede ekonomik bir bitkisel üretimin zor gerçekleştirileceği düşünülebilir.

Farklı iklim ve coğrafya koşulları nedeniyle Bölge ürün deseni gerek iller arasında, gerekse aynı il içindeki ilçeler arasında farklılıklar gösterebilmektedir. Bölgede bitkisel üretimde tahıl ürünleri öne çıkarken Karadeniz'e kıyı olan kesimlerinde ürünler farklılaşmakta meyve ve sebze üretiminin arttığı görülmektedir.

3.2.2.1. Tarla Ürünleri

Bitkisel üretimde, ekim alanı bakımından en yüksek paya, sırasıyla tahıllar, yem bitkileri, endüstriyel bitkiler, yumru bitkiler, baklagiller ve yağlı tohumlar sahiptir. Tablo 48 ile söz konusu ürün gruplarının ekilen alan ve üretim miktarları gösterilmektedir. Bölge, Türkiye tahıl üretiminin %1,4'ünü gerçekleştirmektedir. Bölgede tahıl ve yem bitkisi üretiminin yaygın şekilde yapılmasının başlıca nedenleri arasında tahılın hem insan beslenmesinde hem de hayvan yemi olarak kullanılması, yem bitkilerinin ise hayvancılığın temel girdilerinden olması ve yem bitkilerine verilen devlet destekleri sayılabilir.

Bölgede ekim alanı bakımından tarla ürünlerinin başında buğday, şekerpancarı, arpa, mısır, fiğ sarımsak ve patates gelmektedir. 2011 yılı itibarıyla, buğday ekim alanı Bölgenin toplam ekilen alanının %62,54'ünü, üretim ise Türkiye toplam buğday üretiminin %1,7'sini oluşturmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, o) . Bölgede en çok üretilen buğday olmasına rağmen verim ortalaması Türkiye verim ortalamasından düşüktür. 2011 verilerine göre Bölgede dekar başına verim yaklaşık 203 kg gerçekleştirilirken, Türkiye ortalaması 240 kg olmuştur. Bu durum artık yeni bir üretim planlamasının yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bölgenin arazi yapısı ve iklim koşulları dikkate alındığında endüstri bitkisi olarak üretilen şekerpancarının Türkiye üretiminin %2'si olarak gerçekleşmesi önemli olarak değerlendirilmelidir. İller düzeyinde öne çıkan ürünler irdelendiğinde, Kastamonu'da buğday, arpa, şekerpancarı, sarımsak, mısır ve patates; Çankırı'da buğday, arpa, şekerpancarı, fiğ, çeltik ve ayçiçeği; Sinop'ta ise buğday, mısır (dane), arpa, fiğ ve çeltiktir (Bkz.Tablo 49).

Bölgede üretilen ürünlerin Türkiye'deki payları karşılaştırıldığında bitkisel üretim olarak ön plana çıkan ürün sayısının sınırlı olduğu görülmektedir. Bölgenin en önemli tarla ürünleri sarımsak, fiğ (dane), çeltik ve buğdaydır. Bölgede üretilen sarımsak sadece Kastamonu İli Taşköprü İlçesi çevresinde üretilmekte olup, Türkiye sarımsak üretiminin %25,2'sini karşılamaktadır. Fiğ ise Çankırı ve Sinop İllerinde yoğun olarak üretilmekte ve Bölge üretimi, Türkiye üretiminin %7,2'sini oluşturmaktadır. Çeltik üretimi en çok Çankırı İli Kızılırmak İlçesi, Sinop İli Boyabat ve Durağan İlçeleri, Kastamonu İli Tosya İlçesi'nde yapılmakta olup; Türkiye üretiminin yaklaşık %5,1'idir. Bölgede yine önemli ürünlerden biri olan buğdayın büyük bir kısmı Çankırı'da daha sonra Kastamonu ve Sinop'ta üretilmektedir ve Bölge üretimi, Türkiye üretiminin %1,4'ünü oluşturmaktadır.

Genel olarak Bölgede üretilen tarla ürünlerinin ekilen alan ve verimleri değerlendirildiğinde Türkiye ortalamasından düşük olduğu görülmektedir. Bunun en önemli sebepleri önceden de ifade edildiği üzere tarımsal arazi oranının düşük olması, arazilerin küçük ve dağınık olması, iklim, toprak ve topografyanın çoğu ürünün yetişmesine veya ekonomik üretimine izin vermemesi bunun sonucu olarak modern ve bilimsel tarımın uygulanmasının zorlaşması gösterilebilir.

Tablo 48: Ürün Türlerine Göre Ekilen Tarla Alanı ve Üretim Miktarları, 2011

	Kastamonu		Çankırı		Sinop		TR82		Türkiye		TR82/TR	TR82/TR
	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (%)	Üretim (%)
Yem Bitkileri	213.903	196.340	58.427	105.118	129.441	267.019	401.771	568.477	15.082.922	31.677.814	2,7	1,8
Tahıllar	841.259	142.032	981.503	265.073	372.961	100.168	2.195.723	507.273	119.034.352	35.202.073	1,8	1,4
Endüstriyel Bitkiler	61.170	213.719	6.210	27.953	1.330	5.119	68.710	246.791	15.922.103	19.960.414	0,4	1,2
Baklagiller	11.344	1.342	46.070	5.338	26.371	3.612	83.785	10.292	8.603.385	1.239.830	1,0	0,8
Yumru Bitkiler	34.119	39.033	3.731	7.149	595	1.106	38.445	47.288	2.228.436	6.995.771	1,7	0,7
Yağlı Tohumlar	0	0	13.544	2.146	0	0	13.544	2.146	13.711.591	3.227.588	0,1	0,1
Toplam	1.405.776	839.033	1.200.639	395.478	635.756	189.096	2.801.978	1.382.267	174.582.789	98.303.490	1,6	1,4

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, o)

Tablo 49: Seçilmiş Ürün Türlerine Göre Ekilen Tarla Alanı ve Üretim Miktarları, 2011

	Kastamonu		Çankırı		Sinop		TR82		Türkiye		TR82/TR
	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Üretim (%)
Sarımsak (Kuru)	24.850	19.937	0	0	5	5	24855	19942	92725	79203	25,2
Fiğ (Dane)	8.750	1.030	31.340	3.791	21.700	2.930	61.790	7.751	823.162	107.844	7,2
Çeltik	7.246	4.674	18.037	14.193	28.442	27.238	53.725	46.105	994.000	900.000	5,1
Buğday	688.798	112.540	748.316	188.217	207.505	43.242	1.644.619	343.999	80.960.000	21.850.000	1,6
Şekerpancarı	61.170	213.719	6.210	27.953	1.330	5.119	68.710	246.791	3.291.669	17.942.112	1,4
Arpa (Diğer)	121.913	20.972	210.900	60.950	46.276	7.291	379.089	89.213	26.521.795	6.970.000	1,3
Ayçiçeği (Çerez)	0	0	12.773	2.035	0	0	12.773	2.035	997.000	165.000	1,2
Kuru Fasulye	2.409	293	3.920	561	3.985	605	10.314	1.459	946254	200.673	0,7
Patates (Diğer)	7.654	16.696	3.410	6.659	495	691	11559	24.046	1.429.849	4.613.071	0,5
Mısır (Dane)	11.828	2.038	0	0	52.368	14.600	64.196	16.638	5.890.000	4.200.000	0,4

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, o)

Yem Bitkileri

Bölgede hayvancılığın önemli bir yere sahip olması ve yem bitkilerinin, hayvan beslenmesinde kullanılması nedeniyle yem bitkileri üretimi büyük önem taşımaktadır. Hayvancılıkta maliyetlerin %60-70'i yemden kaynaklanmaktadır. Özellikle büyükbaş hayvan beslemede ürün miktarını ve kalitesini doğrudan etkilediği için kaliteli yem bitkilerinin önemi büyüktür. Yem bitkilerinin ürün kayıplarını en aza indirmek için gerek üretim aşamasında gerekse kurutma ve depolama aşamasında modern teknikler kullanılması gerekmektedir. Bu nedenle bölgedeki üreticilerin bilinçlendirilmesi ve ortak iş yapabilme kültürünün geliştirilmesi çok fayda sağlayacaktır.

Bölgede ve ülkemizde son yıllarda yem bitkilerine verilen destekler sayesinde üretimde önemli artışlar olmuştur. Verilen desteklerin artarak devam etmesi bölgedeki hayvancılığın gelişmesine önemli katkı sağlayacaktır.

Bitkisel üretim içinde yem bitkileri üretimi miktar olarak Bölge içinde önemli bir paya sahipken, Türkiye üretimindeki payı %1,8'dir. Başlıca yem bitkileri, fiğ yeşil ot, korunga, yonca ve silajlık mısırdır. 2011 verilerine göre Türkiye fiğ yeşil ot üretiminin %4,1'i, korunga üretiminin %2,1'i, yonca yeşil ot üretiminin %1,6'sı, silajlık mısır üretiminin %1,2'si, TR82 Bölgesi'nde yapılmaktadır. Bölge illerinden Kastamonu'da silajlık mısır ve fiğ; Çankırı'da korunga kuru ot, Sinop'ta ise yonca kuru ot öne çıkmaktadır. Tablo 50 ile Bölgede yetiştirilen yem bitkilerinin ekilen alan ve üretim miktarları gösterilmektedir.

Tablo 50: Yem Bitkileri Üretimi, 2011

	Kastamonu		Çankırı		Sinop		TR82		Türkiye		TR82/TR	
	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (%)	Üretim (%)
Fiğ (Yeşil Ot)	164.359	74.892	18.810	16.456	73.280	88.678	256.449	180.026	4.754.756	4.442.017	5,4	4,1
Korunga (Yeşil Ot)	6.271	3.661	25.835	28.199	1.705	1.520	33.811	33.380	1.536.445	1.571.606	2,2	2,1
Yonca (Yeşil Ot)	13.791	12.509	12.572	55.928	38.895	126.504	65.258	194.941	5.585.525	12.076.159	1,2	1,6
Mısır (Silajlık)	29.482	105.278	1.160	4.480	10.681	43.195	41.323	152.953	3.007.969	13.294.380	1,4	1,2
Toplam	213.903	196.340	58.377	105.063	124.561	259.897	396.841	561.300	14.884.695	31.384.162	2,7	1,8

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, o)

3.2.2.2. Sebze Ürünleri

Türkiye sebze üretiminde TR82 Bölgesi'nin payı oldukça düşük olup; yalnızca %0,90'dır. Sebze üretiminin düşük kalmasında iklim ve coğrafya koşullarının olumsuz etkisi büyüktür. Bölge illerine bakıldığında Kastamonu ve Çankırı ikliminin ve coğrafyasının büyük bir bölümünün sebze üretimi için uygun olmadığı bilinmektedir. Sinop'ta iklim koşulları nedeniyle sebze üretim potansiyeli yüksektir. 2011 verilerine göre Bölgede iller bazında Kastamonu'da sofralık domates, sofralık hıyar, taze fasulye; Çankırı'da kavun, sofralık domates, taze fasulye ve karpuz; Sinop'ta ise sofralık domates, sofralık hıyar, taze fasulye ve karpuzun öne çıktığı görülmektedir (Bkz.Tablo 51).

Tablo 51: Bölgede Öne Çıkan Sebze Ürünleri Üretimi, 2011 (Ton)

Sebze Ürünü	Kastamonu	Çankırı	Sinop	TR82	Türkiye	TR82/TR (%)
Barbunya Fasulye	1.745	1.433	1.353	4.531	58.710	7,72
Kavun	1.322	60.070	1.858	63.250	1.661.130	3,81
Taze Fasulye	4.342	4.596	5.199	14.137	519.968	2,72
Sofralık Hıyar	9.256	1.694	19.615	30.565	1.524.003	2,01
Ispanak	1.390	631	2.017	4.038	235.731	1,71
Pırasa	514	325	2.694	3.533	256.397	1,38
Biber (Dolmalık + Sivri)	2.238	3.334	7.895	13.467	1.082.438	1,24
Sofralık Domates	31.447	10.350	22.598	64.395	6.963.159	0,92
Lahana (Beyaz)	1.010	1.689	1.365	4.064	464.645	0,87
Patlıcan	360	1.509	2.605	4.474	863.737	0,52
Karpuz	1.910	5.104	4.505	11.519	3.796.680	0,30

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, o)

3.2.2.3. Meyve Ürünleri

Bölgenin Türkiye meyve üretimindeki payı oldukça düşük olup; yalnızca %0,59'una karşılık gelmektedir. Bölgede meyveciliğin gelişmemesinin en temel sebebi iklimin ve coğrafi koşulların elverişsizliğidir. Özellikle ilkbahar mevsiminde görülen geç donları, Bölgede, meyveciliğin önündeki ciddi sorunlardan birisidir. Bunun yanında bölge insanının meyveciliği üretim ve ekonomik bir faaliyet olarak görmemesi meyveciliğin gelişmesini engellemektedir. Bölgede yaşayan kırsal nüfus göç nedeniyle oldukça yaşlıdır. Yaşlı insanların meyvecilik gibi emek yoğun işlerle uğraşması da zor görünmektedir. Yine de yukarıda belirtilen olumsuzluklara rağmen bölgede öne çıkan meyveler yer almaktadır. Kastamonu'nun İnebolu, Abana, Bozkurt, Çatalzeytin İlçeleri ile Sinop'un Erfelek, Ayancık ve Türkeli İlçelerinde kayda değer kestane üretimi yapılmaktadır. 2011 verilerine göre Türkiye kestane üretiminin % 18,93'ü bu bölgeden sağlanmaktadır. 2011 verilerine göre Türkiye kestane üretiminin % 18,93'ü bu bölgeden sağlanmaktadır. Bölge, kestanedeki verim düşüklüğü, hastalık, pazarlama ve arazi mülkiyeti gibi yapısal sorunlar çözüldüğü takdirde önemli bir üretim merkezi haline gelecektir. Ayrıca Bölgede elma, armut, ceviz, dut, kiraz üretim değerleri bakımından önemli potansiyel taşımakta olup; gerekli tedbirlerin alınması ve tarımsal sanayi ile üretimin desteklenmesi halinde bu ürünlere yönelik üretim artarak bölge ekonomisine daha fazla katkı sağlayacaktır. Başlıca meyveler Kastamonu'da elma, kestane, armut, ceviz, fındık, erik; Çankırı'da elma, armut, erik, üzüm; Sinop'ta kestane, armut, ceviz, kiraz ve elma olarak karşımıza çıkmakta olup; bunların üretim miktarları **Tablo 52** Tablo 52 ile gösterilmiştir.

Tablo 52: Seçilmiş Meyve Ürünleri Üretimi, 2011 (Ton)

	Kastamonu	Çankırı	Sinop	TR82	Türkiye	TR82/TR (%)
Kestane	6.904	0	4.503	11.407	60.270	18,93
Elma (Amasya)	9.617	3.375	1.282	14.274	245.021	5,83
Ceviz	4.367	1.024	2.031	7.422	183.240	4,05
Dut	890	373	988	2.251	76.643	2,94
Armut	4.102	2.109	3.495	9.706	386.382	2,51
Erik	2.758	1.212	1.270	5.240	268.696	1,95
Kiraz	2.488	1.692	1.552	5.732	438.550	1,31
Fındık	4.488	0	1.092	5.580	430.000	1,30
Ayva	548	633	425	1.606	127.767	1,26
Vişne	786	891	110	1.787	182.234	0,98
İncir	492	0	939	1.431	260.508	0,55

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, o)

3.2.2.4. Örtü Altı Tarım

Örtü altı tarım; iklim koşullarının olumsuz etkilerinin yapay sistemler aracılığıyla giderildiği, özel çevre koşullarında yapılan bitkisel ürün yetiştiriciliğidir. Bölgenin tarım arazisi yapısı ve iklim koşulları göz önünde tutulduğunda sebze üretiminin bu gibi sistemler kurularak ve teşvik edilerek artırılacağı düşünülebilir. Ülkemizde sera üretiminin yapıldığı ve markalaştığı birçok bölgenin olduğu ve üretimlerinin çok yüksek olduğu bilinmektedir. TR82 Bölgesi'nde örtü altı üretimi yapılan alan Türkiye örtü altı üretim alanının %0,12'sini oluşturmaktadır. Üretim plastik sera, yüksek tünel ve alçak tünel şeklinde yapılmakta olup; cam sera üretimi bulunmamaktadır (Bkz. Tablo 53). Bölgede örtü altı üretimin büyük çoğunluğu örtü altı yüksek tünel şeklinde gerçekleşmektedir. İleriki yıllarda alınacak önlemlerle ve yapılacak teşviklerle örtü altı üretimin artırılması gerekmektedir. Özellikle Bölgenin sahil kısımlarının örtü altı tarımı için uygun yerler olduğu ve bu potansiyelin değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Tablo 53: Örtü Altı Sebze Üretimi, 2011 (Ton)

	Kastamonu	Çankırı	Sinop	TR82	Türkiye	TR82/TR (%)
Yüksek Tünel	1.073	709	1.706	3.488	720.374	0,48
Alçak Tünel	0	0	459	459	930.173	0,05
Plastik Sera	1.049	0	274	1.323	2.465.445	0,05

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, o)

3.2.2.5. Organik Tarım

Günümüzde doğal ürünlerin önemi giderek artmaktadır. Doğal ürünlerin üretim aşamasında mevzuat gereği uygulanması gereken kurallar nedeniyle zorluklar yaşanmaktadır. Elde edilen ürünlerin verimlerinin düşüklüğü nedeniyle fiyatlarının yüksek olması pazarlama sorunlarını ortaya çıkarmaktadır. TR82 Bölgesi organik tarım için gerekli çevre ve toprak özelliklerine sahip olmakla birlikte bu potansiyel yeterince değerlendirilememektedir. TR82 Bölgesi'nde doğal toplama bölgeleri dâhil 79.846 dekar alanda organik tarım üretimi yapan 849 çiftçi bulunmaktadır (Bkz.Tablo 54). Başlıca organik tarım yapılan ürünler elma, yonca, korunga, fiğ, sarımsak ve buğdaydır. Bölgenin organik tarım potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda gerekli çalışmaların yapılması ve organizasyonların kurulması bölge ekonomisine olumlu katkı sağlayacaktır.

Tablo 54: Organik Tarım Ürünleri Üretimi, 2011

	Çiftçi Sayısı	Gerçek Üretim Alanı (Hektar)	Üretim Miktarı (Ton)
Kastamonu	499	79.656	4.895
Çankırı	350	160	2.697
Sinop	0	0	0
TR82	849	79.816	7.592
Türkiye	42.470	614.618	1.659.543
TR82/TR (%)	2,00	12,99	0,46

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, o)

3.2.3. Hayvansal Üretim

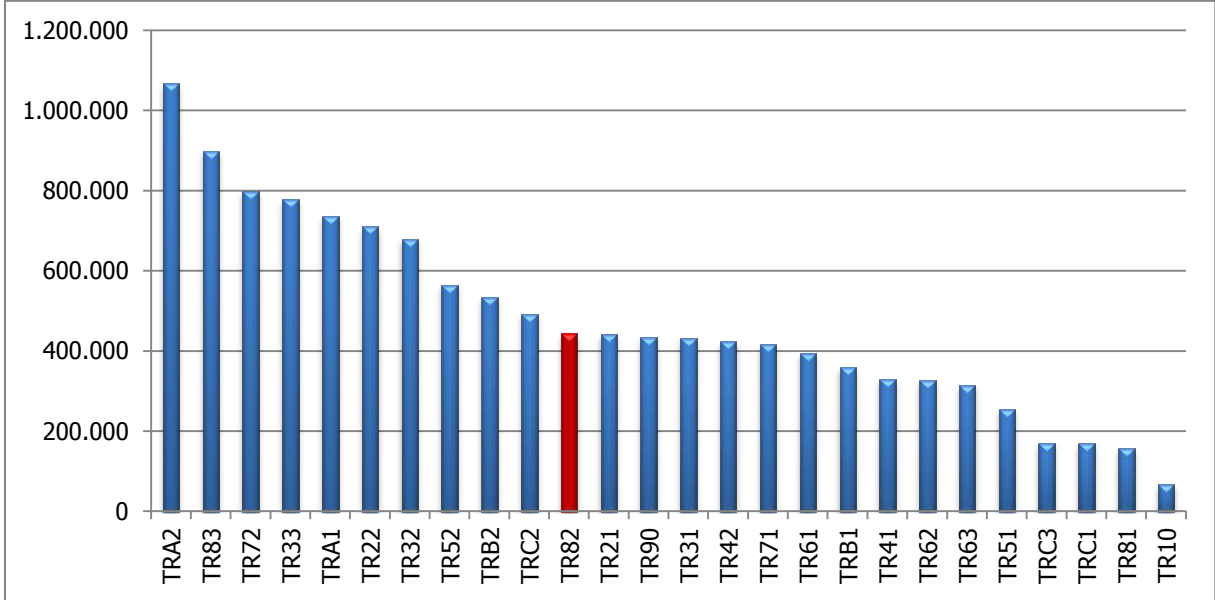
Bölge genelinde öne çıkan ve öncelikli faaliyetlerden biri de hayvancılıktır. Bölgenin genel şartları itibarıyla, bitkisel üretime nazaran hayvansal üretime daha uygun olduğu değerlendirilmektedir. Hayvancılıkta en önemli giderler, yem giderleri olarak görülmektedir. Bu nedenle yem bitkileri üretim miktar ve fiyatlarındaki istikrarsızlıklar büyük sorun olarak görülmektedir. Hayvancılık sektöründeki diğer bir sorun ise hayvansal ürün fiyatlarındaki dalgalanmalardır.

Bölgedeki hayvancılık incelendiğinde en önemli konunun yem bitkileri üretimi olduğu görülmektedir. Daha önceki bölümlerde belirtilen bitkisel üretimdeki sorunlar yem bitkisi üretiminde de benzer olup hayvancılığı doğrudan etkilemektedir. Bu sorunlara kısaca değinecek olursak; bölgede tarım arazisinin sınırlı olması, tarım işletmelerinin küçük ve arazilerin parçalı olması, iklim ve coğrafi şartların olumsuz etkileri, üretilen ürünlerin verim ve miktarlarını azaltmakta dolayısıyla maliyetleri artırmaktadır. Ek olarak bölgedeki hayvan barınaklarının çoğu sağlıklı ve yetersiz olup; bakım ve beslemede de üretici bilinci zayıftır. Bütün bunların sonucu olarak hayvansal üretimlerde maliyet artmakta ve rekabet gücü azalmaktadır. Bu olumsuzlukların ancak bölgede büyük tarım işletmeleriyle çözüleceği düşünülmektedir. Büyük tarım işletmelerinin şahıs şirketleri şeklinde veya üretici birlikleri ve tarımsal kooperatifler şeklinde yapılandırılabilir. Bölge insanların birlikte iş yapma kültürünün zayıf olduğu düşünüldüğünde üretici birliklerinde ülkemizde geçmişte yaşanan olumsuzluklar göz önünde bulundurularak gerekli tedbirler alınmalı, birliklerin şeffaf ve profesyonel çalışması sağlanmalıdır. Bölge hayvancılığının ilerlemesini sağlamak için yem bitkilerinin ekim alanlarının, verimlerinin ve kalitelerinin artırılması, üretimde kullanılan hayvanların verim ve kalitelerinin artırılması, üreticilerin bilgi ve tecrübelerinin artırılması, hayvansal ürünleri işleme tesislerinin kurulması ve pazarlama organizasyonları gerekli görülmektedir.

3.2.3.1. Büyükbaş Hayvan Varlığı

Büyükbaş hayvan varlığı bakımından Bölgenin Türkiye içerisinde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir (Bkz. Grafik 16). TR82 Bölgesi'nde büyükbaş hayvancılık genel olarak süt sığırcılığı şeklinde yapılmaktadır. Bölge genelinde hem süt hem de et verimli kombine ırklar tercih edilmektedir. Ancak Bölgede faaliyet gösteren büyük şirketler ihtisas alanına göre süt verimi yüksek veya et verimi yüksek hayvanları tercih etmektedirler.

Grafik 16: Büyükbaş Hayvan Varlığı Bakımından TR82 Bölgesi'nin Düzey 2 Bölgeleri Arasındaki Yeri, 2011

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, p)

2008 – 2011 yılları arasında bölgedeki büyükbaş hayvan varlığı incelendiğinde genel olarak hayvan sayısında bir artış olduğu görülmektedir. Verimi düşük yerli ırkların sayılarında azalış olurken, kültür melezi ve kültür ırklarında artış görülmektedir. Kültür ırkı ve kültür melezindeki artışlar Türkiye ortalamasıyla paralellik gösterirken oransal olarak 2009 – 2011 yılları arasında %2,5 olarak gerçekleşmiştir. Yerli ırktaki oran ise yıllar itibarıyla azalış eğiliminde olup; azalış bölgedeki büyükbaş hayvancılık açısından olumlu gelişme olarak görülmektedir.

2011 verilerine göre, bölge büyükbaş hayvan varlığının %59'u Kastamonu'da, %22'si Çankırı'da, %19'u Sinop'ta yer almaktadır. Kastamonu büyükbaş hayvan varlığının %75'ini kültür ve kültür melezleri oluşturmaktadır. Bu oran Çankırı'da %82, Sinop'ta %64'tür (Bkz.Tablo 55).

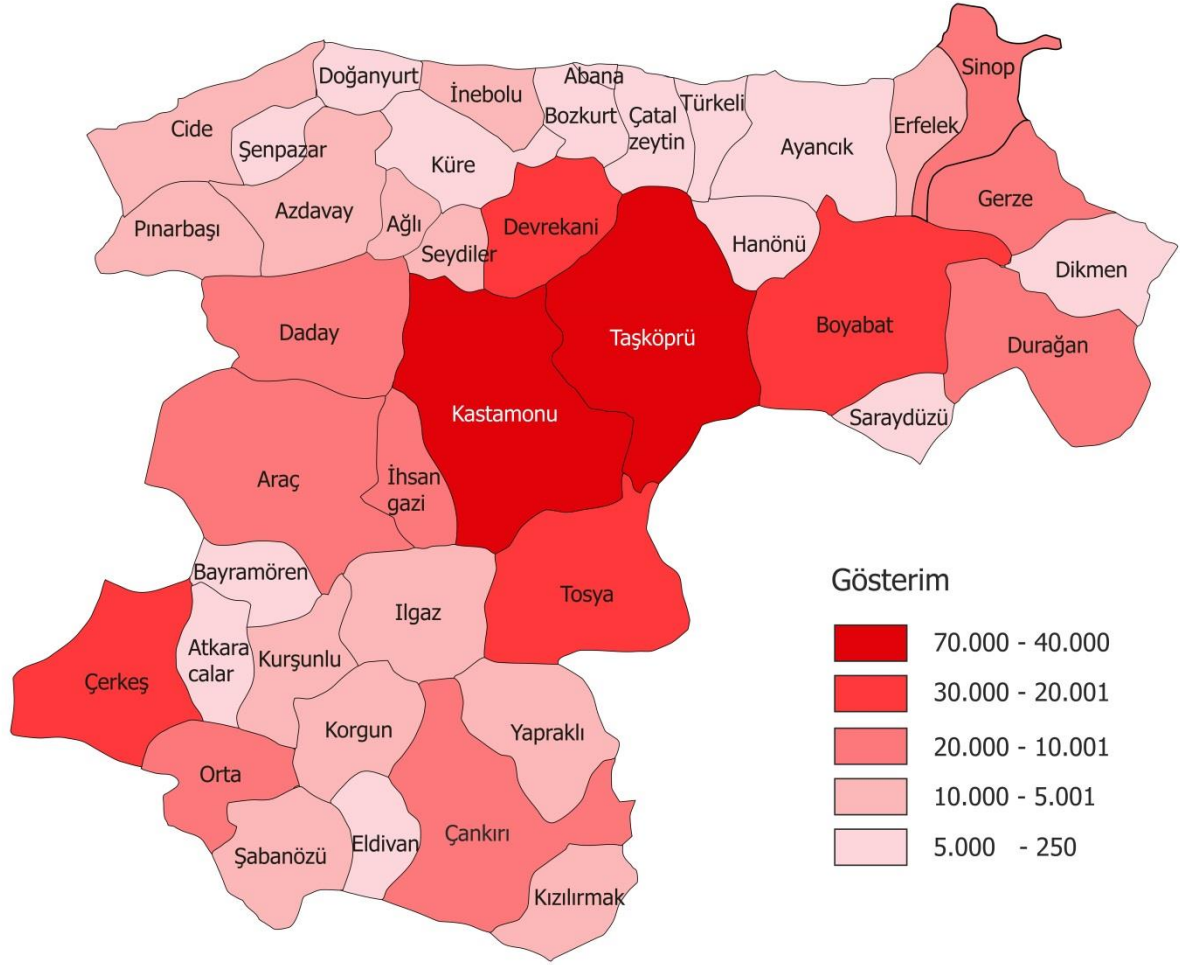
Tablo 55: Büyükbaş Hayvan Varlığı, 2008 – 2011 (Adet)

	Hayvan Çeşidi		2008	2009	2010	2011
Kastamonu	Siğir	Kültür	80.903	76.872	81.775	90.657
		K. Melezi	99.175	88.131	98.754	105.188
		Yerli	86.191	77.431	75.059	65.979
		Toplam	266.269	242.434	255.588	261.824
	Manda		856	677	666	664
Çankırı	Siğir	Kültür	7.561	10.907	11.910	18.601
		K. Melezi	45.873	50.698	52.232	60.125
		Yerli	35.755	25.162	19.269	16.950
		Toplam	89.189	86.767	83.411	95.676
	Manda		1.350	1.050	1.108	1.013
Sinop	Siğir	Kültür	8.669	6.727	11.500	13.333
		K. Melezi	41.887	41.364	39.115	41.846
		Yerli	29.985	30.892	30.111	30.899
		Toplam	80.541	78.983	80.726	86.078
	Manda		1.881	1.713	1.132	1.043
TR82	Siğir	Kültür	97.133	94.506	105.185	122.591
		K. Melezi	186.935	180.193	190.101	207.159
		Yerli	151.931	133.485	124.439	113.828
		Toplam	435.999	408.184	419.725	443.578
	Manda		4.087	3.440	2.906	2.720
Türkiye	Siğir	Kültür	3.554.585	3.723.583	4.197.890	4.836.547
		K. Melezi	4.454.647	4.406.041	4.707.188	5.120.621
		Yerli	2.850.710	2.594.334	2.464.722	2.429.169
		Toplam	10.859.942	10.723.958	11.369.800	12.386.337
	Manda		86.297	87.207	84.726	97.632
TR82/TR (%)	Siğir	Kültür	2,7	2,5	2,5	2,5
		K. Melezi	4,2	4,1	4,0	4,0
		Yerli	5,3	5,1	5,0	4,7
		Toplam	4,0	3,8	3,7	3,6
	Manda		4,7	3,9	3,4	2,8

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, p)

Büyükbaş hayvancılığın yapılabileceği iller olarak Kastamonu ve Çankırı uygun olarak nitelendirilebilir. Kastamonu'da Merkez, Taşköprü, Devrekâni, Ağlı ve Seydiler, Çankırı'da Çerkeş, Orta, Merkez ve Kurşunlu İlçeleri büyükbaş hayvancılığın gelişmesi için uygun yerler olarak görülmektedir (Bkz. Harita 4).

Harita 4: İlçelere Göre Büyükbaş Hayvan Varlığı, 2011

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, p) verileri kullanılarak tarafımızca çizilmiştir.

3.2.3.2. Küçükbaş Hayvan Varlığı

2011 yılı verilerine göre Türkiye küçükbaş hayvan varlığının %0,9'u TR82 Bölgesi'ndedir. 2008 – 2011 yılları arasında bölgedeki küçükbaş hayvan varlığı dalgalı bir seyir izlemiştir. 2011 yılında bölgedeki küçükbaş hayvan varlığının %80,5'ini koyun, %19,5'ini ise keçi oluşturmuştur. 2011 yılı itibarıyla Türkiye koyun varlığının %0,9'unun, keçi varlığının ise %0,8'i TR82 Bölgesi'nde bulunmaktadır. İller bazında koyun varlığının %40,1'i Sinop, %32,6'sı Çankırı, %27,3'ü Kastamonu İl'indeyken, keçi varlığının %38,3'ü Kastamonu, %33,5'i Çankırı, %28,2'si ise Sinop İl'inde yer almaktadır (Bkz.Tablo 56). Bölge illerinde küçükbaş hayvancılığın özellikle koyunculğun Sinop İli Boyabat ve Durağan; Çankırı İli Merkez, Kurşunlu ve Orta İlçelerinde gerekli tedbirler ve yatırımlar alındığı takdirde gelişme potansiyeli yüksektir.

Tablo 56: Küçükbaş Hayvan Varlığı, 2008 – 2011 (Adet)

	Hayvan Çeşidi	2008	2009	2010	2011
Kastamonu	Koyun	59.555	57.278	72.441	62.341
	Keçi	17.458	13.202	15.692	21.059
Çankırı	Koyun	84.794	71.689	65.179	74.391
	Keçi	16.381	11.646	17.972	18.408
Sinop	Koyun	55.190	53.759	93.269	91.404
	Keçi	10.926	11.759	18.013	15.504
TR82	Koyun	199.539	182.726	230.889	228.136
	Keçi	44.765	36.606	51.677	54.971
Türkiye	Koyun	23.974.591	21.749.508	23.089.691	25.031.565
	Keçi	5.593.561	5.128.285	6.293.233	7.277.953
TR82/TR (%)	Koyun	0,8	0,8	1,0	0,9
	Keçi	0,8	0,7	0,8	0,8

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, p)

3.2.3.3. Kanatlı Hayvan Varlığı

Bölgede kanatlı hayvan varlığının büyük bir kısmı tavuklardan oluşmaktadır. Tavukçuluğu etlik piliç ve yumurta tavukçuluğu olarak iki kısımda incelemek gerekmektedir. Etlik piliç üretimi, TR82 Bölgesi'ndeki iller bazında değerlendirildiğinde sadece Çankırı için bir anlam ifade ettiği, Kastamonu ve Sinop'ta bu sektörün yok denecek kadar küçük olduğu dikkat çekmektedir. Kayıtlı işletme sayılarına bakıldığında ise Çankırı'da 62 adet kümes vardır; Kastamonu ve Sinop'ta kayıtlı etlik piliç üreten işletmenin olmaması dikkat çekicidir (Bkz.Tablo 57, Tablo 58).

Tablo 57: Etlik Piliç Kümes Sayısı, 2012

	Kümes Sayısı	Kapasite
Kastamonu	-	-
Çankırı	62	1.110.000
Sinop	-	-
TR82	62	1.110.000

Kaynak: (Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2012)

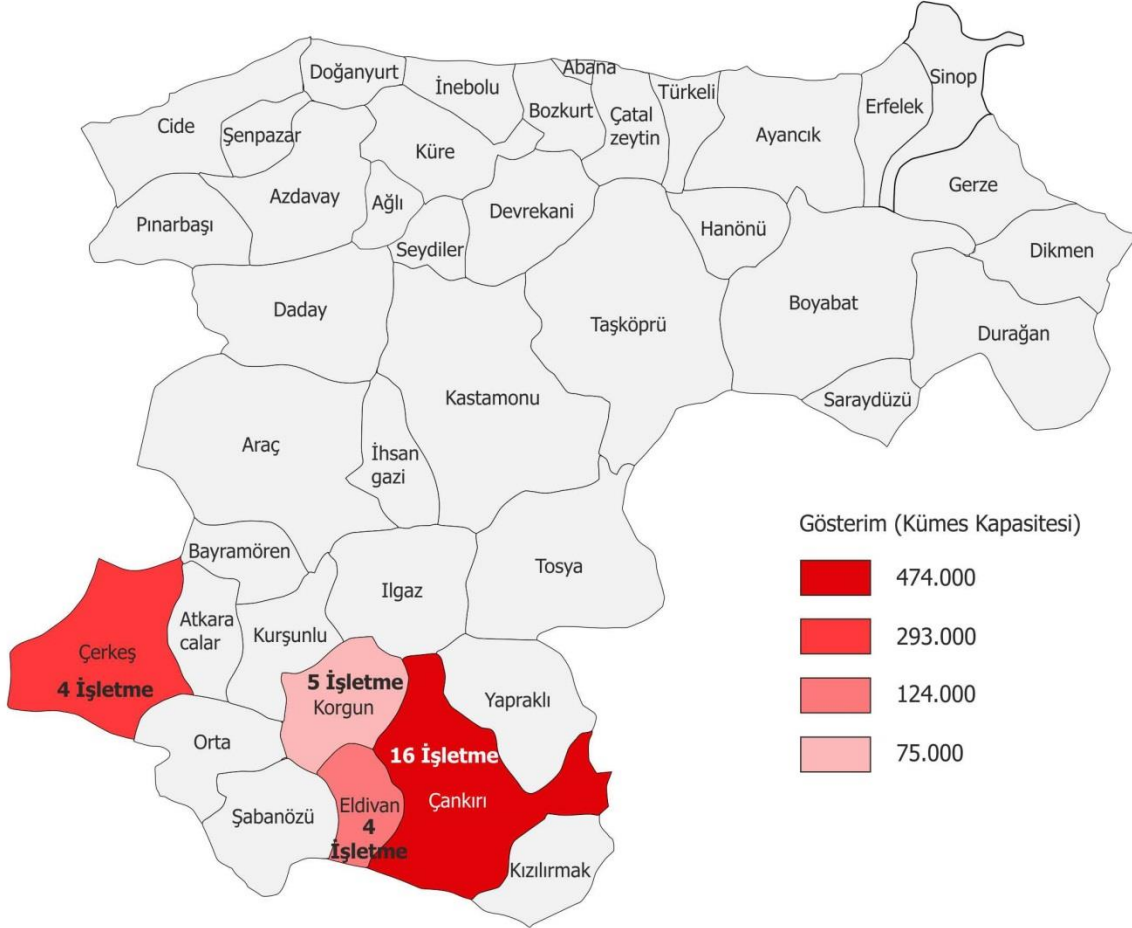
Tablo 58: Etlik Piliç Sayısı, 2007 – 2011

	2007	2008	2009	2010	2011
Kastamonu	28.200	29.568	21.014	21.014	-
Çankırı	826.121	919.677	901.900	914.000	1.138.000
Sinop	2.550	7.950	44.300	49.500	-
TR82	856.901	957.195	967.214	984.514	1.138.000
Türkiye	205.082.159	180.915.558	163.468.942	163.984.725	158.916.608
TR82/TR (%)	0,42	0,53	0,59	0,60	0,72

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, p)

Türkiye'nin 2011 yılında artan kanatlı eti ihracatının ileriki yıllarda da artacağı düşünüldüğünde Bölgenin de bu artan miktardan pay alması için kapasitesini artırması gerekmektedir. Üretimin artmasının, Bölgedeki istihdamın artmasına da katkı sağlayacağı açıktır. Özellikle Çankırı'da karayolu üzerinde bulunan ve entegre firmalara yakınlığı nedeniyle Çerkeş, Atkaracalar, Kurşunlu, Orta ve Korgun gibi ilçelerin etlik piliç üretimine müsait olduğu görülmektedir (Bkz. Harita 5). Kastamonu ve Sinop'ta etlik piliç üretimi yapan işletme olmadığı ve tavukçuluğun ticari olarak değil, köy ve kırsalda yaşayanların kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yaptığı görülmektedir.

Harita 5: İlçelere Göre Etlik Piliç İşletme Sayısı, 2012

Kaynak: (Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2012) verileri kullanılarak tarafımızca çizilmiştir.

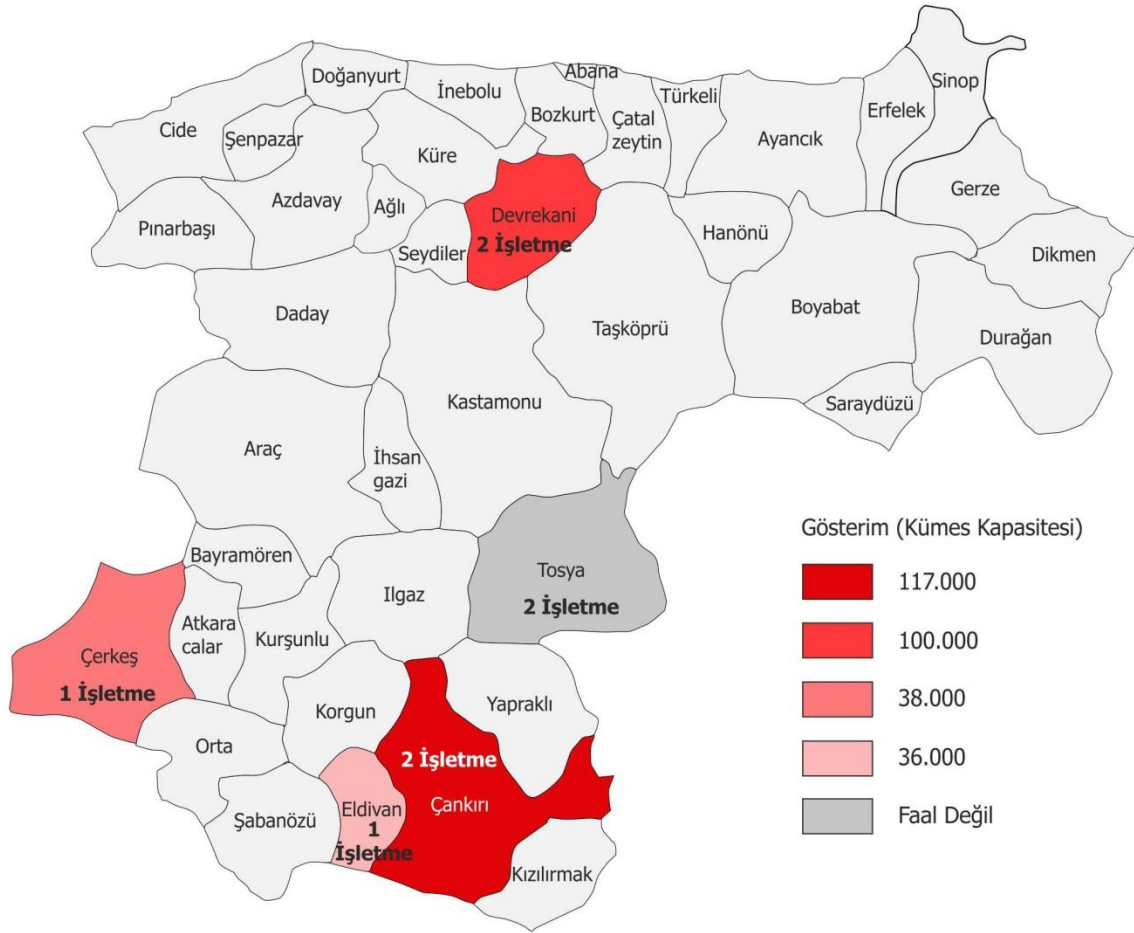
Bölgede yumurta tavuğu varlığı incelendiğinde 2010 verilerine göre yumurta tavuğu varlığı TR82 Düzey 2 Bölgesi Türkiye kapasitesinin yalnızca %0,45'i, yumurta üretimi ise %0,7'si kadar olduğu görülmektedir. TR82 Düzey 2 Bölgesi'nde yer alan Çankırı, Kastamonu ve Sinop'ta toplam 6 adet yumurta üretimi yapan işletme mevcut olup; toplam kapasitesi 238.000 adettir (Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2012). Bölgede, 4 işletme ve 7 kümes ile ilk sırada Çankırı İli yer almaktadır. Kastamonu'da 2 işletme mevcuttur. Sinop'ta ise yumurta üretim işletmesi ve kümesi bulunmamaktadır (Bkz.Tablo 59, Harita 6). Kümes sayısı ise Türkiye'nin %0,66 kadardır. Bölge bu haliyle Türkiye ortalamasının oldukça gerisinde yer almaktadır.

Tablo 59: Yumurta Tavuğu Varlığı, 2012

	İşletme Sayısı	Kümes Sayısı	Kapasite
Kastamonu	2	5	60.000
Çankırı	4	7	178.000
Sinop	-	-	-
TR82	6	12	238.000

Kaynak: (Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2012)

Harita 6: İlçelere Göre Yumurta Tavuğu İşletme Sayısı, 2012

Kaynak: (Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2012) verileri kullanılarak tarafımızca çizilmiştir.

TR82 Düzey 2 Bölgesi'nde yumurta üretiminin 2006 - 2009 yılları arasında durağan bir seyir izlediği görülmektedir. Bölgede 2006 yumurta üretimi toplam 104.018.000 iken, bu miktar 2009 yılında 96.384.000 adet olarak gerçekleşmiştir (Bkz. Tablo 60).

Tablo 60: Yumurta Üretimi, 2006 – 2009 (Bin Adet)

	2006	2007	2008	2009
Kastamonu	58.239	45.167	56.421	50.278
Çankırı	18.149	16.659	21.477	30.351
Sinop	27.630	20.822	16.982	15.755
TR82	104.018	82.648	94.880	96.384
Türkiye	11.733.572	12.724.959	13.190.696	13.832.726
TR82/TR (%)	0,8	0,6	0,7	0,7

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, ö)

Bölgede yer alan üç ilin kanatlı hayvan üretimi değerlendirildiğinde coğrafi konum, ulaşım, alt yapı, üreticilerin tecrübe ve sektörle olan bağlantıları gibi etkenler bakımından Çankırı'nın, Kastamonu ve Sinop'a oranla elverişli olduğu görülmektedir. Bölgenin önümüzdeki dönemde ulaşım ve lojistikteki gelişimi kanatlı üretimini olumlu yönde etkileyecektir.

3.2.3.4. Arıcılık

TR82 Bölgesi'nde arıcılık bal üretmek amacıyla küçük aile işletmelerinin hobi şeklinde veya diğer tarımsal faaliyetlere ek olarak yaptığı faaliyetler arasındadır. Bölgenin florası zengin olup; arıcılık için uygun ortamlar içermektedir. Bölgeden elde edilen balın kalitesi ileri düzeydedir; bu nedenle oldukça fazla tercih edilmektedir. Arıcılığın Bölgedeki gelişme potansiyeli çok yüksek görülmektedir. Ancak arıcılığın bölgede gelişmesinin önünde bazı engeller bulunmaktadır. Arıcılığın temel sorunları arasında üretimin temel getiri getiren bir faaliyet değil de yan uğraş olarak görülmesinden dolayı sabit arıcılık şeklinde yapılması, üretimin iklime bağlı olması, bilimsel ve teknik üretim yapılamadığı için verimin düşük olması, üretici bilinçsizliği ve müşteri talebine uygun standartta üretim yapılamaması gelmektedir. Bu sorunların çözümüne yönelik olarak; arıcılığın ana bir üretim faaliyeti olarak yapılması, uygun iklim ve bitki örtüsüne sahip bölgelerde konaklayarak yapılan ve kovan başına verimin artmasını sağlayan gezici arıcılık uygulaması yaygınlaştırılmalı, bal üretimi standartlaştırılmalı, balın ambalajlanarak pazara sunulması sağlanmalı, üreticilere yönelik eğitim çalışmaları yapılmalıdır. Arıcılıkta balın dışında arı sütü ve polen gibi katma değeri yüksek farklı alternatif ürünler değerlendirilmelidir.

Bölgede 2011 verilerine göre toplam 1.203 ton bal üretimi olup, Türkiye bal üretiminin %1,28'ini oluşturmaktadır. İller bazında en çok bal sırasıyla Kastamonu, Çankırı ve Sinop'ta üretilmektedir (Bkz.Tablo 61).

Tablo 61: Yıllara Göre Bal Üretimi, 2007 – 2011 (Ton)

	2007	2008	2009	2010	2011
Kastamonu	407	447	447	474	523
Çankırı	165	586	367	352	472
Sinop	235	245	238	206	213
TR82	806	1.278	1.053	1.032	1.208
Türkiye	73.935	81.364	82.003	81.115	94.245
TR82/TR (%)	1,09	1,57	1,28	1,27	1,28

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, p)

3.2.3.5. Et ve Süt Üretimi

Türkiye, 2009 yılı büyükbaş et üretiminin %1,23'ü, küçükbaş et üretiminin ise %0,48'i TR82 Bölgesi'nde gerçekleştirmiştir. Bölge büyükbaş et üretiminde Kastamonu %41,38'lik payla öne çıkarken, Çankırı %33,24 ve Sinop %25,38'lik payla Kastamonu'yu takip etmektedir. Küçükbaş et üretiminin %66,93'lük gibi önemli bir payı Sinop ilinde gerçekleşirken Kastamonu ve Çankırı'da bu paylar sırasıyla %17,91 ve %15,16 olmuştur (Bkz.Tablo 62).

Tablo 62: Büyükbaş - Küçükbaş Hayvan Et Üretimi, 2009 (Ton)

	Kastamonu	Çankırı	Sinop	TR82	Türkiye	TR82/TR (%)
Büyükbaş Et	1.664	1.336	1.021	4.021	326.291	1,23
Küçükbaş Et	75	63	279	417	86.308	0,48

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, p)

Bölge süt üretiminin büyük bir kısmı büyükbaş hayvanlardan elde edilmektedir. 2011 verilerine göre Bölgede üretilen büyükbaş süt üretimi Türkiye süt üretiminin %3,4'ünü karşılamaktadır. TR82 Bölgesi'nde Kastamonu, Bölge içi büyükbaş süt üretimin %66,64'ünü, Çankırı %19,50'sini ve Sinop %13,86'sını gerçekleştirmektedir. Bölge içi küçükbaş süt üretiminde ise Sinop %44'lük payla öne çıkmaktadır. Çankırı'nın payı %38,07, Kastamonu'nun payı ise %23.48 olmuştur (Bkz.Tablo 63).

Tablo 63: Büyükbaş-Küçükbaş Hayvan Süt Üretimi, 2011 (Ton)

	Kastamonu	Çankırı	Sinop	TR82	Türkiye	TR82/TR (%)
Büyükbaş Süt	314.870	92.127	65.512	472.509	13.842.460	3,4
Küçükbaş Süt	1.998	3.240	3.271	8.509	1.213.410	0,7

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, p)

Türkiye'de üretilen sütün üretim koşulları bölgeler arasında farklılıklar göstermektedir. Büyük ve orta ölçekli işletmelerin büyük bir kısmının bulunduğu batı bölgelerinde üretim koşulları daha iyi olduğundan süt üretimi ticari bir nitelik kazanırken, küçük ölçekli işletmelerin yaygın olduğu TR82 Bölgesi'nin de içerisinde yer aldığı kuzey ve doğu bölgelerinde geçimlik bir faaliyetten öte gitmemektedir (Food and Agriculture Organization, 2007).

TR82 Bölgesi'nde süt üretiminde bir dizi temel sorun karşımıza çıkmaktadır. Bu temel sorunlar arasında; sağlıksız hayvan barınakları, besleme, bakım ve sağım konusunda yapılan hatalar, hayvan hastalıklarıyla ilgili kontrol programlarının yetersizliği, hijyen kurallarına uyulmaması, üretici bilincinin zayıflığı, üretici işletmelerin dağınıklığı nedeniyle artan süt toplama maliyetleri, süt soğutma zincir ağının yetersizliği, yeni teknolojilerin ve otomasyon sistemlerinin hayata geçirilemeyişi, ırk ıslah çalışmalarının yetersizliği, mevsimsel istikrarsızlıktan dolayı yaşanan süt arz ve talep dengesizliği gibi sütün miktar, verim ve kalitesini olumsuz etkileyen etmenler yer almaktadır. Yukarıdaki sorunların temel sebebi, işletmelerin ekonomik ölçek büyüklüğünde olmamasıdır.

3.2.4. Su Ürünleri

Bölgede, su ürünleri üretiminde deniz balıkları avcılığı öne çıkmaktadır. Kastamonu ve Sinop'ta yapılan deniz balıkları avcılığı esasen kıyı balıkçılığı şeklindedir. Deniz balıkları avcılığı yoluyla üretilen su ürünleri taze tüketim dışında konserve ve hayvansal yem üretimi için de işlenmektedir. Özellikle hayvansal yem üretiminde kullanılan balık unu ve yağı üretiminde Sinop önemli bir konumdadır. Bu alanda faaliyet gösteren fabrikaların temel hammaddesi hamsi olup, üretimleri avlanma sezonu ile sınırlıdır.

Su ürünleri yetiştiriciliği ise esas olarak havuzlarda tatlı su alabalık üretimi olarak yapılmakta olup, kafes balıkçılığı yaygın değildir. Bölgede denizde balık yetiştiriciliği alanında da önemli yatırımlar bulunmaktadır. Deniz balıkları avcılığında; aşırı avlanma, lojistik imkânlarının yetersizliği nedeniyle pazara ulaşma sorunları, balıkçı barınakları ve balıkhaneler gibi altyapıların eksikliği ve ihtiyaca cevap verememesi; yetiştiricilikte ise yem maliyetleri, karmaşık ve uzun ruhsat süreçleri ile nitelikli eleman yetersizliği temel sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Deniz avcılığı ile elde edilen ürünlerde yıllar bazında büyük dalgalanmalar görülmekle birlikte 2011 yılında Bölgede avlanan deniz balığı toplamı 23.124 tondur. Bu miktar Karadeniz’de avlanan balıkların %9,7’sine tekabül etmektedir. Tablo 64 ile görüldüğü üzere deniz balıkçılığı av miktarları bakımından Sinop, Bölgede %94 payla öne çıkarken Kastamonu %6 payla Sinop’u takip etmektedir. Avlanan başlıca ürünler hamsi, deniz salyangozu, mezgit, istavrit ve palamuttur. Özellikle Karadeniz’de avlanan deniz salyangozunun tamamı Sinop’tan elde edilmekte ve ihraç edilmektedir.

Tablo 64: TR82 ve Karadeniz Bölgesi’nde Avlanan Deniz Balığı Tür, Miktar (Ton) ve Oranları (%), 2012

	Kastamonu ¹ (Ton)	Sinop ¹ (Ton)	TR82 ¹ (Ton)	Karadeniz ² (Ton)	TR82 / Karadeniz (%)
Hamsi	795	17.918	18.713	205.243	9,1
Deniz Salyangozu	-	3.299	3.299	-	100
Mezgit	188	146	334	8.122	4,1
İstavrit	78	157	235	14.343	1,6
Palamut	161	72	233	6.726	3,5
Barbun	67	19	86	326	26,4
Lüfer	21	62	83	1.820	4,6
Tirsi	46	29	75	607	12,4
Kefal	6	20	26	889	2,9
Kalkan	13	7	20	144	13,9
Zargana	1	19	20	146	13,7
Toplam	1.376	21.748	23.124	238.366	9,7

Kaynak: ¹ (Kastamonu, Sinop Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2012)

² (Türkiye İstatistik Kurumu, r)

Bölgede balık yetiştiriciliği gelişmemiştir. Yetiştiricilik olarak tatlı sularda alabalık üretilmekte olup, 2011 üretimi ülke üretiminin sadece %0,36’sını oluşturmaktadır. Bölgenin akarsularca zengin olmasına rağmen bu potansiyeli yeterince kullanılmamaktadır (Bkz.Tablo 65).

Tablo 65: Yetiştirilen Su Ürünleri Miktarı ve Payı, 2011 (Ton)

	Kastamonu	Çankırı	Sinop	TR82	Türkiye	TR82/TR (%)
Alabalık (İçsu)	298	20	49	367	100.239	0,36

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, r)

3.3.ORMANCILIK

Amaç: Yeşil Doğa ve Yaşanabilir Mekânlar

İzlem. 1.

Ormanların korunmasına yönelik tedbirler artırılabacaktır.

Performans Göstergesi	2023 Hedefi
Koru serveti miktarı (Bin m ³)	320.000
Toplam orman ürünleri üretim miktarı (m ³)	2.800.000

3.3. Orman ve Ormanlık

Türkiye yaklaşık olarak 80 milyon hektar (ha) yüzölçümüyle dağlık ve eko-coğrafya bakımından zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Bu ekolojik zenginliğe paralel olarak ormanlar da tür ve kompozisyon olarak zengindir. 2012 yılı itibarıyla yapılan tespitlere göre, ormanlar Türkiye yüz ölçümünün %27,6'sını kaplamaktadır. Türkiye orman varlığı 21,7 milyon hektardır. Bu değere orman içi açıklıklar dâhil değildir (Orman Genel Müdürlüğü, 2012).

TR82 Bölgesi ise 1,4 milyon hektar orman varlığı ile Türkiye ormanlarının %6,4'üne sahiptir. Bölge yüzölçümünün yarısından fazlası ormanlık alandır ve Türkiye ortalamasının oldukça üstünde yer almaktadır. Bu oran, Kastamonu için %61,5, Çankırı için %25 ve Sinop için %56'dır. TR82 Bölgesi'ndeki orman dağılımına bakıldığı zaman Kastamonu ve Sinop'un Türkiye ortalamasının çok üstünde, Çankırı'nın ise ortalamasının kısmen altında olduğu anlaşılmaktadır (Bkz.Tablo 66). Bölge kendi içinde değerlendirildiğinde Kastamonu'nun 889 bin hektar orman alanı ile Bölge orman varlığının %62'sini, Çankırı'nın 192 bin hektar ile %13,4'ünü, Sinop'un da 354 bin hektar ile %24,6'sını oluşturduğu görülmektedir. Mevcut orman alanı bakımından Kastamonu, Çankırı ve Sinop ülke düzeyinde sırasıyla 2., 47. ve 22. sırada yer almaktadır.

Tablo 66: Ormanlık Alanlar, 2012

		Kastamonu*	Çankırı*	Sinop*	TR82	Türkiye
Koruluk Orman	Normal (%)	74	59	78	73	60
	Bozuk (%)	26	41	22	27	40
	Toplam (Ha)	889.817	192.163	354.526	1.436.506	17.260.592
Baltalık Orman	Normal (%)	-	-	-	-	29
	Bozuk (%)	-	-	-	-	71
	Toplam (Ha)	-	-	-	-	4.417.542
Toplam Orman Alanı	Normal (%)	74	59	78	73	53
	Bozuk (%)	26	41	22	27	47
	Toplam (Ha)	889.817	192.163	354.526	1.436.506	21.678.134
Ormansız Alan (Ha)		477.317	577.860	279.286	1.334.463	56.456.218
Genel Alan (Ha)		1.367.134	770.023	633.812	2.770.969	77.846.000

* Baltalık alanlar Bölge Müdürlüklerince koruluk alana dönüştürülmüştür

Kaynak: (Orman Bölge Müdürlükleri, 2013) (Orman Genel Müdürlüğü, 2013)

1,4 milyar m³'lük Türkiye ağaç (koru) servetinin %14,6'sına tekabül eden 205 milyon m³'lük kısmı Bölgede bulunmaktadır (Bkz.Tablo 67). Kastamonu 141 milyon m³ ile bu servetin %69'unu, Çankırı 14,7 milyon m³ ile %7'sini, Sinop ise 49 milyon m³ ile %24'ünü oluşturmaktadır. Orman nitelikleri hakkındaki önemli göstergelerden biri olan birim alandaki servet açısından bakıldığında; ülke ormanlarının hektar başına ortalama serveti yaklaşık olarak 69 m³'tür. Aynı gösterge Bölge illerinden Kastamonu için 159, Çankırı için 77, Sinop için ise 140 m³'tür. Bölge genelinde ise hektar başına servet 144 m³'tür. Bölge, hektar başına ortalama orman serveti bakımından Türkiye ortalamasının oldukça üstündedir. Ancak, servete ilişkin değerler tam olarak bilinmemektedir ve gerçek değerinin altında seyretmektedir. Dolayısıyla, yıllık servet artımları, yıllık cari artımdan fazladır. Bunun nedeni, ise amenajman (ormanların nasıl, ne zaman ve ne şekilde kullanılacağı) planlarının işletme müdürlüklerine bağlı şeflikler düzeyinde hazırlanması ve her şefliğin amenajman planının başlangıç ve bitiş tarihinin farklı olmasıdır.

Orman nitelikleri hakkındaki diğer bir önemli gösterge de ortalama yıllık cari artımdır. Ülkemiz ormanlarının ortalama yıllık cari artımı %2,7'dir. Bu oran Kastamonu, Çankırı, Sinop için sırasıyla; %2,8, %3,1 ve %2,6'tür. Ortalama yıllık cari artım Bölge genelinde ise %2,8 olup; Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bölgenin yıllık cari artımı ise 5,7 milyon m³tür. TR82 Bölgesi'nde cari artım, servetle kıyaslandığında Türkiye ortalamasına yakın düzeyde olup; miktar bazında Türkiye orman servetindeki yıllık artımının %14,7'sine tekabül etmektedir.

Üçüncü bir önemli gösterge ise ormandan çıkarılabilecek miktarı gösteren değer olan Eta'dır. Türkiye ormanlarının yıllık etası 16,9 milyon m³tür. Türkiye yıllık etasının servete oranı ise %1'dir. Bölgenin amenajman planlarında verilen yıllık eta miktarı ise 1,9 milyon m³ olup; servete oranı %1'dir. Şu halde, eta miktarları yıllık cari artımın altında kalmaktadır. Bu durum, orman servetinde sürekli artış sağlandığı anlamına gelmektedir.

Tablo 67: Servet, Yıllık Artım ve Eta, 2012

		Koru (Bin m ³)			Baltalık (Bin Ster)		
		Normal	Bozuk	Toplam	Normal	Bozuk	Toplam
Servet*	Kastamonu	139.203	1.996	141.199	175	21	196
	Çankırı	14.155	613	14.768	-	-	-
	Sinop	48.661	612	49.273	953	54	1.007
	TR82	202.019	3.221	205.240	1.128	75	1.203
	Türkiye	1.365.186	59.320	1.424.506	52.296	17.652	69.949
Yıllık Artım**	Kastamonu	3.925	45	3.970	2	0	2
	Çankırı	419	36	454	-	-	-
	Sinop	1.281	15	1.296	23	1	24
	TR82	5.625	96	5.720	25	1	26
	Türkiye	37.301	1.412	38.712	2.719	747	3.467
Eta***	Kastamonu	1.239	-	1.239	11	-	11
	Çankırı	95	3	98	-	-	-
	Sinop	661	-	661	24	-	24
	TR82	1.996	3	1.999	35	-	35
	Türkiye	13.269	-	13.269	3.725	-	3.725

* Orman varlığı.

** Yıllık orman serveti artış miktarı.

*** Ormanlardan çıkarılması planlanan ürün miktarı.

Kaynak: (Orman Bölge Müdürlükleri, 2013) (Orman Genel Müdürlüğü, 2013)

Türkiye ormanlarının tamamına yakını (%99,9) devlet kontrolündedir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2007). TR82 Bölgesi'nde özel orman alanları çok az olup; neredeyse üretimin hepsi devlet kontrolünde gerçekleşmektedir.

Bölge ormanlarının %27'si ibrelî, %28'i yapraklı, %45'i ise karışık (ibrelî-yapraklı) ağaç türlerinden oluşmaktadır. Bölge mevcut ağaç varlığı açısından incelendiğinde, başat türler illere göre küçük farklılıklar göstermekle birlikte Karaçam ve Meşe ön plana çıkmaktadır (Bkz. Tablo 68).

Tablo 68: Mevcut Ağaç Türleri ve Kapladıkları Alan, 2012 (Hektar)

	Kastamonu	Çankırı	Sinop
Ahlatçık	57	-	-
Ardıç	2.232	-	148
Aylantus	48	-	-
Çınar	281	-	1.243
Diğer Yapraklı	8.052	1.565	587
Dişbudak	-	-	279
Duglaz	1	-	2
Fındık	152	-	-
Fıstık Çamı	-	-	37
Göknar	43.167	12.495	10.089
Gürgen	6.374	-	1.131
Karaçam	240.744	85.698	50.178
Kavak	377	641	7
Kayacık	774	-	4
Kayın	49.032	3.480	37.108
Kestane	2.619	-	1.252
Kızılağaç	50	-	80
Kızılçam	9.224	789	50.050
Maritima Çamı	-	-	2.687
Meşe	115.138	50.387	48.680
Radiata Çamı	-	-	40
Sarıçam	66.757	32.037	5.787
Yalancı Akasya	3	-	-
Toplam	545.081	187.093	209.389

Kaynak: (Orman Bölge Müdürlükleri, 2013) (Orman Genel Müdürlüğü, 2013)

Türkiye ormanlarının yapısının korunması ve devamlılığının sağlanması amacıyla OGM, Bölge Müdürlükleri aracılığıyla çeşitli silvikültür çalışmaları da yapmaktadır. Bu anlamda, TR82 Bölgesi'nde 2000 yılından 2011 yılına kadar toplam 348.375 hektarlık gençleştirme, 3.795.257 hektarlık bakım ve 520.895 hektarlık ormanın koruya tahvili gerçekleştirilmiştir.

Türkiye'nin iklimi, topoğrafyası, jeolojisi, hidrolojisi, bitki örtüsü, mera ve orman alanlarının özellikleri ile nüfus etkisi birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye'nin çölleşme riskiyle karşı karşıya kalması beklenen bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye topraklarının %79,43'ünde orta şiddetli, şiddetli ve çok şiddetli erozyon görülmektedir. Erozyonun olmadığı ya da hafif olduğu alanların ülke topraklarına oranı ise %13,86'dır. Akarsularla taşınan sediment miktarı ise yaklaşık olarak 346 milyon ton/yıl'dır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2007).

Bölgenin bazı kesimlerinde önemli bir sorun olan erozyon, kıyı ve iç kesimde özellikle tarım alanlarında ve orman vasfını kaybetme tehlikesi olan alanlarda meydana gelmektedir. Erozyonun temel nedeni olarak bilinçsiz tarım uygulamaları gösterilebilir. Bölgemizde 2000 – 2011 yıllarını kapsayan 11 yıllık dönemde yaklaşık olarak 27.547 hektarlık alanda erozyon kontrol çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaların 10.475 hektarı Kastamonu'da, 12.507 hektarı Çankırı'da ve 4.565 hektarı da Sinop'ta yapılmıştır (Orman Genel Müdürlüğü, Ormanlık İstatistikleri, 2011)

Ormanlık ağaçlandırma faaliyetleri açısından değerlendirilirse, Türkiye'de ormanların %99,9'u devlet kontrolünde olduğu için ağaçlandırmanın da büyük oranda devlet kontrolüyle yapıldığı görülmektedir.

Bölgemiz alanının yaklaşık olarak 390.000 hektarı bozuk statüdedir. Bu nedenle, bu alanlarda rehabiliteye ve ağaçlandırmaya büyük ihtiyaç duyulmaktadır. 2000 - 2011 döneminde 42.018 hektarlık alan ağaçlandırılmıştır.

Türkiye, Avrupa ve Orta Doğu'nun en zengin biyolojik çeşitliliğe sahip ülkesidir (Ormanlık Özel İhtisas Komisyon Raporu, 2006). Türkiye'de yaklaşık 10.000 civarında çiçekli bitki türü ve sayısı kesin olmamakla beraber 40.000 civarında hayvan türü yaşadığı düşünülmektedir. TR82 Bölgesi zengin flora ve faunası ile Türkiye'de yetişen bitki ve hayvan türlerinin büyük çoğunluğuna ev sahipliği yapmaktadır. Öte yandan ülkemizde endemik olan 65 familyanın %54'ü, endemik cinslerin %32'si ve endemik türlerin %10'u Bölgede bulunmaktadır (Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, 2007).

Kastamonu ilinde bulunan, Ilgaz Dağı Milli Parkı (1.088 ha) ve Küre Dağları Milli Parkı (37.000 ha) ile Araç Türbe Çamı, Beldeğirmen Köyü Çınar Ağacı, Oniki Kardeşler ve Erenler Çamı Tabiat Anıtları doğa koruma alanı olarak tescil edilmiştir. Çankırı ilinde ise Anıt Ağaç (Çınar), Dokuzkardeşler Çamı, Kaba Meşe, Türbe Çamı, Anıt Ağaç, Paşasultan Çamı ve Koca Meşe Tabiat Anıtları bulunmaktadır. Sarıkum Tabiatı Koruma Alanı ile Kızılcaelmaaltı Meşesi ve Görkemli Meşe Tabiat Anıtları Sinop ilinde yer alan doğa koruma alanlarıdır (Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, 2007).

TR82 Bölgesi'nde orman köyü sayısı bir hayli yüksek olup; Türkiye ortalamasının oldukça üstündedir (Bkz. Tablo 69). İstatistiklere göre, toplam 1.906 köyün 675'i orman içi, 1.058'i ise orman bitişliği köy olarak sınıflandırılmıştır. Türkiye orman köylerinin %8'i Bölgede bulunmaktadır. 2011 istatistiklerine göre Bölgedeki orman köylerinin toplam nüfusu 287.155 olup; Türkiye orman köylülerinin %4'üne karşılık gelmektedir.

Bölge köy nüfusunda 1965 yılı sonrası dönemde ciddi değişim yaşanmıştır. 1965 – 2010 yıllarında kırsaldan önemli oranda bir göç yaşanmış ve köy nüfusu yaklaşık %58 oranında azalmıştır. Bölgedeki köylerin büyük kısmı orman köyü olduğu için göç daha çok orman köylerinden olmuştur (Bkz. Tablo 69). Nüfusun köyden kente doğru olan bu hareketi, mevcut orman köylerinde kalifiye orman işçisinin azalmasına hatta bulunamamasına sebep olmuştur.

Tablo 69: Toplam Köy ve Orman Köyü Sayıları, 2012

	Orman İçi Köy	Orman Bitişliği Köy	Toplam Orman Köyü	Toplam Köy
Kastamonu	401	611	1.012	1.070
Çankırı	73	185	258	366
Sinop	201	262	463	470
TR82	675	1.058	1.733	1.906
Türkiye	7.184	14.173	21.357	34.434

Kaynak: (Orman Genel Müdürlüğü, Ormanlık İstatistikleri, 2011) (Türkiye İstatistik Kurumu, d)

Odun hammaddesinin ana arz kaynağını devlet ormanları oluşturmaktadır. Bunun yanında, özel sektör arzı büyük ölçüde kavak gibi çabuk yetişen ağaçlardan gelmektedir. Devlet ormanlarınca gerçekleştirilen 15-16 milyon m³ yuvarlak odun üretiminin 11-12 milyon m³'ünü endüstriyel odun, geri kalanını ise yakacak odun oluşturmaktadır. Geçmiş yıllara kıyasla son yıllarda yakacak odun üretimi azalmış, buradaki azalış endüstriyel oduna kaymıştır. Bu değişimin sebebi, son dönemde ağaç panel levha üreticilerinin kapasitelerini ve dolayısıyla endüstriyel odun talebini arttırmalarıdır. Özel sektör payına bakılacak olursa bu alandaki veriler güvenilir olmamakla birlikte yıllık 3-4 milyon m³ civarında endüstriyel odun, 1-1,5 milyon m³ civarında da yakacak odun üretimi gerçekleştirilmektedir. Buna ilaveten yıllık bazda 2,5-3 milyon m³ yuvarlak odun ithalatı yapılmakta olup; bu ithalat yıldan yıla artış eğilimi sergilemektedir. İthal edilen odunun %80'inini kerestelik odun, %20'sini ise lif yonga oluşturmaktadır (Ormanlık Özel İhtisas Komisyon Raporu, 2006).

Bölgede odun arzı kaynakları Türkiye ile paralellik göstermektedir. OBM'ler tarafından üretimi gerçekleştirilen odunun yıllık üretim değerleri artmakta olup; Bölgede, 2012 yılında yaklaşık 2,1 milyon m³ endüstriyel odun ve 0,7 milyon ster yakacak odun üretilmiştir. Özel sektörün ürettiği odun miktarı ise tam olarak bilinmemektedir. Tablo 70, TR82 Bölgesi'nde 1999 – 2013 yılları arasındaki üretim durumunu göstermektedir. Buna göre 2012 yılında TR82 Bölgesi, Türkiye endüstriyel odun üretiminin yaklaşık %17'sini ve yakacak üretiminin %8'ini gerçekleştirmektedir. Bölge üretiminde illerin payına bakıldığında ise Bölgedeki endüstriyel üretiminin Kastamonu %65, Çankırı %6, Sinop ise %29'unu gerçekleştirmektedir. Yakacak odun üretiminde ise Kastamonu %55, Çankırı %8, Sinop %37 paya sahiptir.

Türkiye ormanlarının çok zengin biyolojik çeşitliliği, Türkiye'nin değişik yörelerinde dağılım gösteren zengin odun dışı orman ürünleri (ODOÜ) kaynaklarının yer almasına imkân sağlamaktadır. Ancak, ODOÜ kaynaklarına verilen önem ile bu alandaki kurumsal kapasite yeterli değildir. Bölgede, ODOÜ kapsamında birçok ürün elde edilmekte fakat bu ürünler ekonomik açıdan değerlendirilememektedir. Örneğin, yabani mantar ve bal türleri, kestane ve orman meyveleri üretimi bölgede birçok orman köylüsünün gelirene katkıda bulunmakla beraber, piyasa altyapısının oluşmaması sebebiyle ekonomik açıdan yeterli değere ulaşamamıştır. Bu bağlamda üreticiler, ürününü ya Bölge içinde değerlendirmekte ya da çevre bölgelerde kurulu işletmelere satmaktadır.

Tablo 70: Türlerine Göre Orman Ürünlerinin Üretimi, 1999 – 2013 (m³)

Yıllar	Damga	Tomruk	Teldirek	Maden Direği	Sanayi	Kağıtlık	Yapacak Toplam	Lif	Sırık	Endüstriyel Odun Toplamı	Yakacak Odun Toplamı
1999	856.568	312.320	2.778	41.553	13.649	89.148	459.448	222.053	540	682.041	664.584
2000	1.065.258	422.533	8.713	44.088	14.295	95.126	584.755	281.221	1.889	867.865	823.061
2001	907.074	349.553	4.343	41.569	8.897	113.751	518.113	196.772	1.420	716.305	650.520
2002	1.026.428	399.779	536	46.790	18.693	112.020	577.818	297.383	1.144	876.345	611.592
2003	1.012.167	343.698	946	32.185	14.544	113.075	504.448	302.373	781	807.602	610.786
2004	1.106.395	350.401	1.201	40.031	17.809	140.833	550.275	374.998	665	925.938	647.202
2005	1.230.168	370.807	2.535	35.938	17.553	135.139	561.972	440.001	3.013	1.004.986	640.358
2006	1.514.545	457.211	1.957	33.560	16.488	198.909	708.125	449.622	2.232	1.159.979	624.322
2007	1.651.657	479.728	3.124	44.785	15.374	203.508	746.519	589.821	1.180	1.337.520	604.340
2008	2.002.688	524.634	1.365	33.717	18.260	284.201	862.177	714.501	741	1.577.419	595.418
2009	2.103.553	568.687	3.748	34.972	23.693	247.132	878.232	869.912	1.268	1.749.412	599.017
2010	2.436.898	689.191	4.286	41.781	24.199	279.414	1.038.871	869.502	1.051	1.909.424	605.557
2011	2.647.723	758.235	5.272	50.456	23.052	389.823	1.226.838	820.194	754	2.047.786	494.076
2012	2.595.155	732.931	3.060	38.509	24.754	388.169	1.187.423	874.236	889	2.062.548	460.753

Kaynak: (Orman Bölge Müdürlükleri, 2013)

3.4. SANAYİ

Amaç: Potansiyelini Değere Dönüştüren Ekonomi

Hedef: Sanayi Sektöründe Üretimin ve Katma Değerin Artırılması

***İzlem.1.** OSB ve KSS altyapıları tamamlanacak ve yeni OSB ve KSS kuruluşları teşvik edilecektir.*

***İzlem.2.** Yeni kurulan ve mevcut işletmelerin OSB'lerde faaliyet göstermeleri teşvik edilecektir.*

***İzlem.3.** İmalat sanayinde küme oluşumları teşvik edilecektir.*

***İzlem.4.** İşletmelerin tasarım, inovasyon, markalaşma, pazarlama, Ar-Ge ve ürün çeşitlendirme faaliyetleri desteklenecektir.*

***İzlem.5.** Üniversite sanayi işbirliğine yönelik platformlar oluşturulacak ve ortak geliştirilen yatırımları desteklenecektir.*

Performans Göstergeleri	2023
İmalat sanayi işyeri sayısının Bölge içindeki Payı	% 20
Toplam OSB sayısı	13
OSB'lerde Faal Firma Sayısı	150
OSB doluluk oranı	% 90
OSB toplam istihdam	10.000
İmalat sektöründe 3 yıldızlı sektör sayısı	3

3.4. Sanayi

Bölgede sanayi sektörünün bölgesel GSKD içindeki payı 2010 yılı itibarıyla %20,4'tür. Bu değer Türkiye ortalaması olan %26,4'ün altındadır. Bölgede sanayi sektörünün payı 2006 - 2010 yılları arasında dalgalanmakla beraber genel olarak %20 civarında seyretmiştir (Bkz. Tablo 71). Türkiye geneline paralel olarak, Bölgede yıllar itibarıyla tarım sektörünün payının küçülmesi sanayi ve hizmetler sektörünün payında artış olması beklenmektedir.

Tablo 71: Sektörlerin GSKD İçindeki Payı, 2006 – 2010 (%)

	2006		2007		2008		2009		2010	
	TR82	TR	TR82	TR	TR82	TR	TR82	TR	TR82	TR
Tarım	21,9	9,4	21,4	8,5	21,8	8,5	22,0	9,1	22,6	9,5
Sanayi	22,3	28,2	20,4	27,8	19,3	27,2	18,5	25,3	20,4	26,4
Hizmetler	55,7	62,4	58,2	63,7	58,9	64,3	59,5	65,6	57,1	64,1

3.4.1. Organize Sanayi Bölgeleri

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın 2012 yılında hazırlamış olduğu 81 İl Durum Raporu'na göre; TR82 Bölgesi'nde bulunan organize sanayi bölgeleri Tablo 72 ile belirtilmiştir. Buna göre, Bölgede bulunan 10 OSB'de toplam 62 firma faaliyet göstermekte ve 4.767 kişi çalışmaktadır. OSB'lerde ortalama doluluk oranı ise yaklaşık %58'dir.

Tablo 72: TR82 Bölgesi Organize Sanayi Bölgeleri

	OSB Adı	Alan (Hektar)	Mevcut Sanayi Parseli	Tahsis Edilen Parsel	Üretimde Firma Sayısı	İstihdam Sayısı	Doluluk Oranı (%)
Kastamonu	Merkez OSB	107	32	28	12	806	87,5
	Tosya OSB	63	42	25	-	-	59,5
	Seydiler OSB	100	45	45	5	100	100
Çankırı	Korgun OSB	73	74	57	19	1.000	77,0
	Şabanözü OSB	57	27	25	10	1.679	92,6
	Çerkeş OSB	122	91	3	2	32	3,3
	Yakıncık OSB	593	135	1	-	-	0,7
	Kurşunlu OSB	-	-	-	-	-	-
Sinop	Merkez OSB	100	72	29	14	1.150	40,3
	Boyabat OSB	72	25	-	-	-	-
TR82	Toplam	1.287	543	213	62	4.767	57,6

Kaynak: (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, b)

Kastamonu İl Merkezi'nde faaliyet gösteren OSB'de ağırlıklı sektör grubu orman ürünleri, motor, metal, yapı malzemeleri ve gıda ürünleri imalatıdır. Kastamonu'nun Tosya İlçesi'nde 63 hektar büyüklüğündeki Tosya OSB 2009 yılında kurulmuş olup, altyapı çalışmaları ve parsel tahsisatı hâla devam etmektedir. Seydiler OSB ise henüz kurulmuş olup faaliyette olan 5 firma bulunmaktadır. Kastamonu'da Tosya ve Seydiler haricinde sanayi üretiminin gelişme gösterdiği ilçelerden olan Taşköprü'de OSB kurulması adına çalışmalar yürütülmektedir. Taşköprü'de OSB kurulumu için 70 hektar büyüklüğünde alanın yer seçimi uygun görülmüş olup, OSB inşası henüz yatırım programına dâhil edilmemiştir.

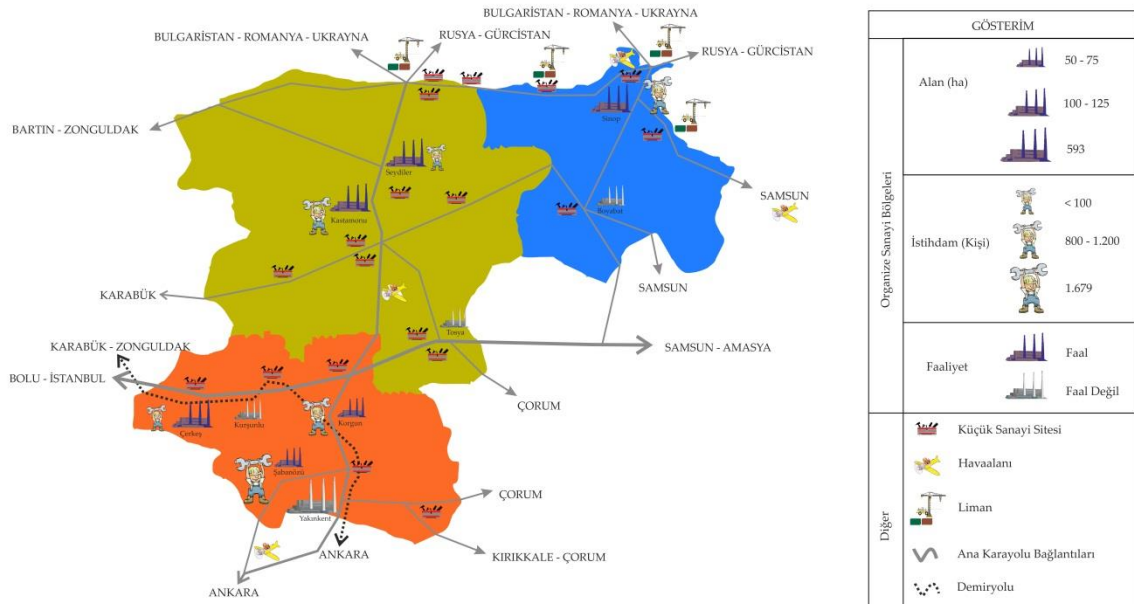
Çankırı'da Korgun, Şabanözü, Çerkeş, Kurşunlu ilçeleri ve Merkez İlçe'de olmak üzere toplam 5 OSB bulunmaktadır. Korgun OSB'de ağırlıklı sektör grubu gıda, metal, plastik ürünleri imalatı, tekstil ve

tarım malzemeleri imalatıdır. Şabanözü OSB'de ise ağırlıklı sektör grubu elektronik eşya, elektronik, mobilya, plastik ürünler ve tekstil imalatıdır. Çerkeş OSB'de ise henüz faaliyete geçen 2 firma bulunmakta olup, firmaların faaliyet alanı, ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı ile kauçuk ve plastik ürünleri imalatı üzerinedir. Yakın-kent OSB yeni kurulmuş olup, kauçuk ve plastik ürünleri üzerine faaliyet gösteren büyük ölçekli bir firmanın faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Kursunlu OSB 2006 yılında kurulmuş olup henüz alt yapısı tamamlanmamıştır.

Sinop Merkez'de faaliyet gösteren OSB'de ağırlık sektör grubu tekstil, plastik doğrama, soğuk hava depoları ve metal sanayidir. Sinop'un Boyabat İlçesi'nde 72 hektar büyüklüğündeki Boyabat OSB 1998 yılında kurulmuş olup; henüz faaliyete geçen firma bulunmamaktadır.

Bölgede mevcut OSB ve KSS'lerin altyapı çalışmalarının tamamlanmasıyla üretime geçen firma sayısı ve istihdam edilen kişi sayısında önemli bir artış olacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca yeni kurulacak işletmelerin de bu sanayi alanlarında faaliyet göstermesi mekânsal ve ekonomik açıdan büyük önem arz etmektedir. Bölgede bulunan OSB ve KSS'ler, istihdam verileri ile birlikte Harita 7 ile belirtilmiştir.

Harita 7: Sanayi Bölgeleri Haritası

Kaynak: (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, a) (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, b) verileri kullanılarak tarafımızca çizilmiştir.

3.4.2. Küçük Sanayi Siteleri

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının 2012 yılında hazırlamış olduğu 81 İl Durum Raporu'na göre; TR82 Bölgesi'nde bulunan küçük sanayi siteleri Tablo 73 ile belirtilmiştir. Buna göre, Bölgede bulunan 20 KSS'de toplam 2.343 işyeri bulunmaktadır. Bu işyerlerinin 1.889 tanesi faal olup, doluluk oranı yaklaşık %81'dir.

Tablo 73: Küçük Sanayi Siteleri

İl	İlçe	KSS Adı	İşyeri Sayısı	Doluluk Oranı (%)
Kastamonu	Abana	Abana KSS	38	55,3
	Araç	Araç KSS	100	59,0
	Bozkurt	Bozkurt KSS	50	84,0
	Çatalzeytin	Çatalzeytin KSS	44	47,7
	Devrekâni	Devrekâni KSS	100	62,0
	Merkez	Merkez KSS	225	100,0
	Merkez	Merkez KSS Yeni KSS	250	58,8
	Taşköprü	Taşköprü KSS	120	82,5
	Tosya	Tosya (Ağaç İşleri) KSS	24	33,3
	Tosya	Tosya (1. Bölüm) KSS	105	73,3
	Tosya	Tosya (2. Bölüm) KSS	74	70,3
	Tosya	Tosya (3. Bölüm) KSS	120	54,2
	Tosya	Tosya Dokumacılar KSS	21	0
		Toplam		1.271
Çankırı	Çerkeş	Çerkeş KSS	32	90,6
	İlgaz	İlgaz KSS	62	75,8
	Kızılırmak	Kızılırmak KSS	52	90,4
	Kurşunlu	Kurşunlu KSS	30	60,0
	Merkez	Merkez KSS	247	100,0
		Toplam		423
Sinop	Ayancık	Ayancık KSS	100	93,0
	Boyabat	Boyabat KSS	200	100,0
	Gerze	Gerze KSS	149	100,0
	Merkez	Merkez KSS	200	90,5
		Toplam		649
TR82	Toplam		2.343	80,6

Kaynak: (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, a) (Çankırı Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü, 2013)

Kastamonu ilinin Tosya İlçesi'nde 5 tane, Merkez İlçe'de 2 tane, Abana, Araç, Bozkurt, Çatalzeytin, Devrekâni ve Taşköprü'de 1'er tane olmak üzere toplam 1.271 işyeri kapasiteli 13 KSS bulunmakta olup; KSS'lerde 878 işyeri faal durumdadır. Ayrıca, Kastamonu'nun Azdavay İlçesi'nde 25 dönümlük, İnebolu İlçesi'nde ise 50 dekar büyüklüğünde KSS kurulum çalışmaları devam etmektedir.

Çankırı İli Merkez İlçe, Çerkeş, Ilgaz, Kızılırmak ve Kurşunlu olmak üzere toplam 5 KSS bulunmaktadır. Toplam 423 işyeri bulunan KSS'lerde 388 işyeri faaliyet göstermektedir. Küçük sanayi sitelerinin doluluk oranları oldukça yüksektir. Çankırı'da Şabanözü KSS ve Yaran KSS kurulum çalışmaları devam etmektedir.

Sinop İli Ayancık, Boyabat, Gerze İlçeleri ve Merkez İlçe'de olmak üzere toplamda 4 KSS'de 649 işyerinin 623 tanesi faaliyet göstermektedir. Sinop'taki küçük sanayi sitelerinin doluluk oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu sebeple Sinop Merkez'de 2. Kısım KSS yapım çalışmaları devam etmektedir.

3.4.3. İmalat Sanayi

TR82 Bölgesi sanayi açısından Türkiye'nin gelişmemiş bölgelerinden biri olmakla beraber, imalat sanayi son yıllarda ülke geneliyle kıyaslandığında işyeri sayısı ve istihdam sayısı açısından önemli bir gelişme görülmüştür. Tablo 74 incelendiğinde 2010 yılında Türkiye genelinde imalat sanayi işyeri sayısı olarak yaklaşık %5 küçüldüğü, Bölgede ise yaklaşık %10 büyüme olduğu görülmektedir. İstihdam sayısı açısından ise Bölgede yaklaşık %38'lik bir artış söz konusudur. İşyeri ve istihdam sayısı açısından Bölgenin Türkiye geneli içindeki payı da kısmi bir artış göstermiştir.

Tablo 74: İmalat Sanayiinde İşyeri ve İstihdam Sayısının Değişimi, 2009 - 2010

	İşyeri Sayısı			İstihdam Sayısı		
	2009	2010	Büyüme (%)	2009	2010	Büyüme (%)
TR82	2.959	3.253	9,9	14.513	20.054	38,2
Türkiye	344.608	328.440	-4,7	2.583.136	2.842.975	10,1
TR82/TR (%)	0,9	1,0		0,6	0,7	

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, u)

Düzy 2 Bölgeleri arasında bir kıyaslama yapıldığında, işyeri sayısı açısından TR82 Bölgesi 2009 yılı verilerine göre 26 bölge arasında 24. sırada iken, 2010 yılı verilerine göre 22. sırada yer aldığı görülmektedir. İstihdam sayısı açısından bir değerlendirme yapıldığında ise 2009 ve 2010 yıllarında Bölge 22. sırada yer almaktadır.

3.4.3.1. İmalat Sanayiinde Öne Çıkan Sektörler

TÜİK 2010 yılı Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistiklerine göre Bölgede imalat sanayi alt sektörlerine ait işyeri sayısı, istihdam sayısı ve ciro miktarına ilişkin veriler Tablo 75 ile belirtilmiştir. İşyeri sayısına göre yapılan sıralamada ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı ilk sırada yer almaktadır. Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı işletmeleri Bölgedeki imalat işletmelerinin yaklaşık %33'ünü oluşturmaktadır. Sektörü sırasıyla gıda ürünleri imalatı (%15,1) ve mobilya imalatı (%13,6) takip etmektedir.

Bölgede imalat sektöründe istihdamın dağılımına bakıldığında ise giyim eşyaları imalatı %21,3 ile en yüksek paya sahip sektördür. Giyim eşyaları imalatını sırasıyla gıda ürünleri imalatı (%18,4) ile ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (%18,1) izlemektedir. Bölgede imalat sektöründe ciro miktarına göre sıralama yapıldığında sırasıyla ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (%31,2), gıda ürünleri imalatı (%30,9) ve giyim eşyaları imalatı (%12) öne çıkmaktadır.

Tablo 75: İmalat Sanayiinde Öne Çıkan Sektörler, 2010

Alt Sektörler	İşyeri Sayısı	İstihdam Sayısı	Ciro Miktarı (Bin TL)
16 - Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı	1.066	3.630	576.933
10 - Gıda Ürünleri İmalatı	491	3.685	571.139
31 - Mobilya İmalatı	444	927	31.200
25 - Makine ve Teçhizat Hariç, Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı	431	1.286	67.502
14 - Giyim Eşyalarının İmalatı	238	4.280	222.583
23 - Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı	180	2.314	103.256
22 - Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı	103	483	28.408
33 - Makine ve Donanımların Kurulumu Ve Onarımı	80	94	-
13 - Tekstil Ürünleri İmalatı	78	974	31.504
18 - Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması	46	240	6.532
27 - Elektrikli Teçhizat İmalatı	43	1.345	-
15 - Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı	12	54	833
20 - Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı	9	127	6.712
32 - Diğer İmalatlar	8	52	-
28 - Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat İmalatı	6	(**)	-
24 - Ana Metal Sanayi	4	(***)	-
30 - Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı	4	27	745
26 - Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı	3	(***)	-
İmalat Sanayi Toplamı*	3.253	20.054	1.851.130

*İşyeri sayısı üçten az olan sektörlere tabloda yer verilmemiştir.

** Gizlenmiş girişimlere ait bilgilerin aritmetik işlem sonucu elde edilmesini önlemek amacı ile verilmemiştir.

*** Girişim sayısı üç ve daha fazla olduğu halde bir veya iki girişimin hâkim durumda olması nedeniyle bilgiler verilmemiştir.

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, u)

3.4.4. Üç Yıldız Küme Analizi

Bölgede öne çıkan sektörlerin belirlenmesinde, ilgili sektörün Bölge içindeki yerinin, Türkiye geneli içindeki yerinin ve sektördeki uzmanlaşma seviyesinin de belirlenebilmesi amacıyla; 2010 yılı TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri kullanılarak 3 Yıldız Küme Analizi yapılmıştır. Küme Analiz çalışması Bölgede imalat sanayi altında yer alan sektörlerin 3 yıldızlı bir derecelendirme sistemine dayanmaktadır. Derecelendirme sisteminde, büyüklük¹⁵, başatlık¹⁶ ve uzmanlaşma¹⁷ olmak üzere 3 göstere bulunmaktadır. Bu göstergeler için eşik değerler belirlenmiş ve belirlenen bu oranların üzerinde değer alan sektörler 1 yıldız verilmiştir. Analiz sonucunda 3 yıldız alan sektörler, Bölgede kümelenme potansiyeli olan sektörler olarak değerlendirilmiştir.

¹⁵ Büyüklük tespiti için Bölgede ilgili sektörde işyeri sayısı/istihdam sayısı/ciro miktarı, ülkedeki ilgili sektörde işyeri sayısı/çalışan sayısı/ciro miktarına oranlanarak, bu oran (ei/Ei) ile eşik değeri (1/26*100) karşılaştırılır. (ei/Ei) > Eşik Değeri ise sektör 1 yıldız almaktadır.

¹⁶ Başatlık tespiti için Bölgede ilgili sektörde işyeri sayısı/istihdam sayısı/ciro miktarı Bölgedeki tüm sektörlerdeki işyeri sayısı/istihdam sayısı/ciro miktarına oranlanarak, bu oran (ei/en) ile eşik değeri (1/18*100) karşılaştırılır. (ei) > Eşik Değeri ise sektör 1 yıldız almaktadır.

¹⁷ Uzmanlaşma tespiti için Bölgede ilgili sektörde işyeri sayısı/istihdam sayısı/ciro miktarının Bölgedeki toplam işyeri sayısı/istihdam sayısı/ciro miktarına oranı (Başatlık); Türkiye genelinde ilgili sektörde işyeri sayısı/istihdam sayısı/ciro miktarının Türkiye geneli toplam işyeri sayısı/istihdam sayısı/ciro miktarına oranı ile karşılaştırılır. (ei/en) > (Ei/En) ise sektör 1 yıldız almaktadır.

İşyeri sayısı, istihdam sayısı ve ciro miktarı kullanılarak hesaplanan büyüklük (ei/Ei), başatlık(ei/en) ve uzmanlaşma (ei/en)/(Ei/EN) göstergeleri Bölgede ve Türkiye’de imalat sanayi alt sektörleri için hesaplanmıştır. Hesaplanan değerler eşik değerlerle karşılaştırılarak eşik değerinden büyük olan sektörler Tablo 76 ile belirtilmiştir.

Tablo 76: Büyüklük, Başatlık ve Uzmanlaşma Göstergelerine Göre Eşik Değerinin Üzerinde Bulunan Sektörler

Kod	İşyeri Sayısı			İstihdam Sayısı			Ciro Miktarı		
	ei/Ei	ei/en	(ei/en)/(Ei/EN)	ei/Ei	ei/en	(ei/en)/(Ei/EN)	ei/Ei	ei/en	(ei/en)/(Ei/EN)
10		15,1	1,2		18,4	1,3		30,9	1,7
14		7,3			21,3	1,4		12,0	1,6
16	4,5	32,8	4,6	5,4	18,1	6,9	7,8	31,2	18,8
23			1,3		11,5	1,6		5,6	
25		13,2			6,4				
27					6,7	1,5			
31		13,6	1,3						
33			1,2						

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, u) verileri kullanılarak tarafımızca hesaplanmıştır.

Tablo 77 ile görüldüğü üzere, ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı sektörü işyeri sayısı, istihdam sayısı ve ciro miktarı açısından, büyüklük, başatlık ve uzmanlaşma göstergelerini sağlayarak 3 yıldız almıştır. Ulusal ekonomi içinde eşik değerini aşarak öne çıkan tek sektör ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatıdır. En az 1 kriter açısından 2 yıldız alan sektörler sırasıyla gıda ürünleri imalatı, giyim eşyalarının imalatı, diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı, mobilya imalatı ve elektrikli teçhizat imalatı olarak sıralanmıştır.

Tablo 77: 3 Yıldız Analizine Göre Bölgede Öne Çıkan Sektörler

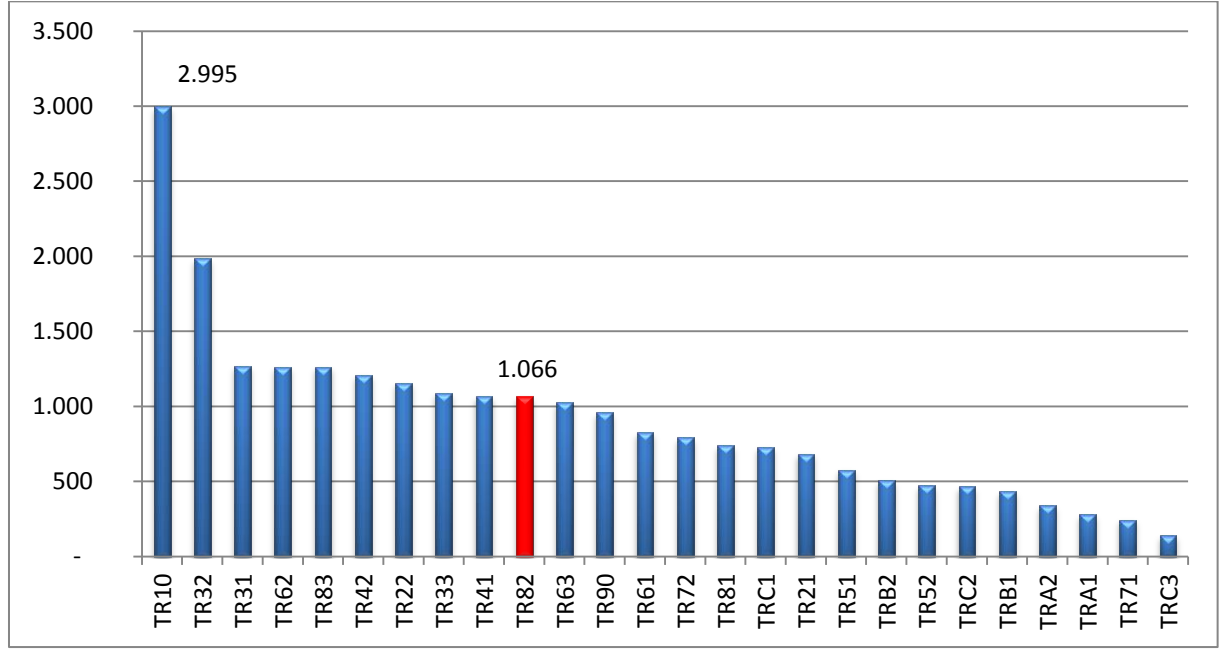
Alt Sektörler	İşyeri Sayısı	İstihdam Sayısı	Ciro Miktarı
16 - Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı	***	***	***
10 - Gıda Ürünleri İmalatı	**	**	**
14 - Giyim Eşyalarının İmalatı	*	**	**
23 - Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı	*	**	*
31 - Mobilya İmalatı	**		
27 - Elektrikli Teçhizat İmalatı		**	

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, u) verileri kullanılarak tarafımızca hesaplanmıştır.

3.4.4.1. Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı

TR82 Bölgesi’nde orman varlığının yüksek olmasına paralel olarak ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatının öne çıktığı görülmektedir. 3 Yıldız Küme Analizi’nde ortaya konduğu üzere sektör işyeri sayısı, istihdam sayısı ve ciro miktarı açısından Bölgede 3 yıldız alan tek sektördür. İşyeri sayısı açısından Bölgedeki imalat sektöründeki işletmelerin yaklaşık %33’ü, istihdamın %18’i ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı sektöründe bulunmaktadır. Ciro miktarı açısından ise Bölgenin imalat sektöründeki toplam cirosunun %31’ini oluşturmaktadır. Bölgede ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı Düzey 2 bölgeleri ile kıyaslandığında, işyeri sayısı açısından 26 Bölge arasında 10. sırada olduğu görülmektedir (Bkz. Grafik 17). İlk sırada İstanbul, 2. sırada ise Denizli merkezli TR32 Bölgesi bulunmaktadır.

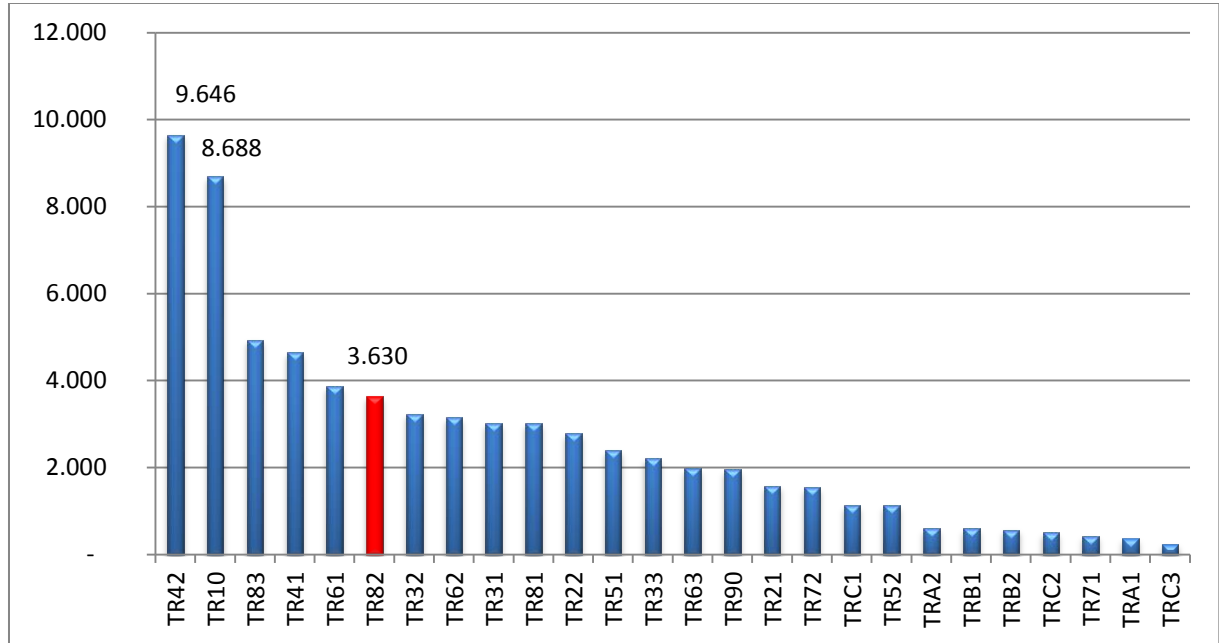
Grafik 17: Düzey 2 Bölgeleri İtibariyle Ağaç Ürünleri İmalatı İşyeri Sayısı, 2010

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, u)

Sektörde istihdam sayısı açısından Düzey 2 bölgeleri arasında bir sıralama yapıldığında TR82 Bölgesi'nin 6. sırada bulunduğu görülmektedir (Bkz. Grafik 18). İlk sırada Kocaeli merkezli TR42 Bölgesi, 2. sırada ise İstanbul bulunmaktadır.

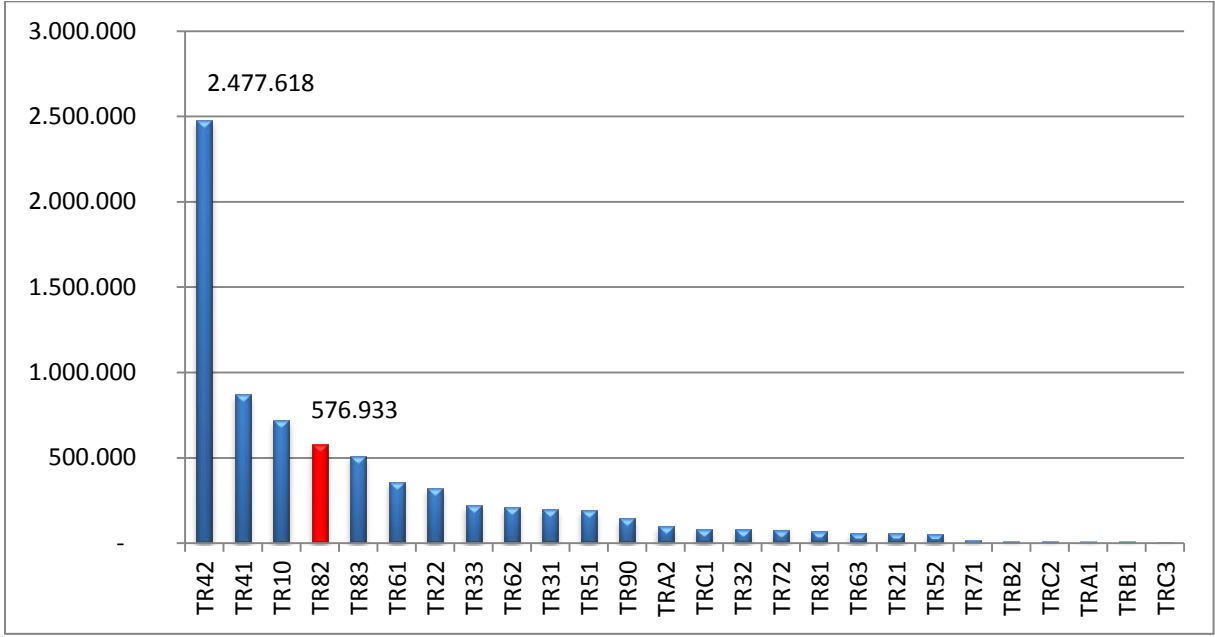
Grafik 18: Düzey 2 Bölgeleri İtibariyle Ağaç Ürünleri İmalatı İstihdam Sayısı, 2010

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, u)

Sektörde ciro miktarı açısından Düzey 2 bölgeleri arasında bir sıralama yapıldığında TR82 Bölgesi'nin 4. sırada bulunduğu görülmektedir. İlk sırada Kocaeli merkezli TR42 Bölgesi, 2. sırada Bursa merkezli TR41 Bölgesi, 3. sırada ise İstanbul bulunmaktadır (Bkz. Grafik 19).

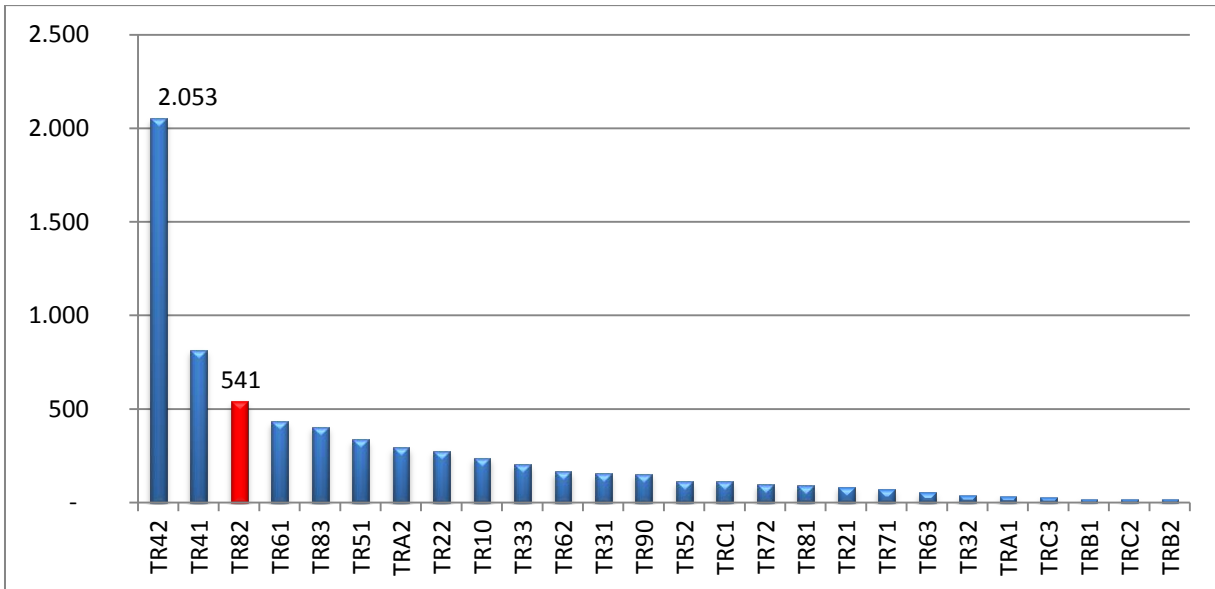
Grafik 19: Düzey 2 Bölgeleri İtibariyle Ağaç Ürünleri İmalatı Ciro Miktarı, 2010 (Bin TL)

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, u)

Grafik 20 ile belirtildiği üzere Düzey 2 bölgelerinde ciro/işyeri oranı hesaplanmıştır. Ciro/işyeri sayısı oranı bir sektördeki işyeri sayısı başına düşen satış miktarını göstermektedir. Türkiye genelindeki ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri sektöründe ciro/işyeri sayısı oranı 315.000 TL olarak hesaplanmış olup; TR82 Bölgesi değeri (541.000 TL) Türkiye ortalamasından oldukça yüksektir. Düzey 2 bölgeleri arasında bir karşılaştırma yapıldığında TR82 Bölgesi işletmelerin satış potansiyelinin en yüksek olduğu 3. bölge olarak öne çıkmaktadır. İlk sırada ise Kocaeli merkezli TR42 Bölgesi, 2. sırada ise Bursa merkezli TR41 Bölgesi bulunmaktadır.

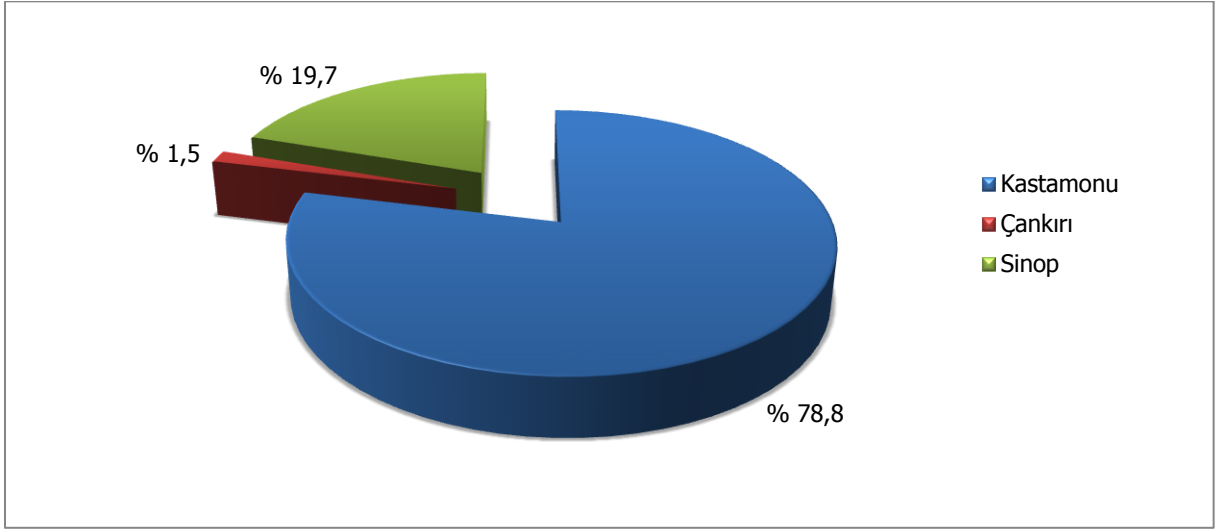
Grafik 20: Düzey 2 Bölgeleri İtibariyle Ağaç Ürünleri İmalatı Ciro/İşyeri Sayısı Oranı, 2010 (Bin TL)

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, u)

Bölgede ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatında işyeri sayısının illere göre dağılımı Grafik 21 ile belirtilmiştir. Buna göre sektörde faaliyet gösteren işyerlerinin yaklaşık %79'u Kastamonu'da, %20'si Sinop'ta ve %1,5'i Çankırı'da bulunmaktadır.

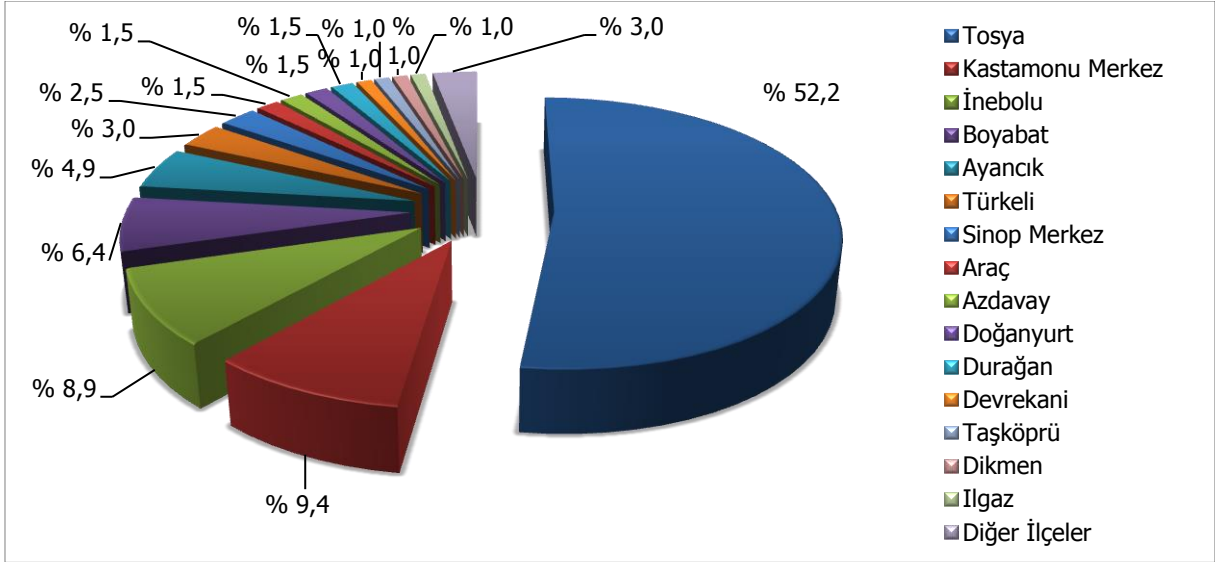
Grafik 21: Ağaç Ürünleri İmalatı İşyeri Sayısının İllere Göre Dağılımı, 2011 (%)

Kaynak: (Bölge Ticaret ve Sanayi Odaları, 2011)

Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatında alt sektörlerde faaliyet gösteren firmalara bakıldığında, firmaların %59'unun bina doğramacılığı ve marangozluk ürünleri, %30'unun ağaçların biçilmesi ve planyalanması sektörlerinde faaliyet gösterdiği görülmektedir. Ağaç ürünleri imalatında ilçelere göre dağılım incelendiğinde ise Tosya İlçesi'nin %52'lik bir oran ile toplam işyeri sayısının yarısından fazlasına sahip olduğu görülmektedir (Bkz. Grafik 22). Tosya'yı sırasıyla Kastamonu Merkez (%9), İnebolu (%9), Boyabat (%6), Ayancık (%5), Türkeli(%3) ve Sinop Merkez(%2) izlemektedir. Görüldüğü üzere sektörde Kastamonu ilçeleri ön sıralarda bulunmaktadır.

Grafik 22: Ağaç Ürünleri İmalatı İşyeri Sayısının İlçelere Göre Dağılımı, 2011 (%)

Kaynak: (Bölge Ticaret ve Sanayi Odaları, 2011)

Bölgede girişimcilik kültürünün en yüksek olduğu ilçelerden biri olan Tosya, ağaç ürünleri imalatında kümelenme potansiyeli göstermektedir. Tosya'da ilgili sektörde faaliyet gösteren işletmelerin % 93'ü ahşap pencere, kapı ve bunların kasaları ve eşikleri ile ahşap merdiven, tırabzan, veranda, parmaklık vb. imalatı alt sektöründe faaliyet göstermektedir. İlçede üretilen ürünler yurt içi olduğu kadar, yurt dışı pazarlara da hitap etmektedir. Bölgede imalat sanayiinde katma değerın yükselmesi için, başta ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri sektörü olmak üzere tüm sektörlerde yenilikçilik ve verimliliği destekler nitelikte kümelenme çalışmalarına önem verilmesi gerekmektedir.

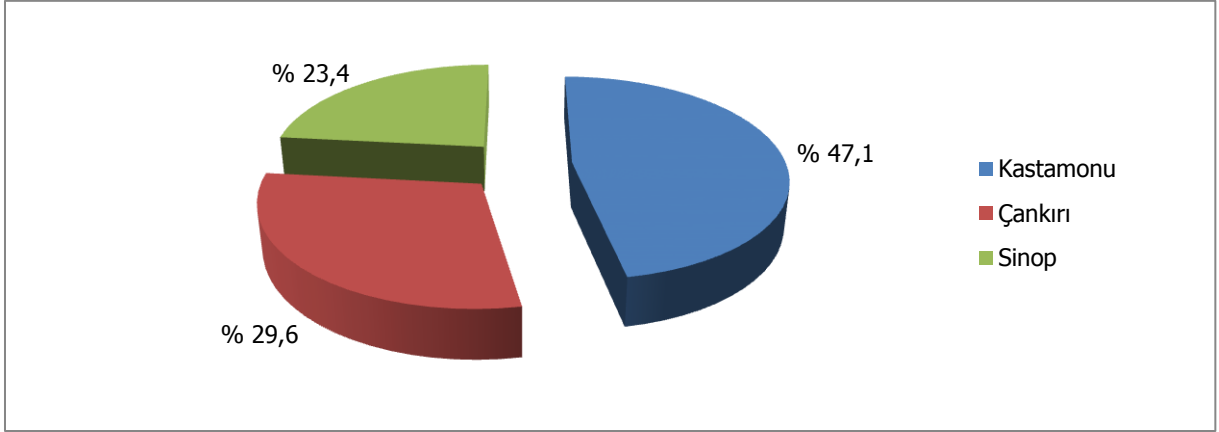
3.4.4.2. Gıda Ürünleri İmalatı

TR82 Bölgesi'nde tarım sektörünün Bölgedeki ağırlığının fazla olmasına paralel olarak gıda ürünlerine yönelik imalat faaliyetlerinin öne çıktığı görülmektedir. 3 Yıldız Küme Analizi'nde ortaya konduğu üzere, gıda ürünleri imalatı işyeri sayısı, istihdam sayısı ve ciro miktarı açısından Bölgede 2 yıldız alan sektörlerden biridir. İşyeri sayısı açısından İmalat sektöründeki işyerlerinin %15,1'i, istihdam açısından Bölgedeki çalışanların %18,4'ü gıda ürünleri imalatı sektöründe bulunmaktadır. Ciro miktarı açısından ise, Bölgede imalat sektörü toplam cirosunun %31 gibi büyük bir payını gıda ürünleri imalatı oluşturmaktadır.

Gıda ürünleri imalatı, Bölgede önemli bir yere sahip olmasına rağmen, Düzey 2 Bölgeleri ile kıyaslandığında 26 bölge arasında alt sıralarda yer aldığı görülmektedir. Gıda ürünleri imalatı sektörü işyeri sayısı açısından 26 bölge arasında 23. sırada, istihdam sayısı ve ciro miktarı açısından ise 21. sırada yer almaktadır.

Bölgede gıda ürünleri imalatında işyeri sayısının illere göre dağılımı Grafik 23 ile belirtilmiştir. Buna göre Bölgede gıda ürünleri imalatında faaliyet gösteren işyerlerinin yaklaşık %47'si Kastamonu'da, %30'u Çankırı'da ve %23'ü Sinop'ta bulunmaktadır.

Grafik 23: Gıda Ürünleri İmalatı İşyeri Sayısının İllere Göre Dağılımı, 2011 (%)

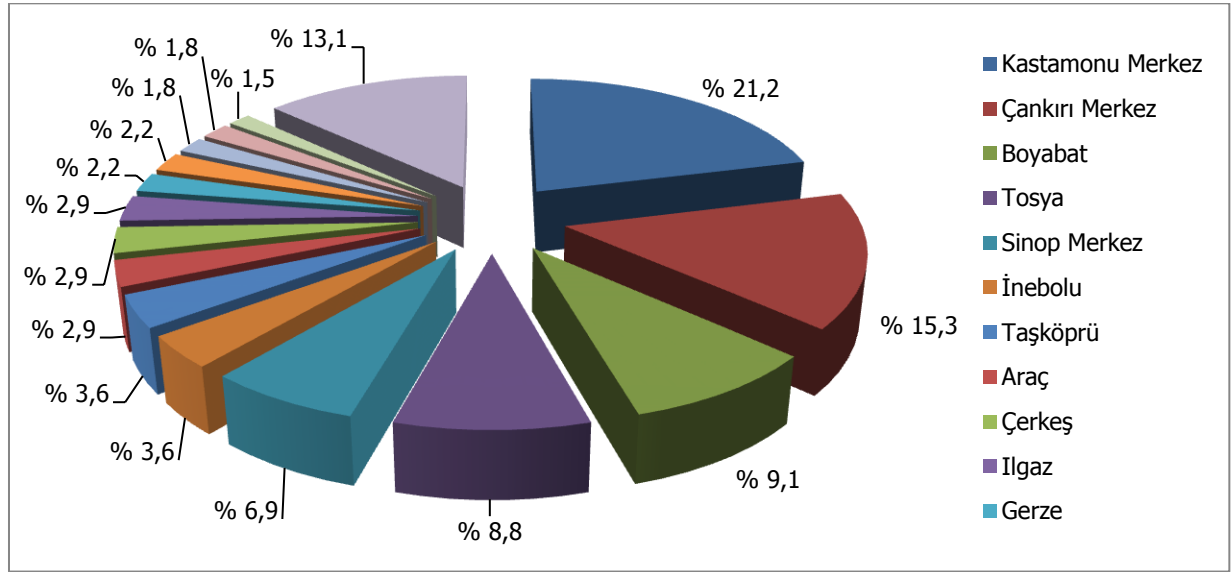

Kaynak: (Bölge Ticaret ve Sanayi Odaları, 2011)

Gıda ürünleri sektöründe alt sektörlerde faaliyet gösteren firmalara bakıldığında, firmaların %22'sinin ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı, %19'unun öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı, %14'ünün süthane işletmeciliği ve peynir imalatı ve %6'sının balık, kabuklu deniz hayvanları ve yumuşakçaların işlenmesi ve saklanması alt sektörlerinde faaliyet gösterdiği görülmektedir.

Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı ve süthane işletmeciliği ve peynir imalatı Kastamonu İli'nde yoğunlaşmaktadır. Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı ile ilgili faaliyet gösteren işletmelerin büyük bir çoğunluğu ise Çankırı'da kümelenmiş olup, Çankırı gıda ürünleri imalatının % 41'ini oluşturmaktadır. Balık, kabuklu deniz hayvanları ve yumuşakçaların işlenmesi ve saklanması alt sektöründeki faaliyetler ise çoğunlukla Sinop ile sınırlıdır. Gıda ürünleri imalatında ilçelere göre dağılım incelendiğinde ise Kastamonu Merkez İlçe'nin %21, Çankırı Merkez İlçe'nin %15, Sinop'un Boyabat İlçesi'nin %9, Kastamonu'nun Tosya İlçesi'nin %9 ve Sinop Merkez İlçe'nin %7 pay aldığı görülmektedir (Bkz. Grafik 24).

Grafik 24: Gıda Ürünleri İmalatı İşyeri Sayısının İlçelere Göre Dağılımı, 2011 (%)

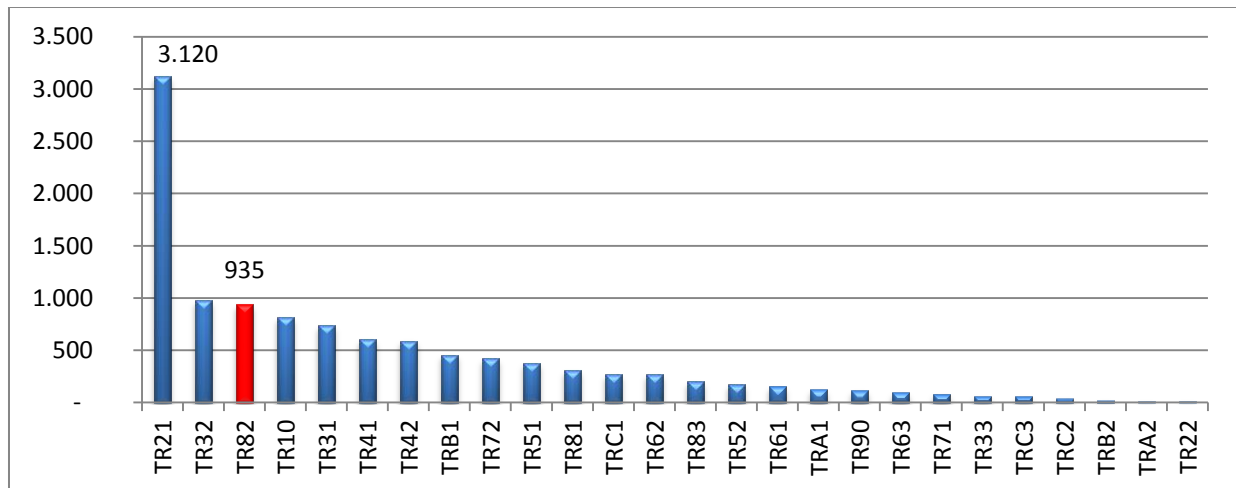
Kaynak: (Bölge Ticaret ve Sanayi Odaları, 2011)

3.4.4.3. Giyim Eşyaları İmalatı

TR82 Bölgesi'nde giyim eşyaları imalatının son yıllarda gelişmekte olduğu görülmektedir. Giyim eşyaları imalatı emek yoğun bir sektör olması sebebiyle Bölgede en çok istihdamı barındıran sektör olarak öne çıkmaktadır. 3 Yıldız Küme Analizinde ortaya konduğu üzere, giyim eşyaları imalatı istihdam sayısı ve ciro açısından Bölgede 2 yıldız alan sektörlerden biridir. Bölgedeki imalat sektöründe toplam istihdamın %21,3'ü, cironun %12'si ve işyeri sayısının da %7,3'ü bu sektörde bulunmaktadır.

Giyim eşyaları imalatı Bölgede önemli bir yere sahip olmasına rağmen, Düzey 2 Bölgeleri ile kıyaslandığında 26 bölge arasında alt sıralarda yer aldığı görülmektedir. Giyim eşyaları imalatı işyeri sayısı açısından 26 bölge arasında 23. sırada, istihdam sayısı açısından da 14. sırada ve ciro miktarı açısından ise 13. sırada yer almaktadır. Grafik 25 ile belirtildiği üzere Düzey 2 bölgelerinde giyim eşyaları imalatında ciro/işyeri oranı hesaplanmıştır. Türkiye genelindeki giyim eşyaları imalatında ciro/işyeri sayısı oranı 633.000 TL olarak hesaplanmış olup, TR82 Bölgesi değeri (935.000 TL) Türkiye ortalamasından oldukça yüksektir. Düzey 2 bölgeleri arasında bir karşılaştırma yapıldığında TR82 Bölgesi işletmelerin satış potansiyelinin en yüksek olduğu 3. bölge olarak öne çıkmaktadır. İlk sırada ise Tekirdağ merkezli TR21 Bölgesi, 2. sırada ise Denizli merkezli TR32 Bölgesi bulunmaktadır.

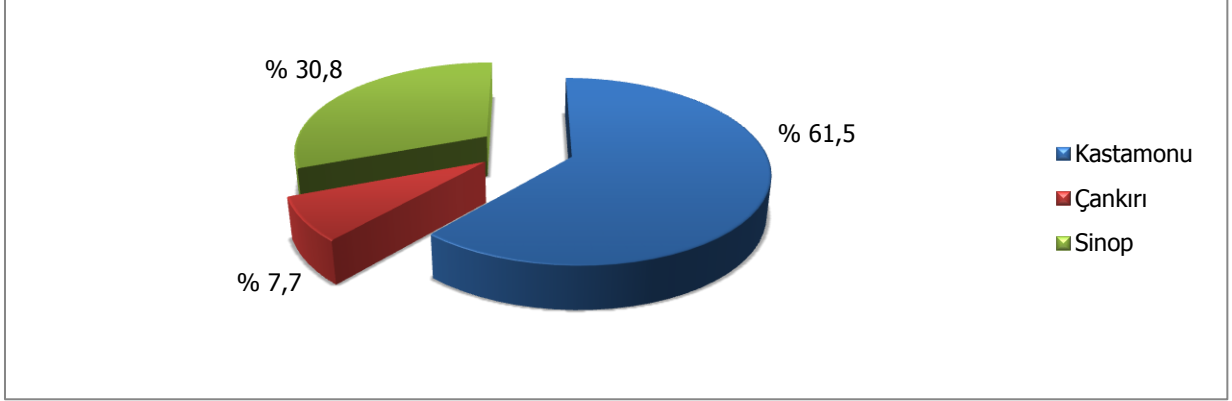
Grafik 25: Düzey 2 Bölgeleri İtibariyle Giyim Eşyaları İmalatı Ciro/İşyeri Oranı, 2010 (Bin TL),

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, u)

Bölgede giyim eşyaları imalatında işyeri sayısının illere göre dağılımı Grafik 26 ile belirtilmiştir. Buna göre Bölgede giyim eşyaları imalatında faaliyet gösteren işyerlerinin yaklaşık %62'si Kastamonu'da, %31'i Sinop'ta ve %8'i Çankırı'da bulunmaktadır.

Grafik 26: Giyim Eşyaları İmalatı İşyeri Sayısının İllere Göre Dağılımı, 2011 (%)

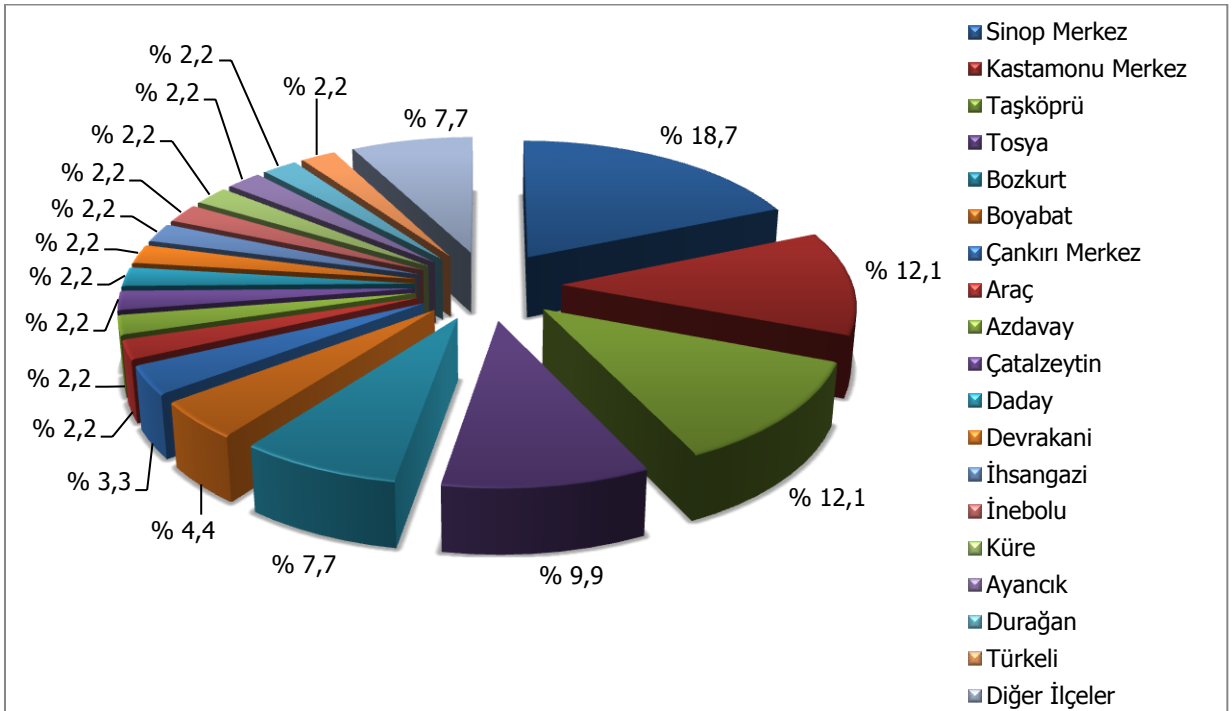

Kaynak: (Bölge Ticaret ve Sanayi Odaları, 2011)

Giyim eşyaları imalatı sektöründe alt sektörlerde faaliyet gösteren firmalara bakıldığında, firmaların %67'sinin diğer dış giyim eşyaları imalatı, %12'sinin örme ve tığ işi diğer giyim eşyası imalatı ve %10'unun iç giyim eşyası imalatı alt sektörlerinde faaliyet gösterdiği görülmektedir

Giyim eşyaları imalatında İl bazında Kastamonu öne çıkmasına rağmen, ilçelere göre dağılım incelendiğinde Sinop Merkez İlçe'nin %19 ile ilk sırada bulunduğu görülmektedir. Kastamonu Merkez İlçe'nin %12, Kastamonu'nun Taşköprü, Tosya ve Bozkurt ilçelerinin sırasıyla %12, %10 ve %8 pay aldığı görülmektedir.

Grafik 27: Giyim Eşyaları İmalatı İşyeri Sayısının İlçelere Göre Dağılımı, 2011 (%)

Kaynak: (Bölge Ticaret ve Sanayi Odaları, 2011)

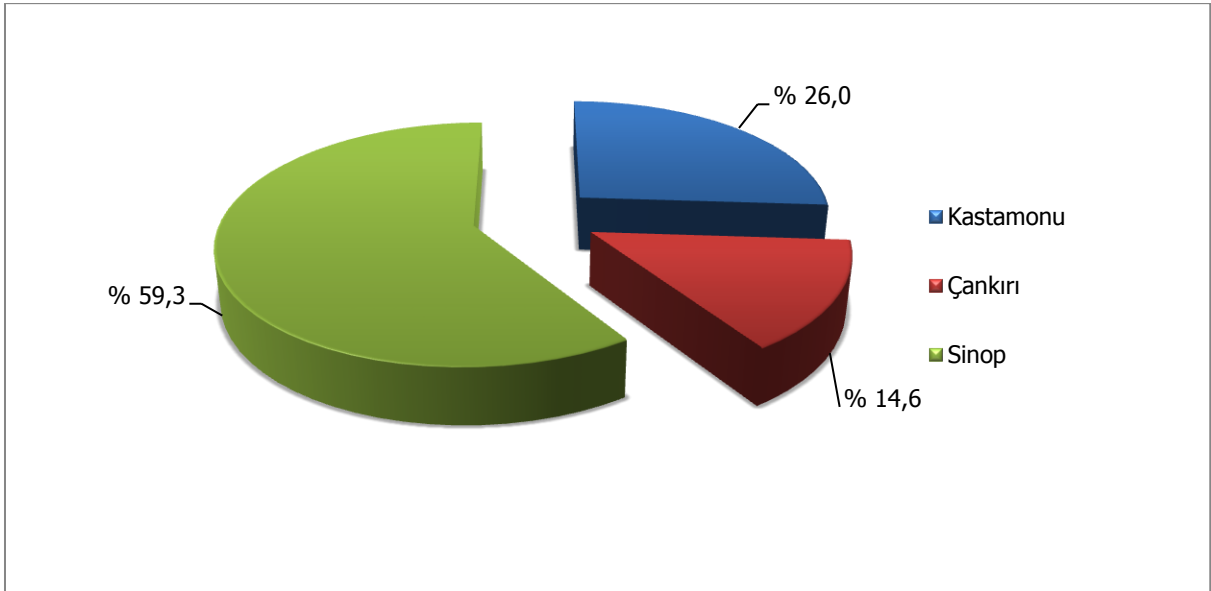
3.4.4.4. Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı

3 Yıldız Küme Analizinde ortaya konduğu üzere, diğer metalik olmayan ürünlerin imalatı istihdam sayısı açısından Bölgede 2 yıldız alan sektörlerden biridir. Bölgede imalat sektöründeki istihdam sayısının %11,5'i ve ciro miktarının %5,6'sı bu sektörde bulunmaktadır.

Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı; Bölgede göreceli olarak öne çıkan sektörlerden biri olmakla beraber, Düzey 2 Bölgeleri ile kıyaslandığında 26 bölge arasında alt sıralarda yer aldığı görülmektedir. Sektör, işyeri sayısı açısından 26 bölge arasında 20. sırada, istihdam sayısı açısından 22. sırada ve ciro miktarı açısından da 25. sırada yer almaktadır. Ayrıca, ciro/işyeri sayısı oranı açısından 26. bölge arasında son sırada yer alıyor olması, diğer bölgelere kıyasla ilgili sektörde işyeri sayısının yüksek, ciro miktarının ise düşük olduğunu yani sektörün bölgede belirli bir doygunluğa ulaşmış olduğunu göstergesidir. Bölgede taşımacılık maliyetlerinin yüksek olması ise sektörün gelişiminin önündeki olumsuz etkilerden biridir.

Bölgede diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatında işyeri sayısının illere göre dağılımı Grafik 28 ile belirtilmiştir. Buna göre sektörde faaliyet gösteren işyerlerinin yaklaşık %59'u Sinop'ta, %26'sı Kastamonu'da ve %15'i Çankırı'da bulunmaktadır.

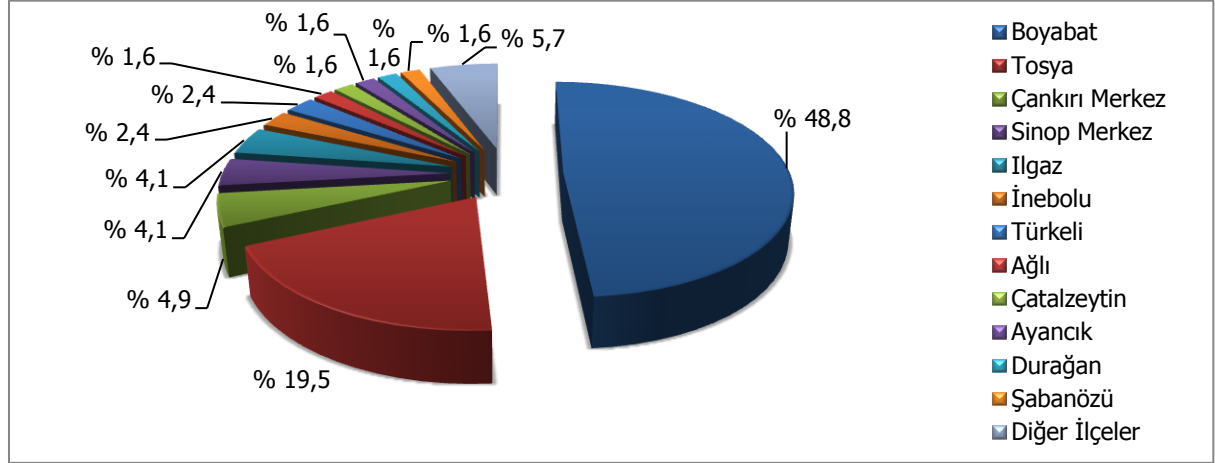
Grafik 28: Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı İşyeri Sayısının İllere Göre Dağılımı, 2011 (%)

Kaynak: (Bölge Ticaret ve Sanayi Odaları, 2011)

Sektörün alt faaliyet kollarına bakıldığında firmaların %45'inin ateşe dayanıklı (refrakter) ürünlerin imalatı, %15'inin hazır beton imalatı, %12'sinin fırınlanmış kilden tuğla, karo ve inşaat malzemeleri imalatı, %11'inin taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi, %6'sının diğer camların imalatı ve işlenmesi alt sektörlerinde faaliyet gösterdiği görülmektedir.

Grafik 29: Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı İşyeri Sayısının İlçelere Göre Dağılımı, 2011 (%)

Kaynak: (Bölge Ticaret ve Sanayi Odaları, 2011)

Sektörde ilçelere göre dağılım incelendiğinde ise Boyabat İlçesi'nin %49, Tosya İlçesi'nin %20 ve Çankırı Merkez İlçe'nin %5 pay aldığı görülmektedir. Bölgede ateşe dayanıklı (refrakter) ürünlerin imalatı alt sektöründe faaliyet gösteren işyerlerinin %93'ü Boyabat İlçesi'nde bulunmaktadır. Bu açıdan Boyabat İlçesi'nde küme potansiyelinden söz edilse de, ekonomik değer açısından değerlendirildiğinde sektörün katma değerinin oldukça düşük olduğu görülmektedir.

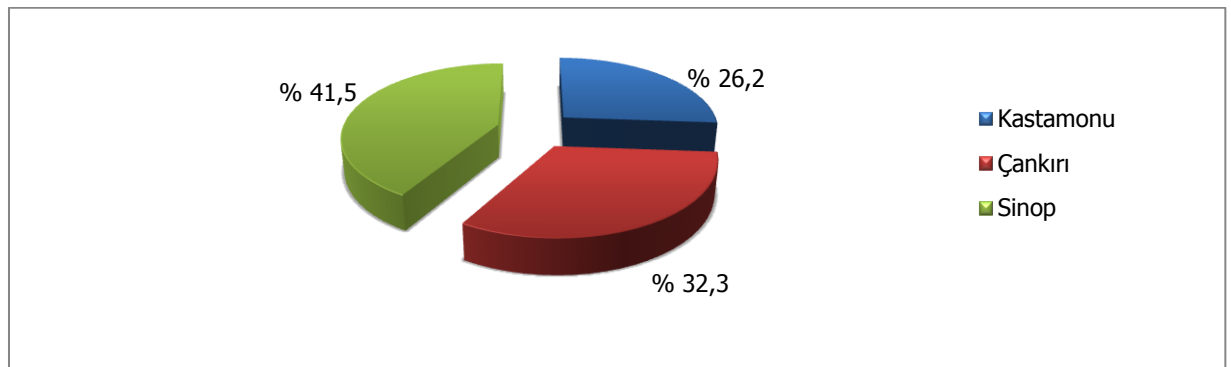
3.4.4.5. Mobilya İmalatı

3 Yıldız Küme Analizinde ortaya konduğu üzere, mobilya imalatı işyeri sayısı açısından Bölgede 2 yıldız alan sektörlerden biridir. Son yıllarda gelişmekte olan mobilya sektörü işyeri sayısı açısından Bölgenin en büyük 3. sektörüdür. Sektör imalat sektöründeki işyeri sayısının %13,6'sını oluşturmasına rağmen henüz istihdam ve ciro açısından payı beklenen düzeyde değildir.

Mobilya sektörü, işyeri sayısı açısından 26 bölge arasında 20. sırada, istihdam sayısı ve ciro miktarı açısından ise 21. sırada yer almaktadır. Sektör Düzey 2 Bölgeleri ile kıyaslandığında 26 bölge arasında alt sıralarda yer almakla beraber, Bölge ekonomisinde son yıllarda büyüyen bir sektördür ve ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri sektörünün gelişimine paralel olarak, daha da önem kazanacağı beklenmektedir.

Bölgede mobilya imalatında işyeri sayısının illere göre dağılımı Grafik 30 ile belirtilmiştir. Buna göre sektörde faaliyet gösteren işyerlerinin %42'si Sinop'ta, %32'si Çankırı'da ve %26'sı da Kastamonu'da bulunmaktadır.

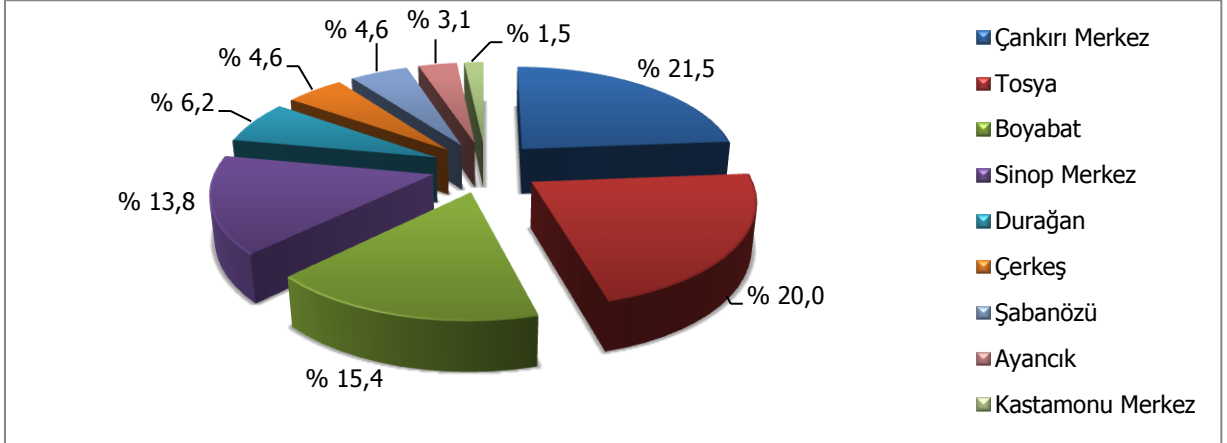
Grafik 30: Mobilya İmalatı İşyeri Sayısının İllere Göre Dağılımı, 2011 (%)

Kaynak: (Bölge Ticaret ve Sanayi Odaları, 2011)

Bölgede mobilya imalatında işyeri sayısının ilçelere göre dağılımı Grafik 31 ile belirtilmiştir. Buna göre sektörde faaliyet gösteren işyerlerinin %22'si Çankırı Merkez İlçe'de, %20'si Kastamonu'nun Tosya İlçesi'nde, %15'i Sinop'un Boyabat İlçesi'nde ve %14'ü Sinop Merkez İlçe'de yer almaktadır. Mobilya sektöründe Çankırı Merkez İlçe hammadde açısından zengin olmasa da pazar avantajı ve ulaşım maliyetleri açısından avantajlı olduğu için sektörün öne çıktığı düşünülmektedir. Tosya ve Boyabat İlçeleri ise orman ürünleri açısından zengin ve ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri sektöründe belirli bir gelişmişlik seviyesini yakalamış olan ilçeler olduğundan mobilya sektöründe de paralel bir gelişme gözlenmektedir.

Grafik 31: Mobilya İmalatı İşyeri Sayısının İlçelere Göre Dağılımı, 2011 (%)

Kaynak: (Bölge Ticaret ve Sanayi Odaları, 2011)

3.4.4.6. Elektrikli Teçhizat İmalatı

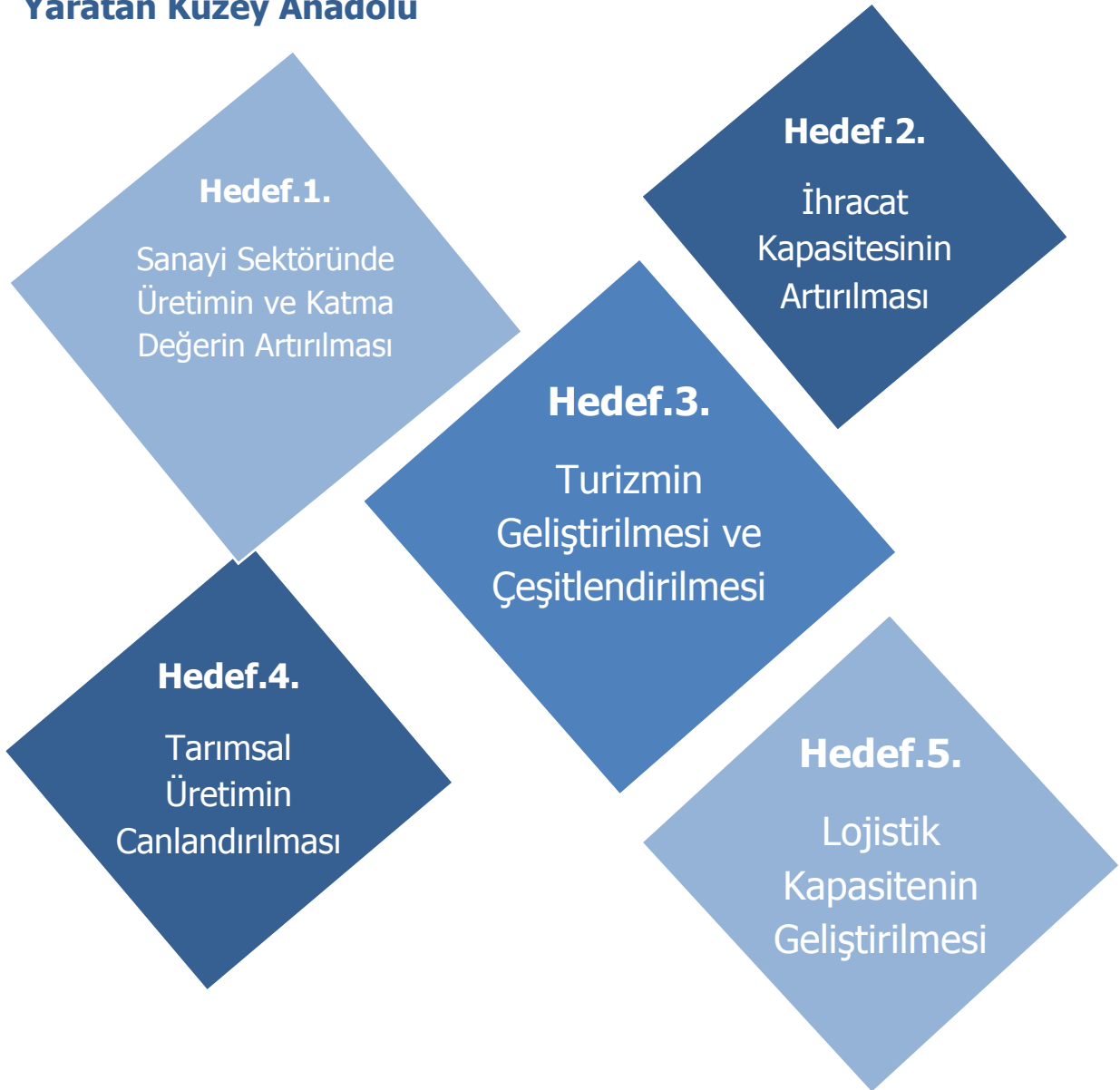
3 Yıldız Küme Analizi'nde ortaya konduğu üzere, elektrikli teçhizat imalatı istihdam sayısı açısından Bölgede 2 yıldız alan sektörlerden biridir. Bölgede imalat sektöründeki istihdam sayısının %6,7'si bu sektörde bulunmaktadır.

Elektrikli teçhizat imalatı; Bölgede istihdam açısından öne çıkan sektörlerden biri olmakla beraber, Düzey 2 Bölgeleri ile kıyaslandığında 26 bölge arasında alt sıralarda yer almaktadır. Sektör, işyeri sayısı açısından 26 bölge arasında 22. sırada, istihdam sayısı açısından ise 10. sırada yer almaktadır. Bölgede az sayıda işletmede yüksek sayıda istihdam sağlandığı söylenebilir.

Bölgede faaliyet gösteren işletmeler çoğunlukla elektrikli ev aletlerin imalatı alt sektöründe faaliyet göstermekte olup Çankırı'nın Şabanözü İlçesi ile Kastamonu Merkez İlçede yoğunlaşmıştır.

3.5. MADENCİLİK

Amaç: Sürekli Üreten, Birlikte Yükselen, Doğal Dokusuyla Fark Yaratan Kuzey Anadolu

3.5. Madencilik

Maden çeşitliği ve potansiyeli açısından zengin olan Bölgede toplam 22 maden cinsi bulunmaktadır. Bu madenlerden kaya tuzu, çimento toprağı, kil, kuvarsit, tuğla ve kiremit toprağı, refrakter kil, kuvars kumu, perlit, feldspat, mermer ve bakır Bölgede öne çıkanlardan bazılarıdır. Tablo 80, Bölge ve illerindeki madenleri ve rezerv miktarını göstermektedir.

Tablo 78: TR82 Bölgesi İllerinin Maden Rezervleri, 2012 (Bin Ton)

	Kastamonu	Çankırı	Sinop	TR82
Asbest	-	3,85	-	3,85
Bakır	11.479	*	-	11.479
Bentonit	-	2.000	-	2.000
Cıva	75 +	-	-	75 +
Çimento Ham.	450.000	*	-	450.000
Diyatomit	-	6.263	-	6.263
Feldspat	57.118	-	-	57.118
Fosfat	642	-	-	642
Grafit	383	-	-	383
Kaolen	30	-	-	30
Kaya Tuzu	-	808.000 +	-	808.000 +
Kil	46	439.000	-	439.046
Kuvars Kumu	12.400 +	-	121.250	133.650 +
Kuvarsit	422.328 +	-	-	422.328 +
Linyit	312	123	440	875
Manganez	45,54	0,3	*	45,57
Manyezit	-	1.526 +	-	1.526 +
Mermer**	***	51.143	-	51.143
Perlit	-	70.000	-	70.000
Refrakter Kil	-	137.127	-	137.127
Talk	-	*	-	-
Tuğla ve Kiremit Ham.	-	-	174.000	174.000

(+) eşit ve üzeri anlamındadır.

* Zuhur olduğundan rezerve yönelik çalışma yoktur.

** Veriler m³ cinsinden verilmiştir.

*** Ekonomik boyutu tam olarak ortaya konulamamıştır.

Kaynak: (Maden Tetkik Arama, 2010)

Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (MTA) tarafından gerçekleştirilen maden arama çalışmaları sonucunda TR82 Bölgesi'nde çeşitli metalik maden ve endüstriyel hammadde yatakları ve zuhurları tespit edilmiştir. Bölgede özellikle öne çıkan ve işlenmesi sonucu Bölgedeki katma değeri ciddi ölçüde arttıracak olan madenler başta bakır olmak üzere mermer, kaya tuzu ve kömürdür. Bölgedeki erişilebilirlik probleminin yakın gelecekte önemli oranda azalacağı düşünülürse Bölgeden çıkan madenlerin yine Bölgede işlenmesiyle ekonomik değerlerin Bölgeye yansıtılması mümkün olacaktır. Günümüzde maden çıkarma faaliyetlerinden çok bu madenlerin işlenmesi ve ekonomik olarak daha fazla işlem gördüğü piyasalara ulaştırılması daha karlıdır. Dolayısıyla yakın gelecekte Bölgenin maden işleme ve bu işleme teknolojilerinin yaygınlaşması anlamında atağa kalkacağı düşünülmektedir. Bölgede madencilikle ilgili atılması gereken önemli adımlardan birisi, öne çıkan madenlerin işleme süreçleriyle ilgili ve diğer madenlerin potansiyel kullanım alanlarının ve piyasalarının araştırılacağı fizibilite çalışmalarının yapılmasıdır.

2010 yılı itibarıyla TR82 Bölgesi'nde madencilik ve taş ocaklığı alanında çalışan 1.142 kişi vardır. Bu değer Bölgedeki toplam istihdamın yaklaşık %2'sine tekabül etmektedir. Benzer şekilde, aynı dönemde Bölgedeki madencilik ve taş ocaklığı faaliyetlerinden elde edilen ciro Bölgedeki toplam cironun yaklaşık %2'sidir. 2009 ve 2010 yılları arasında madencilik sektörü cirosu yaklaşık %92 oranında artmıştır. TR82 Bölgesi'ndeki maden potansiyeli ve bu sektörde yakın zamanda yaşanan gelişmeler birlikte değerlendirildiği zaman yakın gelecekte madenciliğin Bölgedeki istihdam ve hasılaya ciddi oranda katkı yapacağı söylenebilir. Gözden kaçırılmaması gereken önemli bir nokta, TR82 Bölgesi'nden çıkartılan ve işlenen madenlerin çoğunun diğer maden ve kimyasalların üretiminde ara mal olarak kullanıldığıdır. Ara mal olarak kullanılan madenin fiyatının üretilen diğer nihai mallara bağlı olduğu, nihai malların dünya fiyatları değiştiğinde ara malların fiyatlarının da benzer şekilde değiştiği unutulmamalıdır. Bu ve benzeri sektörlerde üretim miktarının yıldan yıla dalgalanmasının önemli bir sebebi ara malların fiyat oynaklığının yüksek olmasıdır. Ayrıca üretim sürecinde kullanılan diğer girdi maliyetlerinin de üretim miktarının değişimi üzerinde önemli etkileri vardır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2010).

3.5.1. Kastamonu İli Maden Potansiyeli

Yerüstü zenginliklerinin yanında yeraltı zenginlikleriyle de öne çıkan Kastamonu özellikle metalik maden varlığıyla dikkat çekmektedir. Başta çimento toprağı, kuvarsit, feldspat ve kuvars kumunun öne çıktığı ilde bir diğer önemli maden bakırdır. Küre İlçesi bakır rezervleri bakımından ülkemizde önemli bir yere sahiptir. İlçedeki üç bakır yatağının iki tanesinde altın (toplam 28,2 ton) ve gümüş (toplam 115 ton) cevherleri yan ürün olarak bulunmaktadır. Yakın zamanda yürütülen maden araştırma çalışmaları kapsamında Hanönü ilçesinde de önemli bakır yatakları tespit edilmiştir. Küre dağlarının güney yamacında yer alan Azdavay ilçesi benzer şekilde önemli sayılabilecek kömür, kaya gazı ve mermer rezervlerine sahiptir. Endüstriyel hammadde açısından mermerle öne çıkan Kastamonu'da çok sayıda mermer yatağı bulunmaktadır. Bunların rezerv çalışmaları tamamlanmış olan bazıları, Çatalzeytin, Araç, Daday ilçeleri ve Merkez İlçe'ye yakın yerlerde bulunan mermer yataklarıdır. Tespiti resmi kurumlar tarafından yapılmamış fakat özel işletmeler tarafından işletilen farklı yerlerde de mermer ocakları bulunmaktadır. Tosya'da büyük ölçekli bir mangan işleme tesisi bulunmakla birlikte ilçede iyi kalite tuğla-kiremit kili de bulunmaktadır. Bu madenlerin dışında Kastamonu'da fosfat, grafit linyit ve cıva rezervleri de bulunmaktadır. 2011 yılında Kastamonu'dan toplam 1.124.185 ton tüvenan (işleme tabi tutulmayan ham maden) kalker, 822.452 ton tüvenan bakır ve 136.277 ton tüvenan tuğla-kiremit kili çıkartılmıştır (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2013).

3.5.2. Çankırı İli Maden Potansiyeli

Toprak yapısıyla diğer TR82 illerinden ayrılan Çankırı, daha çok endüstriyel hammadde olabilecek maden potansiyeline sahiptir. Bunlardan başlıcaları, kaya tuzu, kil, refrakter kil, perlit ve mermerdir. Özellikle sofr ve sanayi tuzu üretiminde kullanılan kaya tuzu, ilde potansiyeli en yüksek madendir. Günümüzde pek çok türev ürüne dönüştürülebilen kaya tuzu, ilde önemli bir gelir kaynağıdır. Türkiye'deki bentonit yataklarının önemli bir kısmı Çankırı'da yer almaktadır. Bunların yanında ilde çok olmasa da manyezit, linyit, asbest ve mangan rezervleri de bulunmaktadır. Büyük ölçekli bir mangan işleme tesisinin de yer aldığı Kurşunlu ilçesinde büyümeye başlayan seramik endüstrisi hammadde olarak yine bu ilçede yer alan uygun toprak bileşimlerini kullanmaktadır. 2011 yılı itibarıyla Çankırı'dan 1.563.133 ton tüvenan kalker, 288.958 ton kaya tuzu ve 102.677 ton diyabaz (mıcır) çıkartılmıştır (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2013).

3.5.3. Sinop İli Maden Potansiyeli

Maden rezervi açısından zengin olmayan Sinop ilinde maden çeşitliliği de sınırlıdır. Endüstriyel madenlerden kuvars kumu ve tuğla-kiremit yatak ve zuhurları, metalik madenlerden de sadece mangan zuhurları bulunmaktadır. Sinop'tan çıkarılan kuvars kumu, İnceburun Yarımadası'nda yapılan maden yıkama işleminden sonra kullanılmaktadır. Önemli bir endüstriyel hammadde kaynağı olan Boyabat ilçesindeki tuğla-kiremit hammaddeleri, su emme miktarı yüksek olması nedeniyle kiremit

imalinden daha çok tuğla üretimine elverişlidir. Bunun yanında, ilde az miktarda da olsa yüksek kaliteli linyit rezervi bulunmaktadır. 2011 yılı itibarıyla Sinop'tan 3.454.727 ton tüvenan kalker ve 287.939 ton tüvenan tuğla-kiremit toprağı çıkartılmıştır (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2013).

3.6. TİCARET

Amaç: Potansiyelini Değere Dönüştüren Ekonomi

Hedef: İhracat Kapasitesinin Artırılması

İzlem.1.

Dış ticaret eğitimleri vavainlaştırılacaktır

İzlem.2.

Bölgesel ve yabancı firma eşleştirme faaliyetleri desteklenecektir

İzlem.3.

Bölgede üretilen ürünlerin dış pazarlarda etkin tanıtımı sağlanacaktır

İzlem.4.

Katma değeri yüksek ürünlerin ihracı teşvik edilecektir

İzlem.5.

İhracata yönelik danışmanlık faaliyetleri desteklenecektir.

İzlem.6.

İhracatta ürün ve pazar çeşitlendirmesi teşvik edilecektir.

Performans Göstergeleri	2023 Hedefi
İhracat değeri (bin dolar)	1.000.000 TL
İhracatçı firma sayısı	150
İhracattaki Payı (%)	20%

3.6. Ticaret

Türkiye'ye paralel olarak TR82 Bölgesi'nde de hizmetler sektörünün ekonomideki payının artmasıyla öne çıkan alanlardan biri de ticarettir. 2010 TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistiklerine göre, Bölgedeki tarım dışı sektörlerdeki işyerlerinin %33,1'i ve istihdamın %23'ü ticaret sektöründe yer almaktadır. Tablo 79 ile görüldüğü üzere ticaret sektörünün Bölge genelindeki payı Türkiye genelindeki payına oldukça yakındır.

Tablo 79: İşyeri ve İstihdam Açısından Ticaret Sektörünün Payı, 2010

	İşyeri Sayısı		İstihdam Sayısı	
	TR82	Türkiye	TR82	Türkiye
Ticaret Sektörü*	7.629	900.337	16.760	2.375.335
Tüm Sektörler	23.029	2.488.037	72.857	10.197.331
Ticaret/Tüm Sektörler (%)	33,1	36,2	23,0	23,3

* Ticaret verileri Nace Revize 2 sınıflandırmasına göre 45 ve 46 kodlu sektörleri içermektedir.

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, u)

Türkiye'de ve TR82 Bölgesi'nde 2009 – 2010 yılları boyunca ticaret sektöründe işyeri ve istihdam sayısı değişimi Tablo 80 ile belirtilmiştir. Küresel finansal krizin hüküm sürdüğü bu yıllar arasında Bölgede ticaret sektöründe işyeri sayısı %17,4; istihdam %2,6 azalmıştır. Aynı şekilde Türkiye genelinde de işyeri ve istihdam sayısı açısından daralma söz konusudur.

Tablo 80: Ticaret Sektöründe İşyeri ve İstihdam Sayısının Değişimi, 2009 – 2010

	İşyeri Sayısı			İstihdam Sayısı		
	2009	2010	Büyüme (%)	2009	2010	Büyüme (%)
TR82	9.240	7.629	- 17,4	17.216	16.760	- 2,6
Türkiye	1.007.878	900.337	- 10,7	2.500.883	2.375.335	- 5,0
TR82/TR (%)	0,9	0,8		0,7	0,7	

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, u)

3.6.1. Dış Ticaret

Bölgenin dış ticaret hacmi Türkiye içinde küçük bir orana sahip olmakla birlikte, son yıllarda pazarlama, tanıtım ve iletişim imkânlarının gelişmesiyle, Bölgenin ihracat kapasitesinin arttığı söylenebilir. TÜİK verilerine göre, kişi başı ihracat sıralamasında 81 il içerisinde Kastamonu, Çankırı ve Sinop illerinin yeri sırasıyla 65, 53 ve 58'dir; kişi başı ithalat sıralamasında ise illerin yeri sırasıyla 59, 41 ve 73'tür. 2007 – 2011 yılları arasında kişi başı ihracat miktarı değişimi incelendiğinde, Çankırı İli'nin büyük bir gelişme gösterdiği Tablo 81 ile görülmektedir.

Tablo 81: Kişi Başı İhracat Miktarı, 2007 – 2011 (ABD Doları)

	2007	2008	2009	2010	2011
Kastamonu	318	723	230	20	81
Çankırı	35	80	99	130	220
Sinop	90	82	100	143	125
TR82	189	395	162	80	126
Türkiye	1.520	1.846	1.408	1.545	1.805

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, c)

2007 – 2012 yılları arasında ihracat miktarı Tablo 82 ile incelendiğinde, Kastamonu'nun ihracatı yıllar itibarıyla dalgalanmakla birlikte son iki yılda artış göstermiştir. Söz konusu yıllarda, Sinop'un ihracatı istikrarlı bir artış gösterirken, Çankırı İli'nin ihracatı 8 kattan fazla artış ile önemli bir gelişme sağlamıştır. Bölge ihracatının ülke geneli içindeki payının yükseltilmesi için dış ticarete yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanması ile ürün tanıtım faaliyetleri desteklenmelidir.

Tablo 82: İhracat Miktarı, 2007 – 2012 (Bin ABD Doları)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kastamonu	114.482	260.437	82.726	7.095	29.210	30.383
Çankırı	6.074	14.155	18.303	23.254	38.947	50.910
Sinop	17.899	16.444	20.129	29.086	25.436	27.305
TR82	138.455	291.036	121.158	59.435	93.593	108.598
Türkiye	107.271.750	132.027.196	102.142.613	113.883.219	134.906.869	152.536.653
TR82/TR (%)	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1

Kaynak: (Ekonomi Bakanlığı)

2007 – 2012 yılları arasında Bölgede ithalat miktarı değişimine bakıldığında, Kastamonu'da ithalatın yaklaşık %50 azaldığı, Sinop'ta dalgalanmakla beraber genel olarak artış gösterdiği, Çankırı'da ise 5 kat arttığı görülmektedir (Bkz. Tablo 83). Çankırı İli son yıllarda dış ticaret hacmi açısından Kastamonu ve Sinop illerini geride bırakmıştır.

Tablo 83: İthalat Miktarı, 2007 – 2011 (Bin ABD Doları)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kastamonu	55.744	77.911	38.277	33.909	32.387	29.571
Çankırı	5.628	7.403	8.194	13.911	31.956	28.345
Sinop	1.918	4.857	4.129	7.348	4.308	9.331
TR82	63.290	90.171	50.600	55.168	68.652	67.247
Türkiye	170.062.715	201.963.574	140.928.421	185.544.332	240.841.676	236.544.494
TR82/TR (%)	0,13	0,22	0,12	0,05	0,07	0,07

Kaynak: (Ekonomi Bakanlığı)

Türkiye’de ve Bölge’de dış ticaret yapan firma sayısı Tablo 84’de gösterilmektedir. 2012 yılı itibarıyla Kastamonu’da 26, Çankırı’da 16 ve Sinop’ta 23 firma olmak üzere Bölgede toplam 65 ihracatçı firma olduğu görülmektedir. 2007 – 2012 yılları arasında dalgalanma olmakla birlikte Bölgede ihracat yapan firma sayısı genel olarak artış göstermiştir.

Tablo 84: İhracatçı Firma Sayısı, 2007 – 2012

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kastamonu	19	17	29	26	23	26
Çankırı	10	12	18	14	18	16
Sinop	10	13	19	14	22	23
TR82	39	42	66	54	63	65
Türkiye	48.269	48.144	48.591	50.379	53.282	56.441
TR82/TR (%)	0,08	0,09	0,14	0,11	0,12	0,12

Kaynak: (Ekonomi Bakanlığı)

2012 yılı verilerine göre ithalat yapan firma sayısına bakıldığında, Kastamonu’da 37, Çankırı’da 18 ve Sinop’ta 16 firma olmak üzere Bölgede toplam 71 ithalatçı firma bulunduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 85).

Tablo 85: İthalatçı Firma Sayısı, 2007 – 2012

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kastamonu	29	31	29	35	35	37
Çankırı	17	14	16	16	21	18
Sinop	9	13	11	11	23	16
TR82	55	58	56	62	79	71
Türkiye	58.936	57.796	55.101	59.262	66.906	64.988
TR82/TR (%)	0,09	0,10	0,10	0,10	0,12	0,11

Kaynak: (Ekonomi Bakanlığı)

Türkiye’de ve Bölgede 2011 yılı faaliyetlere göre ihracat miktarları Tablo 86 ile belirtilmiştir. Bölgenin tarım ve ormancılık ihracatının tamamına yakını Sinop İli; madencilik ile ilgili ihracatın tamamına yakını ise Kastamonu İli tarafından yapılmaktadır. İmalat sektöründe ise Çankırı Bölge ihracatının %73’ünü oluştururken, Sinop ve Kastamonu illerinin payı sırasıyla %18 ve %9’dur.

Tablo 86: Faaliyetlere Göre İhracat Rakamları, 2011 (Bin ABD Doları)

	Tarım ve Ormancılık	Balıkçılık	Madencilik ve Taş Ocakçılığı	İmalat	Toptan ve Perakende Ticaret	Toplam
Kastamonu	78	-	15.094	4.529	9.509	29.210
Çankırı	-	-	16	38.931		38.947
Sinop	15.066	601	-	9.769		25.436
TR82	15.144	601	15.110	53.229	9.509	93.593
Türkiye	5.166.596	186.017	2.805.449	125.962.537	631.901	134.906.869
TR82/TR (%)	0,29	0,32	0,54	0,04	1,50	0,07

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, c)

2011 yılı verilerine göre Bölgede ekonomik faaliyetlere göre ithalat dağılımı Tablo 87 ile belirtildiği gibidir. Buna göre, Bölgede ithalat imalat, tarım ve ormancılık sektörleriyle sınırlıdır.

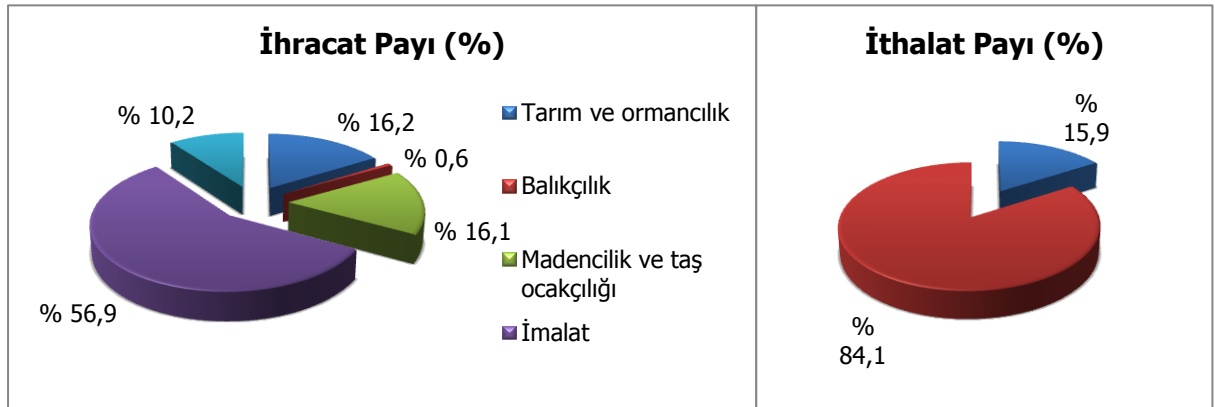
Tablo 87: Faaliyetlere Göre İthalat Rakamları, 2011 (Bin ABD Doları)

	Tarım ve Ormancılık	İmalat	Toplam
Kastamonu	5.163	27.224	32.387
Çankırı	5.550	26.406	31.956
Sinop	-	4.308	4.308
TR82	10.714	57.938	68.652
Türkiye	8.895.184	183.930.287	240.841.676
TR82/TR (%)	0,12	0,03	0,03

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, c)

Bölgede 2011 yılı verilerine göre ihracatın faaliyetlere göre dağılımı Grafik 32 ile gösterilmiştir. Bölgede ihracatın faaliyetlere göre dağılımına bakıldığında en yüksek payı yaklaşık %57 ile imalat sanayi almaktadır. İmalat sektörünü sırasıyla tarım ve ormancılık ile madencilik sektörleri takip etmektedir. Bölge ithalatının %84,1'inin imalat sektöründe olup, yaklaşık %16'sı tarım ve ormancılık ürünleri üzerinedir.

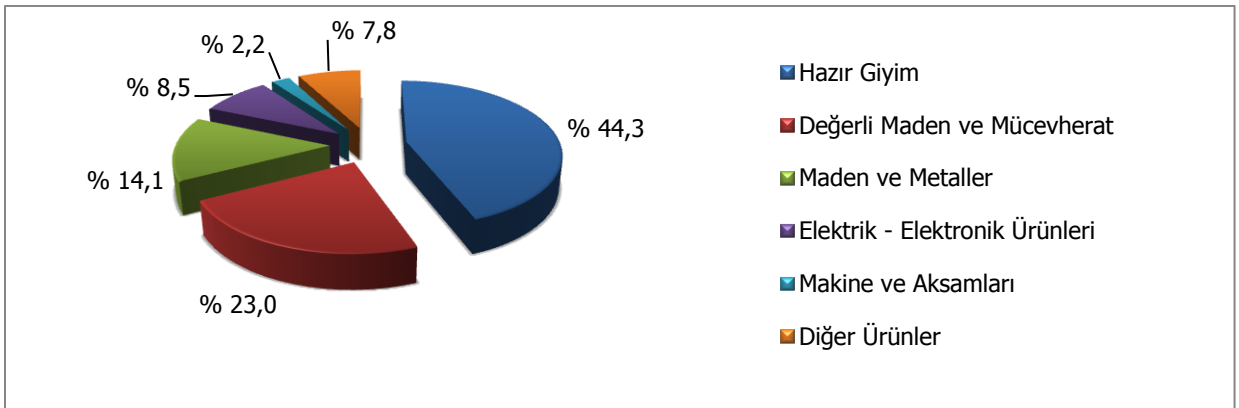
Grafik 32: İhracatın ve İthalatın Ekonomik Faaliyetlere Göre Dağılımı, 2011

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, c)

Bölgedeki illerin ürün gruplarına göre ihraç ettiği ürünler incelendiğinde Kastamonu ihracatında öne çıkan ürün gruplarının hazır giyim (%44,3), değerli maden ve mücevherat (%23) ile maden ve metaller (%14,1) olduğu görülmektedir (Bkz. Grafik 33).

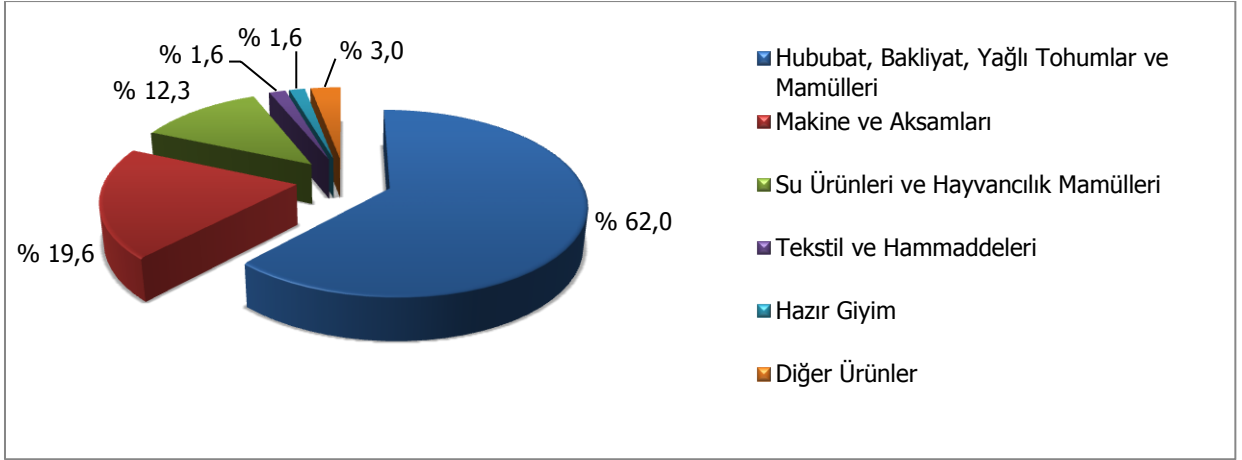
Grafik 33: Kastamonu İli Ürün Gruplarına Göre İhracat Dağılımı, 2012

Kaynak: (Türkiye İhracatçılar Meclisi)

Çankırı ihracatında hububat, bakliyat, yağlı tohumlar ve mamülleri (%62), makine ve aksamaları (%19,6) ile su ürünleri ve hayvancılık mamülleri (%12,3) öne çıkmaktadır (Bkz. Grafik 34).

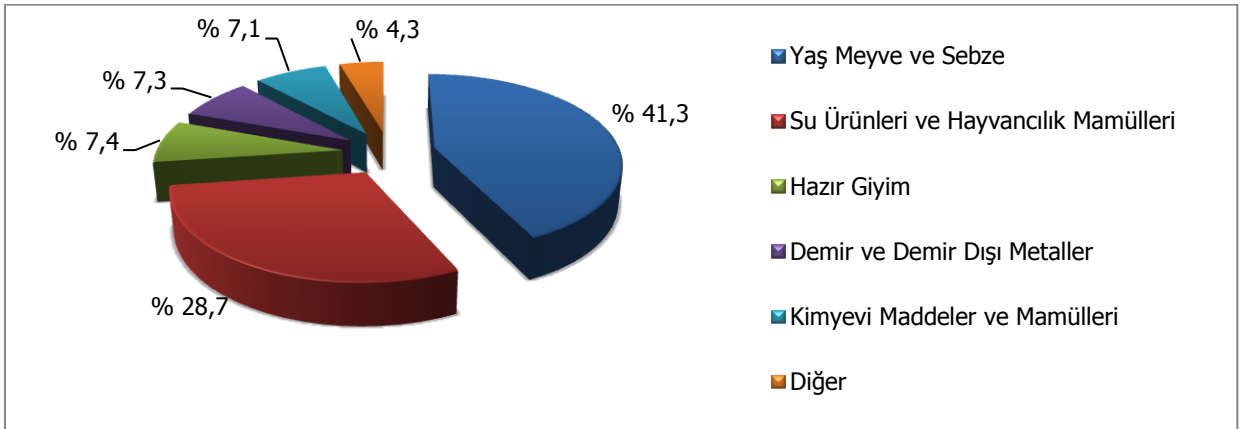
Grafik 34: Çankırı İli Ürün Gruplarına Göre İhracat Dağılımı, 2012

Kaynak: (Türkiye İhracatçılar Meclisi)

Sinop ihracatında ise yaş meyve ve sebze (%41,3), su ürünleri ve hayvancılık mamülleri (%28,7) ihracatta öne çıkan ürün gruplarıdır (Grafik 35).

Grafik 35: Sinop İli Ürün Gruplarına Göre İhracat Dağılımı, 2012

Kaynak: (Türkiye İhracatçılar Meclisi)

Bölgede illere göre ihraç edilen ürün grupları incelendiğinde, ürünlerin önemli bir kısmının doğrudan hammadde olarak ihraç edildiği görülmektedir. Hammaddelerin işlenerek katma değeri yüksek ürünler haline getirilmesi Bölgenin dış ticaret gelirlerini artıracaktır.

Bölge ihracatının ülkelere göre dağılımı incelendiğinde, İtalya, Belçika, Ukrayna, Angola, İran, Güney Kore ve İran gibi az sayıda ülkeye yüksek miktarda ihracat yapıldığı görülmektedir. Bu durum ihracatın istikrarı açısından risk oluşturmaktadır. Bölge firmalarının yabancı firmalarla eşleştirme faaliyetlerinin desteklenmesi, pazar çeşitliliği oluşturulması ve yenilikçi ürünlerin geliştirilmesi açısından önem arz etmektedir. Tablo 88 ile görüldüğü üzere Kastamonu İli ihracatının İtalya, Belçika ve Rusya'ya; Çankırı İli ihracatının İtalya, Angola ve İran'a, Sinop İli ihracatının ise daha çok Ukrayna, Güney Kore ve Gürcistan'a yoğunlaştığı görülmektedir

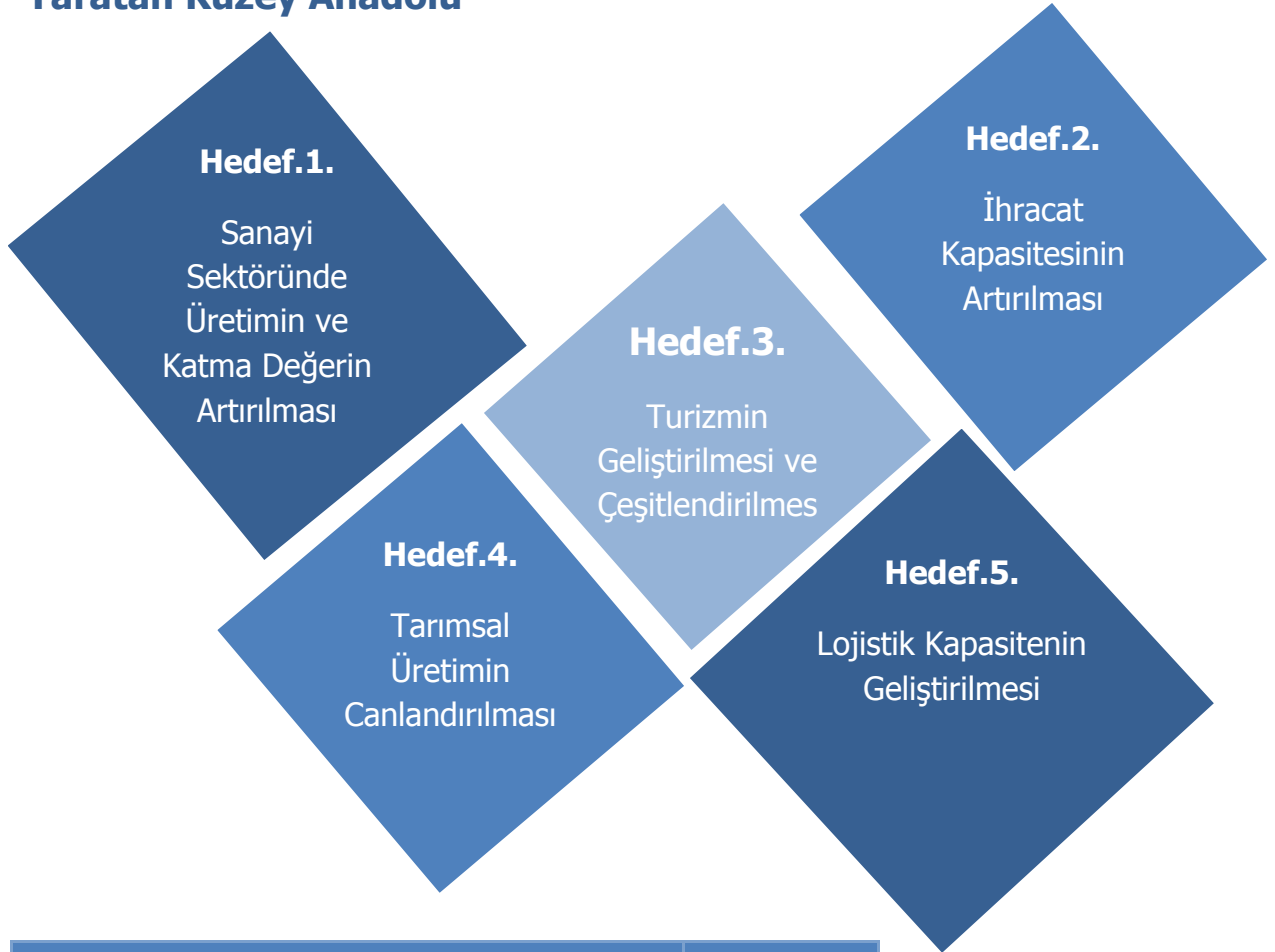
Tablo 88: Ülkelere Göre İhracatın Dağılımı, 2012 (Bin ABD Doları)

Kastamonu		Çankırı		Sinop	
Ülke	% Pay	Ülke	% Pay	Ülke	% Pay
İtalya	27,8	İtalya	19,5	Ukrayna	34,9
Belçika	24	Angola	16,2	Güney Kore	15
Rusya	8,7	İran	8,7	Gürcistan	9,1
İspanya	5,9	Madagaskar	7,6	Japonya	8,4
İran	5,6	Irak	4,2	Moldavya	4
Fransa	4,6	Gambiya	3,9	Azerbaycan - Nahçıvan	2,9
Birleşik Krallık	3	Yemen	3,9	Tayvan	2,7
Almanya	2,6	Arnavutluk	2,9	Irak	2,6
İsveç	2,5	Kamerun	2,4	Romanya	2,1
Azerbaycan - Nahçıvan	2,5	Endonezya	2,3	Almanya	1,8
Diğer	12,8	Diğer	28,4	Diğer	16,5

Kaynak: (Türkiye İhracatçılar Meclisi)

3.7 MALİ YAPI ve FİNANS

Amaç: Sürekli Üreten, Birlikte Yükselen, Doğal Dokusuyla Fark Yaratan Kuzey Anadolu

Performans Göstergesi	2023 Hedefi
Mevduatın krediye dönüşme oranı	%140
Ticari kredilerin oranı	%75
Vergi gelirlerinin kamu harcamalarını karşılama oranı	%50

3.7. Mali Yapı ve Finans

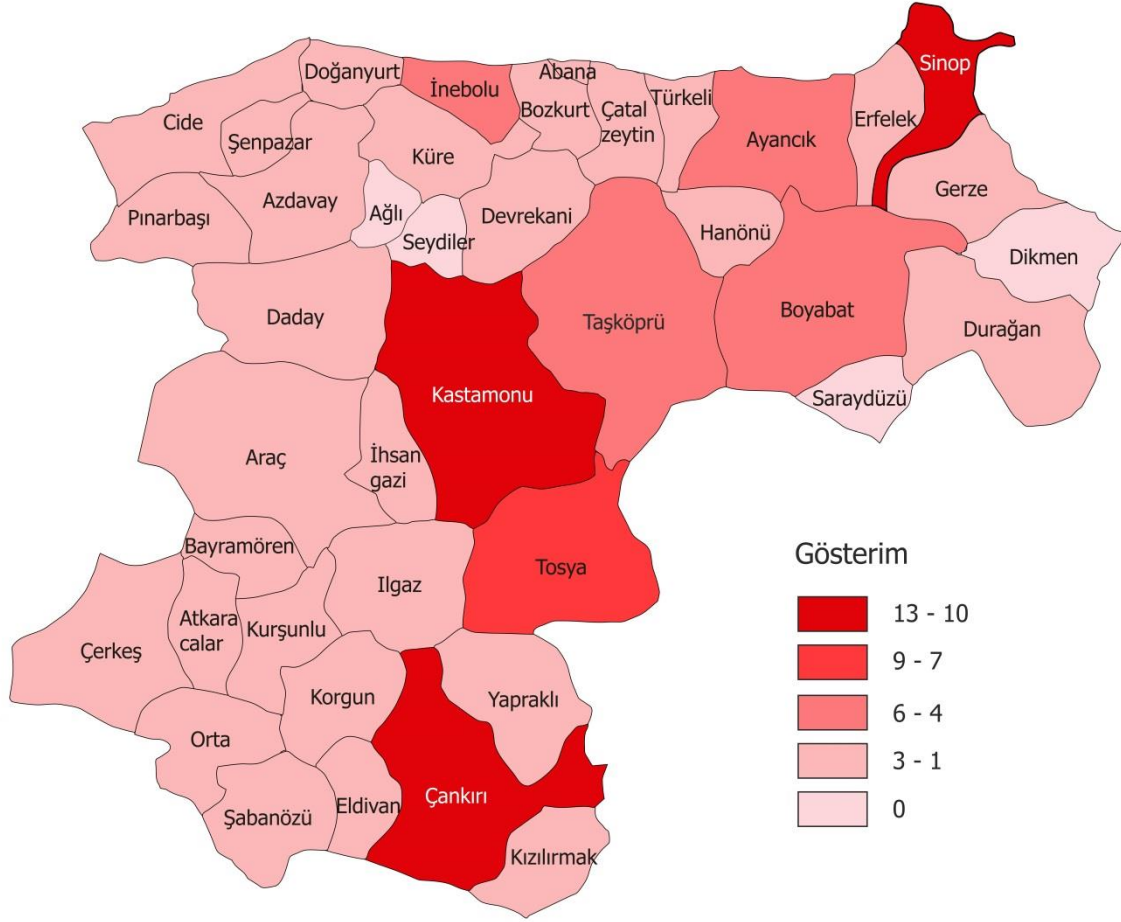
Ekonomik olarak tanımlanmış sınırlarda sermayenin yaygınlığı ve verimliliği genellikle mali ve finansal göstergelerle ölçülür. Bölgedeki bankaların durumu şube sayılarıyla, sermayenin karlılığı mevduatın krediye dönüşüm oranıyla ve kredilerin kompozisyonuyla incelenebilirken; genel bütçe kapsamındaki kamu finansmanının ne kadarının yerel vergi gelirleriyle karşılandığı vergi gelirleri-kamu harcamaları oranıyla görülebilmektedir. Benzer şekilde kamu yatırımlarının sektörel dağılımı da politika uygulayıcı kuruluşların sermayeyi hangi alanlara kaydırıldığını göstermektedir. İktisadi kalkınmanın önemli göstergelerinden biri olan GSKD verileri güncel durumu tam olarak yansıtmasa da, sektörlerin gelecekteki seyrine ilişkin fikir vermeleri açısından önemli bir göstergedir.

3.7.1. Banka Şube Sayısı

Türkiye Bankalar Birliği (TBB) verilerine göre Türkiye’de 2012 yılı sonu itibarıyla faaliyet gösteren banka sayısı 47’dir. Mevduat bankaları sayısı 30, kalkınma ve yatırım bankaları sayısı 13 ve katılım bankaları sayısı 4’tür. Türkiye’de 2012 yılı itibarıyla her 7.445 kişiye bir banka şubesi düşmektedir. TR82 Bölgesi’nde bu sayı Kastamonu için 7.055, Çankırı için 7.376, Sinop içinse 7.742’dir. Şube başına düşen kişi sayısının 2000’li yılların başlarında illere göre ciddi ölçüde değişkenlik gösterdiği, sonraki yıllarda artan şube sayısı ile birlikte günümüzde sabit bir değere yakınsadığı görülmektedir. Bu durumun, ilerki yıllarda hızlı gelişmeye paralel olarak tekrar değişeceği öngörülmektedir.

TR82 Bölgesi’nde banka şubeleri merkez ilçelerde yoğunlaşmış olup; görece olarak daha gelişmiş ilçelerde de banka şubesi sayısı diğer ilçelere göre fazladır. Harita 8 ile görüldüğü üzere Bölge ilçelerinin büyük çoğunluğunda yalnızca bir banka şubesi varken, bazı ilçelerde banka şubesi bulunmamaktadır. TR82 Bölgesi’nde banka şubesi bulunmayan 4 ilçe vardır. Şube olmayan ilçelerde bankamatik bulunmakla birlikte geçici şubeler de açılmaktadır. Bölgede internet kullanımının giderek yaygınlaşması göz önünde bulundurulursa, Bölgede bankacılık işlemleri kolaylaşmaktadır.

Harita 8: İlçelerdeki Banka Şube Sayıları, 2012

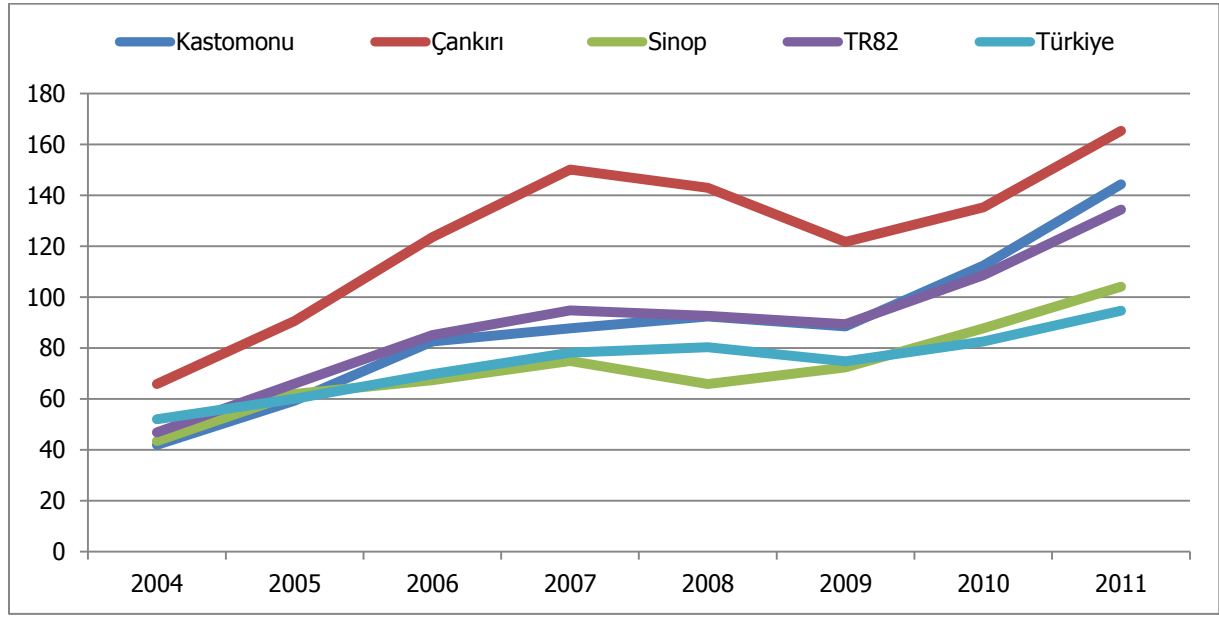

Kaynak: (Türkiye Bankalar Birliği, 2013) verileri kullanılarak tarafımızca çizilmiştir.

3.7.2. Mevduat ve Kredi

Mevduatların krediye dönüşümü esasen sermayenin üretkenliğini göstermektedir. Sermayenin ne derece yatırıma döndüğü mevduatın krediye dönüşüm oranı ile de ölçülür. 2011 yılı itibarıyla TR82 Bölgesi illeri arasında Çankırı %165'lik oran ile Kredi/Mevduat oranının en yüksek olduğu ildir (Bkz. Grafik 36). Bu oranın en düşük olduğu il ise %104 ile Sinop ildir. Kastamonu'da bu oran 2011 itibarıyla %144'tür. TR82 Bölgesi ortalaması ise yine 2011 için %135 ile ülke ortalaması olan %94'ün oldukça üstünde bir orandadır. İllere göre mevcut mevduatlar toplamı 2011 itibarıyla Kastamonu için 1.138.243.000 TL, Çankırı için 452.683.000 TL, Sinop için 831.303.000 TL şeklindedir. Bölgeden alınan kredilerin, Bölgedeki mevduatı geçmesi durumunda Bölge dışından finansman ihtiyacı doğmaktadır. Mevduatların krediye dönüşümünde Bölgede yer alan iller bazında çok fazla farklılık yokken, 2010 yılından itibaren illerin tamamı dışarıdan finansman sağlamaya başlamıştır.

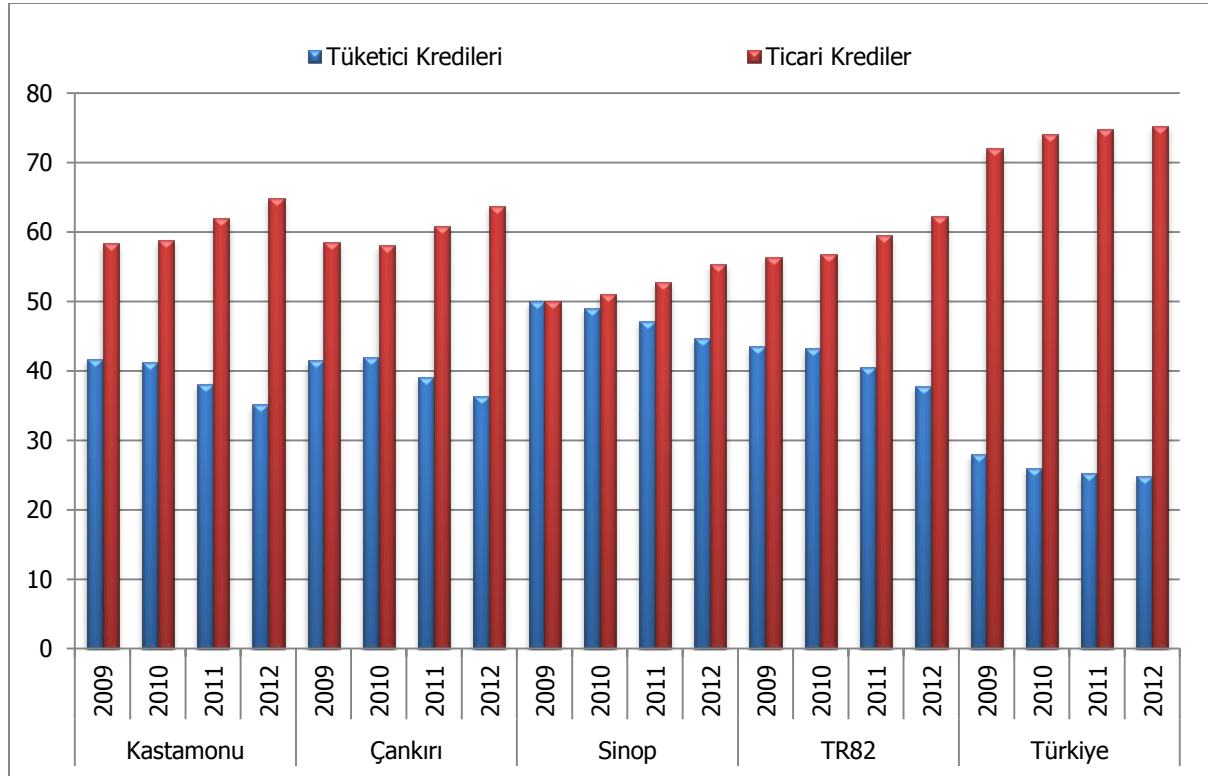
Grafik 36: Mevduatın Krediyeye Dönüşme Oranı, 2004 – 2011 (%)

Kaynak: (Türkiye Bankalar Birliği, 2013)

Bölgede kredi kullanımı, tüketici ve ticari kullanım olarak incelendiğinde Türkiye ortalamasına göre farklılık arz etmektedir (Bkz. Grafik 37). 2012 yılı sonu itibarıyla Türkiye'deki ortalama kredi hacminin %75'i ticari kredi iken, Bölge illerinin tamamında da ticari kredilerin payı artmaktadır. 2012 sonu itibarıyla Kastamonu, Çankırı ve Sinop'ta kullanılan kredilerin sırasıyla %64'ü, %63'ü ve %55'i ticari kredilerdir. Bu durum bölgedeki özel yatırımların arttığını ve kullanılan ticari kredilerin giderek Türkiye ortalamasına yaklaştığını göstermektedir.

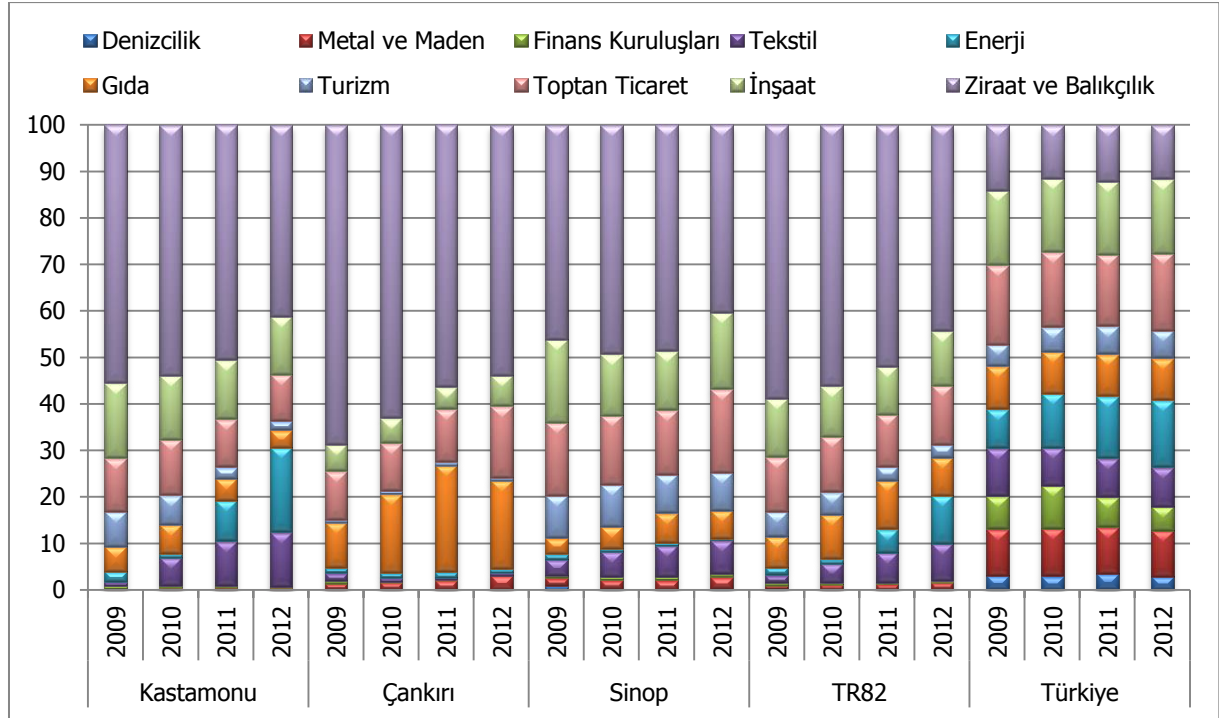
Grafik 37: Tüketici Kredilerinin ve Ticari Kredilerin Dağılımı, 2009 - 2012 (%)

Kaynak: (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2013)

2012 yılı sonu itibarıyla Türkiye’de kredinin en fazla kullanıldığı alanlar toptan ticaret, inşaat ve enerjidir. Türkiye geneline bakıldığında, kredilerin sektörlere göre dengeli dağıldığı göze çarparken aynı şeyi genelde TR82 Bölgesi özelde de Bölge illeri bazında söylemek zordur. Bölge illerinde kredilerin dağılımında ziraat ve balıkçılık sektörünün oldukça belirgin bir ağırlığı göze çarpmaktadır. Bu durum, Bölgenin ziraat ve balıkçılık kapasitesinin diğer sektörlere göre daha fazla olmasından kaynaklandığını ifade etmektedir. Kredi dağılımının yıllara göre değişimi incelendiğinde Türkiye ortalamasına yakın şekilde ziraat ve balıkçılığın payının azaldığı, ticaret ve enerjinin payının arttığı görülmektedir (Bkz. Grafik 38). Bölgede yer alan illerin sahip oldukları ekonomik potansiyellerle kullanılan kredilerin sektörel dağılımı birbirine paralellik göstermektedir. Kullanılan kredilerin sektörel dağılımı yıllar itibarıyla incelendiğinde, Kastamonu’da enerji ve denizcilik, Çankırı’da gıda ve Sinop’ta turizm ve denizcilik öne çıkmaktadır. Kredilerin sektörel dağılımı incelenirken 2008 yılında ABD’de başlayan ve tüm dünyaya yayılan küresel finansal krizi de hesaba katmak gerekir. Zira yaşanan finansal kriz, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki kreditor kurumların risk algısını yeniden şekillendirmiş, kredilerin geri dönüşleriyle ilgili olan kredi performans oranları yükselmiştir.

Grafik 38: Sektörel Bazda Kredi Dağılımı, 2009 - 2012 (%)

Kaynak: (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2013)

3.7.3. Vergi Gelirleri ve Kamu Harcamaları

Türkiye’de tahsil edilen vergiler ile genel bütçeden yapılan kamu harcamalarının il düzeyinde karşılaştırılması ilginç sonuçlar vermektedir. Örneğin İstanbul’da yapılan Kamu Harcamasının 8 katı kadar vergi tahsil edilirken TR82 Bölgesi’nde, Bölgeye harcanan kaynağının ancak üçte biri kadar vergi tahsil edilmektedir (Bkz. Tablo 89). Bu durum, ülke politikası olarak gelişmiş illerden daha az gelişmiş illere kaynak transferi yapıldığının göstergesidir. Verginin temel fonksiyonu iktisadi açıdan kamu harcamalarının finansmanıyla sosyal açıdan gelirin yeniden dağıtılmasıdır. Ancak söz konusu oranlarla ilgili olarak bir düzeltme faktörünü de belirtmek gerekmektedir. Zira pek çok şirketin üretimini Anadolu’nun farklı illerinde gerçekleştirip, vergisini şirket merkezi olan İstanbul gibi gelişmiş illerden ödemesi söz konusudur. Devlet üretimin olduğu bu illere bir şekilde kamu harcaması yaparken, bu üretimin vergisini aynı illerden almamaktadır.

Tablo 89: Vergi Gelirleri ve Kamu Harcamaları, 2012 (Bin TL)

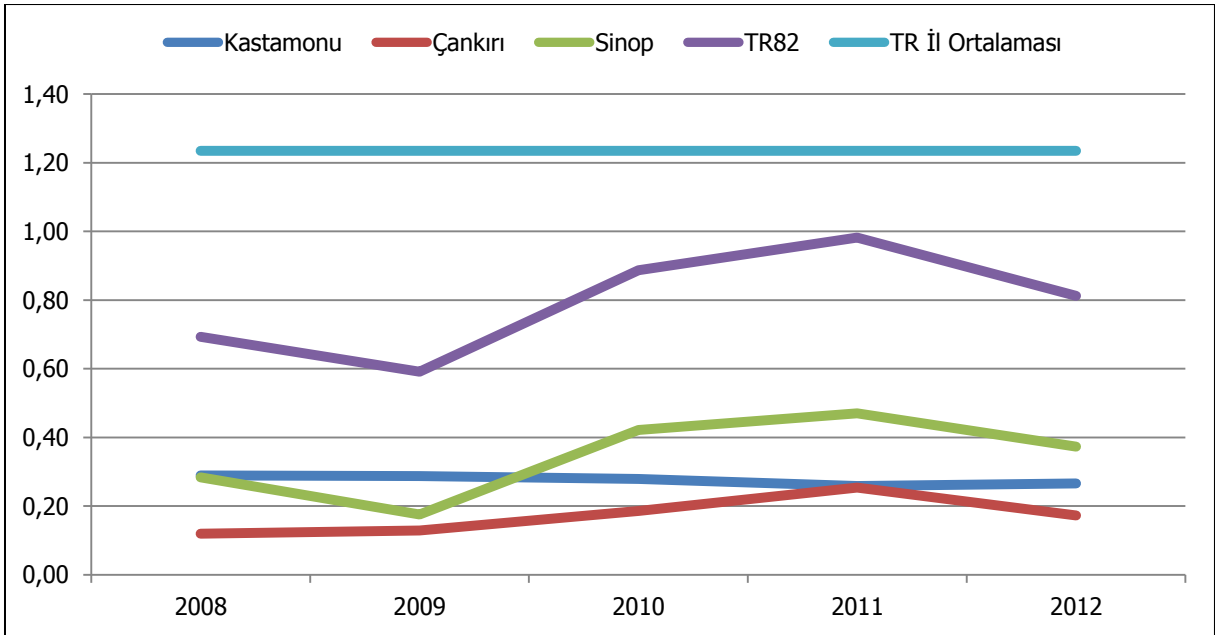
	Vergi Gelirleri	Kamu Harcamaları	Vergi Gelirleri / Kamu Harcamaları (%)
Kastamonu	468.500	1.279.514	36,6
Çankırı	124.078	451.340	27,5
Sinop	146.982	458.815	32,0
TR82	739.560	2.189.669	33,8
İstanbul	131.764.656	16.171.180	814,8
Ankara	39.185.794	30.941.017	126,6
İzmir	33.866.338	7.807.089	433,8
Türkiye	331.700.350	360.491.300	92,0

Kaynak: (Maliye Bakanlığı, 2013)

3.7.4. Kamu Yatırımları

Türkiye’de kamu yatırımları 2008 yılında 21.915.452.000 TL tutarında iken 2012 yılında 44.434.287.000 TL’ye ulaşmıştır. Bu yıllar arasında 81 ile dağılan yatırımlar il bazında ortalama %1,23 seviyesindedir (Bkz. Grafik 39). 2008 – 2012 döneminde TR82 Bölgesi illerinin kamu yatırımlarından aldığı pay daima ülke ortalamasının altında kalmıştır. Bölgenin kamu yatırımlarından aldığı pay yıllara sürekli dalgalanma göstermektedir. Bu dalgalanma esasen Bölgeye yapılan kamu yatırımlarının ağırlıkla altyapı yatırımları şeklinde olmasından kaynaklanmaktadır.

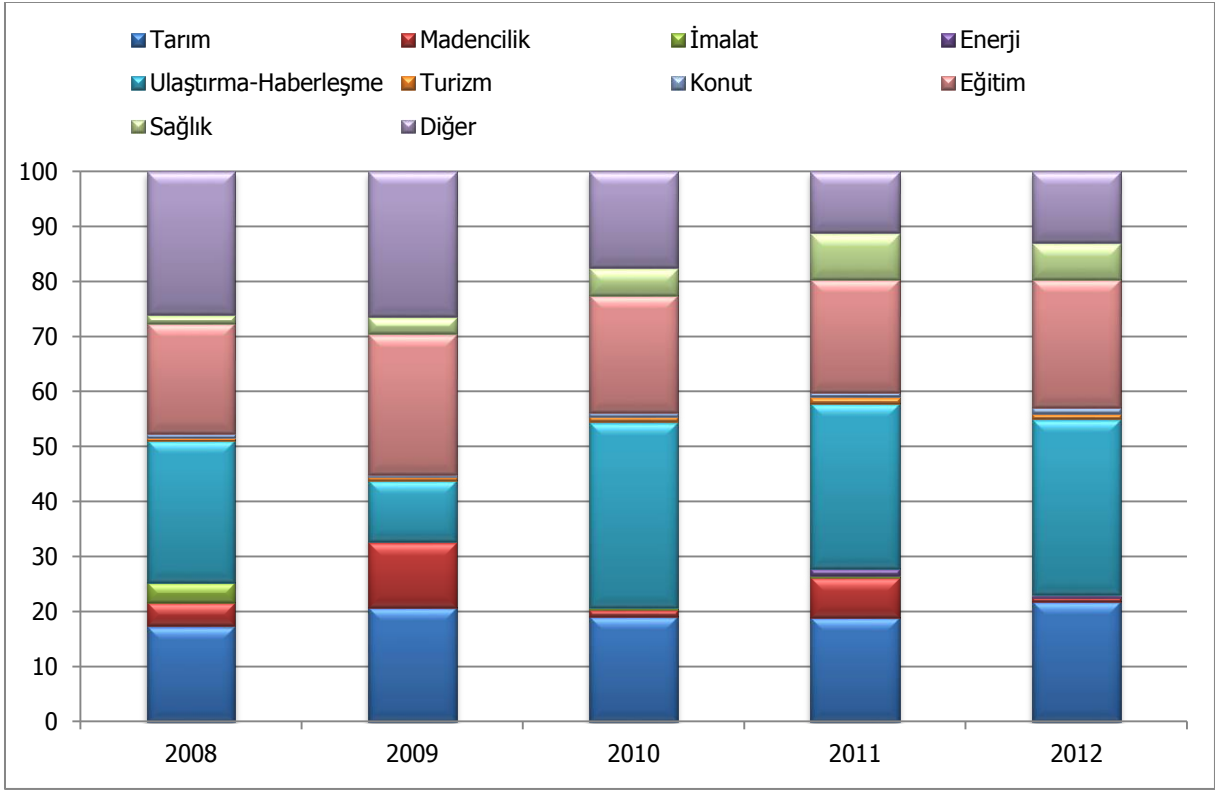
Grafik 39: Kamu Yatırımlarından Alınan Pay, 2008 - 2012 (%)

Kaynak: (Kalkınma Bakanlığı, 2013)

Bölgede kamu yatırımlarının sektörel dağılımı birkaç yıl gibi kısa zaman dilimlerinde radikal değişikliklere uğramıştır. Bölgede 2000 - 2003 yılları arasında kamu yatırımların %49’u tarım ve imalat sektörlerine yapılırken 2004–2008 yıllarında imalat sektörüne olan yatırım bitme noktasına gelmiş, tarım sektörüne olan yatırım görece %50 civarında azalmış ve madencilik, ulaşım ve haberleşme sektörlerine olan kamu yatırımı %44 seviyesine yükselmiştir. 2008 – 2012 dönemine bakıldığında ise demografik yatırım olarak nitelendirilen eğitim ve sağlık harcamaları artarak devam etmektedir. Yine aynı dönemde Ulaştırma-Haberleşme kaleminin artması, Bölgeye yapılan altyapı yatırımlarını işaret etmektedir. Bölgeye yapılan yatırımlar özetle altyapıyı ve niteliği geliştiren boyuttur.

Grafik 40: Kamu Yatırımlarının Sektörel Dağılımı, 2008 – 2012 (%)

Kaynak: (Kalkınma Bakanlığı, 2013)

3.8. TURİZM

Amaç: Potansiyelini Değere Dönüştüren Ekonomi

Hedef: Turizmin Geliştirilmesi ve Çeşitlendirilmesi

***İzlem.1.** Bölgede konaklama kapasitesi ve işletmelerin sunduğu aktivite çeşitliliği artırılacaktır.*

***İzlem.2.** Turizm sektöründe hizmet kalitesi ve beşeri kaynak kapasitesi artırılacaktır*

***İzlem.3.** Konaklama, yeme-içme vb. turizm işletmelerinin standardizasyon ve yıldız artırma yatırımları desteklenecektir.*

***İzlem.4.** Yüksek turizm potansiyeli taşıyan alanların öncelikli olarak altyapıları geliştirilecektir.*

***İzlem.5.** Bölge içi ve bölgeye yakın destinasyonlarla bütünleşecek turizm rotalarındaki yatırımlar desteklenecektir*

***İzlem.6.** Alternatif turizm faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik yatırımlar teşvik edilecektir*

İzlem.7.
Kentsel tarihi dokular iyileştirilecektir.

İzlem.8. Bölgenin turizm değerleri etkin biçimde hem ulusal hem de uluslararası arenada tanıtılacaktır.

İzlem.9.
Turizm acentelerinin bölgede kurulması ve faaliyetleri teşvik edilecektir.

İzlem.10. Bölgeye özgü ürünlerin ve hediyelik eşyaların tasarımı, üretimi ve pazarlanması teşvik edilecektir.

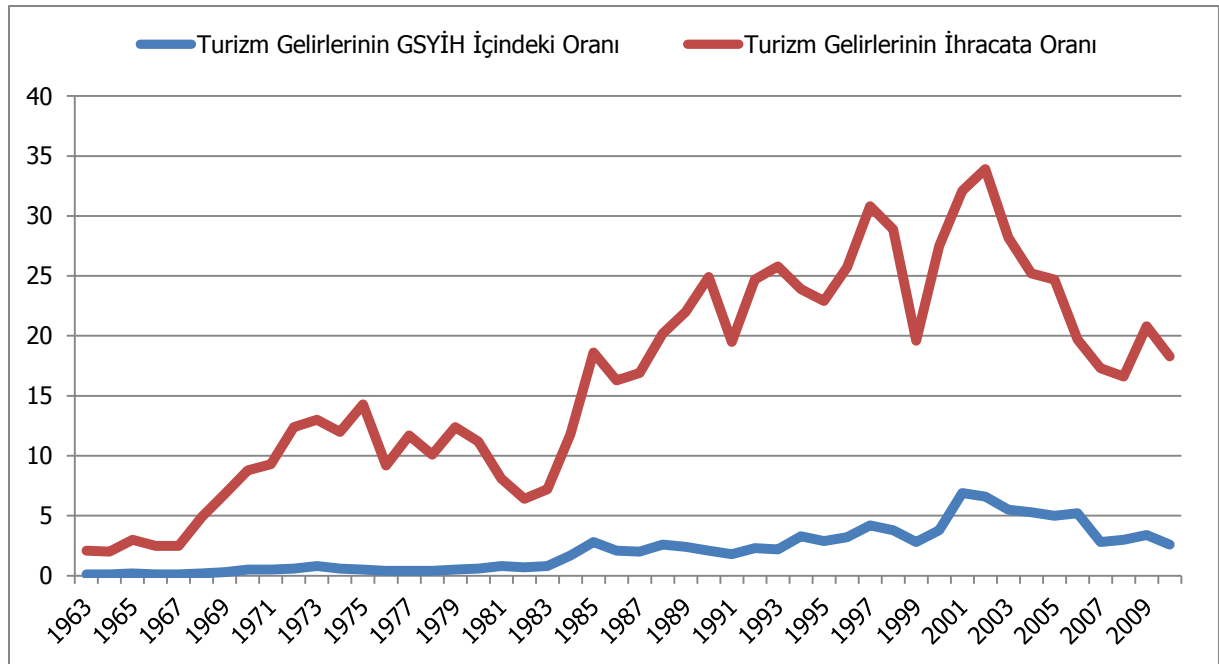
Performans Göstergeleri	2023
Ortalama geceleme sayıları (işletme belgeli tesislerde)	2,1
Ortalama geceleme sayıları (belediye belgeli tesislerde)	1,9
Tesise geliş sayısı (yerli ve yabancı)	1.000.000
Yatak kapasitesi	15.000
A grubu turizm acente sayısı	15
4 yıldızlı otel sayısı	4
Turizm işletme belgeli tesis sayısı	25

3.8. Turizm

Doğal ve kültürel zenginlikleri, ekonomik ve sosyal faydaya dönüştürmesi, dolayısıyla yerel aktörlerin ekonomik bağımsızlığını ve refahını arttırması, turizm sektörünün her geçen gün daha fazla sahiplenilmesini mümkün kılmıştır. Turizmde artan bu sahiplenme ile Türkiye, gelen turist sayısına göre 2002’de dünyada 17. sıradayken, 2011 yılına gelindiğinde 6. sıraya yükselmiştir. Elde edilen turizm gelirleri bakımından ise 2002 yılından 2011 yılına kadarki sürede 12. sıradan 9. sıraya yükselmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012). Türkiye’nin turist sayısı sıralamasındaki hızlı yükselişe karşın turizm gelirlerinin sıralamasında daha az yükselme görülmektedir.

Hizmetler sektöründeki ihracat kalemlerinden biri olan turizm, günümüzde birçok ülke ve bölge için birincil ekonomik faaliyet haline gelmiştir. Grafik 41 Türkiye’de turizm gelirlerinin Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla (GSYİH) içerisindeki payını ve ihracata oranını göstermektedir. 1963 – 2010 yılları arasındaki dönem incelendiğinde turizm gelirlerinin GSYİH içindeki payının, en yüksek değerine 2001 yılında ulaştığı görülmektedir. 2001 – 2007 yılları arasında görülen düşüş hızı, 2008 – 2010 yılları arasında yavaşlamıştır. Turizm gelirlerinin ihracat içerisindeki payı ise yıldan yıla dalgalı bir seyir izlemektedir. 2001 ve 2002 yıllarında turizm gelirlerinin ihracata oranı %30’un üzerine çıkmıştır. 2001 yılında başlatılan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’nın da bu yükselişte etkisi olmuştur; ancak bu yükselişi sonraki yıllarda görülen hızlı düşüş takip etmiştir. 2010 yılı itibarıyla turizm gelirlerinin GSYİH içerisindeki payı %3; ihracat içerisindeki payı ise %18 olarak gerçekleşmiştir. 2023 yılında Türkiye geneline oranla turizmde elde edilen gelirlerin daha fazla artması öngörülmektedir.

Grafik 41: Türkiye’de Turizm Gelirlerinin GSYİH ve İhracat İçindeki Oranı, 1963 – 2010 (%)

Kaynak: (Türkiye Seyahat Acentaları Birliği)

Türkiye’nin 2023 yılı için turizm vizyonu; sürdürülebilir turizm yaklaşımı benimsenerek istihdamın artırılmasında ve bölgesel gelişimde turizmin öncü bir sektör konumuna ulaştırılması ve Türkiye’nin 2023 yılına kadar, uluslararası pazarda turist sayısı ve turizm geliri bakımından ilk beş ülke arasında önemli bir varış noktası ve uluslararası bir marka haline getirilmesinin sağlanmasıdır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007). TR82 Bölgesi sahip olduğu doğal güzellikleri ile dünyada da gittikçe daha fazla ilgi gören birçok turizm türüne uygun yapısıyla Türkiye 2023 turizm hedeflerinde önemli bir role sahip olacaktır.

Turizm sektörü genel itibarıyla hizmetler sektörünün bir alt bileşeni olmakla birlikte kendi içerisinde farklı hizmetlerden (konaklama, seyahat, ulaştırma, yiyecek – içecek, rekreasyon, hediyelik eşya ve eğitim vb.) oluşmaktadır.

3.8.1. Konaklama Hizmetleri

Bölgede genel olarak konaklama hizmeti turizm yatırım belgeli tesisler, turizm işletme belgeli ve belediye belgeli tesisler aracılığıyla sağlanmaktadır. Tablo 90, turizm yatırım, turizm işletme ve belediye belgeli tesislerdeki tesis, oda ve yatak sayılarını göstermektedir. Türkiye genelinde turizm işletme belgeli tesisler sahip olduğu yatak kapasitesi ile ön sırada yer alırken; TR82 Bölgesi'nde ve illerinde belediye belgeli turistik tesisler oransal olarak turizm yatırım belgeli ve turizm işletmesi belgeli tesislerden daha yüksek kapasite sunmaktadır. Bahsedilen bu 3 tür tesisdeki yatak sayısı kapasitesi 2011 yılında Türkiye'de 1.441.706'ya ulaşmışken TR82 Bölgesi için 8.084 olmuştur.

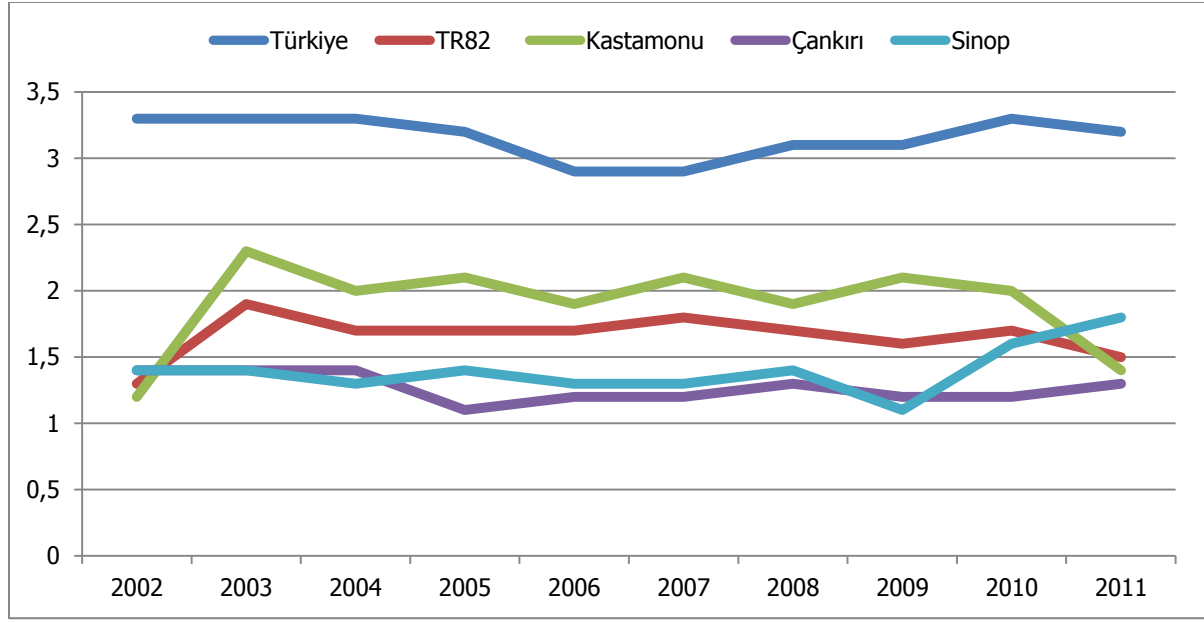
Tablo 90: Turizm Yatırım, Turizm İşletmesi ve Belediye Belgeli Konaklama Tesisleri, Oda ve Yatak Sayısı, 2011

	Turizm Yatırım Belgeli			Turizm İşletmesi Belgeli			Belediye Belgeli		
	Tesis	Oda	Yatak	Tesis	Oda	Yatak	Tesis	Oda	Yatak
Kastamonu	1	89	178	9	279	565	61	1.082	2.522
Çankırı	1	40	88	2	109	209	12	423	1.045
Sinop	5	185	380	6	156	314	66	1.163	2.783
TR82	7	314	646	17	544	1.088	139	2.668	6.350
Türkiye	99	122.364	267.900	2.783	319.319	668.929	8.893	223.025	504.877
TR82/TR (%)	7,1	0,3	0,2	0,6	0,2	0,2	1,6	1,2	1,3

Kaynak: (Kültür ve Turizm Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı)

İşletme belgeli tesislerde 2002 – 2011 dönemindeki ortalama geceleme sayıları Grafik 42 ile incelendiğinde, Türkiye'de ortalama 3 civarında olan geceleme sayısı TR82 Bölgesi için ortalama 1,5 seviyesinde olduğu görülmektedir. 2010 yılından 2011 yılına geçildiğinde Sinop'ta 1,6'dan 1,8'e yükselen ortalama geceleme sayısı Kastamonu'da 2'den 1,4'e düşmüştür. Çankırı'da ise 2002 – 2011 yılları arasında geceleme sayılarında büyük bir değişim görülmemiştir. 2005 yılında 1,1 ile en düşük geceleme sayısına sahip olan Çankırı'da geceleme sayısı 2011 yılında 1,3 seviyesinde gerçekleşmiştir. Kısa ve orta vadede yapılacak yatırımların ile Bölgede geceleme sayılarının artış göstereceği beklenmektedir.

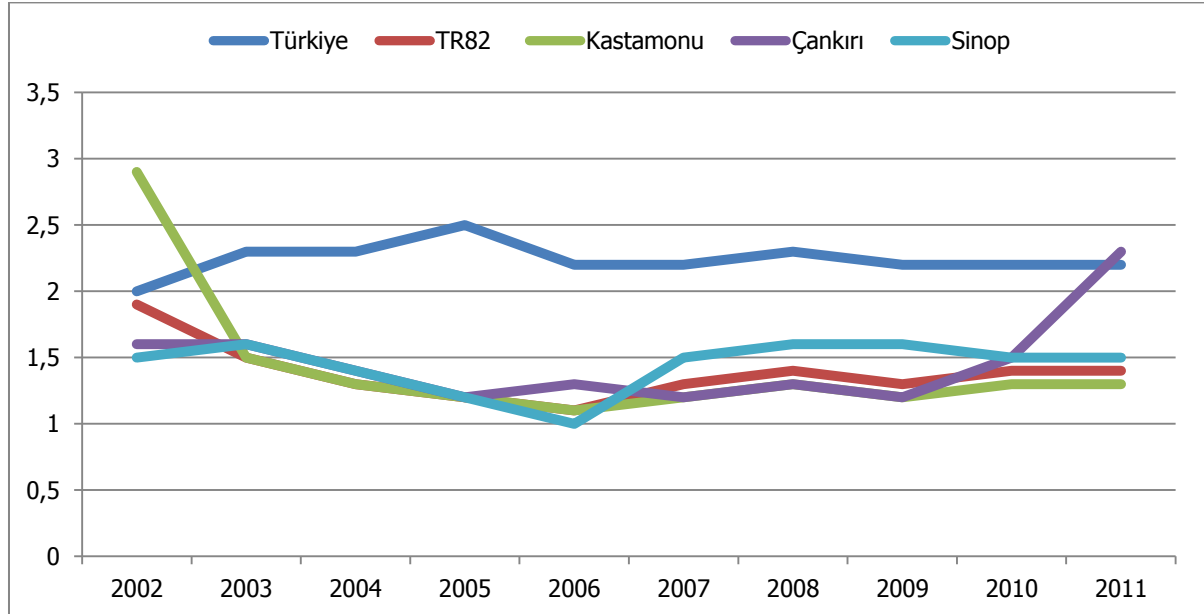
Grafik 42: Turizm İşletme Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayıları, 2002 – 2011

Kaynak: (Kültür ve Turizm Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı)

Belediye belgeli tesislerde 2002 – 2011 döneminde gerçekleşen ortalama geceleme sayılarına ilişkin bilgi Grafik 43 ile gösterilmektedir. Belediye belgeli tesislerde ortalama geceleme sayısı Türkiye için ortalama 2,3; TR82 Bölgesi'nde ise 1,4 seviyesindedir. Çankırı'da 2010 – 2011 döneminde hızlı yükselişi sonrasındaki hızlı düşüş izlemiştir; yükselişin nedeni belirtilen dönemde Çankırı'da düzenlenen Uluslararası Paraşüt Turnuvası karşılaşmalarıdır. Yıllık meydana gelen bu artış sayılmazsa Kastamonu, Çankırı ve Sinop illerinde belediye belgeli tesislerde ortalama geceleme miktarı durağan bir seyir izlemektedir.

Grafik 43: Belediye Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayıları, 2002 – 2011

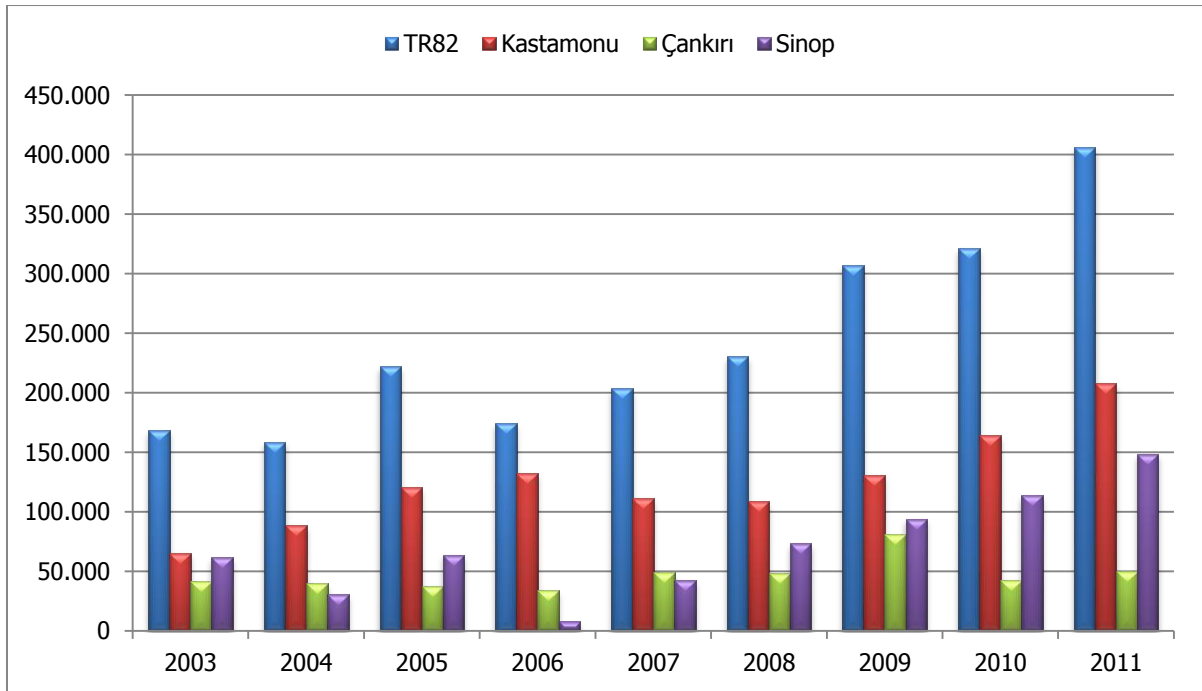

Kaynak: (Kültür ve Turizm Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı)

Kastamonu, Çankırı ve Sinop ile TR82 Bölgesi için tüm belediye ve işletme belgeli tesislere gelen yerli ve yabancı turist sayıları toplanarak elde edilen toplam geliş sayısı Grafik 44 ile incelenmektedir. 2003 – 2011 arası yıllarda Kastamonu tesislere geliş sayısı bakımından ilk sırada yer almaktadır. Kastamonu

geceleme sayılarına bakıldığında ise 2003 – 2006 ve 2008 – 2011 dönemleri arasında sürekli artış göstermektedir. Çankırı için ise tesise geliş sayılarında 2009 yılında bir yükseliş kaydedilmiş olsa da bu devamlı hale gelmemiştir. Sinop'ta 2007 yılından sonra tesislere geliş sayısında yine önemli miktarda artış sağlanmıştır. Bu önemli artışın bir nedeni havayolu ve karayolu bağlantısı olarak görülmektedir. Sinop Havalimanı 1993 yılında açılmış, 2001 yılında kapatılmıştır; Temmuz 2008'de tekrar açılan havalimanının ve Sinop – Samsun Sahil Yolu yatırımlarının da bir etkisi olarak tesislere geliş sayısı Sinop'ta artış göstermiştir. 2007 yılında Sinop'a gelen yerli ve yabancı turistlerin turizm işletme belgeli ve belediye belgeli tesislere geliş sayısı 42.647 iken sadece bir yıllık dönemde 73.258'e çıkmıştır. 2011 yılına gelindiğinde ise tesislere geliş sayısında 148.064'e ulaşılmıştır. Bir başka ifadeyle 2008 yılından 2011 yılına yalnızca 4 yıllık dönemde yerli ve yabancı turistlerin tesislere geliş sayıları yaklaşık 2 katına çıkmıştır. 2013 yılı içinde faaliyete geçen Kastamonu Havalimanı ile birlikte iyileştirilmekte olan ilçe bağlantı yolları, altyapı çalışmaları yapılacak alternatif tur rotaları ve tanıtım faaliyetlerinin de Kastamonu için benzer bir etki yaratacağı düşünülmektedir.

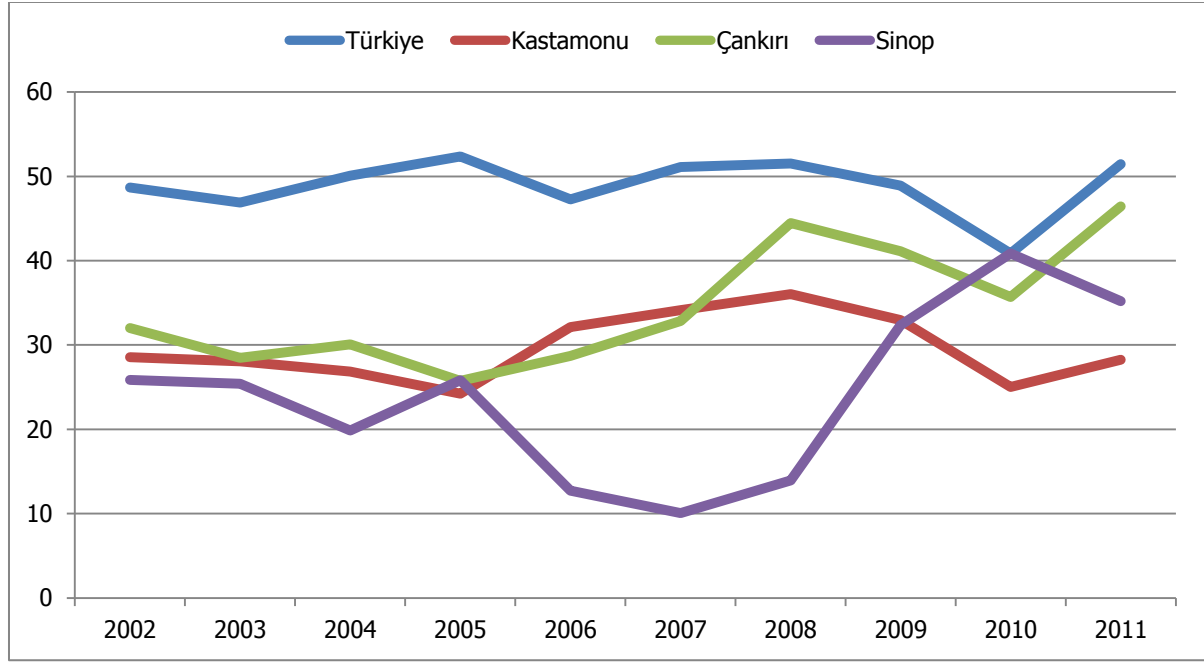
Grafik 44: Turizm Tesislerine Geliş Sayısı, 2003 – 2011

Kaynak: (Kültür ve Turizm Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı)

2002 – 2011 döneminde işletme belgeli tesislerde doluluk oranları Grafik 45 ile incelendiğinde Kastamonu, Çankırı ve Sinop illerindeki doluluk oranlarının Türkiye genelinden düşük olduğu görülmektedir. Sinop'taki doluluk oranları yıldan yıla oldukça değişim göstermektedir. 2011 yılı verilerine göre işletme belgeli tesislerdeki doluluk oranları Türkiye'de %51, Kastamonu'da %28, Çankırı'da ilgili veri dönemindeki en yüksek doluluk ile %46, Sinop'ta ise %35 olmuştur.

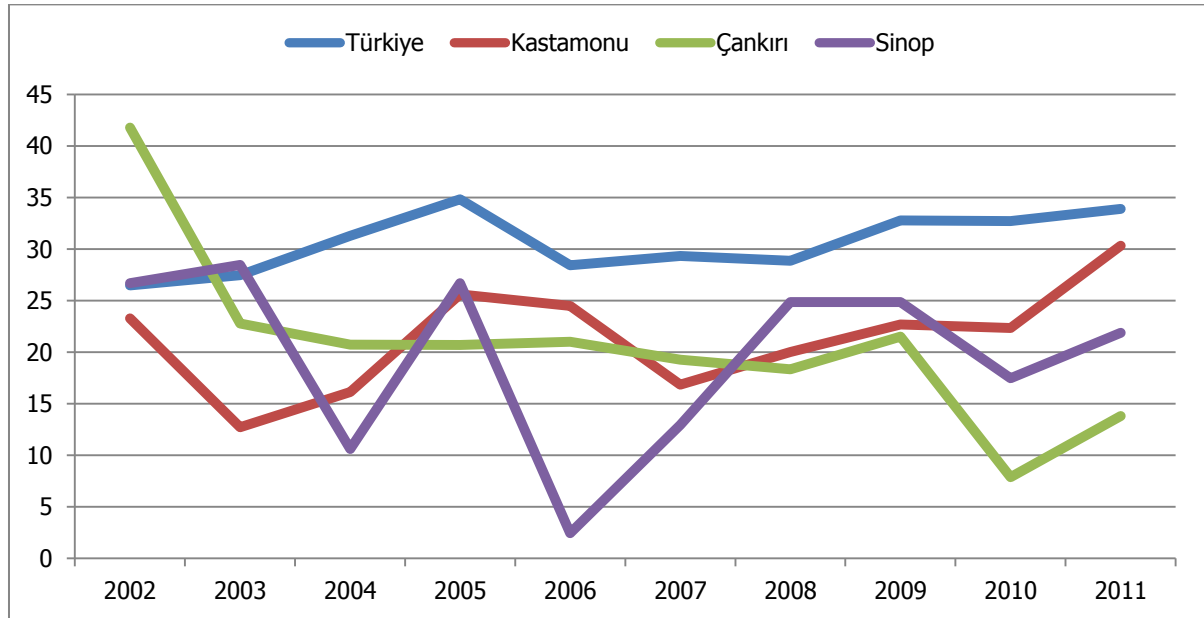
Grafik 45: İşletme Belgeli Tesislerde Doluluk Oranları, 2002 – 2011

Kaynak: (Kültür ve Turizm Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı)

Grafik 45 ve Grafik 46 birlikte incelendiğinde, genel olarak belediye belgeli tesislerdeki doluluk oranlarının Türkiye, Kastamonu, Çankırı ve Sinop genelinde oransal olarak işletme belgeli tesislerden daha az olduğu görülmektedir. 2002 – 2011 dönemi yıllar arası değişkenlik belediye belgeli tesislerde daha fazladır. Özellikle Sinop'ta gerek işletme belgeli gerekse belediye belgeli tesislerde doluluk oranlarında yıldan yıla görülen değişkenlik fazladır.

Grafik 46: Belediye Belgeli Tesislerde Doluluk Oranları, 2002 – 2011

Kaynak: (Kültür ve Turizm Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı)

Bölgenin sahip olduğu turizm alternatiflerine uygun olarak hedef kitle seçimi yapma geleceğe yönelik faaliyet tanımlaması yapma açısından oldukça önemlidir. 2009 – 2011 döneminde turizm işletme ve belediye belgeli tesislere geliş sayılarında yabancı turist oranları Tablo 91 ile incelendiğinde, 2011 yılına kadarki süreçte oransal olarak Kastamonu ve Çankırı'da bir miktar artış görülmektedir. Çankırı'da 2011

yılında görülen artışın düzenlenen geniş katımlı yamaç paraşütü turnuvasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Türkiye tesislere geliş sayısında yabancı turist oranında %50'ye yaklaşmaktadır; TR82 Bölgesi ile kıyaslandığında aradaki farkın son derece fazla olduğu görülmektedir. TR82 Bölgesi'nin birincil odağı ulaşımındaki iyileşmeler ile birlikte büyük yerleşim merkezlerinden gelecek olan yerli turist olacaktır.

Tablo 91: Tesise Geliş Sayılarına Göre Yabancı Turist Dağılımı (%)

	2009	2010	2011
Kastamonu	1,1	1,1	2,6
Çankırı	0,1	0,3	3,1
Sinop	2,1	2,5	1,9
TR82	1,1	1,5	2,4
Türkiye	42,8	47,4	46,6

Kaynak: (Kültür ve Turizm Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı)

Tesislere geliş sayılarını hedef kitle seçiminde tek başına analiz etmek yeterli olmamaktadır. Yerli ve yabancı turistlerin turizm alışkanlıklarını turizm işletme ve belediye belgeli tesislere göre 2009 – 2011 yılları arasında geceleme sayılarıyla karşılaştırmak gerekirse; yabancı turistlerin geceleme sayısı yıldan yıla bir miktar değişkenlik gösterse de yerli turistlerin geceleme sayısından fazladır (Bkz. Tablo 92). Tek başına bu durumun incelenmesi yanıltıcı olacaktır; örneğin 2010 yılında Çankırı'ya sadece 41 tesis geliş sayısı ile toplam 232 gece konaklama yapılarak 5,7 geceleme sayısına ulaşılmıştır.

Tablo 92: Turizm İşletme ve Belediye Belgeli Tesislerde Yerli ve Yabancı Turist Geceleme Sayıları, 2009 - 2011

		Turizm İşletme Belgeli Tesislerde Geceleme Sayıları			Belediye Belgeli Tesislerde Geceleme Sayıları		
		2009	2010	2011	2009	2010	2011
Kastamonu	Yerli	2,1	2,0	1,4	1,2	1,3	1,3
	Yabancı	1,7	2,0	1,5	3,0	1,8	1,6
Çankırı	Yerli	1,2	1,2	1,2	1,2	1,5	2,3
	Yabancı	2,7	1,2	2,3	1,6	5,7	4,7
Sinop	Yerli	1,1	1,6	1,7	1,6	1,5	1,5
	Yabancı	2,3	2,7	2,9	1,7	3,4	1,4
TR82	Yerli	1,7	1,7	1,4	1,3	1,4	1,4
	Yabancı	2,4	2,4	2,3	2,1	2,8	1,7
Türkiye	Yerli	1,9	1,9	1,9	1,6	1,6	1,7
	Yabancı	4,2	4,3	4,1	4,0	3,3	3,3

Kaynak: (Kültür ve Turizm Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı)

Tesis sınıfına göre sadece turizm işletme belgeli tesisler (pansiyon, otel, tatil köyü ve özel konaklama tesisleri) Tablo 93 ile görülmektedir. Kastamonu'da 1 pansiyon, 4 otel, 1 tatil köyü bulunmakta iken 5 tane de ağırlıklı olarak konak şeklinde hizmet veren özel konaklama tesisi bulunmaktadır. Çankırı'da sadece 3 otel mevcutken Sinop'ta işletme belgeli 9 otel bulunmaktadır. Konakların yenilenerek işletmeye çevrilmesi konaklama kapasitesini, yapılacak olan eklentiler de turizm çeşitliliğini arttıracaktır.

Tablo 93: Tesis Sınıfına Göre Turizm İşletme Belgeli Tesisler, 2012

	Pansiyon	Otel	Tatil Köyü	Özel Konaklama Tesisleri
Kastamonu	1	4*	1	5
Çankırı	0	3*	0	0
Sinop	0	9	0	0
TR82	1	14	1	5

* 2013 yılına ait verilerdir.

Kaynak: (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü)

Turizm işletme belgeli tesisler yıldız sayılarına göre Tablo 94 ile incelendiğinde; TR82 Bölgesi'ndeki tek 5 yıldızlı otelin Kastamonu'da bulunduğu görülmektedir. Çankırı'da bulunan işletme belgeli 3 otelin tamamı Merkez İlçe'de faaliyet gösteren otellerdir. Sinop'ta bulunan 9 işletme belgeli tesisin 6'sı 3 yıldızlıdır. Ulaşımındaki iyileşmelerle Bölgenin var olan turizm potansiyeline uygun olarak ilerleyen dönemde 3, 4 ve 5 yıldızlı otel açma, yıldız artırma ve diğer nitelik ve nicelik artıran yatırımların çoğalması öngörülmektedir.

Tablo 94: Tesis Türüne Göre Turizm İşletme Belgeli Tesisler, 2012

	2 Yıldızlı	3 Yıldızlı	4 Yıldızlı	5 Yıldızlı
Kastamonu	1	2	1*	1
Çankırı	2	1*	0	0
Sinop	2	6	1	0
TR82	5	9	2	1

* 2013 yılına ait verilerdir.

Kaynak: (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü)

TR82 Bölgesi'nde konaklama hizmeti yerine getiren işyerleri 2009 yılında 83 iken 2010 yılında %27'lik bir artış kaydederek 105'e ulaşmıştır (Bkz. Tablo 95). Türkiye'de ise 2009 yılında konaklama hizmeti sunan işyerleri 12.920 iken %24 artışla 16.065'e ulaşmıştır. Aynı dönemde çalışan sayılarında ise TR82 Bölgesi'nde işyeri sayılarındaki artışın tersine %23'lük bir azalış olmuştur. Türkiye'de ise işyeri sayılarındaki artışa paralel olarak işyerlerinde çalışan sayılarında da %24'lük bir artış gerçekleşmektedir. TR82 Bölgesi'ndeki konaklama hizmeti sunan işyerlerinin Türkiye içindeki oranı 2009 yılında %0,6 iken 2010 yılında %0,7'ye yükselmiş; çalışan sayıları oranı ise %0,3'ten %0,2'ye düşmüştür. TR82 Bölgesi'nde yerel birim başına istihdam 2009 yılında 5,6 iken 2010 yılında 3,4'e düşmüş; Türkiye'de ise 2009 ve 2010 yılları için yaklaşık 12,8 ile aynı kalmıştır. TR82 Bölgesi'nde konaklama hizmeti sunan işyerlerinde sağlanan istihdam Türkiye ile kıyaslandığında Bölgedeki konaklama hizmeti sunan işyerlerinin küçük ölçekli olduğu görülmektedir.

Bölge turizm konaklama ideali yoğun kitle turizmine hitap eden işletmeler şeklinde değil, şehir merkezleri dışında doğanın ve doğanın ön planda olduğu işletmeler şeklinde olması gerekmektedir. İlerleyen dönemde kapasiteleri de artacak olan turizm eğitimi veren kurumların, yetiştirdiği personel de sektörün yarattığı istihdama dâhil olacaktır. Önümüzdeki dönemde artacak talep, ulaşım ve çevresel altyapı iyileşmeleri, tüm yıla yaygın turizm trendi, tanıtım ve pazarlama konusundaki ilerlemeler ile birlikte yükselecek konaklama kapasitesi ile daha fazla kişiye istihdam sağlayan bir sektör konumuna gelecektir.

Tablo 95: Konaklama Hizmeti Sunan Yerel Birim ve Çalışan Sayıları, 2009 – 2010

		Yerel Birim Sayısı	Çalışanlar Sayısı
2009	TR82	83	461
	Türkiye	12.920	164.916
	TR82/TR (%)	0,6	0,3
2010	TR82	105	357
	Türkiye	16.065	204.196
	TR82/TR (%)	0,7	0,2

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, k)

3.8.2. Seyahat Hizmetleri

Bölgedeki turizm, kısa süreli konaklayan yerli turistlerin yoğun olduğu bir yapı sergilemektedir. Özellikle Kastamonu ve Sinop, turizm acenteleri tarafından düzenlenen bazı tur paketlerinin içerisinde yer almaktadır. Kastamonu’da 5, Çankırı’da 2 ve Sinop’ta ise 4 tane A grubu seyahat acentesi¹⁸ faaliyet göstermektedir. Önümüzdeki dönemlerde artacak olan turist sayısına paralel olarak daha fazla tur bağlantısı yapmak, oluşturulan tur rotalarının tanıtım ve pazarlanmasını sağlayacak turizm acenteleri ve turistlere Bölgede eşlik edecek donanımlı tur rehberleri sayısının artması gerekmektedir.

3.8.3. Ulaştırma Hizmetleri

Bölgedeki ulaşılabilirlik sorununu çözmek amacıyla ortaya konulan, devam eden ve planlanan birçok proje bulunmaktadır. Uygulamaya konulan bu projelerin, erişim sorununu ortadan kaldırması beklenmektedir. Ancak planlanan tüm çalışmaların Bölgedeki en önemli mirasın doğa olduğu düşünülerek çevreyi tahrip etmeden var olan ruha uygun bir şekilde yapılması gerekmektedir. Ilgaz Tüneli, Kastamonu Havalimanı, yenilenen ve kapasitesi artırılan Sinop Havalimanı, iyileştirilen ve iyileştirilecek olan ilçe bağlantı yolları gibi yatırımlar, turizm talebinin artması yönünde etki edecektir. Ayrıca ilçe bağlantılarını sağlayan seferlerin turizm talebinin yüksek olduğu zamanlarda artırılması Bölge içerisindeki turizm hareketliliğini de artıracaktır.

3.8.4. Yiyecek – İçecek Hizmetleri

Kastamonu, Çankırı ve Sinop illerindeki mutfak kültürünün sunulduğu, tüketicilere, turistlere yiyecek-içecek hizmeti sunan işyerlerinin ve işyerlerinde çalışanların sayısı 2009 ve 2010 yılları için Tablo 96 ile incelenmektedir. TR82 Bölgesi’nde yiyecek ve içecek hizmeti sunan işyerleri 2009 yılında 1.442 iken 2010 yılında %38’lik bir artış kaydetmiştir. Türkiye genelinde 2009 yılından 2010 yılına yerel birim sayısında görülen %5’lik azalışa rağmen TR82 Bölgesi işyerlerinden yiyecek ve içecek hizmeti sunanların Türkiye içerisindeki oranı %0,71’den %1,04’e yükselmiştir. 2009 yılında 1.874 kişinin çalıştığı yiyecek ve içecek hizmeti sunan işyerleri 2010 yılında 7.783 kişinin çalıştığı bir alt sektör haline gelmiştir. 2009 yılında işletme başına istihdam 1,3 iken 2010 yılında 3,9’a yükselmiştir. TR82 Bölgesi’nde yiyecek ve içecek hizmeti sunan işletmelerde sağlanan istihdam turizmin gelişmesiyle daha da artabilir. İşyerlerinde çalışmakta olan personel kapasitesi ise işletmelerin de desteği ile turizm eğitimi veren kurumlar tarafından düzenlenen programlar ile artırılması gerekmektedir.

¹⁸ A grubu seyahat acentesi, kâr amacı ile turistlere turizm ile ilgili bilgiler vermeye, paket turları ve turları oluşturmaya, turizm amaçlı konaklama, ulaşırma, gezi, spor ve eğlence hizmetlerini görmeye yetkili olan, oluşturduğu ürünü kendi veya diğer seyahat acenteleri vasıtası ile pazarlayabilen ticarî kuruluşlardır (Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu, 1972).

Tablo 96: Yiyecek ve İçecek Hizmeti Sunan Yerel Birim ve Çalışan Sayıları, 2009- 2010

		Yerel Birim Sayısı	Çalışanlar Sayısı
2009	TR82	1.442	1.874
	Türkiye	202.496	457.484
	TR82/TR (%)	0,71	0,41
2010	TR82	1.990	7.783
	Türkiye	191.496	513.604
	TR82/TR (%)	1,04	1,52

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, k)

3.8.5. Rekreasyon

Rekreasyon faaliyetleri, katılanın gönüllü olarak seçtiği ve boş zamanını değerlendirdiği etkinlikleri kapsamaktadır. Bunlar müzikal uğraşlar, sportif etkinlikler, oyunlar, sanatsal etkinlikler, doğa etkinlikleri, sosyal ve kültürel etkinlikler olarak genel başlıklar altında toplanabilir. Bu faaliyetler için geniş ve doğaya yakın alanlar ile özel alt yapı olanaklarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, eğlen – dinlen kavramı, seyahat ve konaklamayı içeren turizm kavramı ile yakın bir ilişki içerisine girmektedir. Rekreasyonel turizm; piknik, olta ile balık avlama, yüzme, fuar, doğada yürüyüş, sandal gezintisi, bitki örtüsü inceleme, doğal yapıları inceleme, tarihi yapıları inceleme, dağcılık, avcılık, hayvan besleme, bahçe işleri, kayak yapmak, ılıcalar, kuş ve doğa gözlemciliği, fotoğrafçılık, paintball, at binmek, bisiklet sürme, yeme-içme (gurme), maket yapmak, yemek yapmak, uçurtma uçurmak gibi birçok etkinlikten oluşmaktadır (Demirci Orel & Yavuz, 2003). Belirtilen turizm türleri genel itibarıyla TR82 Bölgesi'nin potansiyeline uygundur. Yüzey şekillerinin farklılığı, iklim ve bitki örtüsü özellikleri, kültürel mirası ve doğası TR82 Bölgesi'nin sunduğu turizm çeşitliliğini artırmaktadır. Rekreasyon kapsamı içerisinde değerlendirilebilecek turizm türlerinden Bölgeye uygun olanlar analiz edildiğinde potansiyel oluşturan türlerde alt ve üst yapı eksiklikleri bulunmaktadır. Alt ve üst yapı eksiklikleri giderilmesine paralel tanıtım çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

3.8.5.1. Sağlık Turizmi ve Termal Turizm

Türkiye, Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre termal kaynak zenginliği ve potansiyeli açısından dünyada ilk yedi ülke arasında değerlendirilmektedir. Yıl içerisinde 12 ay turizm yapma ve buna bağlı yüksek doluluk oranı yakalamaya imkân tanınması, Bölge içerisindeki diğer turizm türleri ile birleştirilmesi gibi avantajları olan termal turizm; Bölge için kısmen potansiyel oluşturan bir türdür. Türkiye Jeotermal Kaynaklar Haritasına göre Kastamonu'da 1, Çankırı'da 2 kaynak bulunmaktadır. Termal kaynaklar, genel olarak fay hatlarının olduğu bölgelerde bulunmaktadır. Kuzey Anadolu fay hattının geçmekte olduğu TR82 Bölgesi'nde sağlık ve termal turizm kaynaklarını araştırmaya yönelik fizibilite çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

3.8.5.2. Kış Turizmi

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Türkiye genelinde belirlenmiş 25 Kış Turizm Merkezi'nin 2'si TR82 Bölgesi sınırları içinde yer almaktadır. Hem Çankırı, hem de Kastamonu sınırları içinde bulunan Ilgaz Dağı Mili Parkı sahip olduğu zengin bitki örtüsü, kışın düşen kar kalitesi ve karın yerde kalma süresi bakımından kış sporları ve kar mevsimi konaklaması için ideal bir ortam sunmaktadır. Bölgede, Kadınçayırı – Yıldıztepe Turizm Merkezi (Çankırı), Kastamonu - Çankırı Ilgaz Turizm Merkezi ve Küre-Belören Tatil Köyü'nde kayak sporu yapılmaktadır (Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı, 2011).

3.8.5.3. Yayla Turizmi

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayla turizmi, diğer turizm türlerini destekleyici bir turizm türü olarak benimsenmiştir. Bu amaçla Bakanlıkça yayla turizm merkezleri oluşturulmuştur. Bu merkezlerin oluşturulmasında ilgili yerin doğal değerler bakımından potansiyelinin zengin olması, sivil mimari karakterinin olması, kent merkezlerine ulaşımın kolay sağlanması, yöre halkının sosyal karakterinin

turizme yatkın olması, sunulan aktivitelerin ekonomik olarak sürdürülmesi ve belki de en önemlisi diğer turizm çeşitleri ile uyumunun sağlanabilir olması gibi kriterler rol oynamaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, b). Bu şekilde belirlenen yayla turizm merkezlerinden üç tanesi Sinop'ta bulunmaktadır. Bu çerçevede 1991 yılında Ayancık Akgöl, Kozfindık Bozarmut Yaylası, Türkeli Kurugöl turizm merkezleri olarak ilan edilmiştir. TR82 Bölgesi'nde ilçeler düzeyinde potansiyel barındıran yukarıdaki kıstasların bir kısmına sahip olan birçok alternatif turizm noktası bulunmaktadır. Özellikle kırsalda yaşayan insanların ekonomik gelirini arttırması ve diğer turizm türleriyle birleştirilebilir olması sebebiyle yayla turizmi uygulamaları Bölge için önem taşımaktadır. Bu kapsamda yayla turizmi potansiyeli olan noktalarda konaklamaya uygun fiziki eklentiler yerel ve doğal doku desteklenerek, korunarak yapılmalıdır; var olanlar yenilenmelidir. Yürüyüş ve bisiklet yolları gibi doğaya uygun çeşitlilik sağlayıcı eklemeler yapılmalıdır.

3.8.5.4. Mağara Turizmi

Türkiye oldukça fazla sayıda mağaraya sahiptir, fakat her mağara turizme kazandırılmamaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından bir mağaranın turizme kazandırılması için bir dizi kriteri sağlaması beklenmektedir. Mağaranın turizme hizmet veren yerleşim merkezlerine yakın olması, oluşum ve morfolojik özellikleri bakımından farklı ve ilgi çekici bir takım unsurları taşıması, arkeolojik ve kültürel değer taşıması, mağaraya ulaşımın rahat ve kolay olması, mağaraya girişin ve çevresinin ziyaretçilere hizmet vermeye uygun düzenlemeler yapılmasına elverişli olması gerekmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, a). Bu kıstaslara sahiplik ortaya koyulduktan sonra izlenecek bir dizi yasal sürecin akabinde mağara turizme açılabilir. Çankırı'da 500 yıldır kullanıldığı düşünülen tuz rezervlerine sahip olan Tuz Mağarası'nın sağlık turizmiyle birleştirilerek turizme kazandırılması yönünde devam eden çalışmalar bulunmaktadır. Bölgedeki diğer mağaraların bahsedilen kriterler çerçevesinde uygun olanları ile ilgili altyapı ve tanıtım çalışmalarının artması gerekmektedir.

3.8.5.5. Av Turizmi

Çeşitlendirilmiş turizm faaliyetlerinden biri olan av turizmi, Bölgenin coğrafi karakteri, av hayvanı varlığı ile birlikte yaratılan ekonomik geliri, sınırlandırmalarına ve kurallarına bağlı olmak üzere oldukça yükseltecek bir turizm türüdür. Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre av organizasyonlarına izin verilebilecek iller arasında Kastamonu, Çankırı ve Sinop illeri de bulunmaktadır. Bölgedeki mevcut avlakların tanıtılması ve potansiyel gösteren alanların avlağa dönüştürülmesi gerekmektedir. Koruma alanları türlerinden biri olan Yaban Hayatını Geliştirme Sahaları (YHGS) olarak Kastamonu Azdavay Kartdağı YHGS, Kastamonu Ilgazdağı YHGS, Kastamonu Taşköprü Elekdağı YHGS, Kastamonu Tosya Gavurdağı YHGS ve Sinop Bozburun YHGS belirlenmiştir. Bunların haricinde orman işletme şeflikleri ve devlet avlağı sahalarında da belirlenen şekilde av turizmi yapılmaktadır. Bölgede genel olarak karaca, kızılgeyik ve yaban domuzu avcılığı yapılabilmektedir. Avlanma izin ücretleri yabancı ve yerli turiste göre değişkenlik göstermektedir. Kotalar sezonuna göre yerli ve yabancı turist ayırımında belirlenmiştir. Av turizmine uygun alanların tanıtımının yapılması, doğal denge göz önünde bulundurularak kotalar ve sahalar üzerine çalışma yapılmalıdır.

3.8.5.6. Kongre Turizmi

TR82 Bölgesi'ndeki otel faaliyetlerinin önemli bir kısmı konaklama üzerinedir. Fakat gün geçtikçe otellerin toplantı ve kongre amaçlı kullanımı artmaktadır. Otellerin kullanım alanlarının yaygınlaşması farklı turizm alanlarının da gelişmesini sağlayacaktır. Ulaşım ve erişilebilirlik yönündeki engeller kalktıkça, altyapı ve üstyapı iyileştirmeleri ve otel yatırımlarıyla birlikte Ankara'ya yakınlığı da fırsata çevrilerek TR82 Bölgesi illeri ilerleyen dönemde kongre turizmi için uygunluk göstermektedir. Tesislerin nitelik ve nicelikçe artırılması ile tanıtım çalışmaları belirtilen potansiyelin harekete geçmesini sağlayacak; turizm faaliyetleri yıl boyunca gerçekleştirilebilecektir.

3.8.5.7. Gençlik Turizmi

2012 yılı ADNKS verilerine göre Türkiye ve Ankara nüfusunun %25'i, Kastamonu nüfusunun %21'i, Çankırı nüfusunun %23'ü, Sinop nüfusunun ise %21'i 15 – 29 yaş arası bireylerden oluşmaktadır. Kastamonu, Çankırı ve Sinop illerinde gelişmekte olan 3 üniversite; oldukça yakın bir konumda bulunması ile birlikte 6 devlet, 11 vakıf üniversitesine ev sahibi olan Ankara, TR82 Bölgesi'nin gençlik turizmi bakımından önemli bir merkez haline gelmesini sağlamaktadır. Ilgaz Dağı Milli Parkı hedef kitlesi üniversite öğrencileri olan birçok tur paketi arasında yer almaktadır. Devam eden altyapı ve üstyapı çalışmalarının tamamlanmasıyla TR82 Bölgesi'nin spor ve gençlik kulüpleri için daha fazla tercih edilen noktalar arasına girmesi hedeflenmektedir. Ayrıca Ilgaz Dağı yapılacak olan düzenlemeler ile pek çok spor kulübü tarafından kamp döneminde kullanılan bir merkez olma potansiyeli taşımaktadır. Bu kapsamda, hedef odaklı tanıtım faaliyetleri yürütülmelidir.

3.8.5.8. İnanç ve Tarihi Eser Turizmi

Bölgenin turizm potansiyelinin önemli bir kısmını temsil eden tarihi, Antik çağlara uzanan ve arka arkaya birçok medeniyete ev sahipliği yapmış kaleler, kaya mezarları, geleneksel mimari örneği konak ve evler, tarihi hanlar, hamamlar, camiler gibi tarihi eserler ile çok sayıdaki türbe, medrese ve külliye gibi inanç turizminin merkezinde bulunan yapılar yıl boyunca Bölgeye turist çekmektedir (Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı, 2011). Bu değerlerin tanıtımı yapılarak Bölge turizmine katkısının artırılması gerekmektedir.

3.8.5.9. Ekoturizm

Sürdürülebilir turizm hedefiyle doğaya dayalı turizm olarak ifade edilen ekoturizm kapsamında yapılan faaliyetlerin, doğayı ve ekolojik dengeyi gözetmesi, kırsal nüfusa gelir sağlaması gerekmektedir. Ekoturizm, Bölgedeki çeşitli zenginliklerin ve kırsal nüfusun varlığıyla beraber özellikle önem verilmesi gereken bir turizm çeşididir. Ekoturizm milli parklar, tabiat koruma alanları, dağlar, kanyonlar, mağara ve şelaleler gibi doğal kaynaklarla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda kültürel unsurlar ile yöresel ürünleri de içermektedir. Çok yüksek maliyetli yatırımlar da gerektirmeyen ekoturizm, TR82 Bölgesi'nde özellikle kırsal nüfusun artmasını ve korunmasını sağlayacağı için, Bölge açısından uygunluk göstermektedir. TR82 Bölgesi'nde onaylanmış 6 Turizm Merkezi (TM), 1 Kültür ve Turizm Koruma ve Geliştirme Bölgesi (KTKGB) bulunmaktadır. Bunlardan 3'ü kış, 3'ü yayla ve 1 tanesi de kıyı temalı turizm merkezleridir (Bkz.Tablo 97).

Tablo 97: Turizm Merkezleri, 2012

Adı	İl	İlçe	Tema
Çankırı Ilgaz Kadınçayırı Yıldıztepe KTKGB	Çankırı	Ilgaz	Kış
Çankırı Ilgaz Kadınçayırı Yıldıztepe TM	Çankırı	Ilgaz	Kış
Kastamonu – Çankırı Ilgaz Kış Sporları TM	Kastamonu, Çankırı	Kastamonu, Tosya, Ilgaz	Kış
Sinop Ayancık Akgöl TM	Sinop	Ayancık	Yayla
Sinop Bahçeler TM	Sinop	Sinop	Kıyı
Sinop Kozfındık Bozarmut Yaylası TM	Sinop	Gerze	Yayla
Sinop Türkeli Kurugöl TM	Sinop	Türkeli	Yayla

Kaynak: (Kültür ve Turizm Bakanlığı, c)

Ilgaz Dağı Milli Parkı dağın pist yapısı (uzunluk, eğim), kar türü gibi kriterler bakımından kış sporlarına uygun olduğu gibi zengin bitki örtüsü, flora ve faunasıyla kış turizmi dışında da özellikle yıla yaygın yapılabilecek pek çok turizm türü için uygundur. 1976 yılında milli park ilan edilen alanda 6 otel, kayak federasyonuna ait bir tesis ve kamu kurumlarına ait sosyal tesisler bulunmaktadır (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012).

2000 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla milli park ilan edilen Küre Dağları Milli Parkı Kastamonu ve Bartın sınırları içerisinde kalmaktadır. Pınarbaşı, Azdavay, Cide ve Şenpazar ilçelerinden milli parka girmek mümkündür. Milli Parkın içerisinde ve tampon bölgesinde bulunan ekoturizm potansiyeli olan Valla Kanyonu, Ilgarini Mağarası, İlica Şelalesi, Çatak Kanyonu, Aydos Kanyonu gibi birçok kanyon, şelale ve mağara bulunmaktadır. Milli park içerisindeki ve çevresindeki biyolojik ve kültürel çeşitliliğin korunması için uygulanmış ve uygulanmakta olan birçok proje bulunmaktadır (Küre Dağları Milli Parkı, 2010).

Bölgede ekoturizm açısından görülmeye değer önemli bir yer de Türkiye'deki 33 Tabiatı Koruma Alanı'ndan bir tanesi olan Sinop'taki Sarıkum Tabiatı Koruma Alanıdır. Farklı ekosistemlerin bir arada bulunduğu 78,5 ha'lık alanın büyük bir bölümü aynı zamanda I. Derece Doğal Sit Alanı olup; Bölge kuşların göç alanı üzerinde bulunduğundan yüze yakın kuş çeşidinin konaklama ve barınma alanıdır (Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı, 2011).

Var olan tabiat koruma alanı, turizm merkezleri, kültür ve turizm koruma ve geliştirme bölgesi içinde yer almayan ekoturizm ve fotoğrafçılık, kuş gözlemciliği, doğa yürüyüşü, bisiklet, agroturizm gibi yan turizm türlerine de ev sahipliği yapabilecek, kalabalık şehirlerde yaşayan insanların aradığı huzuru aslını tahrip etmeden yerel kültürüyle birlikte sunabilecek pek çok alan TR82 Bölgesi'nde bulunmaktadır.

3.8.5.10. Deniz ve Kıyı Turizmi

Deniz ve kıyı turizminde ulusal ve uluslararası olarak oldukça rekabetçi olan Akdeniz ve Ege sahilleri ile kıyaslandığında coğrafi koşullar, yaz süresinin kısa olması gibi nedenlerden dolayı Kastamonu ve Sinop ilçeleri dezavantajlı konumdadır. Öte yandan daha sakin bir yaz tatili planlayan, özellikle yerli ve yakın yerleşim yerlerinde bulunan turistler için başka turizm türleriyle de birleştirme olanağı tanınması TR82 Bölgesi sahillerini seçilebilir kılmaktadır. Küresel ısınmanın bir sonucu olarak ilerleyen yıllarda çok daha sıcak olacak güney sahilleri yerine kuzey sahilleri daha önemli bir konuma geçebilecektir. Var olan ve iyileştirilen havayolu bağlantısı, karayollarındaki düzenlemeler, Karadeniz sahil yolu deniz ve kıyı turizm talebine pozitif etki yapacaktır. Karadeniz'in neredeyse orta noktasında bulunan Sinop Limanı kruvaziyer turizmi açısından Bölgede önemli bir yer tutmaktadır. Tarihi ve turistik merkezlerin ziyaret edilmesinin yanı sıra kent merkezi ekonomisine de oldukça büyük miktarda getiri sağlamaktadır. Marina yatırımları ve tanıtım faaliyetleri ile deniz turizminin ekonomik faydasını artırmak mümkündür. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın belirlediği çevre eğitimi ve bilgilendirme, yüzme suyu kalitesi, çevre yönetimi, güvenlik ve hizmetler kriterlerini sağlayan plajlara bir kalite göstergesi olarak mavi bayrak verilmektedir. TR82 Bölgesi'nde mavi bayrağa sahip plaj bulunmamaktadır.

3.8.5.11. Etkinlik Turizmi

Etkinliklere, festivallere, şenliklere katılmak gittikçe daha fazla rağbet gören bir turizm türünün de oluşmasına neden olmuştur. İnsanların tatil dönemlerini bilinen turizm noktalarında dinlenerek geçirmek yerine daha aktif, öğrenmek, yaşayarak ve dinlenerek geçirme taleplerinin artışı tüm turizm türlerine de entegrasyon sağlayabilecek olan etkinlik turizminin önemini artırmıştır. TR82 Bölgesi bölge dışında yaşayanların bağlantılarını korumaya yatkın oldukları bir coğrafyadır. Özellikle yaz aylarında gerek yurt içi gerekse yurt dışından insanlar bölgeye dönerek önemli ölçüde sosyal ve ekonomik canlılık getirmektedirler. Artan bu nüfusun yanı sıra bölge dışı turistlere de yönelik olan etkinlikler içerik ve nicelikçe artmaktadır. Bu etkinliklerden bir tanesi de Atatürk ve İstiklal Yolu Yürüyüşü'dür. Kurtuluş Savaşı sürecinde çok önemli bir yere sahip olan, milli mücadele zamanında silah ve cephane taşınan İstiklal Yolu gönüllüleri ve mahkûmların çabalarıyla oluşturulmuştur. İnebolu Şeref ve Kahramanlık Günü etkinlikleri kapsamında haziran ayı içerisinde Kastamonu – İnebolu arasındaki 105 km'lik yol Bölgenin ve Türkiye'nin birçok yerinden gelenler tarafından yürünmektedir. Güzergâhın Çankırı kısmı da başka zamanlarda yürünmektedir, önümüzdeki dönemde Kastamonu ile bağlantısı sağlanarak parkur genişletilmesi gerekmektedir.

TR82 Bölgesi'nde ilçe düzeyinde de yapılmakta olan birçok festival bulunmaktadır. Uluslararası Taşköprü Kültür ve Sarımsak Festivali, ağustos ayı içinde yapılmaktadır. Birçok insanın ortak bir mekânda buluşmasını da sağladığından tarım, orman, hayvancılık ve tarımsal gıda fuarı da 2012 yılındaki festival kapsamında düzenlenmiştir. TR82 Bölgesi'nde birçok kişi ve kurum tarafından desteklenen geniş katılımlı etkinlikler arasında Cide Rifat Ilgaz Sarı Yazma Kültür ve Sanat Festivali, Ilgaz Dağı Kültür ve Turizm Festivali, Şeyh Şaban-ı Veli ve Kastamonu Evliyalarını Anma Etkinlikleri, Daday At Yarışları Sportif Faaliyetleri, Şabanözü Geleneksel Kültür – Sanat ve Güreş Festivali, Eldivan Kültür ve Turizm Altın Kiraz Festivali, Gerze Uluslararası Kültür ve Sanat Festivali ve Uluslararası Karikatür Günleri ve Hacıkadı Horozu Karikatür Yarışması, Bayramören, Çerkeş ve Kursunlu ilçelerinde yapılan paraşüt turnuvaları etkinlik turizmi alternatiflerinin bir bölümünü oluşturmaktadır.

3.8.5.12. Gastronomi Turizmi

Gastronomi turizmi, farklı yemek kültürlerinin ve alışkanlıklarının tecrübe edilmesine dayalıdır. Gastronomi turizmi de diğer turizm türlerine uyum sağlama avantajıyla turizm sektöründen elde edilen gelirin artırılması noktasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Bölge yöresel mutfağı, Türk mutfağı içinde önemli bir konuma sahip olacak çeşitlilik ve nitelikte ürün alternatifine sahiptir. Turizm noktalarının pazarlanmasında bütünün önemli bir parçası olan gastronomi turizminin elde edilen geliri ve kalış süresini artırıcı etkileri vardır. Ayrıca gastronomi turizmi yerel insanları sahip oldukları kültürün korunması ve genç kuşaklara aktarımı konusunda teşvik de etmektedir.

Gastronomi turizmi unsurlarını oluşturan, birçoğu sadece Kastamonu, Çankırı, Sinop illerine ait yöresel lezzetler diğer turizm türleriyle de birleştirilerek sektörün rekabet ve gelir yaratma özelliğini artıracaktır. Bölgemizin tarihte birçok medeniyete ev sahipliği yapması, çeşitli yüzey şekillerine paralel olarak oluşan bitki örtüsü, iklim, ürün çeşitliliği sayesinde sahip olduğu yöresel mutfağı oldukça dikkat çekmektedir.

Çekme helva ve diğer helva çeşitleri, etli ekmek çeşitleri, banduma, ekşili pilav, simit tiridi, ecevit çorbası, kuyu kebabı, güveç, mantı ile sarma çeşitleri gibi yiyecekler; içeceklerden eğiş Kastamonu'nun en dikkat çekici yemek alternatiflerindedir. Kastamonu'daki zengin orman ve bakır varlığına da paralel olarak kullanılan mutfak araç gereçleri de oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır (Kastamonu Valiliği, 2010).

Çankırı'nın yöresel yemekleri bamya çorbası, etli hamur (mantı), tarhana çorbası, gözleme, cızlama, güveç, pıhtı, harmandaşı, fit fit aşı, cevizli hamur, çeç böreği, mıhlama, keşkek, çalma, çekme helvası ve baklava olarak sayılabilir (Çankırı İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü).

Nokul (üzümlü cevizli, kıymalı, yoğurtlu), pilaki, mısır pastası, kaşık çıkartması (mamalika), keşkek, içi etli hamur (kulak hamuru), ıslama, mısır çorbası, mısır tarhanası, sirkeli pırasa, içli tava, katlama, kabak millesi ve hamursuz tatlısı Sinop'un yöresel yemeklerinden örneklerdir (Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü).

Gastronomi turizm potansiyelinin diğer turizm türleriyle bütünleşik olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle ana turizm rotalarında gastronomi turizmi ön plana çıkarılarak, turizmin çeşitlendirilmesi gerekmektedir.

3.8.6. Hediyeleşik Ürünler

Yöresel dokumalar, ağaç oyma işleri, kaya tuzundan yapılan objeler, el yapımı tekneler Bölgede turistlerin beğenilerine sunulmuş eşyalardan bazılarıdır. Ağaç işlerinde TR82 Bölgesi'nde yerleşmiş yöresel bir kültür olduğu görülmektedir. Sandalye, masa, kaşık gibi el işçiliği yoğun ürünler yapılmaktadır. Özellikle kadınlar için gelir sağlayıcı yöresel dokumaların, yerel kültüre uygun giydirilmiş oyuncak bebeklerin yerel kurumların düzenlediği eğitimlerle de desteklenerek fuarlar ve çeşitli noktalarda satışı yapılmaktadır. Çankırı'da kaya tuzundan yapılan lamba, sabun, işlevli küçük eşyaların

sağlık açısından oldukça fazla yararı olduğu gibi, bu ürünler hep üzerinde durulan katma değer yaratımının Bölge içerisindeki en güzel örneklerinden biridir. Sinop'ta yapılan ahşap tekneler, kotralar de şehrin simgesi durumuna gelmiştir. Tüm bunların yanı sıra doğal olarak yetiştirilen ürünler ve bu ürünlerden yapılan pestil, erişte, reçel, sucuk ve pastırma, tarhana, ezmeler, sarımsak, siyez bulguru hediye olarak sınıflandırılabilir ürünler arasındadır. Tüm bu ürünlerin Bölgeyi daha fazla yansıtır hale gelmesi için tasarım, tanıtım ve pazarlama desteği verilmelidir. Turizm açısından önemli noktalarda, yol güzergâhlarındaki mola yerlerinde sunum imkânları artırılmalıdır. Bölgeye özgü bu ürünlerin satışının artması sektördeki istihdamı ve ekonomik getiriyi artıracaktır.

3.8.7. Turizm Eğitimi

TR82 Bölgesi'nde kırsal nüfusa gelir yaratma beklentisi, önemi ulusal olarak da gittikçe artan turizm gelirinden daha fazla pay elde etme gayreti ile rekabet ortamına uyum sağlayabilen, etkili iletişim becerisine sahip kişiler yetiştirme amacıyla çalışan eğitim merkezleri, meslek liseleri ve meslek yüksekokulları bulunmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Kastamonu Turizm Eğitim Merkezi; yiyecek ve içecek alanı altında servis, mutfak dallarında; konaklama ve seyahat hizmetleri alanında kat hizmetleri dalında öğrenci yetiştirmekte ve kurs ve staj olanağı sağlamaktadır. Cide, İnebolu, Ilgaz, Gerze ilçelerinde bulunan meslek liseleri ile sektörün ihtiyacına yönelik personel yetiştirilmektedir. Gerze dışındaki ilçelerde bulunan meslek liselerinde uygulama oteli de bulunmaktadır (Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü, 2010). Sinop Merkez İlçe'de faaliyete geçen üniversiteye bağlı bir uygulama oteli de bulunmaktadır. Çankırı Karatekin Üniversitesi'ne bağlı Ilgaz Turizm Otelcilik Yüksekokulu, Kastamonu Üniversitesi bünyesindeki Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Sinop'taki Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu ile meslek yüksekokulları bünyesinde bulunan turizm bölümleri de kurumsallaşma ve eğitim faaliyetlerine devam etmektedir. Diğer taraftan TR82 Bölgesi'nde bulunan 3 üniversitenin öğrencileri ağırlıklı olarak Bölge dışından eğitim amaçlı gelmektedir. Bu yüksek öğrenci potansiyeli de aslında Bölge turizm potansiyelinin Bölge dışında tanıtımının sağlanmasında dolaylı katkı yapabilecektir.

Özetle, TR82 Bölgesi sunduğu ilgi çekici birçok turizm alternatifi, coğrafi erişimi kolaylaştırıcı ulaşım yatırımları ile yıla yaygın turizm talebinin yerleşebileceği bir konumda yer almaktadır. Bölge, sahip olduğu potansiyel ile uyumlu alt yapı yatırımları ve hizmetler sektörü kapasite artışı ile çevresindeki bölgeleri de içine alacak şekilde bir turizm cazibe noktası olmaya adaydır.

4. ULAŖTIRMA

4.1. Karayolları

4.2. Demiryolları

4.3. Denizyolları

4.4. Havayolları

Amaç: Potansiyelini değere dnŖtren ekonomi

Hedef: Lojistik kapasitenin geliŖtirilmesi

İzlem.1. Tünel, köprüyol ve blnmŖ yol yatırımları ile karayolu kapasitesi artırılacaktır

İzlem.3. Demiryollarının daha etkin kullanılması teŖvik edilecektir

İzlem.2. Havayollarının da yk ve yolcu taŖıma kapasiteleri artırılacaktır

İzlem.4.
Limanların
elleçleme
kapasiteleri
artırılacaktır

İzlem.5.
Uluslararası
denizyolu
taşımacılığı
desteklenecektir

İzlem.6. Gümrük hizmetlerine erişilebilirlik
artırılacaktır

İzlem.7. Depolama kapasitesi artırılacak ve
karayolu-havayolu-denizyolu-demiryolu
bağlantılı taşımacılık geliştirilecektir

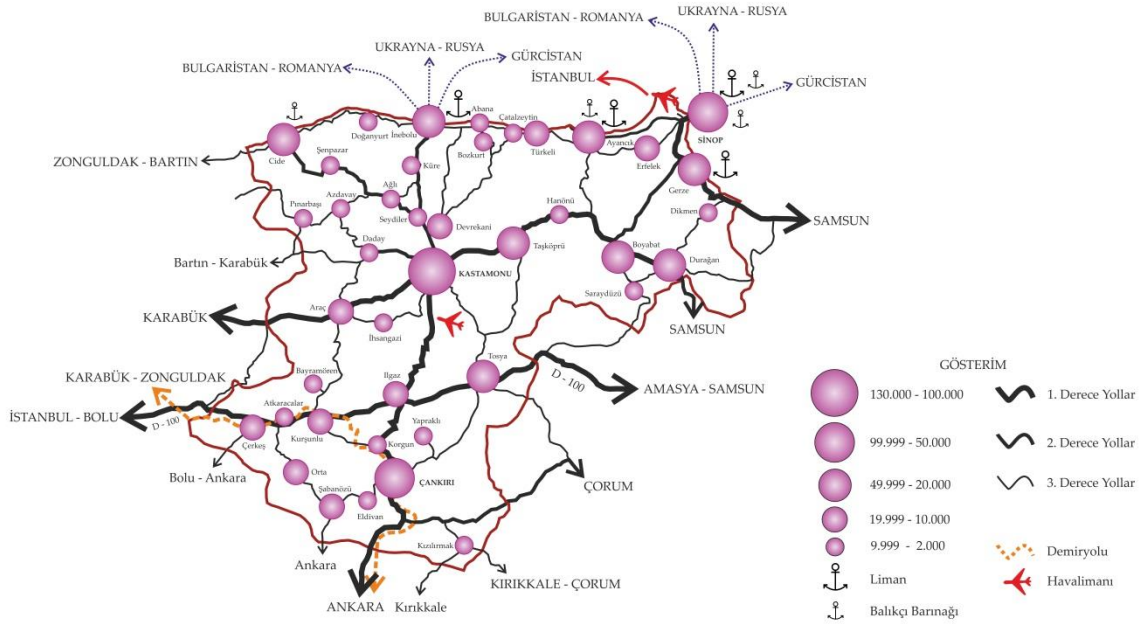
Performans Göstergesi	2023 Hedefi
Toplam bölünmüş yol uzunluğu	863 Km
Limandan ihraç edilen yük miktarı	2.500.000 Ton
Toplam uçak yolcu sayısı	300.000
Marina sayısı	1

4. Ulaştırma

Ulaştırma; sermaye, işgücü, hizmetler ve malların ülke düzeyinde ve uluslararası düzeyde en hızlı biçimde hareket etmesi için büyük önem arz etmektedir. Bu altyapının güçlü olmasının yanı sıra çeşitli olması da önemlidir. Bölgede ise ulaşım alternatifleri çeşitli olmakla birlikte ulaşım bağlantıları bazı coğrafi kısıtlamalar dolayısıyla zayıf kalmaktadır. Çankırı İli Ankara'ya karayolu ve demiryolu ile bağlanırken, Kastamonu İli'nin Ilgaz Dağı nedeniyle Ankara ile karayolu bağlantısı zayıf kalmaktadır. Sinop İli ise İstanbul'a havayolu ile bağlı olmasına rağmen deniz yolu bağlantıları zayıf kalmaktadır. İlin karayolu ağı da son yıllarda artan yatırımlara rağmen yetersiz kalmaktadır. Sonuç olarak, Bölge illerinin büyük iller ve bölge ülkelerinin kıyı kentleri ile olan ulaşım bağlantılarının zayıflığı Bölgeyi her yönden olumsuz etkilemektedir. Oysaki TR82 Bölgesi güneyde Ankara'ya, batıda İstanbul'a, doğuda Samsun'a ve kuzeyde Karadeniz'e kıyısı olan ülkelere yakın stratejik bir konumdadır.

Bölge içindeki yerleşimler ve bu yerleşimlerin ana ulaşım hatları ile ilişkilerine bakıldığında, Bölge dağınık bir yerleşime sahip olduğu görülmektedir. D-100 (E-80) karayolu ve Ankara – Zonguldak demiryolu hattı Çankırı İli'nden geçmesine rağmen Bölge nüfusu Kastamonu İl Merkezi'nden geçen ve Karadeniz kıyı şeridi boyunca uzanan ikinci ve üçüncü derece yollar üzerinde yoğunlaşmıştır (Bkz. Harita 9).

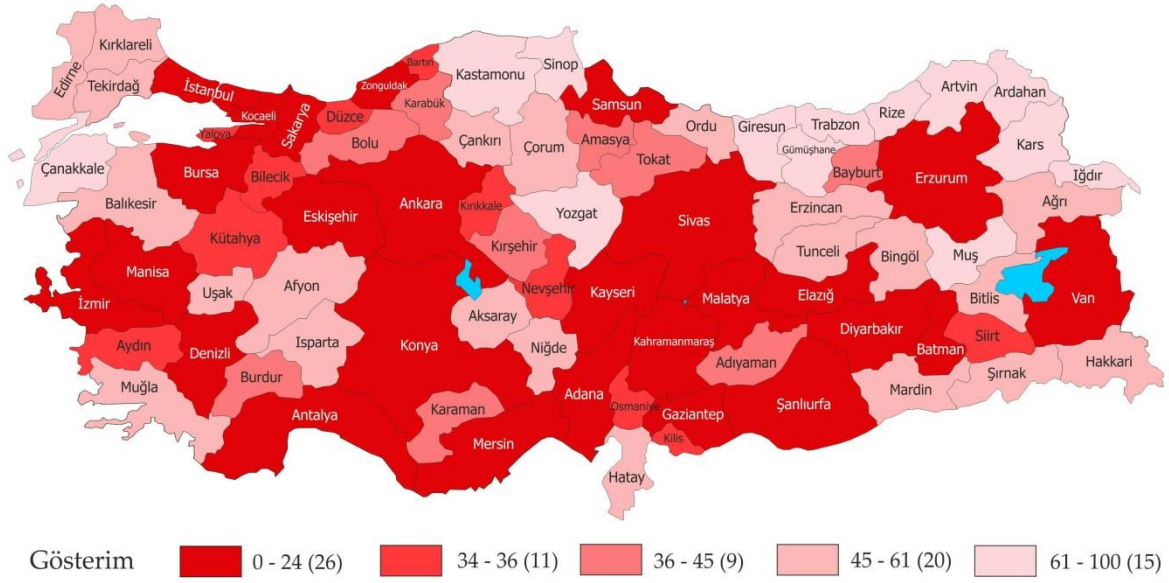
Harita 9: Ulaşım Ağı ve Nüfusa Göre Yerleşim Kademelenmeleri

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, f) Karayolları Genel Müdürlüğü, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı ve Devlet Hava Meydanları İşletmesi verileri kullanılarak tarafımızca çizilmiştir.

Bölgedeki farklı coğrafi koşullar, farklı etkiler doğurmakta dolayısıyla Bölge illerinin erişilebilirlikleri ise birbirinden farklı olmaktadır. Örneğin en yakın hizmet merkezine erişimde Bölge illeri arasında farklılıklar göze çarpmakta olup, Bölgenin bu anlamdaki erişilebilirliği düşük kalmaktadır. Bölge illeri Doğu Karadeniz ve Güney Doğu Anadolu'da bulunan illerle yakın bir özellik sergilemektedir (Bkz. Harita 10).

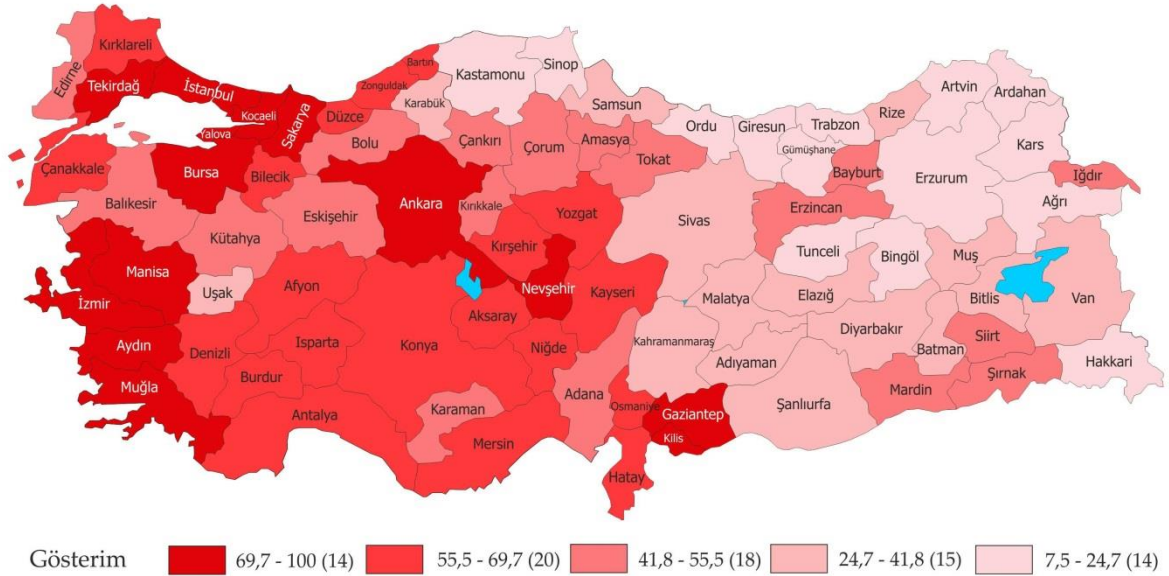
Harita 10: En Yakın Hizmet Merkezine Erişim

Kaynak: (Kalkınma Bakanlığı, 2012) verileri kullanılarak tarafımızca çizilmiştir.

Bölge illeri aynı zamanda kırsal alana erişimde de benzer özellikler sergilemektedir (Bkz. Harita 11). Köy yollarının uzunluğu ve kalitesinin düşük olması ve Bölgenin coğrafi yapısının engebeli oluşu nedeniyle Bölgede kırsal alana erişim diğer birçok bölgeye göre zayıf kalmaktadır. Kastamonu ve Sinop kırsal alana erişimde en son kategoride yer almaktayken, Çankırı ise orta kategoridedir.

Harita 11: Kırsal Alana Erişim

Kaynak: (Kalkınma Bakanlığı, 2012) verileri kullanılarak tarafımızca çizilmiştir.

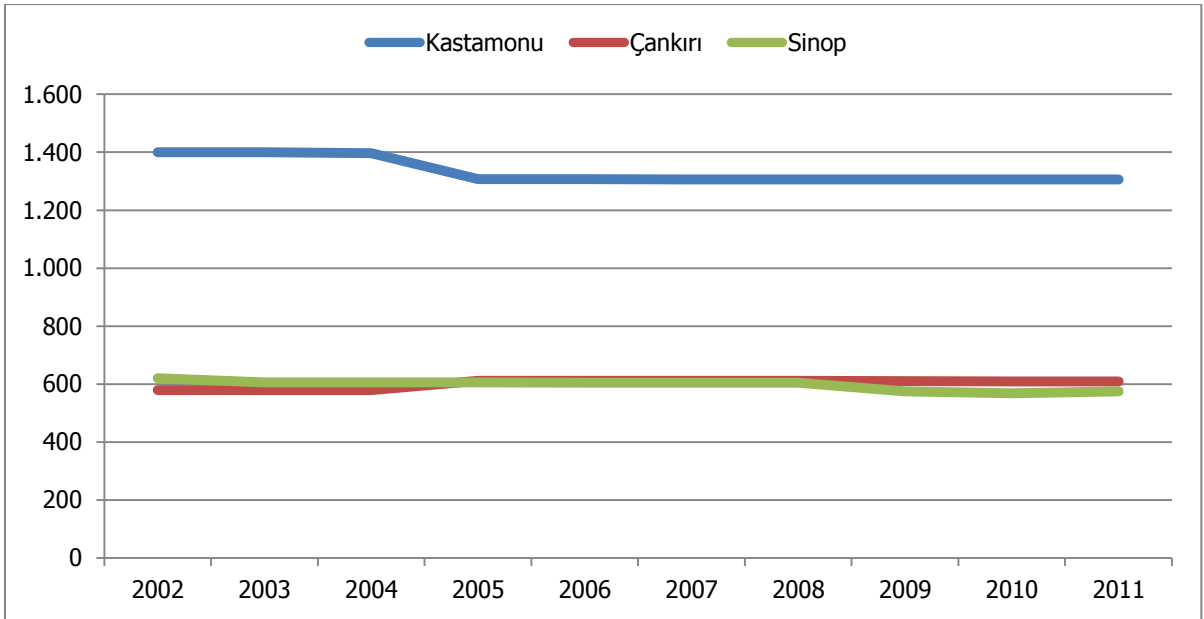
Erişilebilirlik sorunları mevcut durumda ön plana çıksa da Bölgenin erişilebilirliğini artıracak birçok ulaştırma yatırımı da yapılmaktadır. Bu ulaştırma yatırımları illerin kendine özgü ulaştırma sorunlarını çözmek üzere yapılmaktadır. Örneğin, yapımına başlanan ve 2014 yılında bitirilmesi planlanan Ilgaz Tüneli, 2013 yılı içerisinde açılan Kastamonu Havalimanı, İnebolu Limanı'nın geliştirilmesi, Sinop ve Yalta arasında feribot seferlerinin başlaması ve Sinop Havalimanı'nın yenilenmesi ile mevcut nüfus dağılımı örüntüsünün değişmesi beklenmektedir. Bölgedeki ulaşımında bu niceliksel ve niteliksel

değişimler nüfus artışını tetikleyecek ve İnebolu – Kastamonu – Ilgaz – Çankırı karayolu hattındaki yerleşim yerlerindeki nüfus ve bu hat üzerindeki mal, hizmet ve insan akışı yoğunlaşacaktır. Bölgenin bağlantıları, bu yatırımların tamamlanmasından sonra İnebolu ve Sinop üzerinden Karadeniz Havzasındaki ülkeler, Ankara ve Adana – Mersin üzerinden Akdeniz Havzasındaki ülkeler, Kastamonu ve Sinop Havalimanı üzerinden başta İstanbul olmak üzere Avrupa, Orta Asya ve Ortadoğu ülkeleri ile güçlenecektir.

4.1. Karayolları

Bölgede karayollarının uzun yıllar gelişmemiş olması bölgenin büyük pazarlar ile bütünleşmesini engellemiş ve büyük nüfus kayıpları yaşanmasında etkili olmuştur. 2002 – 2011 yılları arasında Bölgedeki il ve devlet yolu uzunlukları çoğunlukla sabit kalmıştır (Bkz. Grafik 47).

Grafik 47: İl ve Devlet Yolu Toplam Uzunluğu, 2002 – 2011 (Km)

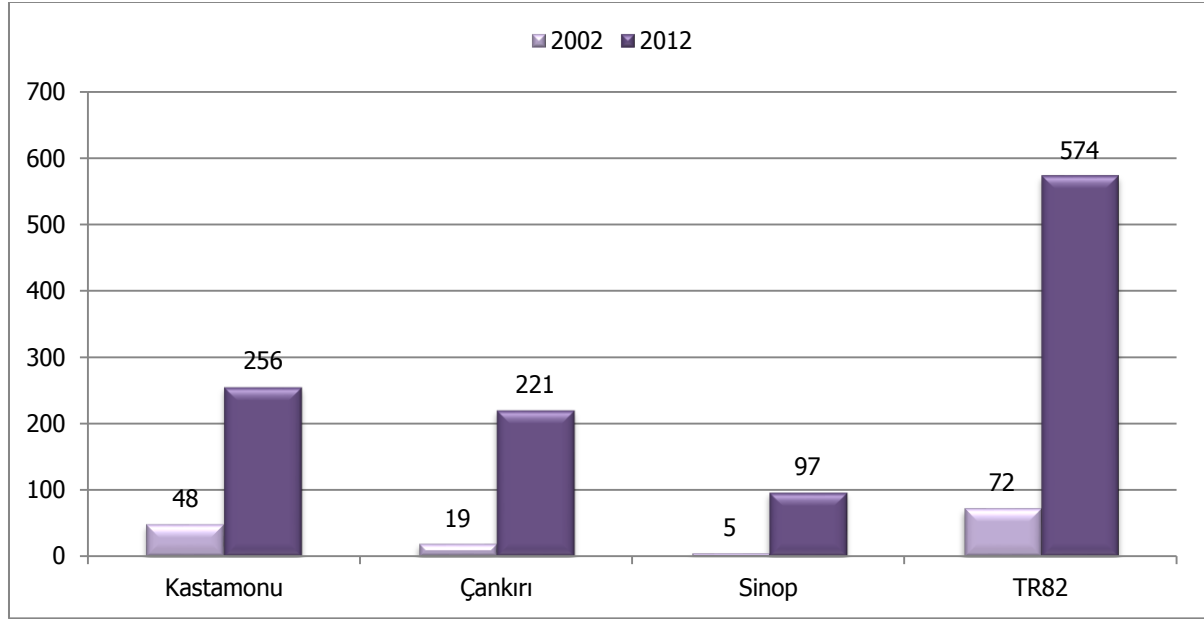

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, ı)

Karayolları Genel Müdürlüğü verilerine göre Bölgedeki il ve devlet yollarındaki trafik hacminin en yüksek olduğu bölgeler il merkezleri olurken, Bölgeyi İstanbul, Ankara ve Samsun'a bağlayan ana yollarda ve OSB'lerin bulunduğu noktalarda trafik hacmi yüksektir. Trafik hacminin büyük bölümünü otomobiller oluştururken, OSB'lere yakın bölgelerde ve yük taşımacılığında transit olarak kullanılan anayollarda kamyon trafiği artmaktadır. Örneğin Samsun ve Çorum'u İstanbul'a bağlayan D-100 karayolu üzerindeki kamyon trafiği Sinop'u Samsun'a bağlayan anayoldaki kamyon trafiğine göre oldukça yüksektir.

Bölgede son yıllarda karayolları yatırımı artarak devam etmektedir. Bu yatırımların sonucunda Bölgede bölünmüş yol uzunluğu 2002 yılında 72 km iken 2012 yılında yaklaşık 8 katına ulaşarak 574 km uzunluğa ulaşmıştır (Bkz. Grafik 48). D-100 karayolunun Çankırı İli içerisinde kalan bölümünde yapılan iyileştirmeler ile bölünmüş yolun niteliği artmış Bölgenin İstanbul ve Samsun ile bağlantısı güçlenmiştir. Ayrıca Kastamonu'yu Sinop'a bağlayan yollarda da bölünmüş yol yatırımları artmış ve yolların kalitesi yükselmiştir. Sinop – Samsun karayolu yatırımları ile birlikte Sinop – Samsun bağlantısı güçlenmiş; hat üzerinde bulunan Sinop'un Gerze ve Dikmen ilçelerinin cazibesi artmıştır. Ilgaz Tüneli yatırımının da tamamlanacağı düşünüldüğünde Bölgede yer alan illerin kendi aralarında ve komşu illerle fonksiyonel ilişkisi daha da güçlenecektir.

Grafik 48: Bölünmüş Yol Uzunluğu, 2002 – 2012 (Km)

Kaynak: (Karayolları 15. Bölge Müdürlüğü)

4.2. Demiryolları

Sürdürülebilir ulaşım için önemli bir yer tutan demiryolları coğrafi zorluklar nedeniyle Bölgede gelişkin değildir. Ancak Ankara – Zonguldak Demiryolu hattının 172 km'lik bölümü Çankırı il sınırları içerisinde geçmekte ve Çankırı'ya lojistik avantaj sağlamaktadır. Mevcut hatta yapılacak iyileştirme çalışmaları demiryolu ulaşımını geliştirecek ve hattın Çankırı'ya katkısı da artacaktır. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'nın 2035 yılına kadar yapımını tamamlayacağı ve Ankara – Samsun hızlı tren hattına bağlanacak olan Çankırı – Çorum konvansiyonel demiryolu hattı da Bölgeye artı değer katacaktır. Bölgenin hızlı bir gelişme yaşacağı düşünüldüğünde alternatif demiryolları hatlarının da sanayi bölgelerini gözeterek geliştirilmesi önem taşımaktadır. Araç, Kastamonu, Taşköprü, Hanönü, Boyabat ve Sinop hattında ve Çankırı, Ilgaz, Kastamonu, Seydiler, Küre ve İnebolu hattında taşınan yük miktarı yüksek oranlarda artacaktır.

4.3. Havayolları

Sanayi ve turizmin gelişimi için oldukça önemli bir yere sahip olan havayolları, Bölgede gelişme aşamasındadır (Bkz.Tablo 98). Hali hazırda Bölgede yalnızca Sinop İl Merkezi'nde yer alan havalimanı faal durumdadır. 1993 yılında açılan havalimanı 2001 yılında kapatılmış ancak 15 Temmuz 2008'de tekrar açılmıştır. Tekrar açılmasından bugüne kadar hızlı bir gelişme kaydeden havalimanı kapasitesini daha etkin kullanmaya başlamıştır.

Tablo 98: Havalimanları Özellikleri

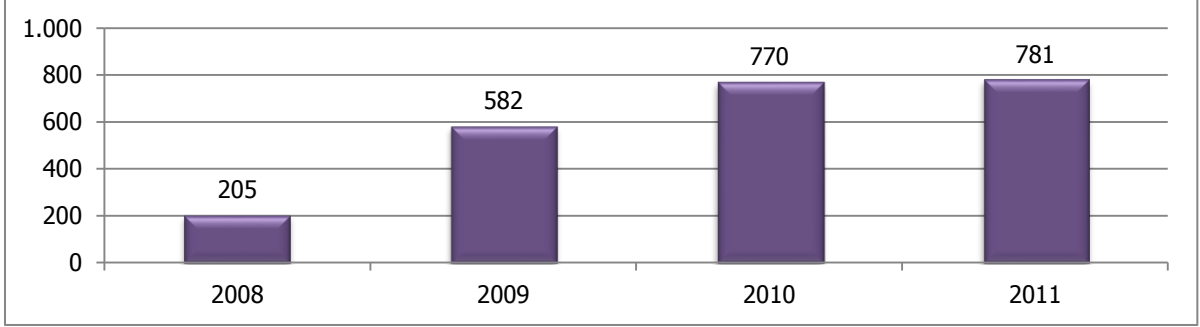
	Kastamonu Havalimanı	Sinop Havalimanı
Uçuş Yapılan İller	İstanbul	İstanbul
Pist Uzunluğu (m.)	2.250 x 60	1.652 x 30
Uçak Kapasitesi	2	1
Yıllık Yolcu Kapasitesi	200.000*	150.000
Otopark Kapasitesi	74	80
Şehre Uzaklık (km.)	10	8
Ulaşım Biçimi	Servis ve Taksi	Servis ve Taksi

* Verilen bilgiler tahminidir.

Kaynak: (Devlet Hava Meydanları İşletmesi) ve (Kastamonu İl Özel İdaresi Genel Sekreterliği, 2013)

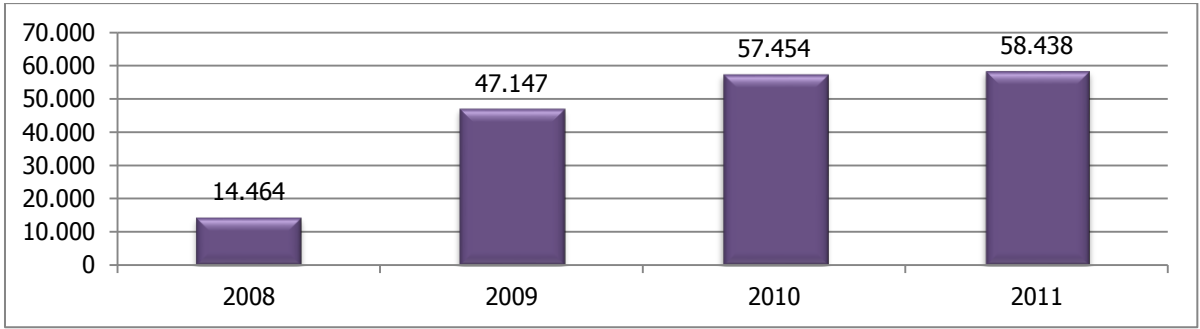
2008 – 2011 yılları arasında havalimanına inen ve kalkan toplam uçak sayısı ve taşınan yük miktarı yaklaşık 3 kattan fazla ve toplam yolcu sayısı ise 4 kattan fazla artmıştır (Bkz. Grafik 49, Grafik 50 ve Grafik 51). Sinop Havalimanı yenilenme sürecinde olup; 2.000 x 45 m.'ye uzayacak olan pisti ile mevcut yolcu ve uçak kapasitesini artıracaktır. Hali hazırda yalnızca İstanbul'a uçuş yapılmakta olup; gelişen turizm ve sanayi sektörü düşünüldüğünde Antalya, İzmir ve Ankara gibi illere ve Ortadoğu ülkelerinden de uçuş yapılması gerekliliği ortaya çıkacaktır.

Grafik 49: Sinop Havalimanında İniş-Kalkış Yapan Toplam Uçak Sayısı, 2008 – 2011

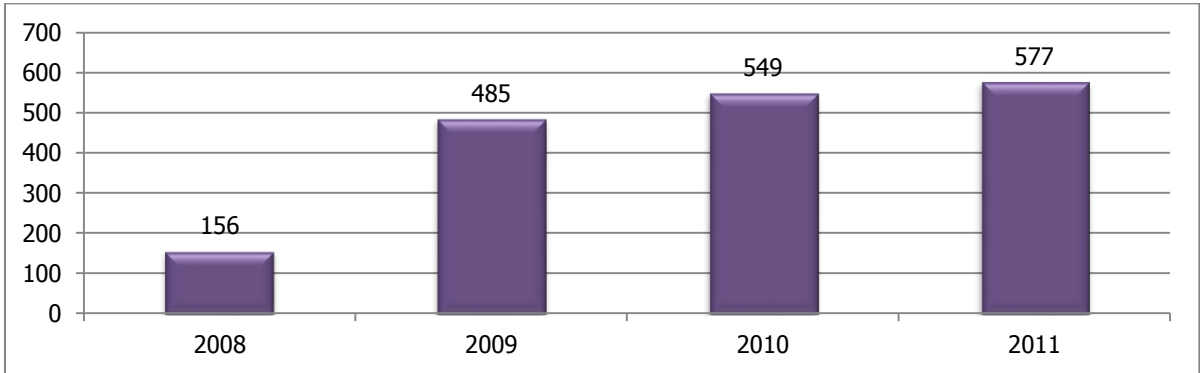
Kaynak: (Devlet Hava Meydanları İşletmesi)

Grafik 50: Sinop Havalimanı Toplam Yolcu Sayısı, 2008 – 2011

Kaynak: (Devlet Hava Meydanları İşletmesi)

Grafik 51: Sinop Havalimanı Toplam Taşınan Yük, 2008 – 2011 (Ton)

Kaynak: (Devlet Hava Meydanları İşletmesi)

Kastamonu Havalimanı ise 05 Temmuz 2013 tarihinde faaliyete açılmış olup; Kastamonu'nun ve civar illerin gelişmesini tetikleyecek önemli bir unsurdur. Seferlerini halihazırda sadece İstanbul'a yapan havalimanından DHMİ verilerine göre 2013 Ağustos yılı sonu itibarıyla 150 uçak iniş kalkış yapmış olup; toplam yolcu sayısı 10.000 ve toplam taşınan yük ise 72 ton olarak gerçekleşmiştir. Bölgenin hızlı gelişmesi göz önüne alındığında ilerleyen yıllarda İzmir, Trabzon, Erzurum, Antalya gibi illere ve Ortadoğu ülkelerinden de uçuşların yapılması gerekmektedir.

4.4. Denizyolları

Uzun kıyı şeridine sahip Bölgede denizyollarının yük ve yolcu taşımacılığında kullanımı sınırlıdır. Bunun en büyük nedenlerinden bir tanesi ana karayolu ve demiryolu hatlarının Bölgedeki limanlar ile bağlantısının bulunmaması ya da oldukça zayıf olmasıdır. Bölge denizyolları, ithalat – ihracat amaçlı gemiler ve kruvaziyer gemiler (Büyük gezinti gemileri) tarafından kullanılmaktadır. Kruvaziyer gemiler Bölgede sadece Sinop İl Merkezi'ne uğramaktadır. Sinop'a uğrayan yolcu gemileri ve transit yolcu sayıları sınırlı olmakla birlikte marina yatırımları ve etkin tanıtım faaliyetleri ile bu sayıları artırmak mümkündür (Bkz. Tablo 99).

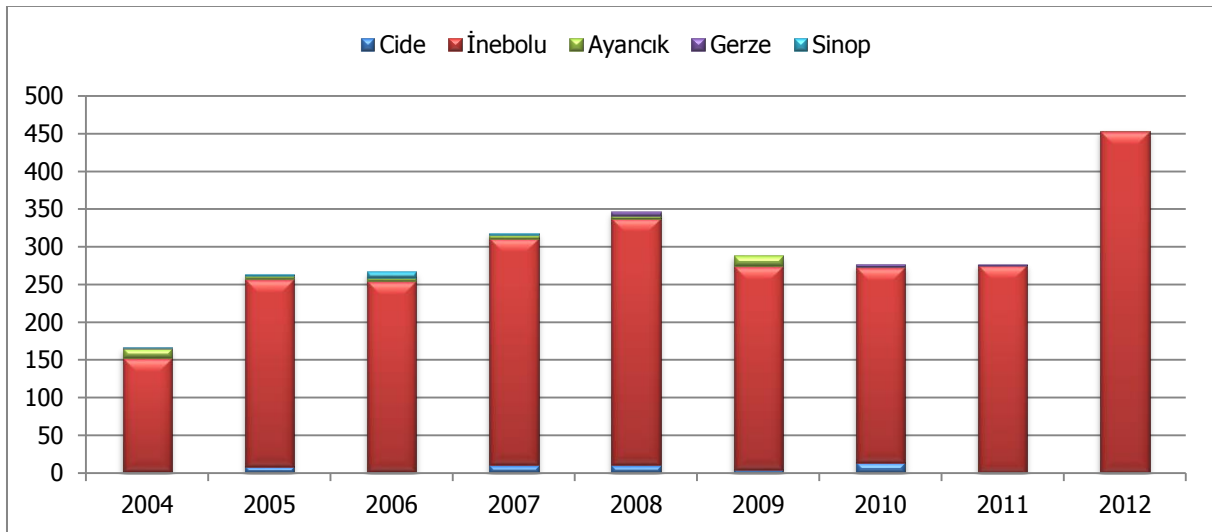
Tablo 99: Yolcu Gemileri ve Yolcu İstatistikleri, 2012

	Kruvaziyer Tipi Yolcu Gemisi	Yolcu Gemisi	Toplam Gemi	Transit Yolcu
Sinop	6	4	10	3.708
Türkiye	1.188	399	1.587	1.714.359

Kaynak: (Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı)

Bölgede bulunan diğer limanlar ise daha çok yük taşımacılığında kullanılmaktadır. Kastamonu İl'i'nin Cide ve İnebolu ilçeleri, Sinop İl'i'nin Merkez, Ayancık ve Gerze ilçelerinde bulunan limanlar ithalat – ihracat ve ülke içi deniz taşımacılığında kullanılmaktadır. Söz konusu limanlar arasında en çok kullanılanı İnebolu Limanı olup; yıllar içinde bu konumunu daha da güçlendirmiştir (Bkz. Grafik 52).

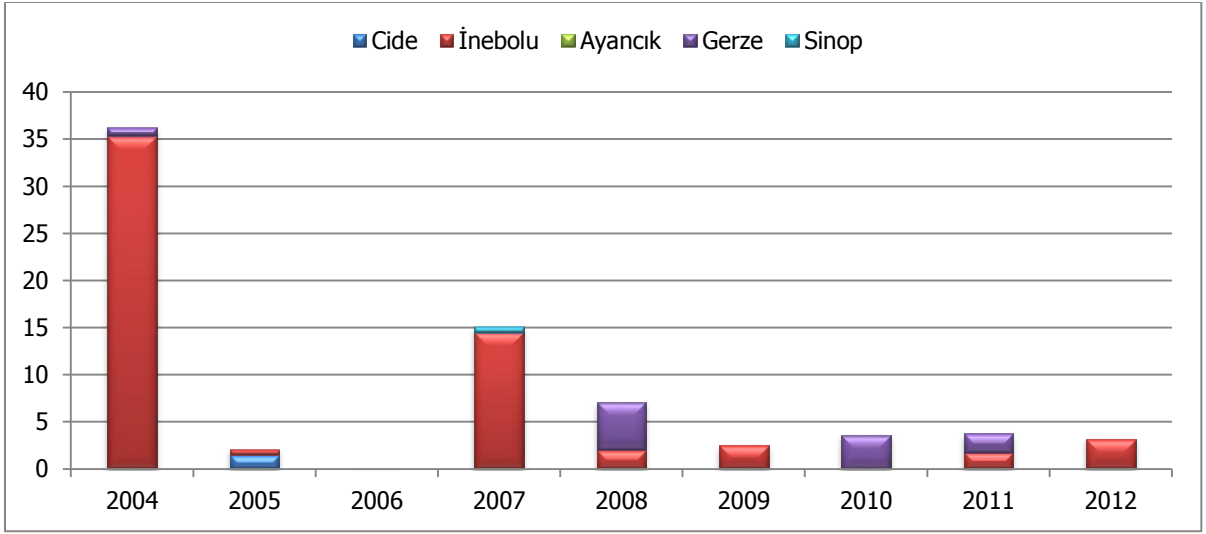
Grafik 52: Toplam Elleçlenen Yük, 2004 – 2012 (Bin Ton)

Kaynak: (Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı)

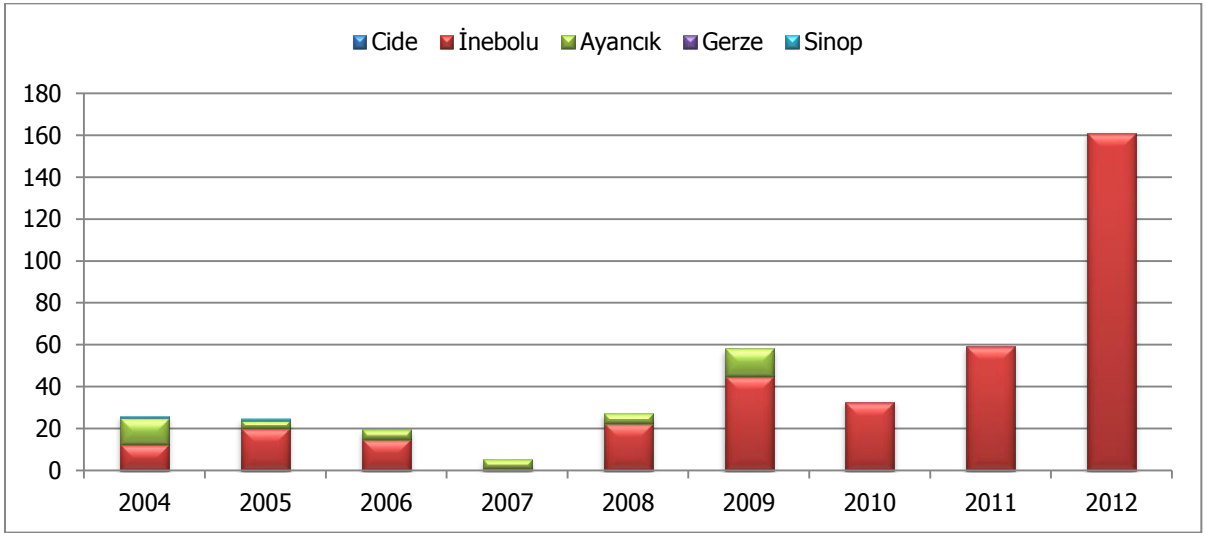
2012 yılı içerisinde toplam yaklaşık 450.000 tonluk yük İnebolu Limanı'nda elleçlenmiştir. Ancak Bölgede elleçlenen yükün büyük bölümü yurt içi taşımacılık, yurt dışı için elleçlenen yükün büyük bölümü de ithalat amaçlıdır. Limanlardan gerçekleşen dış ticarete İnebolu Limanı öne çıkarken ihracatta Gerze ve ithalatta da Ayancık Limanı İnebolu'yu takip etmektedir (Bkz. Grafik 53 ve Grafik 54). Bölgeden yapılan ihracatın yıllara göre azaldığı görülmektedir. Ancak, Ilgaz Tüneli'nin ve tüneli tamamlayıcı yol çalışmalarının Ankara, Çankırı, Kastamonu ve İnebolu bağlantısını kolaylaştırarak limanın gelişmesi ve limandan yapılan ihracat kapasitesini artırması öngörülmektedir. Limanların gelişmesi sadece mevcut kapasitesinin artırılması şeklinde değil aynı zamanda limanların, özellikle İnebolu Limanı'nın, konteyner taşımacılığı için de uygun hale getirilmesi önemlidir.

Grafik 53: Limanlarda Gerçekleşen Toplam İhracat, 2004 – 2012 (Bin Ton)

Kaynak: (Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı)

Grafik 54: Limanlarda Gerçekleşen Toplam İthalat, 2004 – 2012 (Bin Ton)

Kaynak: (Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı)

5

ÇEVRE

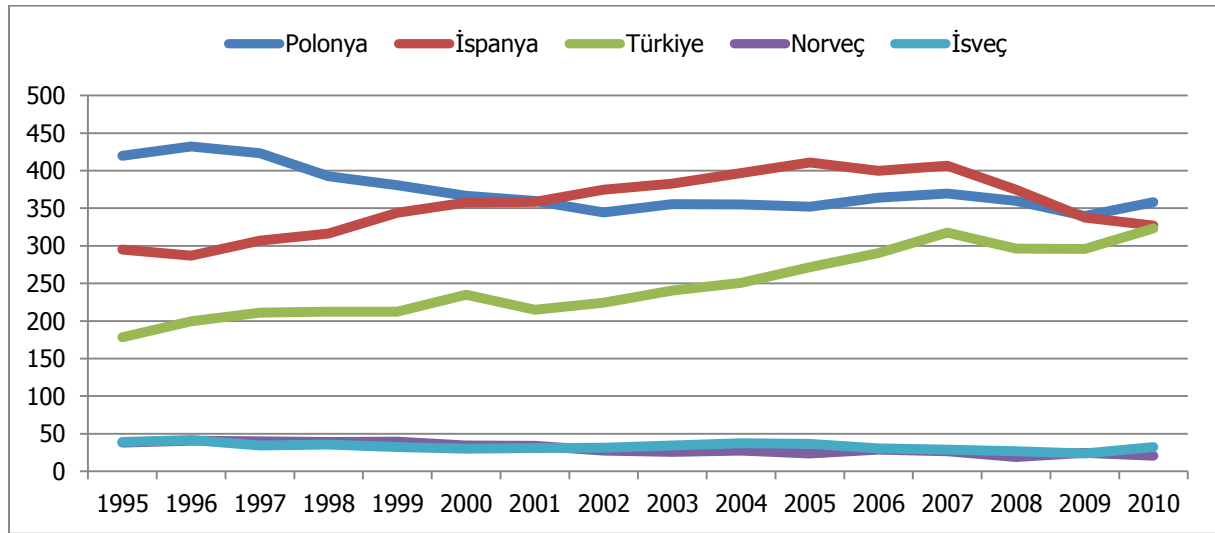
VE

ENERJİ

5. Çevre ve Enerji

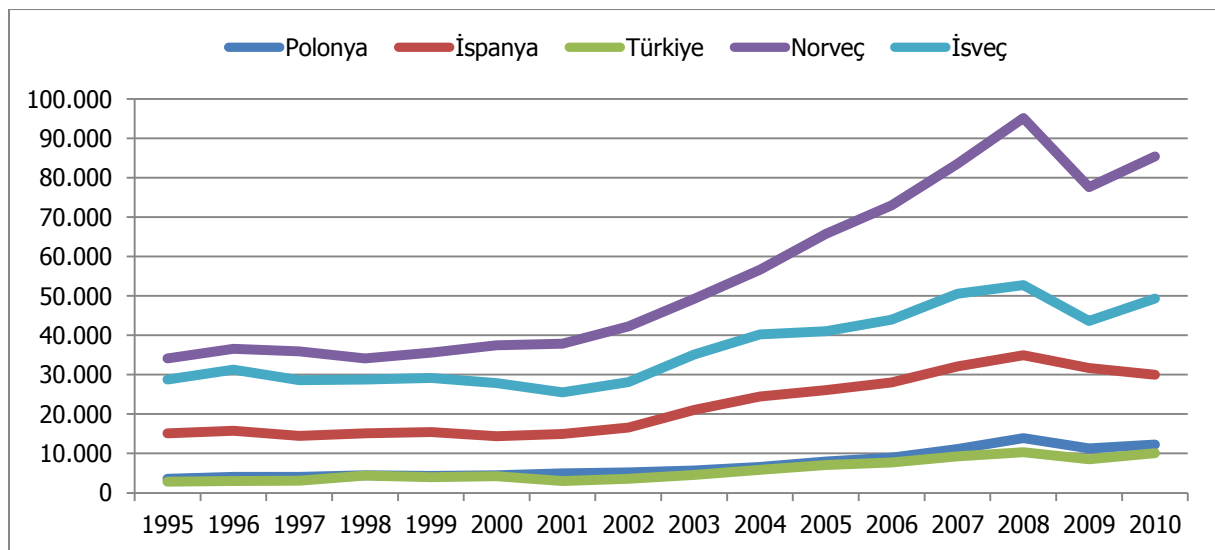
Isı tutma özellikleri dolayısıyla dünyanın ısınmasına neden olan sera gazı salınımlarının miktarı toplumların gelişme hızı, tüketim alışkanlıkları vb. özelliklerine göre farklılıklar göstermektedir. Sera gazı salınımlarının hızla artmasından ve orman alanlarının tahribatından dolayı hızlanan iklim değişikliğinin yıkıcı etkileri her geçen gün daha fazla hissedilmektedir. Sera gazı salınımlarındaki artışların ekonomik büyüme ile birlikte doğal olarak artacağı ve çevresel tahribatın ekonomik büyüme adına göze alınması gerektiği düşüncesi son yıllarda bazı ülkelerin gelişme eğilimleri dolayısı ile geçerliliğini yitirmektedir. Örneğin; Polonya, İsveç ve Norveç'te kişi başına düşen milli gelir 1995 – 2010 yılları arasında belirli dönemler hariç artarken sera gazı salınımları düşüş eğilimi göstermektedir (Bkz. Grafik 55 ve Grafik 56). Ancak İspanya ve Türkiye için aynı şeyi söylemek mümkün görünmemektedir. Her iki ülkede de kişi başına düşen milli gelir ile sera gazı salınımları birbirine koşut şekilde değişmektedir. Bu durumun değişmesi için temiz enerji kaynaklarının daha yaygın kullanımı, enerji verimliliği, sürdürülebilir kentsel formların yaratılması, ulaşımda demiryolu ve denizyoluna ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Grafik 55: Seçilmiş Ülkelere Göre Sera Gazı Salınımları, 1995 – 2010 (Teragram)

Kaynak: (United Nations, 2013)

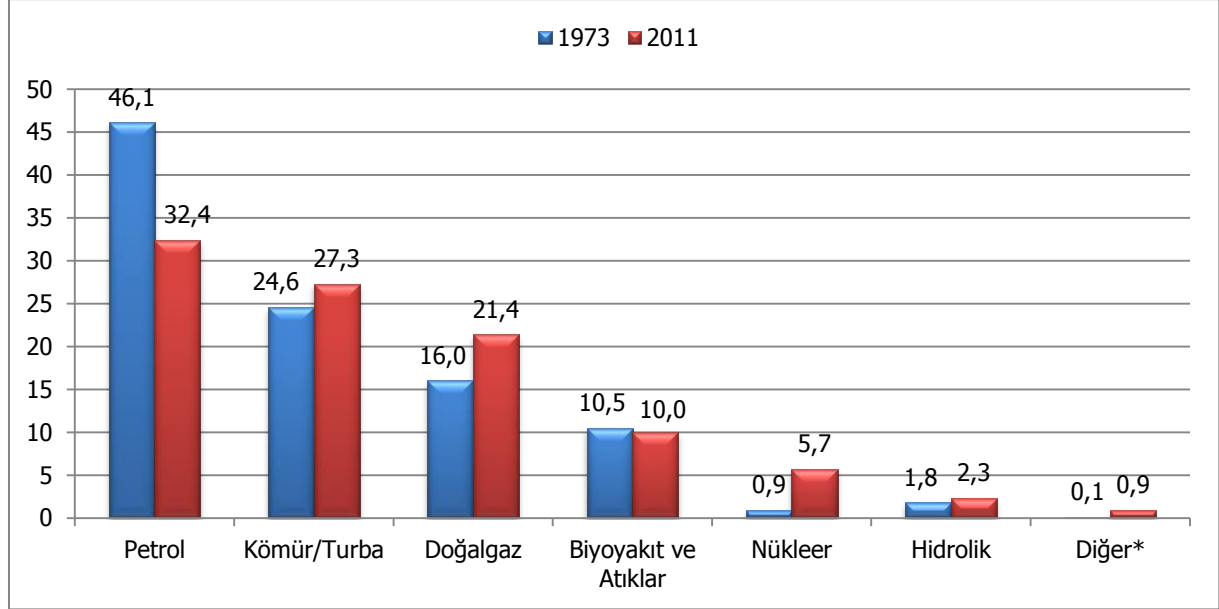
Grafik 56: Seçilmiş Ülkelere Göre Kişi Başına Düşen Milli Gelir, 1995 – 2010 (ABD Doları)

Kaynak: (World Bank, 2013)

Dünyanın birincil enerji arzının ve kurulu gücünün kaynaklara göre dağılımına bakıldığında (Bkz. Grafik 57) çevreci enerji arzını sağlama noktasında gelişmeler olsa da fosil yakıtlara olan bağımlılık devam etmektedir. Örneğin; 1973 – 2011 yılları arasında dünyada birincil enerji arzında petrolün payı azalırken kömür, doğalgaz ve nükleer kaynakların payları artmıştır.

Grafik 57: Dünya Ölçeğinde Birincil Enerji Arzının Kaynaklara Göre Dağılımı, 1973 – 2011 (%)

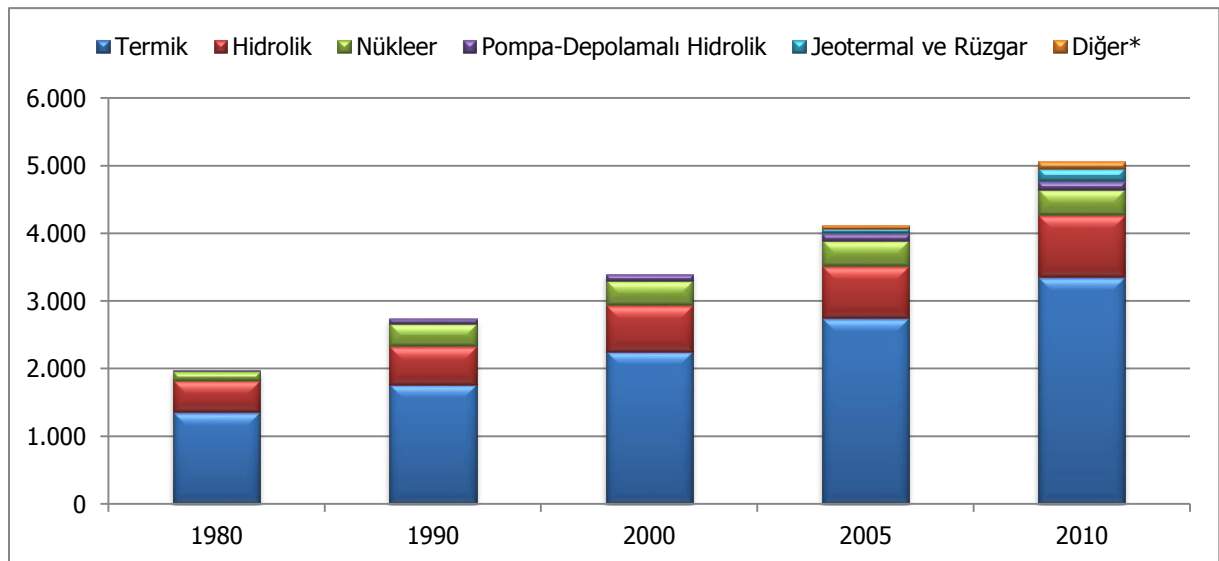

* Jeotermal, güneş, rüzgâr vb.

Kaynak: (International Energy Agency, 2013)

Yenilenebilir enerji kaynaklarının payı artmakla birlikte toplam içindeki yeri halen zayıf kalmaktadır. Aynı durum dünyada toplam kurulu gücün enerji kaynaklarına göre dağılımında da görülmektedir. Termik, nükleer ve hidrolik santrallerde üretilen elektrik enerjisinin payı yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen elektrik enerjisinden yüksektir. 1980 – 2010 yılları arasında yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı kurulu güç artış gösterse de toplam içindeki payı oldukça düşük kalmaktadır (Bkz. Grafik 58).

Grafik 58: Dünyada Kurulu Gücün Yıllara Göre Değişimi, 1980 – 2010 (Bir milyon MW)

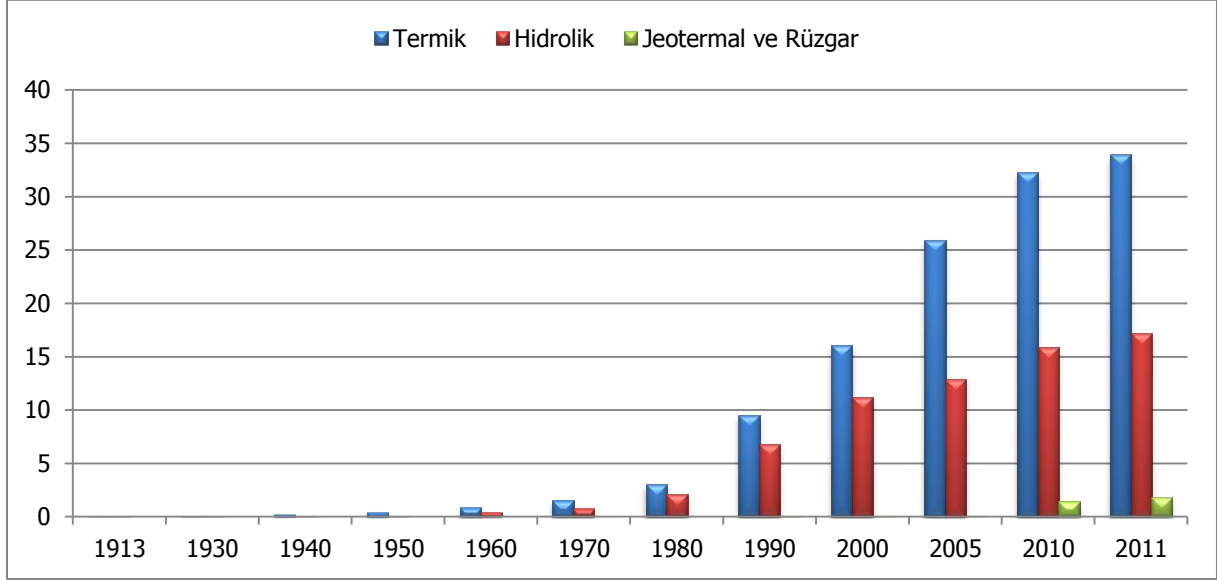

* Güneş, akıntı, biyokütle, atık vb.

Kaynak: (U.S. Energy Information Administration)

Türkiye’de de dünya genelinde olduğu gibi termik ve hidrolik santrallerinden üretilen enerjinin jeotermal ve rüzgâr enerjisi kaynaklarına dayalı elektrik santrallerinden üretilen enerjiye göre daha hızlı arttığı görülmektedir (Bkz. Grafik 59 ve Grafik 60). Artan enerji talebini çoğunlukla fosil kaynaklar ile çalışan santraller karşılamaktadır. Bu durum sera gazı salınımlarını artırıcı bir etki yaratmaktadır. Bundan dolayı artan enerji ihtiyacının yenilenebilir kaynaklardan elde edilmesi oldukça önemlidir.

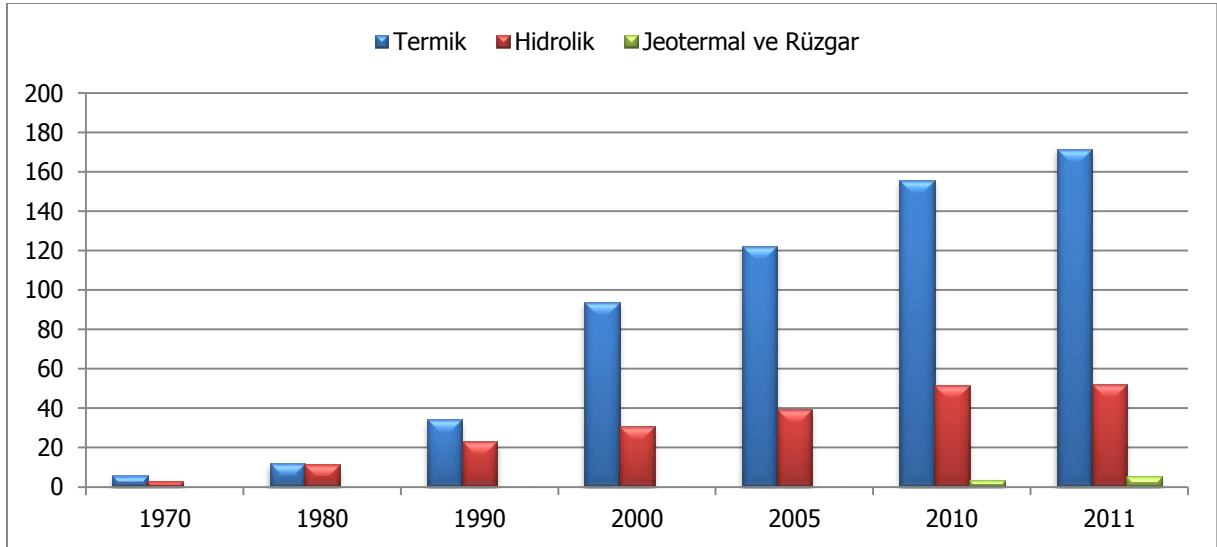
Grafik 59: Türkiye’de Kurulu Gücün Yıllara Göre Değişimi, 1913 – 2011 (Bin MW)*

Kaynak: (Türkiye Elektrik İletim A.Ş.)

* Bölgesel veri bulunmamaktadır.

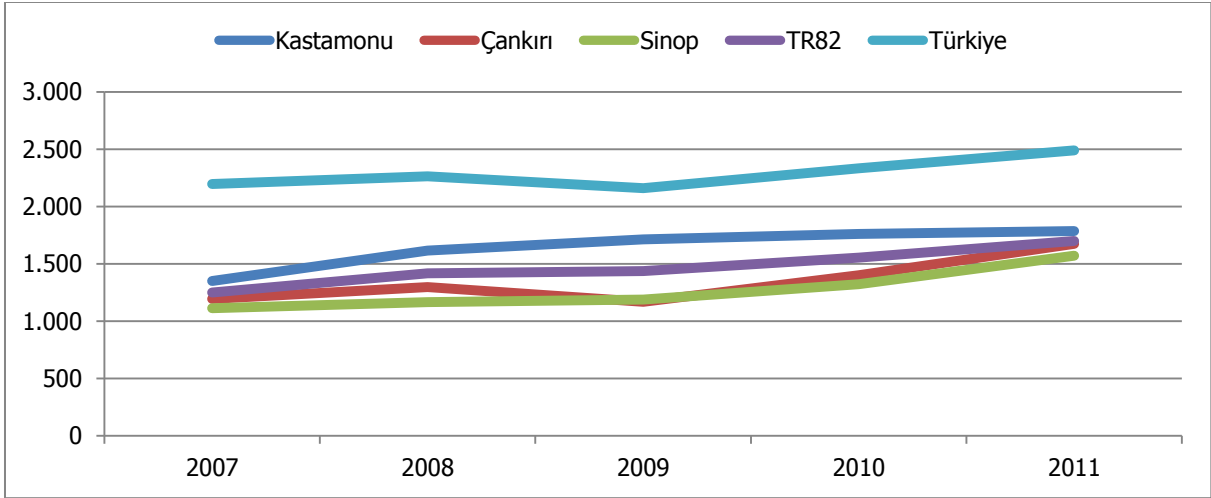
Grafik 60: Türkiye’de Elektrik Üretiminin Yıllara Göre Değişimi, 1970 – 2011 (Bin GWh)

Kaynak: (Türkiye Elektrik İletim A.Ş.)

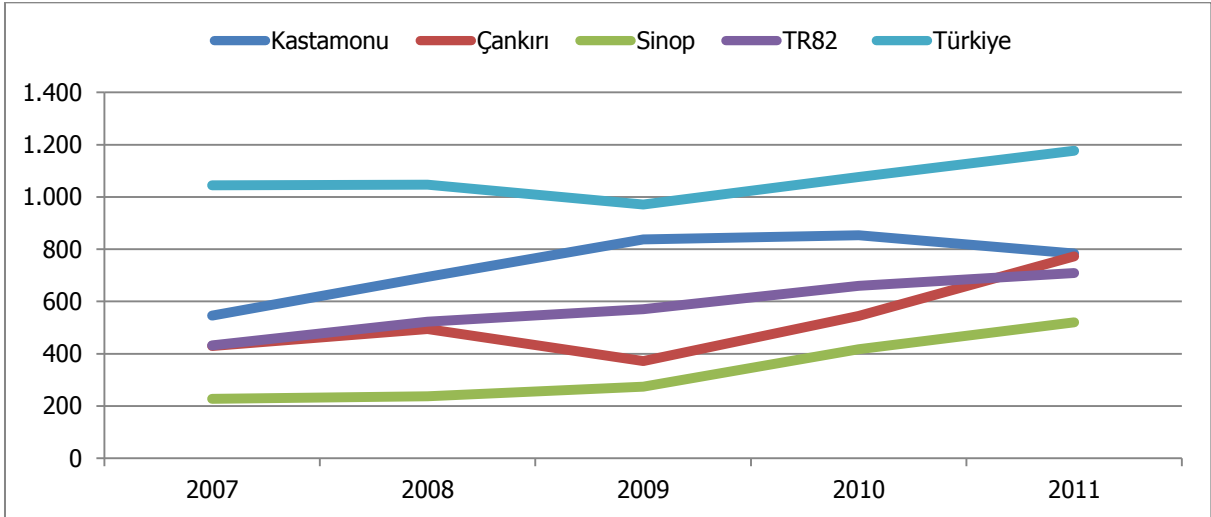
Önemli kalkınma göstergelerinden bir tanesi olan kişi başına toplam elektrik tüketimi Türkiye’de ve Bölgede yıllara göre düzenli biçimde artmaktadır (Bkz. Grafik 61). Bu artış hem kişi başına sanayi elektrik tüketiminde hem de mesken elektrik tüketiminde görülmektedir (Bkz. Grafik 62 ve Grafik 63). Kişi başına toplam elektrik tüketiminin artmasında mesken kullanımları her üç ilde de etkili olsa da Çankırı ve Sinop’ta sanayi elektrik tüketimi daha baskındır. Bölgede hem mesken hem de sanayi elektrik tüketiminin öngörülen gelişmeye bağlı olarak artacağı düşünüldüğünde bu talebi karşılamak için uygun yatırımların yapılması gerekmektedir.

Grafik 61: Kişi Başına Toplam Elektrik Tüketimi, 2007 – 2011 (KWh)

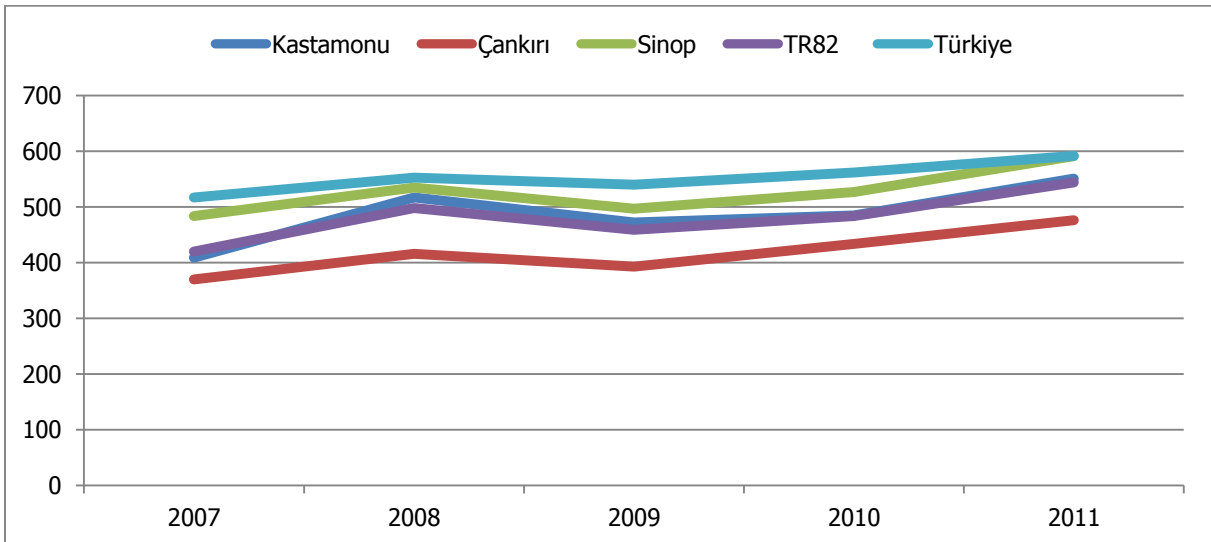
Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, ç)

Grafik 62: Kişi Başına Sanayi Elektrik Tüketimi, 2007 – 2011 (KWh)

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, ç)

Grafik 63: Kişi Başına Mesken Elektrik Tüketimi, 2007 – 2011 (KWh)

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, ç)

5.1. ÇEVRE ve ŞEHİR

Amaç: Yeşil Doğa ve Yaşanabilir Mekanlar

Hedef: Altyapının geliştirilmesi

İzlem.1.
Bölgede atık su arıtma hizmeti verilecektir

İzlem.2. *Bölgede düzenli katı atık depolama alanları yaygınlaştırılacaktır*

İzlem.3. *Bölgede temiz içme ve kullanma suyu altyapısı tamamlanacaktır*

İzlem.4. *Planlı yapılaşma ve kentsel dönüşüm faaliyetleri teşvik edilecektir*

İzlem.5. *Bölgede kentsel kimliğin korunmasına ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar teşvik edilecektir*

İzlem.6. Toplu taşıma sistemlerinin kalitesi ve çeşitliliği artırılacaktır

İzlem.7. Şehir merkezlerinde yayalaştırılmış mekanlar yaratılacaktır

İzlem.8. Yerleşmelerin engelli dostu olmasına yönelik faaliyetler artırılacaktır

İzlem.9. Kent merkezlerinde ve uygun ilçeler arası yollarda bisiklet yolları geliştirilecektir

İzlem.11. Kent içi yeşil alanlar ve çocuk oyun alanları artırılacaktır

İzlem.10. Otopark kapasitesi artırılacaktır

Performans Göstergesi	2023 Hedefi
Kişi başına toplam elektrik tüketimi	3.500 KWh
Kişi başına sanayi elektrik tüketimi	1.800 KWh
Atıksu hizmeti verilen nüfusun oranı	1
Katı atık hizmeti verilen nüfusun oranı	1
İçme ve kullanma suyu arıtma tesisi ile hizmet verilen nüfusun oranı	1

5.1. Çevre ve Şehir

Bölgede çevre altyapısına ilişkin son yıllarda artan oranda yatırımlar yapılmaktadır. Yerel yönetimler ve birlikler aracılığı ile düzenli katı atık depolama tesisleri yapılmakta; atıksu arıtma tesislerinin yapımı devam etmekte ve içme suyu tesislerinin Kastamonu ve Çankırı Merkez ayağı tamamlanmış olup; Sinop Merkez ayağı ise tamamlanmak üzeredir. Ancak bazı ilçelerde altyapı sorunları devam etmektedir. Bu yüzden ilerleyen yıllarda ilçelerin çevresel altyapılarına yatırımların artırılması, Bölgenin içerisinde yer aldığı Batık Karadeniz ve Kızılırmak havzalarının korunmasına yönelik önlemlerin artırılması, şehir merkezlerinde otopark, yaya ve bisiklet yolu sorunlarına ilişkin çözüm odaklı daha fazla adım atılması, şehir merkezlerinde tabela kirliliğinin önüne geçilmesi ve tarihi dokuların iyileştirilmesi gerekmektedir.

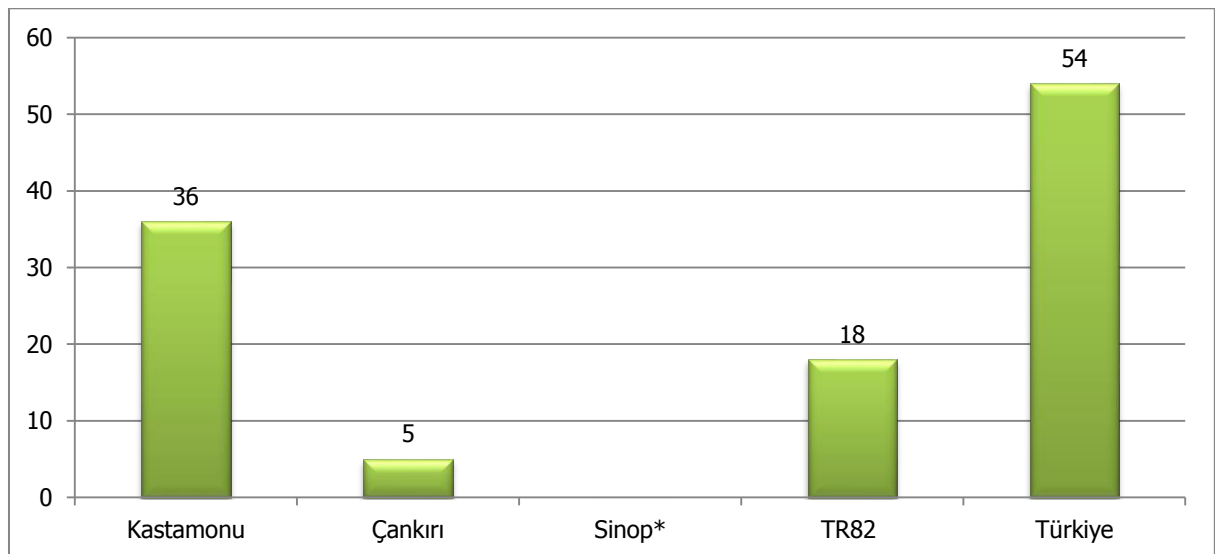
Bölgede aynı zamanda konut ile ilişkili birçok husus bulunmaktadır. TÜİK'in 2011 yılında gerçekleştirdiği Nüfus ve Konut Araştırması'na göre Bölge illerinde konut sahipliği yaklaşık %75 iken Türkiye ortalaması yaklaşık %67'dir. Bölgede kiracı olarak ikamet edenlerin oranı Türkiye geneline göre düşüktür. Ancak ısıtma sistemleri göz önüne alındığında ise soba ile ısınan hanehalkı oranı Çankırı'da %69,1, Kastamonu'da %80,3 ve Sinop'ta %79,7 iken Türkiye genelinde bu oran 57,1'dir. Bölgedeki kaloriferli hanehalkı oranı Türkiye ortalamasını altında kalmaktadır.

Kentsel ve kırsal alanda mevcut olan sorunların çözümü için yerel yönetimlerin kurumsal ve mali kapasitelerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Düşük bütçeli yerel yönetimler yerel kalkınma için gerekli insan kaynağını istihdam etmekte güçlük çekmekte; bu durum yerel yönetimlerin sorunlara müdahalelerini zorlaştırmaktadır.

5.1.1. İçme Suyu ve Kanalizasyon

Bölgede içme suyu altyapısında yetersizlikler gözlemlense de bu alandaki yatırımlar devam etmektedir. 2010 yılı TÜİK verilerine göre Bölgedeki belediye nüfusunun yaklaşık %98'ine içme suyu hizmeti sağlanmaktayken, Grafik 64 ile gösterildiği üzere arıtma tesisleri ile içme suyu hizmeti verilen nüfusun oranı oldukça düşük kalmaktadır. TÜİK verine göre 2010 yılı itibarıyla Bölgedeki belediye nüfusunun yaklaşık %94'üne kanalizasyon hizmeti sağlanırken atıksu arıtma tesisi ile hizmet verilen belediye nüfusu bölge düzeyinde %2 civarındadır. Devam eden atıksu arıtma tesisi yatırımları kısa vadede tamamlanacağı düşünüldüğünde bu oran hızla artacaktır.

Grafik 64: İçme ve Kullanma Suyu Arıtma Tesisleri ile Hizmet Verilen Nüfusun Belediye Nüfusu İçindeki Oranı, 2010 (%)

* Sinop İli'ne ait veri bulunmamaktadır.

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, b)

5.1.2. Katı Atık Yönetimi

Bölgede katı atıklar çoğunlukla vahşi depolama yöntemleri ile muhafaza edilmektedir. Ancak Bölgede katı atık bertaraf tesisleri yatırımları artarak devam etmektedir. Yatırımların tamamlanması ile birlikte Bölgede katı atıkların çevreye zararları asgari düzeye inecektir. 2010 yılı TÜİK verilerine göre ise atık hizmet verilen belediye nüfusunun oranı bölge genelinde %96 civarındadır. Bölgede geri dönüşüm alanında faaliyet gösteren özel işletmeler bulunmakta olup; atıkların bir bölümü geri dönüşüm ile ekonomiye kazandırılmaktadır. Ancak geri dönüşüm faaliyetleri Bölge genelinde yetersiz kalmaktadır. Bu yüzden geri dönüşüme ilişkin farkındalık toplum içinde yaygınlaştırılmalı ilgili alanda faaliyet gösteren ve gösterecek işletmeler desteklenmelidir.

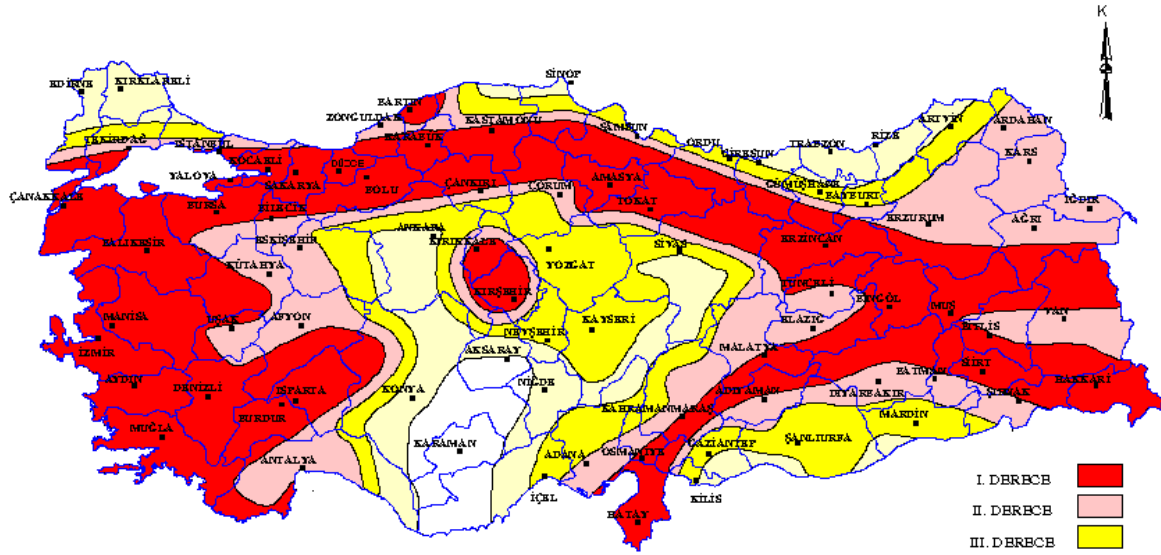
5.1.3. Şehircilik

Bölgedeki her üç il de uzun yıllardır yüksek oranda göç vermekte ve nüfusu azalmaktadır. Ancak çoğunlukla kırsal alandan kopan bu nüfusun bir bölümü de şehir merkezlerine gelmekte ve il merkezlerinin nüfusu artmaktadır. Bundan dolayı il merkezlerinde artan bir nüfus baskısı ve kırsal alanda ise azalan nüfus ile birlikte kırsal ekonominin gerilemesi durumu ortaya çıkmaktadır. Artan çevre yatırımları ile artan şehir nüfusunun altyapı ihtiyaçları karşılanırsa dahi kentin sosyokültürel yapısındaki değişimler sınırlı kalmaktadır. Bu değişimlerin sınırlı kalması il merkezlerinin diğer illerden ziyaretçi çekecek kadar cazibesinin oluşmasını engellemektedir. Bundan dolayı köklü bir tarihi kentsel mirasa sahip olan Bölgede tarihi dokunun kente kazandırılmasında da zorluklar oluşmaktadır. Tarihi mekanlar daha çok şehir halkına hizmet eden küçük esnaf ve kamu kurumları tarafından kullanılmakta ancak gerek şehir merkezlerindeki öğrenciler gerekse de turistler için kullanımlar oldukça sınırlıdır. Bundan dolayı tarihi dokunun yeniden ortaya çıkarılması için gerekli olan ekonomik itici güçler yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla, Bölgedeki kentlerin şehircilik ilkelerine uygun bir biçimde tarihi kentsel alan ve bölgeleri yenilemeleri ve hem Bölge içinde hem de Bölge dışında yaşayanların kullanımına sunması gerekmektedir. Yeni konut ve ticaret alanlarında ise kentsel sorunlar asgari düzeydedir.

Yaşanabilir mekanlar yaratmak için Bölgedeki yapılaşmanın planlar dahilinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Özellikle Bölgedeki kentlerin güçlü kimlikleri düşünüldüğünde bu gereklilik daha da önemli olmaktadır. Ayrıca Bölgedeki kentlerde yayalaştırılmış mekanların artırılması ve kentsel mekanın engellilerin de düşünülerek dönüştürülmesi gerekmektedir. Kent içi yeşil alanlar ve oyun alanlarının artırılması, kent içi ve ilçeler arası bisiklet yollarının geliştirilmesi, otopark kapasitesinin, toplu taşıma sistemlerinin kalitesinin ve çeşitliliğinin artırılması daha yeşil bir Bölge için hayati önemdedir.

Tüm bunlara ek olarak, Bölge doğal afetlere karşı hassas bir coğrafyada yer almaktadır. Kuzey Anadolu Fay hattı Bölgenin içerisinden geçmekte ve Bölgedeki birçok ilçe deprem riski taşımaktadır. Bölgedeki kentsel yerleşmelerdeki yapı stoğu çoğunlukla eski olup; deprem riski ile karşı kaşıyadır. Bölgedeki yeni konut alanları doğal afetlere karşı dayanıklı inşa edilyorken eski yapı stoğunun kentsel dönüşüm ile yenilenmesi gerekmektedir. Sanayinin yoğunlaştığı, Boyabat, Kastamonu Merkez, Tosya, Kurşunlu, Korgun ve Çerkeş gibi ilçeler 1. derece deprem bölgesinde yer almaktadır. Olası bir şiddetli deprem sonucunda bölgedeki iktisadi faaliyetin büyük bölümünün sekteye uğraması ve bölge genelinde ciddi can ve mal kaybına neden olma riski bulunmaktadır (Bkz. Harita 12 ve Harita 13). Deprem hakkında bölgesel düzeyde farkındalığın artırılması faaliyetleri öncelikli olarak gerçekleştirilmelidir.

Harita 12: Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası

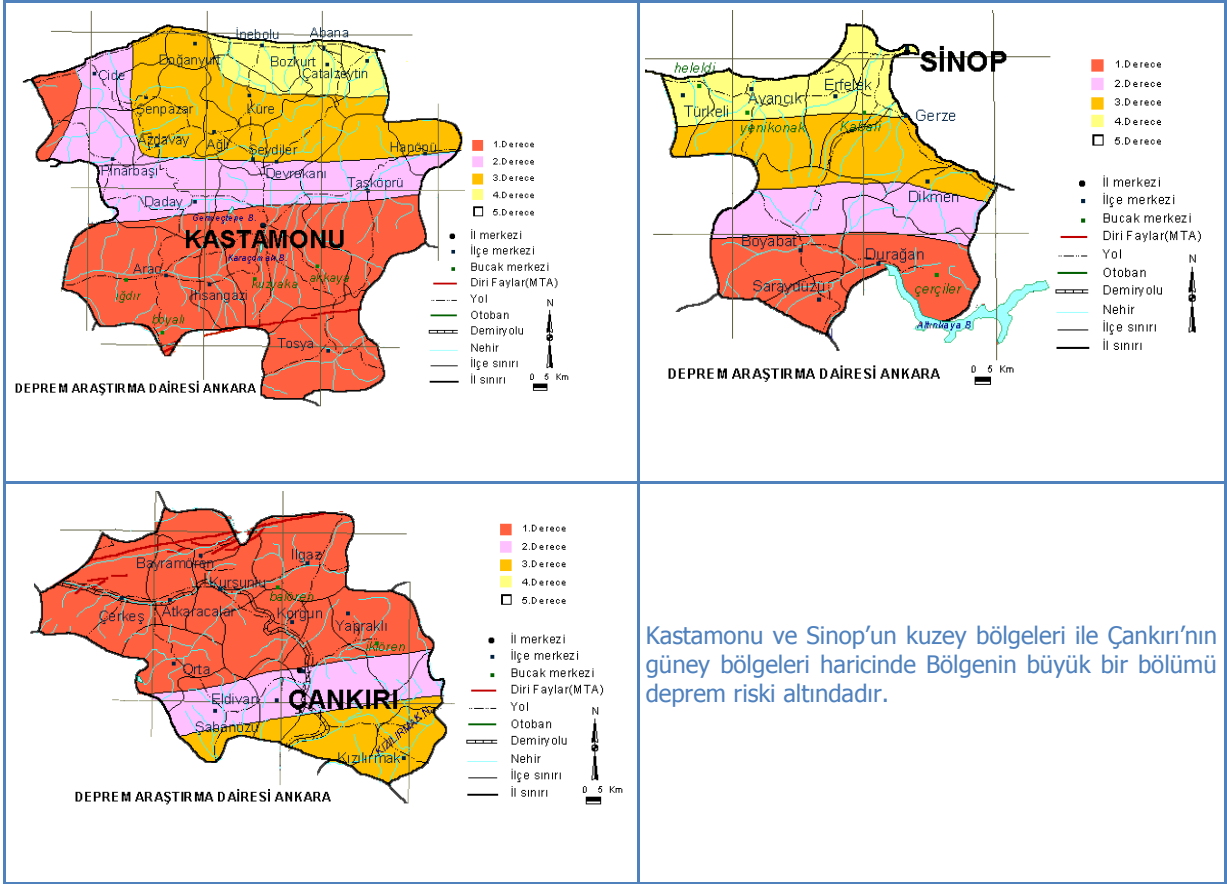

* T. C. Başbakanlık ve İçişleri Bakanlığı, 1996
B. Özmen, M. Nuri ve H. Güler'in 1997 yılında hazırladıkları,
"Coğrafî Bilgi Sistemi ile Deprem Bölgelerinin İncelenmesi" kitabından alınmıştır.

AFET İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
DEPREM ARAŞTIRMA DAİRESİ
ANKARA-TÜRKİYE

Kaynak: (Afet ve Acil Yönetimi Başkanlığı)

Harita 13: Deprem Haritaları

Kastamonu ve Sinop'un kuzey bölgeleri ile Çankırı'nın güney bölgeleri haricinde Bölgenin büyük bir bölümü deprem riski altındadır.

Kaynak: (Afet ve Acil Yönetimi Başkanlığı)

5.2. YENİLENEBİLİR ENERJİ POTANSİYELİ

Amaç: Yeşil Doğa ve Yaşanabilir Mekanlar

Hedef: Enerji Kaynaklarının Etkin Biçimde Kullanılması

İzlem.1. Güneş enerjisi yatırımları desteklenecektir

İzlem.2. Rüzgar enerjisi yatırımları teşvik edilecektir

İzlem.3. Biyogaz üretim tesislerinin kurulumu teşvik edilecektir

İzlem.4. Yenilenebilir enerjinin önemine ilişkin kamuoyu oluşturulacaktır

İzlem.5. Enerji üretim biçimlerine ilişkin toplumsal farkındalık oluşturulacaktır

İzlem.6. Ev ve işyerlerinde su ve enerji tasarrufunun sağlanmasına yönelik tedbirler alınacaktır

İzlem.7. Çevreye duyarlı araçların kullanılması teşvik edilecektir

Performans Göstergesi	2023 Hedefi
Toplam rüzgar kurulu gücü	400 MW
Toplam biyoenerji kurulu gücü	3 MW

5.2. Yenilenebilir Enerji Potansiyeli

Güneş, rüzgâr, jeotermal, hidrolik ve biyoenerji gibi yenilenebilir enerji kaynakları, sürdürülebilir kalkınma için büyük önem taşımaktadır. Bölgede ise hidrolik enerji en yüksek potansiyeli taşımasına rağmen biyoenerji, güneş ve rüzgâr enerjisi de ekonomik olarak değerlendirilebilecek potansiyele sahiptir. Yenilenebilir enerjiye ilişkin yan sanayi kollarının da bölgede gelişmesinin sağlanması sanayi sektöründe üretimin çeşitlendirilmesine katkı sağlayacak olmasının yanı sıra Bölgede yenilenebilir enerji yatırımlarını da tetikleyecektir.

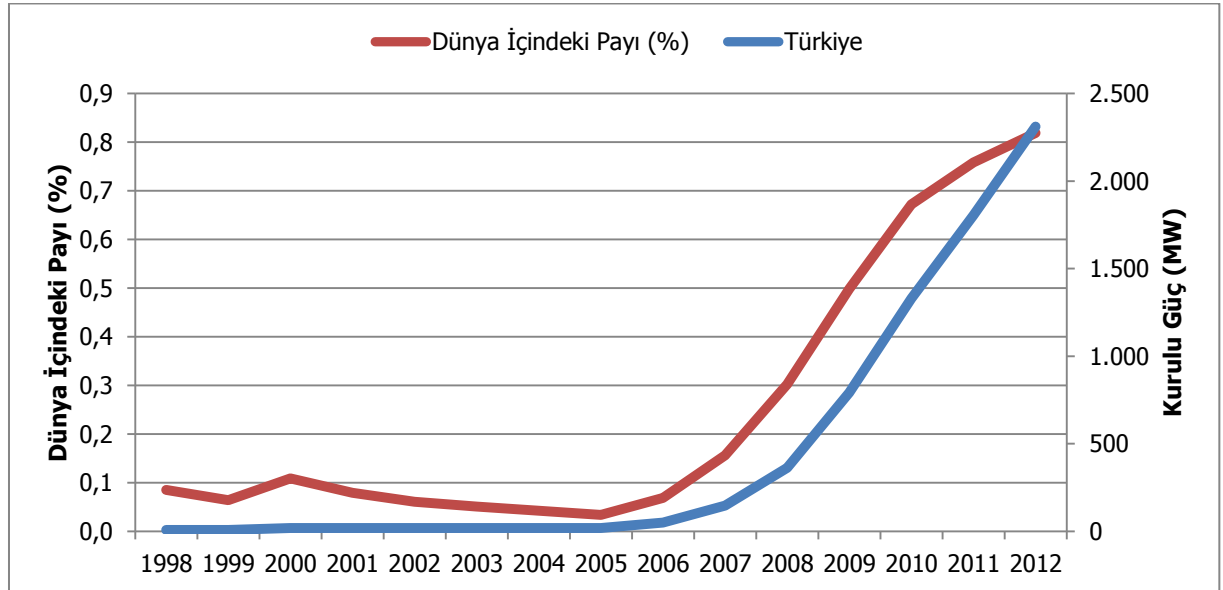
5.2.1. Hidrolik Enerji

Bölgede yüksek bir hidrolik enerji potansiyeli bulunmaktadır. Özellikle ithal edilen enerji dolayısıyla artan cari açık düşünüldüğünde bu potansiyel daha da önemli olmaktadır. Ancak Bölge, ülkenin en doğal coğrafyalarından birisi olduğu için bu potansiyel kullanılırken doğal dokuya azami dikkat gösterilmesi gerekmektedir.

5.2.2. Rüzgâr Enerjisi

Rüzgâr enerjisinin elektrik enerjisi üretiminde kullanımı, küresel ölçekte son 14 yılda önemli ölçüde artmıştır (Bkz. Grafik 65). Dünya genelinde 1998 yılında 10.200 MW olan rüzgâr enerjisi kurulu gücü 2012 yılına gelindiğinde yaklaşık 26 kat artarak 282.430 MW'a çıkmıştır (Global Wind Energy Council). Aynı dönem içerisinde ise Türkiye'nin kurulu gücü 8,7 MW'tan 2.312 MW'a çıkmıştır (Türkiye Rüzgar Enerjisi Birliği, 2011). Türkiye bu dönem içerisinde dünya toplam kurulu gücü içerisindeki payını da artırmıştır. Sera gazı salınımlarını azaltmak için rüzgâr enerjisi santralleri (RES) yatırımlarının artan oranda devam etmesi gerekmektedir.

Grafik 65: Türkiye Toplam Rüzgâr Enerjisi Kurulu Gücü¹ (MW) ve Dünya Geneli İçindeki Payı² (%)

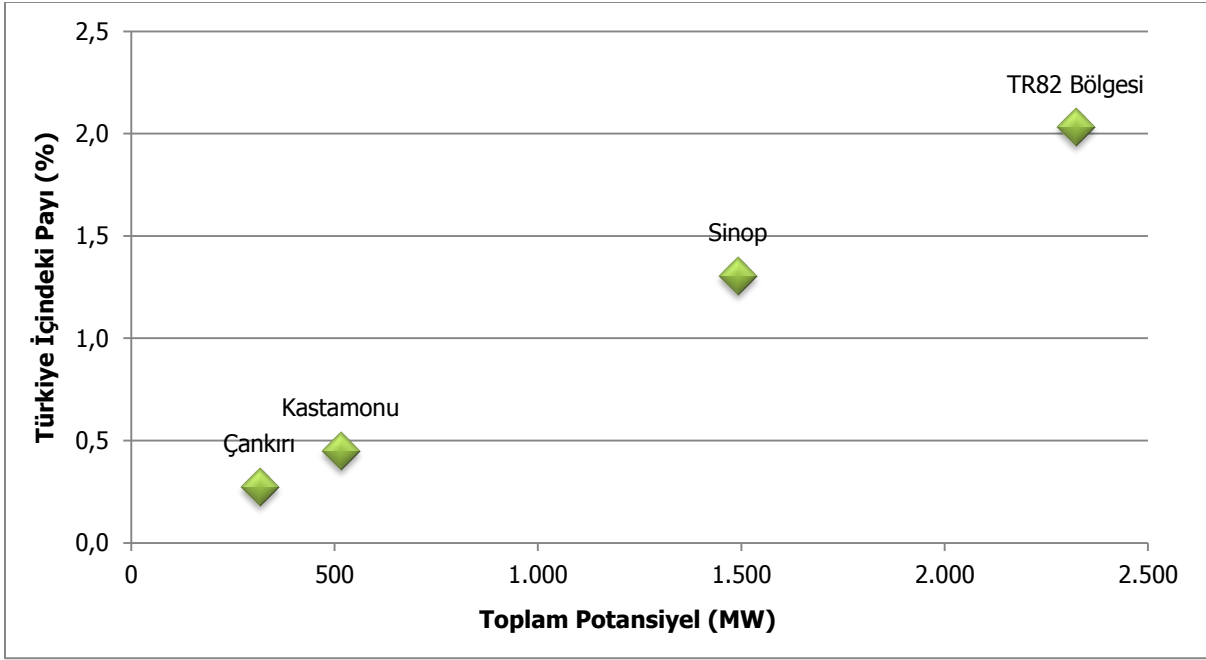

Kaynak: ¹(Türkiye Rüzgar Enerjisi Birliği, 2011)

²(Global Wind Energy Council)

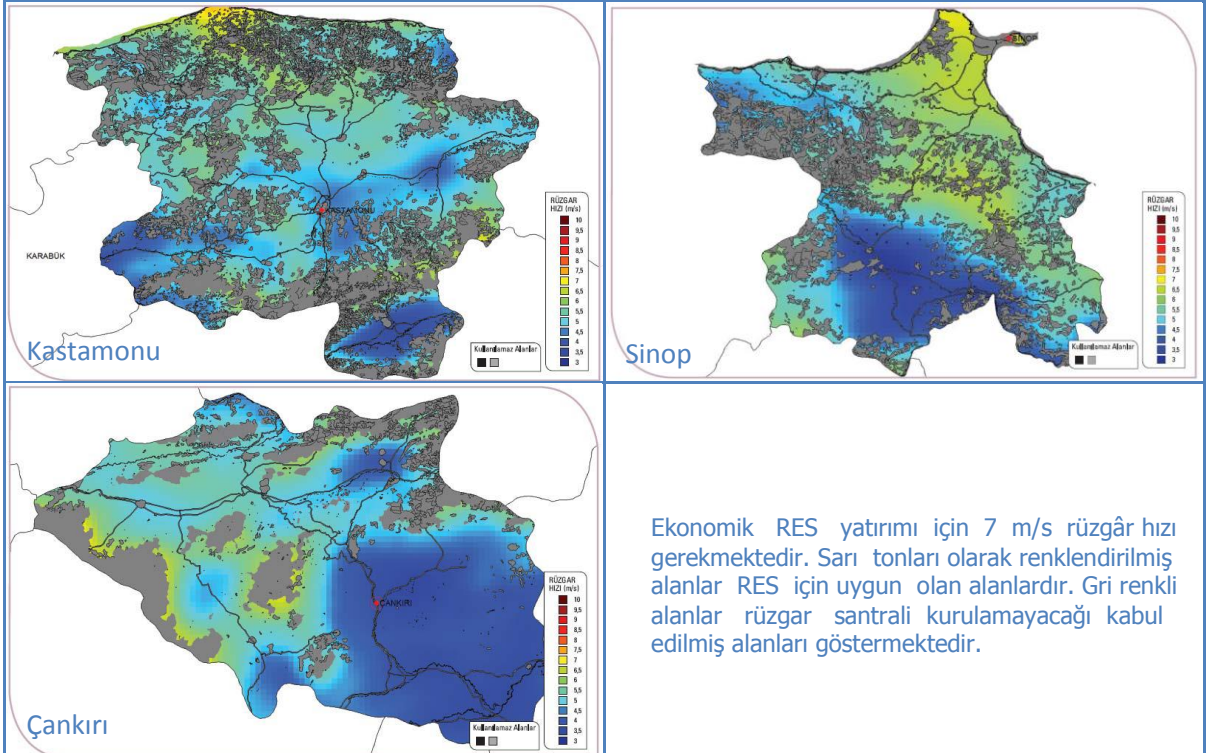
Bölge'de ise kurulu bir rüzgar enerjisi santrali olmamasına rağmen Kastamonu'da 10 MW ve Sinop'ta 35 MW olmak üzere Bölgede toplam 45 MW'lık kurulu güce sahip rüzgar enerjisi santrali için lisans alınmıştır (Türkiye Rüzgar Enerjisi Birliği, 2011). Ancak bu miktar bölgenin 2.321,4 MW'lık potansiyelinin oldukça altındadır. Bölgede en yüksek rüzgâr enerjisi potansiyeline Sinop İli sahip olsa da hem Çankırı'da hem de Kastamonu'da azımsanamayacak bir potansiyel bulunmaktadır (Bkz. Grafik 66). Bölge içindeki alansal dağılımı Harita 14 ile gösterilen bu potansiyel Türkiye genelinde 20.000 MW olarak belirlenen 2023 rüzgâr enerjisi kurulu gücü hedefi (Yüksek Planlama Kurulu, 2009) bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Grafik 66: Rüzgâr Enerjisi Potansiyeli, (MW) ve Türkiye İçindeki Payı, (%)

Kaynak: (Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü, 2012)

Harita 14: Rüzgâr Enerjisi Potansiyeli

Kaynak: (Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü, 2012)

5.2.3. Biyokütle Enerjisi

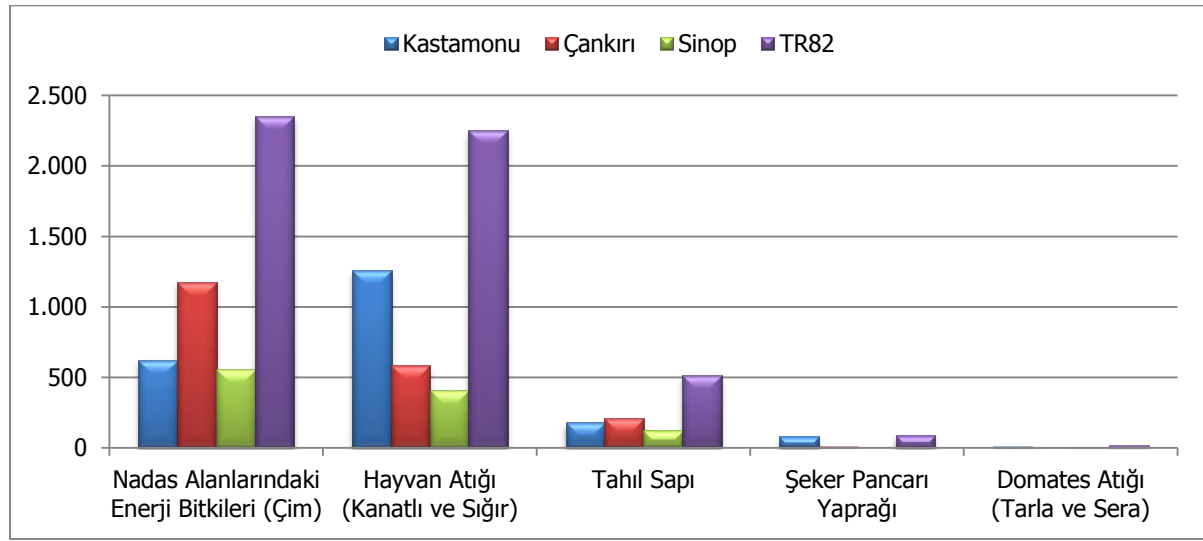
Dünya genelinde biyokütleden enerji üretimi hızla yaygınlaşmaktayken, Türkiye’de de bu konuyla ilgili önemli gelişmeler bulunmaktadır. Biyokütle için mısır, buğday gibi özel olarak yetiştirilen bitkiler, otlar, yosunlar, denizdeki algler, hayvan dışkıları, gübre ve sanayi atıkları, evlerden atılan tüm organik çöpler (meyve ve sebze artıkları) kaynak oluşturmaktadır (Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü, 2012). Biyokütle enerjisi, bitkisel ve hayvansal yağlardan elde edilen biyodizel, şeker pancarı, mısır, buğday

gibi tarımsal ürünlerin fermantasyonu sonucu elde edilen biyoetanol ve organik bazlı atıkların fermantasyonu sonucu elde edilen biyogaz biçiminde oluşmaktadır.

Bölgesel potansiyel ise, Türkiye'nin toplam tarımsal teknik biyogaz potansiyelinin yaklaşık %2,7'sini oluşturmaktadır (Türk-Alman Biyogaz Projesi). Bölgedeki en yüksek potansiyeli nadas alanlarındaki çim ve kanatlı ve sığır atıkları oluşturmaktadır (Bkz. Grafik 67).

Bölgede kırsal nüfusun azalması ve parçalı mülkiyet dokusu nedeniyle yüksek miktarda tarım arazisi nadasa bırakılmakta olup; diğer bir deyişle kullanılamamaktadır. Bölgede ayrıca başta Kastamonu olmak üzere sığır varlığı ve başta Çankırı olmak üzere kanatlı hayvan varlığı oldukça yüksektir. Bundan dolayı hem nadas alanlarında bulunan çim ve sığır ve kanatlı hayvan atıkları biyogaz üretimi için kullanılmalıdır.

Grafik 67: Tarımsal Teknik Biyogaz Potansiyeli (TJ/Yıl)

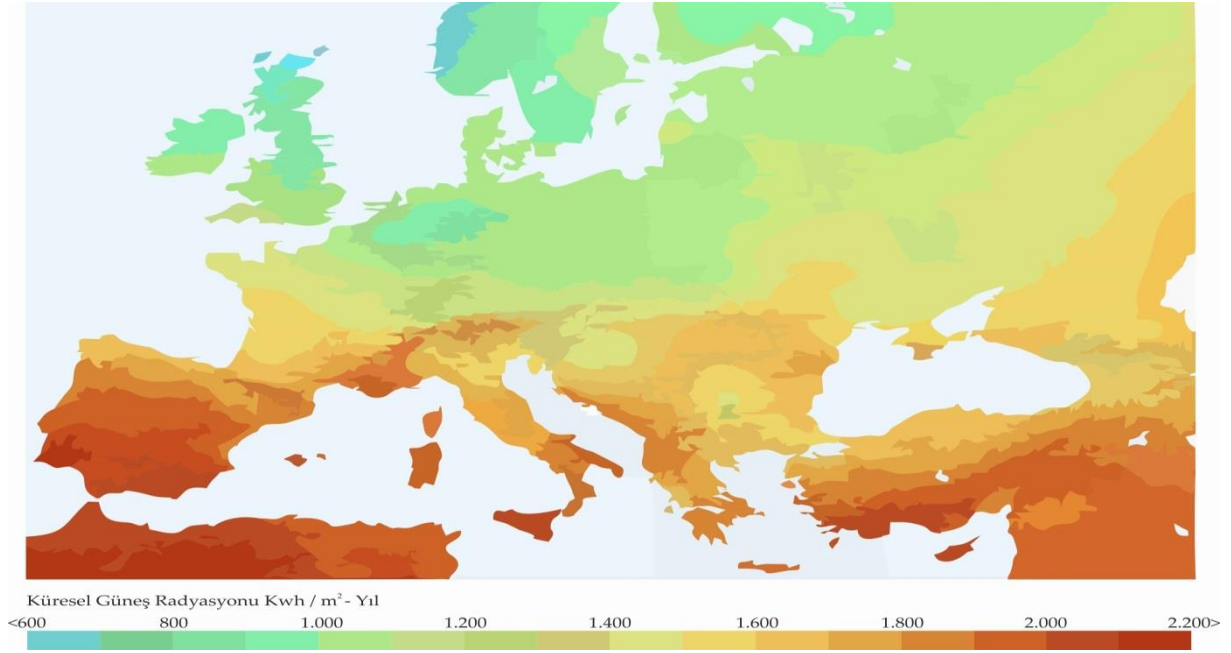

Kaynak: (Türk-Alman Biyogaz Projesi)

5.2.4. Güneş Enerjisi

Türkiye'nin özellikle güney ve batı kısımları güneş enerjisi bakımından yüksek potansiyele sahiptir. Bu alana yapılan yatırımlar hem dünyada hem de Türkiye'de gün geçtikçe artmaktadır. Türkiye'deki diğer bölgelerle kıyaslandığında, TR82 Bölgesi'nde güneş enerjisi potansiyeli düşük olmasına rağmen; güneş enerjisinden azami derecede faydalanan Almanya gibi Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında daha büyük bir potansiyele sahiptir (Bkz. Harita 15). Ancak, Bölge illerinin güneşlenme süreleri Türkiye geneli ile kıyaslandığında belirgin farklar ortaya çıkmamaktadır. Örneğin, Elektrik İşleri Etüt İdaresi (EİE) verilerine göre Türkiye için en uzun güneşlenme süresi 11,3 saat ile temmuz ayında gerçekleşirken, aynı ayda güneşlenme süreleri Kastamonu'da 10,6, Çankırı'da 10,7 ve Sinop'ta 10,1 saattir. Bölgede büyük çaplı güneş enerjisi yatırımları henüz gerçekleşmese dahi lisanssız küçük çapta üretim için çeşitli girişimler mevcuttur. İlk aşamada lisanssız küçük çaplı üretimlerin desteklenmesi ve yatırım maliyetlerinin daha kolay karşılanabilir duruma geldiğinde büyük çaplı yatırımların teşvik edilmesi bölgesel gelişmeye daha hızlı katkı sağlayacaktır.

Harita 15: Avrasya Güneş Haritası

Kaynak: (Joint Research Centre, 2012) verileri kullanılarak tarafımızca çizilmiştir.

5.3. Nükleer Enerji

Nükleer enerji, birçok ülkede elektrik üretiminde artan oranda kullanılmasına rağmen bazı ülkelerde kullanımı azalmaktadır. Ülkemizde ise Mersin’de ve Sinop’ta nükleer santral yapımı planlanmaktadır. Nükleer santraller hem olumlu hem de olumsuz etkiler doğurmaktadır. Olumlu etkilerden en önemlilerinden bir tanesi nükleer santrallerin hem teknoloji transferini hem de yüksek istihdam artışını tetikleyici bir etki yaratmasıdır. Özellikle Sinop ölçeğinde düşünüldüğünde nükleer santralin yan sanayinin gelişimini ve istihdam artışını sağlayacağı, Sinop Üniversitesi’nin araştırma ve öğrenci kapasitesini artıracak ve hizmet sektörünün gelişimini sağlayacaktır. Nükleer santrallerin geçmiş kötü deneyimlerinden ders alarak yeniden tasarlandığı düşünüldüğünde, bu yatırımın hem Sinop’un hem de Bölgenin gelişimi için önemli bir adım olduğu görülmektedir. Nükleer santrallerin olumsuz etkilerinin başında ise töre halkının güvenlik konusundaki kaygılardır. Özellikle radyasyona maruz kalma riski en büyük kaygılardandır. Ayrıca nükleer santrallerin kuruldukların alanın çevresindeki taşınmazların değerlerinde de düşümler yaşanmaktadır. Ancak Sinop ve çevresinde yapılacak alt ölçek planların olumlu ve olumsuz etkiler düşünülerek yapılması gereklidir. Özellikle santralin çekeceği istihdam, Ar-Ge yatırımı, yan sanayi ve hizmet sektöründe faaliyet gösterecek firmaları gözeten ve radyasyon riskini minimize eden önlemlere öncelik verilmelidir. Santral ile birlikte Sinop’un doğal gelişim eğilimi radikal bir değişikliğe uğrayacak olup; bu değişimin sürdürülebilir kılınması için ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde etkin ve uyumlu politikalar geliştirilmesi gerekmektedir.

6. Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler

2011 – 2013 Bölge Planı çalışmaları kapsamında mevcut durumun tespitine yönelik olarak yapılan İl ve İlçe Çalıştayları sırasında GZFT analizi yapılmıştır. 2014 – 2023 Bölge Planı TR82 Bölgesi kapsamındaki ilçelerin analiz edilerek ilçe toplantılarında tartışılması temelinden ilerlemiştir. İlçe toplantılarında kamu, özel ve sivil toplum kurumu temsilcileriyle ilçelerin güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditleri istişare toplantıları arka planında oluşturulmuş; bir önceki dönem plandaki GZFT analizi temeli kullanılarak 2014 – 2023 Bölge Planı kapsamında belirlenen amaçlara paralel bir şekilde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma; Sosyal Refah, Yeşil Doğa ve Yaşanabilir Mekânlar, Potansiyelini Değere Dönüştüren Ekonomi amaçlarına uygun olarak Tablo 100, Tablo 101 ve Tablo 102 ile gösterildiği gibi belirlenmiştir.

Tablo 100: GZFT Analizi - Sosyal Refah

GÜÇLÜ YÖNLER	Bölgede işsizlik oranlarının düşük olması
	Bölgenin okullaşma oranlarında Türkiye ortalamasından iyi durumda olması
	Akrabalık ilişkilerinin güçlü olması
	Zengin bir kültürel mirasa sahip olması
	El sanatları faaliyetlerinin varlığı
ZAYIF YÖNLER	Bölge illerinde birer tane üniversite olması
	Kültürel ve sanatsal aktivitelerin yeterince ilgi görmemesi
	Sanat faaliyetleri ile sanatsal ve sosyal mekânların az olması
	Bölgenin geçmişte çok göç vermiş olması ve yaşlı nüfusun fazla olması
	Bölge genelinde eğitim düzeyinin düşük olması
	Sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin yetersiz olması
	Kırsal kesimlerde yaşam standartlarının düşük olması
	Birlikte iş yapma kültürünün gelişmemiş olması
	Üniversite hastanelerinin olmaması
	Gelir seviyesinin düşük olması
	Sağlık hizmetleri niteliğinin düşük olması
	Hayat boyu öğrenme anlayışının yerleşmemiş olması
	Proje üretme kültürünün gelişmemiş olması
	Yaşlı ve engelliler için uygun tesislerin ve hizmetlerin olmaması
	Özel hastanelerin az ve yetersiz olması
	Yurt kapasitelerinin az ve yetersiz olması
	Kreş ve anaokulu imkânlarının yetersiz olması
Üniversitelerde yüksek lisans ve doktora programlarının az olması	
Doğurganlığın düşüşü ve düşme eğiliminin devam etmesi	
FIRSATLAR	Ülke genelinde gelir seviyesindeki artış
	Büyük illerdeki hemşeri bağlantısının varlığı
	Ülke genelinde nüfus artışı
	Sosyal güvenlik kapsamının genişlemesi
	Dezavantajlı gruplara yönelik çalışmaların artması
	Kültür, spor ve sanat konusunda artan farkındalık
TEHDİTLER	Sağlıklı yaşam konusunda artan farkındalık
	Gelir dağılımının dengesiz olması
	Büyük şehirlerin bölgeden göçü tetiklemeye devam etmesi
	Halkın teknolojiyi etkin bir şekilde kullanamaması
	Bölge dışına beyin göçü
Bölgesel kalkınma mantığının ve mekanizmalarının iyi tanınmaması	

Tablo 101: GZFT Analizi - Yeşil Doğa ve Yaşanabilir Mekânlar

GÜÇLÜ YÖNLER	Uluslararası D-100 karayolunun Bölgeden geçmesi
	Bölgenin Başkent'e yakın olması
	Büyük havaalanlarına yakınlık
	Havalimanları ve limanların varlığı
	Kentleşme hızının artması
	Tarihi kentsel dokuların varlığı
	Merkezi iş alanının yürüme mesafesinde oluşu
	Yenilenebilir enerji kaynaklarının varlığı
	Milli parkların ve doğal koruma alanlarının varlığı
	Orman alanlarının yaygın olması
	Su kaynaklarının bol olması
	Biyo - çeşitliliğe sahip olunması
	Doğalgaz kullanımının yaygınlaşması
	Jeotermal kaynakların varlığı
	Ilgaz Dağı tünelinin faaliyete geçecek olması
ZAYIF YÖNLER	Yaya ve bisiklet yollarının olmaması
	Trafik kazalarının sıklığı
	Otoparkların yetersizliği
	Ulaşım planlamasının zayıf oluşu
	İmar planlarının sadece fiziki düzeyde kalması
	Tarım arazileri üzerindeki kentsel yayılma
	Kentsel tarihi dokuların bozulması
	Şehir içi ve ilçeler arası toplu taşıma alternatiflerinin az olması
	Bölgenin coğrafi yapısından dolayı yerleşim alanlarının azlığı
	Geri dönüşüm faaliyetlerinin yetersizliği
	Demiryolu bağlantılarının zayıf olması
	Karayolu ağının gelişmemiş olması
	Deniz yolunun etkin olarak kullanılmaması
	Belediye gelirlerinin düşük olması
	Yönlendirme tabelalarının yetersizliği
	Tarihi yapıların restore edilmemesi
	Sosyal tesislerin yetersizliği
	Peyzaj düzenlemelerinin zayıf oluşu
	Yaşlı ve engellilere duyarlı mekânlar ile ulaşım düzenlemelerinin eksikliği
	Özgün mimari anlayışın zayıflaması
	Aritma tesislerinin yetersizliği
	Güneşli gün sayısının az olması
	Su kaynaklarının kirlenmesi
	Katı atık bertaraf tesislerinin eksikliği
	Kalitesiz kömür kullanımının yaygın olması
Hava kirliliği	
Kaçak yapılaşma	
Biyo-enerjinin yaygın olarak kullanılmaması	
Sanayi tesislerinden kaynaklanan çevre kirliliği ve tesislerdeki arıtmanın yetersizliği	
Trafikteki araçların çevreye duyarlı ve modern teknolojiye sahip olmaması	
FIRSATLAR	Büyük havalimanlarına yakınlık
	Artarak devam eden ulaşım yatırımları
	Batı ülkelerinin kentleşme anlayışının değişmesi
	Gerede – Merzifon otoyolu projesi
	Ulusal düzeyde planlanan tünel projeleri
	Türkiye'de enerjiye artan talep
Enerji verimliliği destekleri	

	Petrol arama çalışmaları
	Artan çevre bilinci
	Karadeniz Sahil Yolu Projesi
TEHDİTLER	Kuzey Anadolu fay hattının bölgeden geçmesi
	Yakın bölgedeki limanlara artan yatırımlar
	Eski imar planı anlayışının sürdürülmesi
	Hızlı tren hattının dışında kalınması
	Küresel ısınma
	Su kaynaklarının kuruması
	Doğalgaz fiyatlarındaki dalgalanmalar
	Akarsuların ve denizlerin kirlenmesi
	Termik santrallerin yaygınlaşması
	Çevre illerdeki sanayi tesisleri

Tablo 102: GZFT Analizi - Potansiyelini Değere Dönüştüren Ekonomi

GÜÇLÜ YÖNLER	İnanç, doğa, kış, yaz, sağlık, yayla turizmi potansiyeli
	Maden yataklarının varlığı
	Bölgenin hayvancılığa elverişli olması
	Tarım alanlarında sulama imkânlarının olması
	Ticari değeri olan orman ürünlerinin varlığı
	Tarihi dokuların varlığı
	Organize sanayi bölgelerinin bulunması
	Eko-turizm potansiyeli
	Yöresel ürün çeşitliliği
	Küme potansiyeli gösteren sektörlerin olması
	Ulaşım çeşitliliği ve yatırımlarındaki artış
	Teknik ve mali destek veren kurumların artan faaliyetleri
	Tarımsal yapının doğal ürün yetiştirilmesine uygun olması
	Deniz turizminin gelişimine açık olması
ZAYIF YÖNLER	Organize sanayi bölgelerinde tahsis edilen parsellerde üretime geçiş oranının düşük olması
	OSB'lerde altyapı eksikliği
	Ar-Ge yatırımlarının ve yenilikçi teknolojilerin düşük düzeyde olması
	Teşvik, destek vb. konularda yeterince bilgi sahibi olunmaması ve proje üretme kültürünün zayıf olması
	Bankacılığın gelişmemiş olması
	Birlikte iş yapma kültürünün eksikliği
	Tanıtım ve pazarlama faaliyetlerindeki yetersizlik
	Deniz turizmi bilincinin eksik olması
	İlçelerde banka şubelerinin az olması
	Bilişim, teknoloji ve haberleşmenin gelişmemiş olması
	Sanayi yatırımlarının az olması
	Nitelikli işgücünün az olması
	Rekabet gücünün düşük olması
	Girişimciliğin düşük olması
	Sektörlerde verimliliğin düşük olması
	Lojistik imkânlarının yetersizliği
	Sermaye birikimi azlığı
	Mesleki eğitimin sanayinin ihtiyaçlarına cevap verememesi
	Konaklama tesislerinin yetersizliği
	İhracat kapasitesinin düşük olması
	Bölgede üretilen ürünlerin dış piyasada tanıtımının yetersiz olması
	İhracat kapasitesini artırmaya yönelik danışmanlık ve eğitimlerin az olması
	Katma değerli ürün üretim konusunda teknik bilginin az olması
	Turizm sektöründe sunulan hizmet kalitesinin çok yüksek olmaması
Turizm rotalarında ve eko-turizme uygun köylerde altyapıların ve donatıların iyi durumda olmaması	
Tarım faaliyetlerinin küçük çapta yapılması	
Doğal ürün üretimi konusunda farkındalık eksikliği	
Çiftçi eğitim ve yayım faaliyetlerinin etkili olmaması	
Tarım arazilerinin küçük ve parçalı olması	
Tarımsal ürün pazarlama mekanizmalarının yeterince gelişmemesi	
FIRSATLAR	Ankara ve İstanbul'a yakınlık
	Ekonomi Bakanlığı teşvikleri
	Doğa, kültür ve spor turizmine artan ilgi
	Yabancı yatırımcıların Türkiye'ye ilgisi
Büyük şehirlerde yaşayan Bölge illeri kökenli iş adamları	

	Katılımcı planlama anlayışının yaygınlaşması
	Yatırım alanlarının çeşitlenmesi
	Büyük şehirlerle olan ulaşım bağlantılarının güçlendiriliyor olması
	Uluslararası turizm acentelerinin Türkiye'ye turlar düzenlemesi
	Ulusal ve uluslararası fonlar
	Organik ve doğal ürünlere yönelik farkındalığın ve talebin artması
	Küresel ısınma neticesinde Karadeniz'in turizmde ön plana çıkması
	Yeni ve modern üretim tekniklerinin yaygınlaşması
	Türkiye'nin uluslararası ilişkilerini güçlendirmesi
	Bankacılık sektörünün hızla gelişmesi
	Ulusal çapta belirlenen ihracat hedefi
TEHDİTLER	Kayıt dışı ekonomi
	Türkiye'deki ara eleman eksikliği
	Balık rezervlerinin ve çeşidinin azalması
	Büyük illerin daha çok iş imkânı sunması
	Ekonomik krizler
	Yatırımların işgücü maliyetinin düşük olduğu ve teşvik sisteminde alt sıralarda kalan illere kayması
	Ucuz ithal mallar
	Tarımsal girdilerde dışa bağımlılık ve girdi maliyetlerinin yüksek olması
	Girdi maliyetlerindeki dalgalanmalar
	Tarımsal verilerin tam ve güvenilir oluşturulamaması

7. Vizyon, Amaç, Hedef ve İzlem

2011 – 2013 TR82 Düzey 2 Bölgesi Bölge Planı kapsamında tüm paydaşların katılımıyla yapılan ayrıntılı sorun ve potansiyel analizine dayanarak yine tüm paydaşların aktif katılımları ile belirlenen Bölge vizyonunun yeni Bölge Planı hazırlama sürecinde de güncelliğini koruduğu gözlemlenmiştir. Bu yüzden Bölge vizyonu korunmuş ancak amaç, hedef ve izlemler revize edilmiştir.

Tüm paydaşların uzlaştığı vizyon; Bölgenin sınai, kültürel, sanatsal ve entelektüel olarak sürekli bir üretim merkezi olması gerektiğini belirtirken, bu üretimden herkesin eşit olarak faydalandığı bir Bölge hayaline vurgu yapmaktadır. Vizyonun vurguladığı bir diğer husus ise küresel ölçekte nadir bulunan yeşil doğasının sürdürülebilir olması gerektiğidir. Paydaşların bu uzlaşısına istinaden Bölge Planının amaç, hedef ve stratejileri Bölgenin değişen ve dinamik yapısına uygun biçimde yeniden şekillendirilmiştir. Sürdürülebilir kalkınmanın üçayağı olan sosyal, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlik Bölge Planının 3 amacının temelini oluşturmuştur.

Tablo 103: Vizyon, Amaç ve Hedefler

Vizyon	Sürekli Üreten, Birlikte Yükselen, Doğal Dokusuyla Fark Yaratın Kuzey Anadolu				
Amaç	Sosyal Refah				
Hedef	Sivil Toplum Bilincinin ve Ortak İş Yapma Kültürünün Geliştirilmesi	Beşeri Kaynakların Geliştirilmesi	Sağlık Hizmetlerinin Niceliğinin ve Niteliğinin Artırılması	Kültür, Sanat ve Spor Altyapısının Geliştirilmesi	Çalışma Hayatı ve İş Ortamının İyileştirilmesi
Amaç	Yeşil Doğa ve Yaşanabilir Mekanlar				
Hedef	Enerji Kaynaklarının Etkin Biçimde Kullanılması		Kentsel ve Kırsal Altyapının Geliştirilmesi		Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanılması
Amaç	Potansiyelini Değere Dönüştüren Ekonomi				
Hedef	Tarımsal Üretimin Canlandırılması	Sanayi Sektöründe Üretimin ve Katma Değerin Artırılması	İhracat Kapasitesinin Artırılması	Turizmin Geliştirilmesi ve Çeşitlendirilmesi	Lojistik Kapasitenin Geliştirilmesi

TR82 Düzey 2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı için belirlenen vizyon, amaç, hedef ve izlemler Tablo 104 ile listelenen plan ve strateji belgeleri ile ilişkilendirilerek oluşturulmuştur.

Tablo 104: İlgili Plan ve Strateji Belgeleri

Plan/Strateji Belgesi	Kurum Adı
2023 Türkiye İhracat Stratejisi ve Eylem Planı	Türkiye İhracatçılar Meclisi
AB Entegre Çevre Uyum Stratejisi	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
Bin Yıl Zirvesi Bildirgesi (2015), 2010	Birleşmiş Milletler
Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi 2013 – 2023	Kalkınma Bakanlığı
Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı 2010 – 2023	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007 – 2013	Devlet Planlama Teşkilatı
Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi	Yüksek Planlama Kurulu
Enerji Verimliliği Strateji Belgesi Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2012 – 2015	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (Cedaw)	Birleşmiş Milletler
Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı 2011 – 2013	Gelirler İdaresi Başkanlığı
Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi Ulusal Eylem Planı 2012 – 2016	Gıda, Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı
Onuncu Kalkınma Planı 2014 – 2018	Kalkınma Bakanlığı
Orta Vadeli Program 2013 – 2015	Kalkınma Bakanlığı
Sinop-Kastamonu-Çankırı Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
Tarım Stratejik Planı 2013 – 2017	Gıda, Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008 – 2013	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
Türkiye Cumhuriyeti İklim Değişikliği Stratejisi 2011 – 2023	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2011 – 2014	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
Türkiye Turizm Stratejisi 2023	Kültür ve Turizm Bakanlığı
Türkiye’de Yaşlıların Durumu Ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı (2007)	Devlet Planlama Teşkilatı
Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi (2007)	Yükseköğretim Kurulu
Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı 2012 – 2023	Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

Tablo 105: Vizyon, Stratejik Amaçlar ve Hedefler

Vizyon	Sürekli Üreten, Birlikte Yükselen, Doğal Dokusuyla Fark Yaratan Kuzey Anadolu				
Amaç	Sosyal Refah				
Hedef	Sivil Toplum Bilincinin ve Ortak İş Yapma Kültürünün Geliştirilmesi	Beşeri Kaynakların Geliştirilmesi	Sağlık Hizmetlerinin Niceliğinin ve Niteliğinin Artırılması	Kültür, Sanat ve Spor Altyapısının Geliştirilmesi	Çalışma Hayatı ve İş Ortamının İyileştirilmesi
İzlem	STK'ların kurumsal kapasiteleri artırılabilecektir.	Üniversitelerin altyapıları tamamlanacaktır.	Yeni özel ve kamu hastanelerinin kurulması teşvik edilecektir.	Tiyatro salonları kurulması teşvik edilecektir.	Çalışanlara yönelik sosyal tesisler artırılabilecektir.
	Karar alma süreçlerine STK'ların daha fazla katılımı sağlanacaktır.	Üniversitelerin ulusal ve uluslararası faaliyetlere katılımı artırılabilecektir.	Hastanelerin hizmet kalitesinin artırılması sağlanacaktır.	Sinema salonları kurulacak ve mevcut salonların hizmet kalitesi artırılabilecektir.	Sosyal güvenlik, iş sağlığı ve güvenliği konusunda halkın farkındalık düzeyi artırılabilecektir.
	Kadınların STK'lara aktif katılımı artırılabilecektir.	Hayat boyu öğrenme faaliyetleri desteklenecektir.	Yaşlılara ve engellilere yönelik sağlık hizmetleri yaygınlaştırılacak ve bu hizmetlere yönelik altyapı yatırımları teşvik edilecektir.	Müzeler kurulacak ve mevcut müzelerin turist çekme kapasiteleri artırılabilecektir.	Kayıtdışı istihdam azaltılacaktır.
	Kooperatiflerin kurulması ve mevcut kooperatiflerin daha aktif hale getirilmesi teşvik edilecektir.	Yurt yatırımları teşvik edilecektir.		Kültür ve sanat etkinlikleri (çocuk tiyatrosu, sirk, tiyatro günleri, gezici tiyatro) düzenlenerek halkın farkındalığı artırılabilecektir.	Kadın istihdamı artırılabilecektir.

	Bölgesel, ulusal ve uluslararası kurum ve kişiler arası diyalogların geliştirilmesine yönelik platformlar kurulacak ve var olan platforma aktif katılımının sağlanması desteklenecektir.	Kreş ve anaokulu kapasitesi artırılabacaktır.		Spor tesislerinin sayıları ve kaliteleri artırılabacak ve özellikle gençlerin spora özendirilmesi sağlanacaktır.	Dezavantajlı gruplara yönelik iş alternatifleri artırılabacaktır.
				Sosyal yaşam ve gençlik merkezlerinin kurulması teşvik edilecektir.	
				Yöresel kültürün yaşatılmasına yönelik faaliyetler teşvik edilecektir.	

Tablo 105'in devamı

Vizyon	Sürekli Üreten, Birlikte Yükselen, Doğal Dokusuyla Fark Yaratan Kuzey Anadolu		
Amaç	Yeşil Doğa ve Yaşanabilir Mekanlar		
Hedef	Enerji Kaynaklarının Etkin Biçimde Kullanılması	Kentsel ve Kırsal Altyapının Geliştirilmesi	Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanılması
İzlem	Güneş enerjisi yatırımları desteklenecektir.	Bölgede atık su arıtma hizmeti verilecektir.	Ormanların korunmasına yönelik tedbirler artırılabacaktır.
	Rüzgar enerjisi yatırımları teşvik edilecektir.	Bölgede düzenli katı atık depolama alanları yaygınlaştırılacaktır.	Verimli tarım arazilerinin korunmasına yönelik tedbirler artırılabacaktır.
	Biyogaz üretim tesislerinin kurulumu teşvik edilecektir.	Bölgede temiz içme ve kullanma suyu altyapısı tamamlanacaktır.	Deniz ve hava kirliliğinin azaltılmasına yönelik tedbirler alınacaktır.
	Yenilenebilir enerjinin önemine ilişkin kamuoyu oluşturulacaktır.	Planlı yapılaşma ve kentsel dönüşüm faaliyetleri teşvik edilecektir.	Su ürünlerinin mevcut mevzuata uygun şekilde avlanması sağlanacaktır.
	Enerji üretim biçimlerine ilişkin toplumsal farkındalık oluşturulacaktır.	Bölgede kentsel kimliğin korunmasına ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar teşvik edilecektir.	Geri dönüşüm faaliyetleri yaygınlaştırılacaktır.

	Ev ve işyerlerinde su ve enerji tasarrufunun sağlanmasına yönelik tedbirler alınacaktır.	Toplu taşıma sistemlerinin kalitesi ve çeşitliliği artırılabacaktır.	Su kaynaklarının korunması ve su kalitesinin geliştirilmesi teşvik edilecektir.
	Çevreye duyarlı araçların kullanılması teşvik edilecektir.	Şehir merkezlerinde yayalaştırılmış mekanlar yaratılacaktır.	
		Yerleşmelerin engelli dostu olmasına yönelik faaliyetler artırılabacaktır.	
		Kent merkezlerinde ve uygun ilçeler arası yollarda bisiklet yolları geliştirilecektir.	
		Otopark kapasitesi artırılabacaktır.	
		Kent içi yeşil alanlar ve çocuk oyun alanları artırılabacaktır.	

Tablo 105'in devamı

Vizyon	Sürekli Üreten, Birlikte Yükselen, Doğal Dokusuyla Fark Yaratan Kuzey Anadolu				
Amaç	Potansiyelini Değere Dönüştüren Ekonomi				
Hedef	Tarımsal Üretim Canlandırılması	Sanayi Sektöründe Üretim ve Katma Değerin Artırılması	İhracat Kapasitesinin Artırılması	Turizmin Geliştirilmesi ve Çeşitlendirilmesi	Lojistik Kapasitenin Geliştirilmesi
İzlem	Et ve süt üretimi artırılacaktır.	OSB ve KSS altyapıları tamamlanacak ve yeni OSB ve KSS kuruluşları teşvik edilecektir.	Dış ticaret eğitimleri yaygınlaştırılacaktır.	Bölgede konaklama kapasitesi ve işletmelerin sunduğu aktivite çeşitliliği artırılacaktır.	Tünel, köprüyol ve bölünmüş yol yatırımları ile karayolu kapasitesi artırılacaktır.
	Yem bitkileri üretimi ve verimi artırılacaktır.	Yeni kurulan ve mevcut işletmelerin OSB'lerde faaliyet göstermeleri teşvik edilecektir.	Bölgesel ve yabancı firma eşleştirme faaliyetleri desteklenecektir.	Turizm sektöründe hizmet kalitesi ve beşeri kaynak kapasitesi artırılacaktır.	Havayollarında yük ve yolcu taşıma kapasiteleri artırılacaktır.
	Bölge için önem taşıyan bitkisel ürünlerde miktar ve kalite artırılması teşvik edilecektir.	Yeni işletmelerin kurulumu ve girişimcilik teşvik edilecektir.	Bölgede üretilen ürünlerin dış pazarlarda etkin tanıtımı sağlanacaktır.	Konaklama, yeme-içme vb. turizm işletmelerinin standardizasyon ve yıldız artırma yatırımları desteklenecektir.	Demiryollarının daha etkin kullanılması teşvik edilecektir.
	Bal üretiminin artırılması ve pazarlama faaliyetleri teşvik edilecektir.	İşletmelerin tasarım, inovasyon, markalaşma, pazarlama, Ar-Ge ve ürün çeşitlendirme faaliyetleri desteklenecektir.	Katma değeri yüksek ürünlerin ihracı teşvik edilecektir.	Yüksek turizm potansiyeli taşıyan alanların öncelikli olarak altyapıları geliştirilecektir.	Limanların elleçleme kapasiteleri artırılacak ve yeşil liman projeleri teşvik edilecektir.

	Organik ürünlerin üretimi ve sertifikasyonuna yönelik girişimler desteklenecektir.	İşletmelerin modernizasyon ve ek yatırımları desteklenecektir.	İhracata yönelik danışmanlık faaliyetleri desteklenecektir.	Bölge içi ve bölgeye yakın destinasyonlarla bütünleşecek turizm rotalarındaki yatırımlar desteklenecektir.	Uluslararası denizyolu taşımacılığı desteklenecektir.
	Bölgede öne çıkan meyve ve sebze üretimi artırılacaktır.	İmalat sanayinde küme oluşumları teşvik edilecektir.	İhracatta ürün ve pazar çeşitlendirmesi teşvik edilecektir.	Alternatif turizm faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik yatırımlar teşvik edilecektir.	Gümrük hizmetlerine erişilebilirlik artırılacaktır.
	İyi tarım uygulamaları ve eğitim çalışmaları desteklenecektir.	Ulusal ve uluslararası şirketlerin bölgedeki yatırımları teşvik edilecektir.		Kentsel tarihi dokular iyileştirilecektir.	Depolama kapasitesi artırılacak ve karayolu-havayolu-denizyolu-demiryolu bağlantılı taşımacılık geliştirilecektir.
	Arazi toplulaştırma faaliyetleri teşvik edilecektir.	Üniversite-sanayi işbirliğine yönelik platformlar oluşturulacak ve ortak geliştirilen yatırımları desteklenecektir.		Bölgenin turizm değerleri etkin biçimde hem ulusal hem de uluslararası arenada tanıtılacaktır.	
	Su ürünlerinin depolanması ve çeşitlendirilmesi desteklenecektir.	Teknoloji geliştirme, iş geliştirme ve kadın iş geliştirme merkezleri kurulacaktır.		Turizm acentalarının bölgede kurulması ve faaliyetleri teşvik edilecektir.	
				Bölgeye özgü ürünlerin ve hediyelik eşyaların tasarımı, üretimi ve pazarlanması teşvik edilecektir.	

7.1. Amaç ve Hedef Açıklamaları

7.1.1. Sosyal Refah

Ekonomik kalkınmanın zorunlu olarak sosyal kalkınmayı sağlamadığı tüm dünyada yaygın biçimde kabul görmektedir. Bölgede de ekonomik gelişme hızlı gerçekleşse de sosyal yapıdaki temel sıkıntılar devam etmektedir. Bölgesel ekonomik kalkınmanın, sosyal yapıdaki temel sıkıntıları çözmeden sürdürülebilir kılınması mümkün görünmemektedir. Sivil toplumun bölgesel kalkınmada daha etkin rol alması, beşeri kaynakların geliştirilmesi, sağlık hizmetleri kapasitesinin yükseltilmesi, kültür, sanat ve spor faaliyetlerinin bu alanlardaki altyapı yatırımları ile birlikte artırılması, çalışma ve iş ortamının iyileştirilmesi bölgesel ekonomik gelişmenin sosyal refahı sağlaması için temel ön koşullardır.

7.1.1.1. Sivil Toplum Bilincinin ve Ortak İş Yapma Kültürünün Geliştirilmesi

Bölgede bulunan her ilde de çeşitli amaçlarla kurulmuş dernekler bulunsa da sivil toplum faaliyetleri çok fazla değildir. Özellikle sivil toplumun somut ayaklarından biri olan derneğe katılım oranı nüfusa oranla bakıldığında da üç il için de düşüktür. Dernek üyeliğine kadın – erkek farkında bakıldığında ise kadın oranlarının yüzde onu geçmediği görülmektedir. Sivil toplum gibi yerel katılım süreçlerine müdahale edebilme gücünü elinde bulunduran bir merciinin halka daha fazla yayılması, bu anlamda kapsayıcı olması gerekmektedir. Bölgede ayrıca kooperatif kurma yani dayanışma ve birlik oluşturarak daha çok kazanma faaliyetleri zayıf görünmektedir. Bu durum ise halkın birlik bilinci oluşturamamasında ve birlikte hareket edememesine neden olmaktadır. Dernek, vakıf ve kooperatif gibi sivil toplum faaliyetlerinin artırılması ve çeşitlendirilmesi bölge halkının sosyal anlamda refaha erişmesi için önemlidir. Bölgede bulunan kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının ulusal ve uluslararası faaliyetlere daha fazla katılımı ve bu konu hakkında bilgilendirilme yapılması gerekmektedir.

7.1.1.2. Beşeri Kaynakların Geliştirilmesi

TR82 Bölgesi'nde her ilde birer tane olmak üzere toplamda üç devlet üniversitesi bulunmaktadır. Bölgede okuyan öğrencilerin sosyal (öğrenci kulüpleri, geziler, aktiviteler vb.) ve fiziksel altyapı (yurt, spor tesisleri vb.) anlamında ihtiyaçlarının karşılanması ve kişilerin kendilerini geliştirmelerini sağlayacak bir altyapının bölge illerinde sağlanması gerekmektedir. Hayat Boyu Öğrenme faaliyetlerinin toplumun her kesimi için geliştirip yaygınlaştırılması gerekmektedir. Okul öncesi eğitim de Bölge de bulunan kurum ve derslik eksikliğinin giderilmesi gerekmektedir. Bölgede açılacak daha fazla okul öncesi kurum, kreş ve anaokulları hem kadınların çalışma hayatına girebilmesine hem de çocukların küçük yaşta erken eğitim almasında önem arz etmektedir

7.1.1.3. Sağlık Hizmetlerinin Niceliğinin ve Niteliğinin Artırılması

Bölgenin illerinde ve ilçelerinde bulunan hastaneler hizmet kalitesi ve fiziksel alt yapı olarak gerekli ihtiyacı karşılayamamaktadır. Bu yüzden bölgeye tam teşekküllü devlet hastaneleriyle birlikte özel hastanelerin de kurulması gerekmektedir. Bölge de yaşlı ve engellilere dair spesifik hizmetlerin geliştirilmesi gerekmektedir. İllerde yaşlılara özel bakım sistemlerinin veya kurumların kurulması ve hizmet vermesi gerekmektedir. Engelli bireyler için rehabilitasyon merkezlerinin sayısı artırılırken, kent içinde gerekli düzenlemelerin de yapılması gerekmektedir.

7.1.1.4. Kültür, Sanat ve Spor Altyapısının Geliştirilmesi

Sanayi, turizm ve üniversitelerin gelişmesiyle birlikte artacak olan nüfusun taleplerini karşılamak ve Bölgeyi yaşanabilir kılmak için önemli olan sosyal altyapının tamamlanması gerekmektedir. Her ilde bulunan üniversite varlığı ile genç nüfus sayılarında da artış bulunan Bölge illerinde sinema, tiyatro, spor tesisleri ve gençlik merkezleri gibi sosyal aktivitelerin sayılarının ve kapasitelerinin artırılması bölgesel büyüme için çok önem arz etmektedir. Ayrıca, müzeler aracılığı ile kültür mirasının sonraki nesillere aktarılması ve bu kültürün müzeler aracılığı ile bölgeye kazandırılması da halkın bölgeyi daha fazla sahiplenmesini sağlayacaktır.

7.1.1.5. Çalışma Hayatı ve İş Ortamının İyileştirilmesi

Kayıt dışı istihdamın engellenmesi, sosyal güvenliğin önemi, iş sağlığı ve güvenliği konularında halkın bilgilendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca dezavantajlı grup olarak tanımlanan kadın, engelli gibi istihdama erişmekte zorlanan gruplar için de özel olarak istihdam etme çalışmaları yapılması gerekmektedir. Çalışmak için Bölgeye gelen insanları Bölgede tutma ve göç etmelerini engellemek adına yapılacak çalışanlara yönelik sosyal tesis, kurs ve etkinliklerin düzenlenmesi çok önemlidir.

7.1.2. Yeşil Doğa ve Yaşanabilir Mekânlar

Tüm dünyada hızla artan kent nüfusu büyük metropollerini büyük kentsel ve çevresel sorunla baş başa bırakmıştır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu sorunlar daha fazla hissedilmektedir. Türkiye’de de trafik sıkışıklığı, yeşil alan azlığı ve genel olarak kentsel altyapı eksikliği büyük kentlerde yaşayan insanları daha yaşanabilir mekânlara ilişkin yeni talep ve arayışlara itmiştir. Buradan hareketle düşünüldüğünde TR82 Bölgesi’nin bu yeni yeşil doğa ve yaşanabilir mekânlara ilişkin talepleri karşılama noktasında ciddi bir avantajı bulunmaktadır. Özellikle enerji kaynaklarının daha etkin biçimde kullanılarak çevresel tahribatın azaltılması, kentsel ve çevresel altyapı yatırımlarının tamamlanması ve doğal kaynakların daha sürdürülebilir olarak kullanılması Bölgeye nitelikli insan kaynağı çekme ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama noktasında önemli bir adımlar olacaktır.

7.1.2.1. Enerji Kaynaklarının Etkin Biçimde Kullanılması

Enerji kaynaklarının kıt olması ve fosil yakıtların küresel ısınmayı tetiklemesi hem yenilenebilir enerji kaynaklarının hem de enerji verimliliğinin önemini ortaya koymaktadır. Bölgede de güneş, rüzgar ve biyokütle enerji kaynakları etkin biçimde elektrik enerjisi üretiminde kullanılması, bu üretim için gereken teçhizatın da Bölge içerisinde üretilmesi ve ev işyerlerinde su ve enerji tasarrufunun sağlanması önem arz etmektedir. Aynı zamanda yenilenebilir enerji ve enerji üretim biçimlerine ilişkin kamuoyu oluşturulması bölgesel sera gazı salınımlarını azaltmak için gereklidir.

7.1.2.2. Kentsel ve Kırsal Altyapının Geliştirilmesi

Kentsel yaşam kalitesinin artırılması sosyoekonomik gelişme ve nitelikli insan kaynağı çekme konusunda oldukça önemlidir. Özellikle, kanalizasyon, içme suyu ve atıksu arıtma, düzenli katı atık depolama tesisleri çevresel kirliliğin önlenmesi için gereklidir. Ayrıca başta şehir merkezlerinde olmak üzere, yayalaştırılmış mekânlar, engelli dostu yerleşimler, bisiklet yolları, yeterli otopark ve kaliteli toplu taşıma sistemlerinin oluşturulması ve kentsel kimliğin korunması ve geliştirilmesi elzemdir. Kentsel altyapının yanı sıra kırsal altyapının geliştirilmesi de büyük önem taşımaktadır. Kırdan kente göçü önlemek, kırsal yoksulluğu azaltmak, çok merkezli bir mekânsal yapı yaratmak için kırsal alanlarda da altyapının geliştirilmesi gerekmektedir.

7.1.2.3. Doğal Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanılması

Aşırı ve bilinçsiz tüketim birçok doğal kaynağın tükenmesine neden olmaktadır. Bölgede zengin orman varlığının korunması, enerji kaynaklarının tasarruflu kullanılmasının sağlanması, verimli tarım arazilerinin yapılaşmaya karşı korunması, deniz ve hava kirliliğinin azaltılması ve su ürünlerinin bilinçli avlanmasının sağlanması Bölgenin yeşil doğasının sürdürülebilirliği ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi için önemlidir. Ayrıca bu doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımının sağlanması gelecek nesillerinin de ihtiyaçlarının karşılanmasını garanti altına alacaktır. Turizm faaliyetleriyle oluşabilecek orman alanlarının veya belli canlı türlerinin deformasyonunun önüne geçebilmek için turistik faaliyetlerin kontrollü yapılması gerekmektedir.

TR82 Bölgesi’nde doğal kaynakların sürdürülebilirliği noktasındaki bir diğer sorun geri dönüşüm tesislerinin yetersiz oluşudur. Geri dönüşüm bilinci başta il ve ilçe merkezlerinde yerel kurumlarca tanıtılmalı ve bir an önce uygulamaya konulmalıdır. Burada yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir. Zira hedeflenen toplanan geri dönüşüm materyalinin bölgeden diğer bölgelere gönderilmesi değil bizzat bölgede işlenerek bölge ekonomisine kazandırılmasıdır.

7.1.3. Potansiyelini Değere Dönüştüren Ekonomi

TR82 Bölgesi, tarımsal ürün çeşitliliği, zengin orman varlığı, maden rezervleri ve turizm potansiyeline sahip olmakla beraber, bu potansiyel yeterince değerlendirilememektedir. Bölgenin zengin orman varlığının sonucu olarak ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı ekonominin lokomotif sektörüdür. Ahşap ürünleri imalatına paralel olarak mobilya imalatı gelişmektedir. Bölgenin tarım ve hayvancılığa uygun olmasının sonucu olarak gıda ürünleri imalatı öne çıkmaktadır. Bölgenin sahip olduğu tarımsal ürün ve orman ürün zenginliğinin yanı sıra Bölgenin turizm potansiyeli de gün yüzüne çıkarılmayı beklemektedir. Bölgenin kaynaklarının etkin kullanımının sağlanması için, tarım ve sanayi sektörlerinde üretimin ve verimliliğin artırılması gerekmektedir. Tarım ve ormana dayalı olmak üzere imalat sanayinde büyüme, fiziksel ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi, verimli ve yenilikçi tekniklerin kullanılmasıyla mümkün olacaktır. Bölgede ekonomik büyümenin sağlanması ve dış ticaret kapasitesinin artırılması için, ulusal ve uluslararası ulaşım bağlantılarının güçlendirilmesi önem arz etmektedir.

7.1.3.1. Tarımsal Üretimin Canlandırılması

Kırsal nüfusun yoğun olduğu bölgede en önemli geçim ve istihdam kaynaklarından biri de tarımsal faaliyetlerdir. Tarımsal üretimin ve etkinlik kazandırılması dolayısıyla canlandırılması bölge ekonomisine katkı sağlayacaktır

Bölgenin en önemli tarımsal faaliyetleri arasında yer alan hayvansal üretimde et ve süt üretimini artırmak için verimi yüksek hayvanları kullanmak ve bu hayvanların ihtiyaç duyduğu besin hammaddesini karşılamak için yem bitkisi üretiminin miktar ve kalitesini artırmak gerekmektedir.

Bölgeye özgü bitkisel ürünlerin miktar ve kalitesinin artırılmasının yanında zengin orman varlığı ve bitki florasına sahip olan bölgenin bal üretimi teşvik edilmelidir. Bunun yanında ekolojik olarak organik tarıma uygun olan bölgede bitkisel üretimin teşvik edilmesi, iyi tarım uygulamaları desteklenerek elde edilen ürünlerin sertifikasyonunun yapılması gerekmektedir.

Üretim ve kalite bakımından belirli bir yere sahip meyve ve sebze üretiminin yanında bu ürünlerin işlenmesi bölge ekonomisine olumlu katkı sağlayacaktır.

Bölgenin tarım arazisi sınırlı olup; aynı zamanda dağınık ve küçüktür. İşlevsel ve ekonomik üretimin yapılması için arazilerin toplulaştırılması öncelikli konulardan biri olmalıdır. Bölge'nin en önemli potansiyellerinden biri olan su ürünlerinin deniz ve tatlı su üretiminin artırılması, çeşitlendirilmesi ve elde edilen ürünlerin depolanması ve işlenmesine yönelik faaliyetlerin desteklenmesi bölge için büyük önem taşımaktadır.

7.1.3.2. Sanayi Sektöründe Üretimin ve Katma Değerin Artırılması

TR82 Bölgesi'nde imalat sanayiinde öne çıkan sektörler ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri, gıda ürünleri ve giyim eşyaları imalatıdır. Bölgede orman varlığının zengin olmasına paralel olarak ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı Bölge ekonomisinde lokomotif sektördür. Diğer yandan, Bölgede tarımsal üretimin yüksek oluşu gıda ürünleri imalatını öne çıkarmaktadır. Giyim eşyaları imalatı ise imalat sanayiinde en fazla istihdamı barındıran sektördür. Bölgede madencilik de öne çıkan sektörlerden biri olup; madenlerin işlenmesine yönelik yatırımlar desteklenmesi ve madenlerin katma değerinin artırılması önem arz etmektedir. Yatırımların artmasında finansman imkânlarının çeşitlendirilmesi ve finansmana erişilebilirliğin artması önem arz etmektedir.

Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri, gıda ürünleri ve giyim eşyaları imalatı bölgesel düzeyde öne çıkmakla beraber, ulusal ve uluslararası pazarlarda rekabet edebilirlikleri istenen seviyede değildir. Bölgede sektörlerin rekabet edebilirliğinin artırılması için üretilen ürünlerde katma değer artırılmasının yanı sıra Ar-Ge, inovasyon, tasarım, ürün çeşitlendirme ve markalaşmaya yönelmeleri gerekmektedir. Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı başta olmak üzere, Bölgede küme

potansiyeli gösteren sektörlerde verimlilik ve yenilikçiliği teşvik edecek şekilde kümelenme faaliyetlerinin desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca Bölgede kadınları da kapsayacak şekilde girişimciliği artırmak üzere iş ve teknoloji geliştirme merkezlerinin kurulması desteklenecektir.

Bölgede mevcut işletmelerin fiziksel ve kurumsal kapasitelerinin artırılmasının yanı sıra, yeni işletmelerin kurulumu da desteklenecektir. Özellikle sanayi işletmelerin organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinde kurulması maliyet avantajından ve teşviklerden daha fazla yararlanmalarını sağlayacağından önem arz etmektedir. Bölgede hali hazırda 10 OSB, ortalama %58 doluluk oranıyla faaliyet göstermektedir. OSB ve KSS altyapılarının tamamlanmasıyla ve yeni imalat işletmelerinin kurulmasıyla 2023 yılında OSB sayısının %30 artış göstermesi, doluluk oranının ise %90 olması beklenmektedir.

Bölgede üniversite altyapısı yeni şekillenmeye başlamış olup; kısa zamanda önemli mesafe kaydetmiştir. Bu noktada OSB ve üniversite işbirliği kurulum aşamasının en başında hayata geçirilerek sürdürülebilir bir "üniversite sanayi işbirliği" tesis edilmesi önem arz etmektedir.

7.1.3.3. İhracat Kapasitesinin Artırılması

Bölgede dış ticaret kapasitesinin Türkiye içindeki payı düşük olmakla beraber, madencilik yatırımlarının artması ile imalat sanayiinde öne çıkan ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri, gıda ürünleri ve giyim eşyaları imalatı gibi sektörlerin gelişmesiyle ihracat kapasitesinin artacağı beklenmektedir. Bu amaçla katma değeri yüksek ihracat ürünlerinin desteklenmesinin yanı sıra firmaların ürün ve pazar çeşitlendirmesine yönelik faaliyetler gerçekleştirilecektir. Dış ticarete ürünlerin katma değerinin artırılması kadar, firma sahiplerinin dış ticaret konularında danışmanlık hizmeti alması ve eğitimlere katılmaları desteklenmelidir. Bölgenin ihracatının dağılımına bakıldığında, az sayıda ülkeye yüksek miktarda ihracat yapıldığı görülmektedir. Bu durum ihracatın istikrarı açısından risk oluşturmaktadır. Bu açıdan, dış ticarete ürün ve pazar çeşitlendirmesinin yanı sıra Bölge firmalarının yabancı firmalarla eşleştirme faaliyetlerinin desteklenmesi önem arz etmektedir.

7.1.3.4. Turizmin Geliştirilmesi ve Çeşitlendirilmesi

TR82 Bölgesi'nde, ulaştırma alt yapıları yatırımlara paralel iyileşmekte ve artan tanıtım çalışmaları, değişen turizm alışkanlıkları ile beraber Bölgeye yönelik talep artışı beklenmektedir. Bu talep artışına sunulacak kapasite de Bölgedeki turizm çeşitliliğine uygun şekilde artırılmalıdır. Bölgenin sahip olduğu en büyük değeri doğasıdır, yapılacak ve büyütülecek turizm işletmeleri Bölge ve doğa ruhuna uygun şekilde olmalıdır. Kapasite artışı tek başına sürdürülebilir turizm için yeterli değildir. Niteliksel ve niceliksel kapasite artışının, tesislerin sunduğu aktivite çeşitliliği ile birlikte desteklenmesi gerek bölge dışı ve gerekse bölge içi turist hareketliliğini artıracak; 4 mevsim turizm yaklaşımının Bölgeye yerleşmesini sağlayacaktır. Ayrıca yerel ve sağlıklı ürün üretiminin de işletmelerin fiziksel mekânlarında sunulabilecek bir imkân haline gelmesi, Bölge turizm hareketliliğini ve sektörün gelir yaratma özelliğini artıracaktır.

Turizm işletmelerinin sunduğu fiziksel kapasiteyi artırmakla birlikte sunulan hizmet kalitesinin de paralel olarak artırılması gerekmektedir. Düzenlenen eğitimler, değişim programları işletmelerdeki beşeri kapasitenin artırılmasını sağlayacaktır. Bölgede eğitim almış kişilerin de yine Bölge içinde turizm işletmelerinde staj ve iş olanaklarının da artırılması sektöre olumlu katkı yapacaktır. Konaklama ve yeme – içme hizmeti sunan işletmelerin kalite artışı, standardizasyon, yıldız arttırma gibi işlemleri konusunda teknik desteğin yanı sıra mali desteklerin yönlendirilmesi; talep artışını destekleyecektir.

TR82 Bölgesi'nde var olan köylerin büyük bir kısmı orman köyü statüsündedir; yaşanan göç hareketliliğinden nüfusunu kaybetmiş birçok köy vardır. Bahar ve yaz aylarında önemli nüfus hareketliliği görülen köylerin de altyapı imkânları iyileştirilerek turizm amaçlı kullanılabilir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Gittikçe daha fazla kabul gören etkinlik tabanlı turizmin yaygınlaşmasının yerel kültürün gözlenmesi ve aktarılması konusunda faydaları da olacaktır. Ulaşım bağlantıları

güçlendikçe ve çeşitlendikçe başta İstanbul ve Ankara olmak üzere büyük şehirlerde yaşayanlar için Bölge önemli bir turistik merkez haline gelecektir. Safranbolu, Amasra, Amasya önemli bir turist cazibe merkezleri haline gelmektedir. Karadeniz turları da Samsun çıkışlı bir şekilde giderek yoğunlaşmaktadır. Bölgemiz turistik noktalarının bir kısmı, Karadeniz turları içerisine dâhil edilebileceği gibi; bir kısmı da Safranbolu, Amasra turlarını içerecek şekilde genişletilebilir. Deniz ulaşım imkânları da artırılırsa kruvaziyer turizm ve Karadeniz'de sınırı bulunan diğer ülkelerin de havza içi turizm hareketliliği artacaktır. Bölgede yapılacak bir marina turizm talebini artıracak; marina çevresinde oluşturulacak alanlar elde edilen geliri ve hareketliliği de artıracaktır. Oluşturulmuş olan turizm rotalarında gerek konaklama ve gerekse ulaşım, dinlenme ve turizm odak merkezini ön plana çıkarıcı yatırımlar desteklenmelidir. TR82 Bölgesi sunduğu turizm çeşitliliği ile yıl içinde farklı zaman dilimlerini de içerecek şekilde çalışmalar yapılması Bölge insanına sektör olarak turizm algısını yerleştirme noktasında da önemli katkılar sağlayacaktır.

Tarihi mekanlar, konaklar ile ilgili yenileme ve restorasyon çalışmaları yapılarak uygun olanlar kullanıma açılarak hizmetler sektörü kapsamına alınmalıdır. Bölgenin var olan turizm değerlerinin, potansiyelinin gerek yurt içi gerekse yurt dışı platformlarda hedef odaklı tanıtımı gerekmektedir. Turizm sektörü kapsamında yer alan hediyelik eşya üretimi günümüz turizm alışkanlıklarında oldukça büyük bir faaliyet alanı haline gelmiştir. Bölgenin sahip olduğu el sanatı, yeme – içme kültürü ve doğal zenginliklerinin hediyelik eşya olarak sunumu etkin şekilde yapılamamaktadır. Türkiye'nin birçok yerinde bulunabilecek hatta ithal olan ürünler Bölgeyi yansıtmaktan uzaktır. Mevcut yöresel ve doğal zenginlikler tasarım ile desteklenerek el sanatlarının korunumu, sonraki kuşaklara aktarımı ve turizmden elde edilen gelirin artışı sağlanacaktır. Bu kapsamda birçok ülke örneğinde olduğu gibi şehir, ürün simgeleri tasarlanıp, pazarlama ve tanıtım faaliyetleri kapsamında kullanılmalıdır. Bölgede üretilen gerek el sanatları ve gerekse yiyecek – içecek ürünleri birçok işletme için gelir yaratıcı olmanın yanı sıra özellikle kadınların istihdama katılımına yönelik bir ekonomik uğraş olmaktadır. Ürünlerin satışını arttırmak için turizm konaklama işletmelerinde, yol güzergâhları üzerinde bulunan mola noktalarında ve turistik cazibe alanları içerisinde oluşturulacak mekânlarda satışının yapılması sağlanmalıdır. Ürünlerin satış kanallarının artırılmasına yönelik diğer yöntemlerin araştırılması yapılmalıdır. İnternet üzerinden satışlar yapılabileceği gibi, tüketimin ve memleket bağlantılarının yoğun olduğu bölge dışı satış noktalarında satışının artırılması yönünde çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca ürünlerin standardizasyon, sertifikalandırma, paketleme konularında pazarlama kapasitesini arttıracak çalışmalar da Bölgede turizm sektöründeki gelişmeye katkıda bulunacaktır.

7.1.3.5. Lojistik Kapasitenin Geliştirilmesi

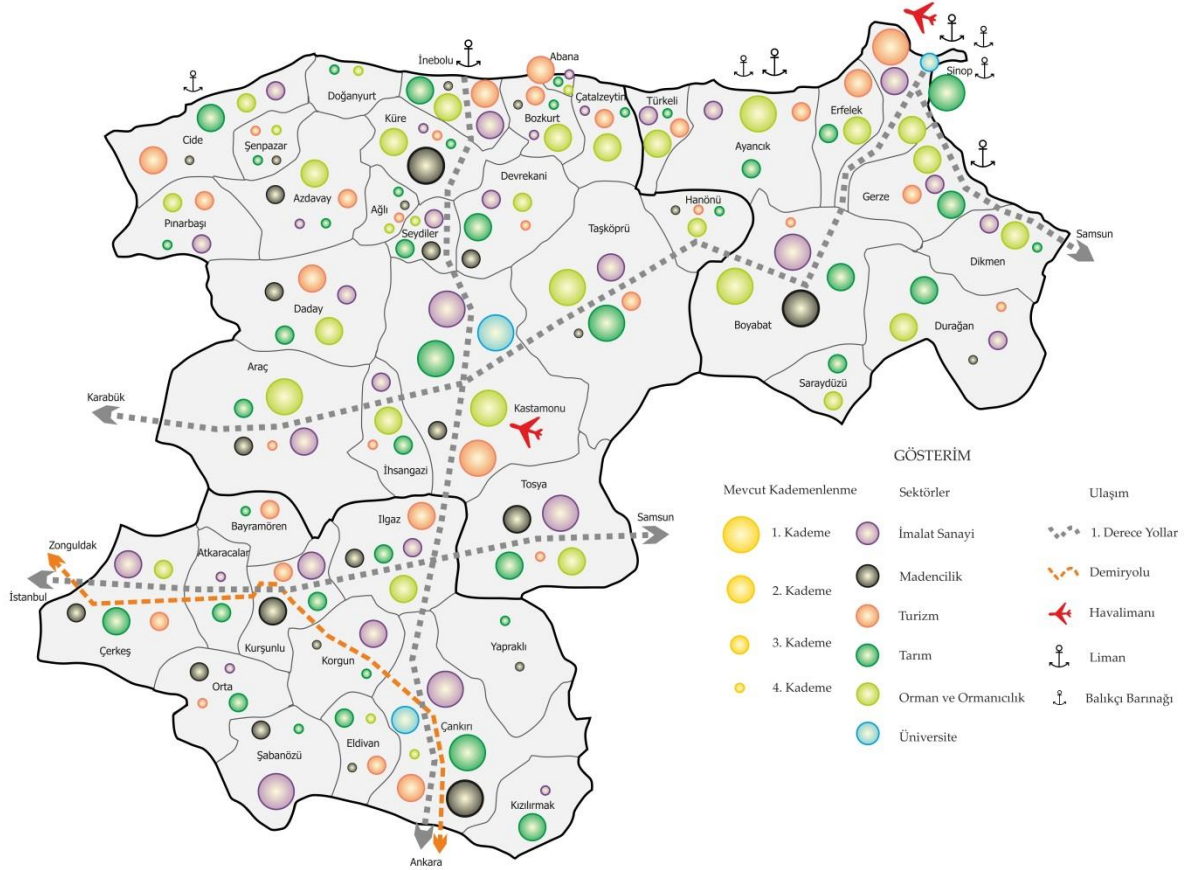
Bölgenin ulusal ve uluslararası pazarlarla bütünleşmesi için ulaşım bağlantılarının güçlendirilmesi gerekmektedir. Ilgaz Dağları ve Küre Dağları kuzey – güney hattında karayolu ulaşımını olumsuz etkilemekte olup; bu hat üzerinde yol, köprüyol ve tünel yatırımlarının artırılması gerekmektedir. Aynı şekilde Bölgenin Karadeniz sahili boyunca zayıf olan ulaşım bağlantısı da sahil yolunun inşaatı ile güçlendirilmelidir. Ancak yapılan yol yatırımlarına kıyı turizmi ve kent yaşamı olumsuz etkilememesi için azami dikkat gösterilmesi önemlidir. Bölgedeki ilçeler arası karayolları bağlantıları da güçlendirilmeli ve denizyolları daha etkin kullanılmalıdır. İhracatı ve genel olarak sınai üretimi artırmak ve ulaşım maliyetlerini düşürmek için limanların elleçleme kapasiteleri artırılmalı ve İnebolu limanı konteyner taşımacılığı da gözetilerek geliştirilmelidir. Yolcu ve yük taşımacılığında hızı artırmak için havayolu yatırımlarının da hızla tamamlanması gerekmektedir. Ayrıca Bölgenin lojistik kapasitesinin artmasına yardımcı olacak depolama altyapısının da geliştirilmesi önemlidir.

8. Mekânsal Gelişme

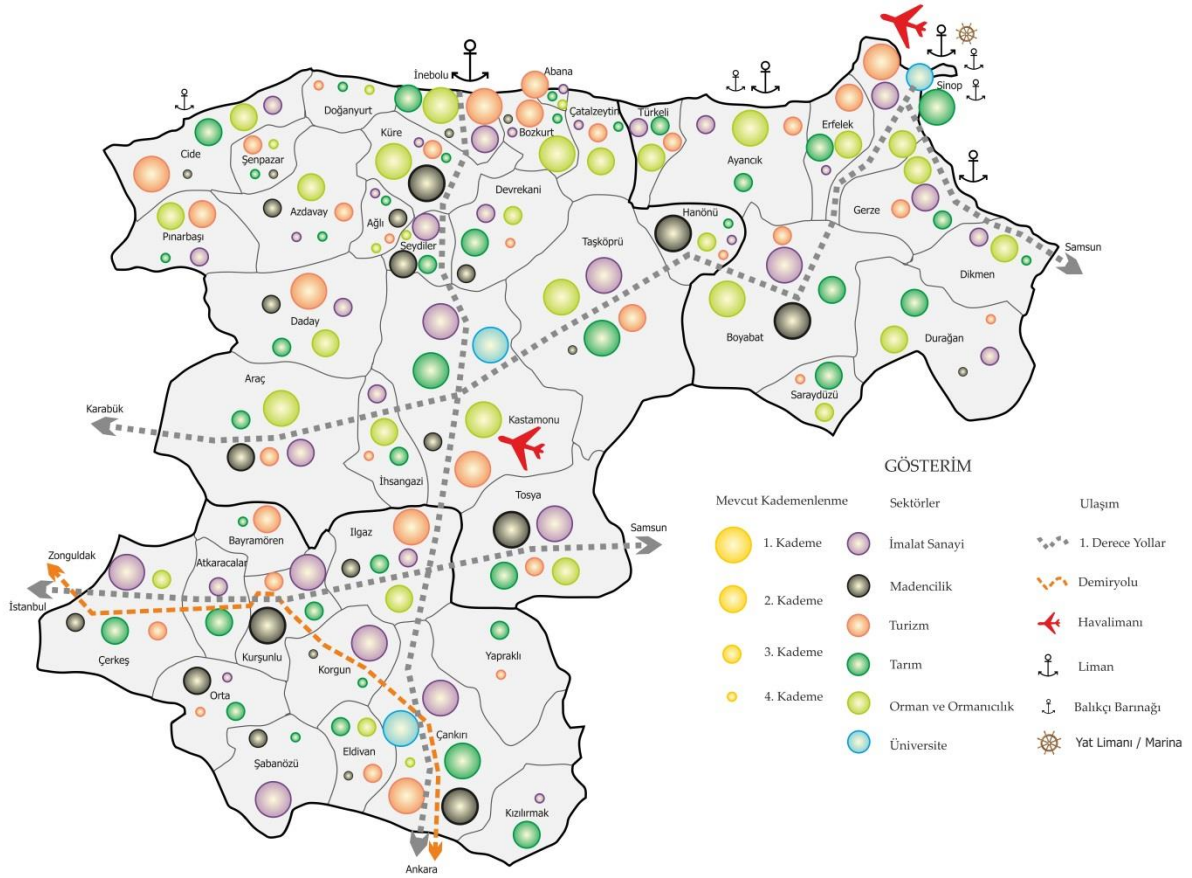
Plan dönemi sonu olan 2023 yılına kadar Bölgenin ciddi yapısal dönüşümler yaşayacağı ve gelişme eksenlerinin farklı yönlere kayacağı öngörülmektedir. Hâlihazırda ağırlıklı olarak il merkezleri, Tosya, Boyabat ve Şabanözü gibi endüstriyel olarak gelişmiş ilçeler etrafında şekillenen sosyoekonomik yapı (Bkz. Harita 16) yerini 2023 yılında daha dengeli bir kademelenmeye bırakacaktır (Bkz. Harita 17).

Sektörel kademelenmede mevcut durum niceliksel ve niteliksel analizlere dayanmaktadır. İlçelerin ilgili sektörlerindeki bölgesel durumu mevcut veriler ile analiz edilerek; saha çalışmaları, yüz yüze görüşmeler ve anketler yoluyla elde edilen bilgiler ile sentezlenmiştir. Bu sentez sonucunda mevcut kademelenme oluşturulmuş olup; 2023 sektörel kademelenmesi ise bölgesel politikalar doğrultusunda planlanan kademeleri göstermektedir. Bölgesel politikaların etkin biçimde uygulanmasıyla birlikte Bölgedeki tüm yerleşmeler gelişecek ve bazı yerleşmelerin gelişme hızı bölgesel ortalamasının üzerinde seyrederek bölge içi gelişmişlik farklarını azaltıcı etki yaratacaktır. Bu durum il merkezleri üzerinde ekolojik baskıyı azaltacak hem bölge içi hem de bölgeler arası fonksiyonel ilişkiler artacaktır.

Harita 16: Sektörel Kademelenme 2013

Harita 17: Sektörel Kademelenme 2023

Özellikle ulaşım alanında devam eden büyük ölçekli yatırımlarının tamamlanması ile birlikte Bölgede 4 farklı kademede merkezler oluşacağı öngörülmektedir. İl merkezleri birincil konumlarını korurken Tosya, İnebolu, Boyabat, Gerze, Ayancık ve Kurşunlu – Çerkeş merkezli bölgeler ikinci kademede olacaklar ve birinci kademe merkezlere yakınsayacaklardır. İl merkezleri önemli birer hizmet merkezi olarak gelişecek ve çevre illerin sağladığı birçok kaliteli hizmeti sağlar konuma geleceklerdir. Kastamonu Merkez, sanayi, hayvancılık, üniversite, turizm ve diğer hizmet sektörleri ile büyürken, Sinop Merkez’de lider sektörler eğitim ve turizm olacaktır. Çankırı Merkez ise hem tarımsal üretim hem de sınai üretimde önemli bir merkez haline gelecektir. Üniversitenin yanı sıra turizm sektörü de kent ekonomisine katkı sağlayacaktır.

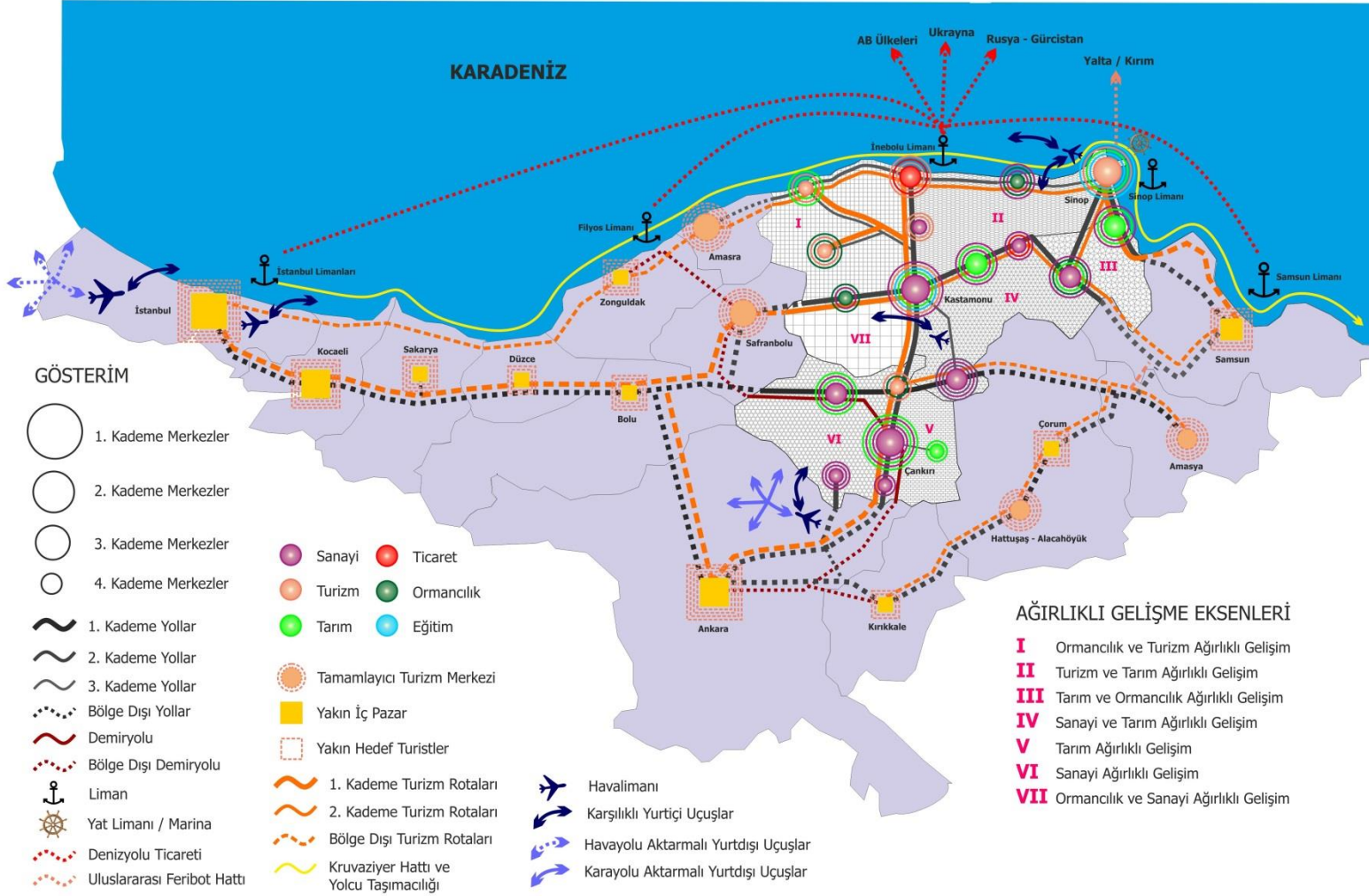
Bölgedeki en radikal değişimlerin birisini yüksek miktarda bakır keşfedilen Hanönü ilçesinin yaşayacağı öngörülmektedir. Ayrıca, İnebolu – Ankara karayolu bağlantısının ve İnebolu Limanı’nın genişletme çalışmaları tamamlandığında İnebolu’nun önemli bir turizm ve ticaret merkezine dönüşmesi öngörülmektedir. D-100 karayolu boyunca Çerkeş, Atkaracalar, Kurşunlu, Ilgaz ve Tosya ilçelerine sanayi ve tarım yatırımları artacak, mal ve hizmet akımları yoğunlaşacak ve sonuç olarak D-100 karayolu boyunca fonksiyonel bir endüstriyel bölge oluşacaktır. Sanayi yatırımlarının artacağı bir diğer bölge ise Çankırı Merkez, Korgun ve Şabanözü bölgesidir. Hâlihazırda yoğun olan sanayi yatırımları yol yatırımları ve avantajlı teşvikler ile daha artacaktır. Eldivan İlçesi turizm ve tarımda, Orta İlçesi ise tarım, madencilik ve enerjide ön plana çıkacaktır. Çankırı’nın Ilgaz ve Bayramören ilçelerine ise yoğun turizm yatırımı olacağı öngörülmektedir. Bu eksenle özellikle Ilgaz hem Ankara hem de İstanbul’dan yüksek sayıda turist çekecektir. Kızılırmak ve Yapraklı ilçelerinde ise tarım sektöründe önemli gelişmeler yaşanacaktır.

Kastamonu'nun İhsangazi ve Araç ilçeleri sanayi ve ormancılık sektörlerinde ciddi büyüme kaydedecek ve Daday İlçesi ise turizmde ön plana çıkacaktır. Kastamonu Merkez'in kuzeyinde yer alan Ağlı ve Seydiler ilçelerindeki mermer yatırımları ve Devrekâni İlçesi'ndeki hayvancılık yatırımları sinai gelişmeyi kuzeye doğru kaydıracaktır. Küre İlçesi madencilik ve turizm alanında daha cazip hale gelirken Pınarbaşı, Azdavay, Şenpazar ve Doğanıurt ilçeleri turizmde bir sıçrama yaşayacağı öngörülmektedir. Karadeniz sahil yolunun tamamlanması ile birlikte Cide İlçesi'nin Amasra ile bağlantısı güçlenecek ve turizm potansiyeli yerini turizm yatırımlarına bırakacaktır. Abana, Bozkurt ve Çatalzeytin ilçeleri İnebolu'daki gelişmeden de olumlu etkilenecek turizmde ön plana çıkacaklardır. Taşköprü İlçesi'nde yeni yatırımlar ile tarımsal sanayide önemli adımlar atılacak ve ilçenin gelişmesi hızlanacaktır.

Sinop'un Türkeli ve Ayanık ilçeleri hem ormancılık hem de orman dayalı sanayide hızlı gelişmeler yaşarken Erfelek İlçesi Sinop Merkez'in büyümesinin de etkisiyle turizmde önemli bir merkez haline gelecektir. Gerze İlçesi tarım, sanayi ve ormancılıkta önemli gelişmeler yaşarken Dikmen İlçesi su ürünlerine dayalı sanayide ve ormancılıkta ön plana çıkacaktır. Gerze ve Dikmen aynı zamanda Samsun'un gelişmesinden de olumlu etkilenecek Sinop ve Samsun arasında artacak olan ticari ve ekonomik ilişkilerden daha fazla yararlanacaktır. Boyabat tuğla üretimindeki öncülüğüne devam edecek ancak ormancılık ve turizm alanındaki gelişmeler birlikte ekonomisindeki sektörel çeşitliliği artıracaktır. Durağan ve Saraydüzü ilçeleri ise tarım ve ormancılıkta ön plana çıkacak ve Boyabat'ın büyümesinden olumlu etkileneceklerdir.

Sonuç olarak, Bölgede köklü bir yapısal dönüşüm gerçekleşecek, Bölge diğer birçok bölge, il ve ilçe ile ilişkilerini güçlendirecek ve ulusal ve uluslararası piyasalarla daha iyi bütünleşecektir (Bkz. Harita 18).

Harita 18: Mekânsal Gelişme Şeması

9. Performans Göstergeleri

Tablo 106: TR82 Bölgesi Performans Göstergeleri

Bölgesel 2023 Göstergesi	Mevcut Durum	Yılı	2023 Hedefi	Doğrulama Kaynağı
Nüfus				
Toplam Nüfus	745.525	2012	850.129	TÜİK
15 – 64 nüfusun toplam nüfus içindeki payı	%65	2012	%65	TÜİK
Kentli nüfusun oranı	%57,3	2012	%75	TÜİK
Eğitim				
Okul öncesi eğitim kurum sayısı	272	2013	500	MEB Örgün Eğitim İstatistikleri
Yükseköğretim mezunu oranı (Yüksekokul, Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora)	%7,21	2012	%11	TÜİK
Ortaöğretim okullaşma oranı	%76,5	2013	%85	MEB Örgün Eğitim İstatistikleri
Mesleki eğitimin ortaöğretim içindeki payı	%46,68	2013	%65	MEB Örgün Eğitim İstatistikleri
Okuma yazma bilmeyenlerin içindeki kadın oranı	%80	2012	%50	TÜİK
Üniversitede okuyan öğrenci sayısı	25.122	2013	85.000	Üniversite Rektörlükleri
Üniversite akademisyen sayısı	1.113	2013	4.500	Üniversite Rektörlükleri
Üniversite başarı sıralaması (125 üniversite içinde)	79.Sinop-320.25 puan 96.Çankırı-237.82 puan 109.Kastamonu-190.76	2012	350 puan üzeri alınarak ilk 75'e girmeleri	METU URAP Center
KYK yurt kapasitesi	3.496	2013	10.350	MEB & KYK İl Müdürlükleri
Yurtlarda (KYK & Özel) kalan öğrencilerin tüm öğrencilere oranı	%26,87	2013	%50	MEB & KYK İl Müdürlükleri
Sağlık				
Hekim başına hasta sayısı	771	2011	588	TÜİK
100.000 kişi başına yatak sayısı	276	2011	290	TÜİK
Sosyal Hizmet				
Huzurevi sayıları	3	2013	8	Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri
Rehabilitasyon merkezi sayıları	3	2013	5	Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri
Kültür, Sanat ve Spor				
Sinema seyircisi sayısı	133.137	2011	370.000	TÜİK
Tiyatro seyircisi sayısı	56.160	2011	100.000	TÜİK
Müze ziyaretçi sayısı	203.573	2011	350.000	TÜİK
Sivil Toplum				
Dernek sayısı	1.229	2010	2.500	Dernekler Dairesi Başkanlığı

Kadın üye oranı	%10	2010	%20	Dernekler Dairesi Başkanlığı
İstihdam				
İstihdam oranı	%41,2	2012	%50	TÜİK
Kadın işgücüne katılım oranı	%41	2012	%45	TÜİK
İşsizlik oranı	%5,6	2012	%5	TÜİK
Yükseköğretim mezunu kadın ve erkek işsizlik oranları	%11,9 ve %3	2012	%8 ve %2	TÜİK
Sosyal Güvenlik				
Sosyal güvenlik kapsamındaki nüfus oranı	%83,32	2013	%100	Sosyal Güvenlik Kurumu
Sosyal güvenlik kapsamında aktif çalışanlar oranı	%21,69	2013	%26	Sosyal Güvenlik Kurumu
Aktif/pasif oranı	1,18	2013	1,89	Sosyal Güvenlik Kurumu
Ekonomi, Gelir ve Yoksulluk				
Kişi başı GSKD (TL)	9.930 TL	2010	25.000 TL	TÜİK
Kişi başına GSKD sıralaması (26 düzey 2 bölgesi içinde)	17.	2010	14.	TÜİK
Tarım sektörünün GSKD içindeki payı	%22,6	2010	%15	TÜİK
Sanayi sektörünün GSKD içindeki payı	%20,4	2010	%25	TÜİK
Hizmetler sektörünün GSKD içindeki payı	%57,1	2010	%60	TÜİK
Yoksulluk oranı (12 düzey 1 bölgesi içinde)	%13,8	2011	< %10	TÜİK
Tarım				
Yem bitkileri üretim miktarı	561.300 ton	2011	750.000	TÜİK
Organik tarım üretim miktarı	7.592	2011	15.000	TÜİK
Büyükbaş hayvan sayısı (Kültür ve Kültür melezi)	329.750	2011	380.000	TÜİK
Kanatlı hayvan sayısı (Et tavuğu)	1.158.000 adet	2011	2.000.000	TÜİK
Büyükbaş süt miktarı	472.509 ton	2011	800.000	TÜİK
Bal üretim miktarı	1.208 ton	2011	1.500	TÜİK
Deniz balıkları miktarı	23.214 ton	2012	50.000	TÜİK ve İl Tarım Müd.
Tatlı su ürünleri miktarı	367 ton	2011	10.000	TÜİK
Orman ve Ormancılık				
Koru serveti miktarı	205.240	2012	320.000	Orman Genel Müdürlüğü
Toplam orman ürünleri üretim miktarı	2.062.548	2012	2.800.000	Orman Genel Müdürlüğü
Sanayi				
İmalat sektörü işyeri sayısının Bölge içindeki payı	14,10	2010	20	TÜİK
Toplam OSB sayısı	10	2012	13	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
OSB'lerde Faal Firma Sayısı	62	2012	150	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
OSB doluluk oranı	%58	2012	%90	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
OSB toplam istihdam	4.767	2012	10.000	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
İmalat sektöründe 3 yıldızlı sektör sayısı	1	2010	3	TÜİK

Finans				
Mevduatın krediye dönüşme oranı	%134	2011	%140	Türkiye Bankalar Birliği
Ticari kredilerin oranı	%62	2012	%75	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
Vergi gelirlerinin kamu harcamalarını karşılama oranı	%33,8	2012	%50	T.C. Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü
Dış Ticaret				
İhracat değeri (bin dolar)	108.598	2012	1.000.000	Ekonomi Bakanlığı
İhracatçı firma sayısı	65	2012	150	Ekonomi Bakanlığı
İhracattaki Payı (%)	0,07	2012	0,20	Ekonomi Bakanlığı
Turizm				
Ortalama geceleme sayıları (işletme belgeli tesislerde)	1,5	2011	2,1	Kültür ve Turizm Bakanlığı
Ortalama geceleme sayıları (belediye belgeli tesislerde)	1,4	2011	1,9	Kültür ve Turizm Bakanlığı
Tesise geliş sayısı (yerli ve yabancı)	406.013	2011	1.000.000	Kültür ve Turizm Bakanlığı
Yatak kapasitesi	8.084	2011	15.000	Kültür ve Turizm Bakanlığı
A grubu turizm acente sayısı	11	2012	15	Kültür ve Turizm Bakanlığı
4 yıldızlı otel sayısı	2	2013	4	Kültür ve Turizm Bakanlığı
Turizm işletme belgeli tesis sayısı	17	2011	25	Kültür ve Turizm Bakanlığı
Ulaştırma				
Toplam bölünmüş yol uzunluğu	574 Km	2012	863 Km	Karayolları Bölge Müdürlükleri
Limandan ihraç edilen yük miktarı	453.688 Ton	2012	4.000.000 Ton	Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
Toplam uçak yolcu sayısı	58.438	2011	300.000	Devlet Hava Meydanları İşletmesi
Marina sayısı	0	2013	1	Valilikler
Çevre ve Enerji				
Kişi başına toplam elektrik tüketimi	1.701 KWh	2011	3.000 KWh	TÜİK
Kişi başına sanayi elektrik tüketimi	709 KWh	2011	1.600 KWh	TÜİK
Toplam rüzgâr kurulu gücü	0	2013	400 MW	Türkiye Rüzgar Enerjisi Birliği
Toplam biyoenerji kurulu gücü	0	2013	3 MW	Valilikler
Atıksu hizmeti verilen nüfusun oranı	0	2010	1	TÜİK
Katı atık hizmeti verilen nüfusun oranı	0,57	2010	1	TÜİK
İçme ve kullanma suyu arıtma tesisi ile hizmet verilen nüfusun oranı	0,18	2010	1	TÜİK

10. Uygulama, İzleme ve Değerlendirme

TR82 Düzey 2 Bölgesi Bölge Planı, Bölgede yer alan tüm paydaşların katılımları ile hazırlanmış olup; 2014 – 2023 yıllarında gerçekleştirilecek çalışmalar için bir rehber niteliği taşımaktadır. Planın başarıya ulaşması TR82 Bölgesi'nde öngörülen hedefler için büyük önem arz etmektedir. Bu unsurun gerçekleşmesi Planın büyük ölçüde sahiplenilmesine bağlıdır. Bölgede faaliyet gösteren tüm kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve özel sektör tarafından hazırlanan planların, programların, projelerin ve bölgesel kalkınmaya katkı sağlayacak tüm stratejilerin Bölge Planıyla uyumlu olması, dengeli ve bütüncül bir bölgesel kalkınmanın gerçekleşmesi için büyük öneme sahiptir.

Bölge Planı'nda ortaya konulan amaçlar ve hedefler, ilgili tüm aktörlerce uygulanacak olan program ve projelere temel teşkil edecek ve bu projelerin ve programların çıktılarının toplamı ise plan performansını belirleyecektir. Plan performansının ölçümü performans göstergeleri üzerinden yapılacaktır. Belirlenen hedeflere ulaşmada kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, özel sektör kuruluşları, meslek odaları, sendikalar ve Bölge halkına önemli sorumluluklar düşmektedir. Kamu kurumlarına denetim mekanizmalarını daha etkin çalıştırmada ve kamu yatırımlarını en stratejik alanlara yönetmede, sivil toplum kuruluşlarına daha sürdürülebilir bir yaşam için topluma liderlik etmede, özel sektör kuruluşlarına cari açığı azaltmak, yenilikçiliği, istihdamı ve ihracatı artırmak için gerekli riskleri alıp uygun yatırımları yapmada, meslek odaları ve sendikalara iş yaşamını iyileştirmede ve hem işçi hem de işvereni bölgesel politikalara ulaşmak için yönlendirmede ve son olarak bölge halkına uygulanan politikaları kamu yararını azamiye çıkaracak biçimde düzenleme ve bölgedeki önemli gelişmeleri sahiplenip daha ileriye taşımada önemli görevler düşmektedir.

Belirlenen 2023 göstergeleri her yıl takip edilecek ve bölgesel gelişme bu göstergeler üzerinden ölçülecektir. Belirlenen göstergelere ulaşma ile ilgili sorunlar oluştuğu tespit edildiğinde ilgili aktörler konu hakkında bilgilendirilecek ve uygun tedbirlerin alınması sağlanacaktır. Belirlenen hedeflerin belirsizlikler yüzünden ulaşılamaz hale gelmesi durumunda hedefler revize edilecektir.

Plan dönemi içerisinde beklenmeyen makro değişikliklerin yaşanması durumunda da Bölge Planı bu doğrultuda revize edilecektir. Bundan dolayı Bölge Planı durağan değil öngörülemeyen değişikliklere göre esneyebilen bir politika metni olarak kurgulanmış olup; planın uygulanması, izlenmesi ve değerlendirmesi bu perspektifle gerçekleştirilecektir.

Kaynakça

(1972, Eylül 14). *Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu*.

Afet ve Acil Yönetimi Başkanlığı. (tarih yok). *Deprem Dairesi Başkanlığı: Deprem Haritaları*. Mayıs 24, 2013 tarihinde Deprem Dairesi Başkanlığı Web sitesi:

<http://www.deprem.gov.tr/sarbis/shared/DepremHaritalari.aspx> adresinden alındı

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çankırı İl Müdürlüğü. (2013). Çankırı'daki Sosyal Hizmetler Kurumlarına Ait Bilgiler.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kastamonu İl Müdürlüğü. (2013). Kastamonu'daki Sosyal Hizmetler Kurumlarına Ait Bilgiler.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sinop İl Müdürlüğü. (2013). Sinop'taki Sosyal Hizmetler Kurumlarına Ait Bilgiler.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2013). *Bankacılık Göstergeleri*. Nisan 24, 2013 tarihinde www.bddk.org.tr adresinden alındı

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (a). *81 İl Durum Raporu*. Nisan 25, 2013 tarihinde Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Web Sitesi: <http://www.sanayi.gov.tr/> adresinden alındı

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (b). *OSB Bilgi Sitesi*. Mayıs 17, 2013 tarihinde OSB Bilgi Sitesi: <http://osbbs.osbuk.org.tr/> adresinden alındı

Bölge Ticaret ve Sanayi Odaları. (2011). *Bölge Ticaret ve Sanayi Odaları*.

Çankırı Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü. (2013).

Çankırı Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü. (Tarih yok). *Çankırı Tesisleri*. Mayıs 07, 2013 tarihinde Çankırı Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü: <http://cankiri.gsb.gov.tr/Sayfalar/Tesis.aspx> adresinden alındı

Çankırı İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (tarih yok). *Ne Yenir*. Mayıs 08, 2013 tarihinde <http://www.cankiriturizm.gov.tr/belge/1-33242/ne-yenir.html> adresinden alındı

Çankırı İl Millî Eğitim Müdürlüğü. (2013). Millî Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Kurumların Verdiği Kurslar Ve Kursiyer Sayıları.

Çankırı Karatekin Üniversitesi Rektörlüğü. (2013). Çankırı Karatekin Üniversitesi'ne Ait Bilgiler.

Demirci Orel, Y. D., & Yavuz, M. C. (2003). Rekreasyonel Turizmde Müşteri Potansiyelinin Belirlenmesine Yönelik Bir Pilot Çalışma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 61, 65.

Dernekler Dairesi Başkanlığı. (tarih yok). *Derneklere İlişkin İstatistikler*. Mayıs 07, 2013 tarihinde T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı: http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=51&Itemid=66&lang=tr adresinden alındı

Devlet Hava Meydanları İşletmesi. (tarih yok). *Havalimanları*. Şubat 26, 2013 tarihinde Devlet Hava Meydanları İşletmesi Websitesi: <http://www.sinop.dhmi.gov.tr/havaalanlari/default.aspx?hv=34> adresinden alındı

- Devlet Planlama Teşkilatı. (2006). *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)*. Mayıs 08, 2013 tarihinde Devlet Planlama Teşkilatı E-Kütüphanesi: <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf> adresinden alındı
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). *Dokuzuncu Kalkınma Planı Ormanlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- Devlet Planlama Teşkilatı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. (1997). *Türkiye ve Avrupa Birliği'ndeki Sağlık Politikaları ve Göstergelerinin Karşılaştırılması*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Ekonomi Bakanlığı. (2012).
- Ekonomi Bakanlığı. (tarih yok). *Dış Ticaret Verileri*. Mart 27, 2013 tarihinde Ekonomi Bakanlığı Web Sitesi: <http://www.ekonomi.gov.tr> adresinden alındı
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2013). *Maden İşleri Genel Müdürlüğü*.
- Food and Agriculture Organization. (2007). 01 11, 2011 tarihinde AB Giriş Sürecinde Türkiye'de Süt ve Süt Ürünleri Sektörüne Genel Bakış: www.tarim.gov.tr adresinden alındı
- Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2013). *2013-2017 Stratejik Plan*. Ankara.
- Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri. (2012). Kanatlı Hayvan ve İşletme Sayıları Verileri.
- Global Wind Energy Council. (tarih yok). *Global Figures: Global Statistics*. Şubat 27, 2013 tarihinde Global Wind Energy Council Web sitesi: http://www.gwec.net/wp-content/uploads/2013/02/GWEC-PRstats-2012_english.pdf adresinden alındı
- Gümüş, E. (2010). *SETA Analiz: Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sistemi Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler*. Ankara: SETA.
- International Energy Agency. (2013). *Publications*. Şubat 26, 2013 tarihinde International Energy Agency Web sitesi: <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/kwes.pdf> adresinden alındı
- Joint Research Centre. (2012). *Institute for Energy and Transport*. Nisan 29, 2013 tarihinde Joint Research Centre Web sitesi: <http://re.jrc.ec.europa.eu/pvgis/> adresinden alındı
- Kalkınma Bakanlığı. (2012, Aralık). Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi - 1. Taslak.
- Kalkınma Bakanlığı. (2013). *Kamu Yatırımlarının İllere Göre Sektörel Dağılımı*. Nisan 30, 2013 tarihinde <http://www2.dpt.gov.tr/kamuyat/ilozet.html> adresinden alındı
- Karayolları 15. Bölge Müdürlüğü. (tarih yok). *Bölünmüş Yol Uzunlukları Tablosu*. Nisan 03, 2013 tarihinde alındı
- Kastamonu Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü. (Tarih yok). *Kastamonu Tesisleri*. Mayıs 07, 2013 tarihinde Kastamonu Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü: <http://kastamonu.gsb.gov.tr/Sayfalar/Tesis.aspx> adresinden alındı
- Kastamonu İl Milli Eğitim Müdürlüğü. (2013). Milli Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Kurumların Verdiği Kurslar Ve Kursiyer Sayıları.
- Kastamonu İl Özel İdaresi Genel Sekreterliği. (2013). Kastamonu Uzunyazı Havalimanı Özellikleri. Kastamonu.

- Kastamonu Üniversitesi Rektörlüğü. (2013). Kastamonu Üniversitesine Ait Bilgiler.
- Kastamonu Valiliği. (2010). *Turizm Projeler, Mutfağımız*. Mayıs 08, 2013 tarihinde <http://kastamonu.gov.tr/turizm.asp> adresinden alındı
- Kastamonu, Sinop Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri. (2012). Bölgede Deniz Balıkçılığı Av Tür ve Miktarları.
- Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı. (2011). *2011 - 2013 TR82 Düzey 2 Bölgesi Bölge Planı, Turizm, Kış Turizmi*. Kastamonu: Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı.
- Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı. (2011). *2011 - 2013 TR82 Düzey 2 Bölgesi Bölge Planı , Turizm, Ekoturizm*. Kastamonu: Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı.
- Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı. (2011). *2011 - 2013 TR82 Düzey 2 Bölgesi Bölge Planı, Turizm, İnanç ve Tarihi Eser Turizmi*. Kastamonu: Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı.
- Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı. (2011). *TR82 Düzey 2 Bölgesi 2011-2013 Bölge Planı*. Kastamonu: T.C. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı.
- KUZKA. (2013). *TR82 Nüfus Projeksiyonu*. Mayıs 20, 2013 tarihinde <http://www.kuzka.gov.tr/bolgeplani-altsayfa.asp?SayfaInId=67> adresinden alındı
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. (2012). *Taşınmaz Kültür Varlıkları*. Mayıs 02, 2013 tarihinde T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü: <http://www.kvmgm.gov.tr/TR,44797/tasinmaz-kultur-varliklari.html> adresinden alındı
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2007). *Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007 – 2013*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2012). *Kültür ve Turizm Verileri*. Mayıs 06, 2013 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı: <http://basin.kultur.gov.tr/basinodasi-edergi/2002-2011/index.html> adresinden alındı
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (a). *Turizm, Turizm Çeşitleri*. Mayıs 02, 2013 tarihinde <http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,10335/magara-turizmi.html> adresinden alındı
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (b). *Turizm, Turizm Çeşitleri*. Mayıs 07, 2013 tarihinde <http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,11532/yayla-turizmi.html> adresinden alındı
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (c). *KTKGB ve Turizm Merkezleri*. Mayıs 10, 2013 tarihinde Yatırım ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü: <http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,9669/ktkgb-ve-turizm-merkezleri.html> adresinden alındı
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. (tarih yok). *İstatistikler*. Nisan 30, 2013 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı : <http://sgb.kulturturizm.gov.tr/TR,50930/istatistikler.html> adresinden alındı
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü. (tarih yok). *Turizm Tesisleri İşlemleri*. Mayıs 10, 2013 tarihinde <http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,9579/turizm-tesisleri-islemleri.html> adresinden alındı
- Küre Dağları Milli Parkı. (2010). *KDMP Hakkında, Projeler*. Mayıs 10, 2013 tarihinde <http://www.kdmp.gov.tr/default.asp> adresinden alındı

- Maden Tetkik Arama. (2010).
- Maliye Bakanlığı. (2013). Muhasebat Genel Müdürlüğü. www.muhasibat.gov.tr.
- Merkezi Finans ve İhale Birimi, (. (2013, Eylül 30). *Merkezi Finans ve İhale Birimi (CFCU) Websitesi*. Eylül 30, 2013 tarihinde Hibe Sözleşmeleri Veritabanı: <http://www.cfcu.gov.tr/hibe.php?lng=tr> adresinden alındı
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2009). *Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi Türkiye*. Mayıs 6, 2013 tarihinde Türkiye'de Hayat Boyu Öğrenmenin Geliştirilmesi Projesi: <http://hayatboyu.meb.gov.tr/files/20120309111727.pdf> adresinden alındı
- Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. (2013). *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2012-2013*. Ankara: MEB.
- Nillson, J. E. (2009). Perspectives on the European Union dersi. "Regions in Europe" sunumu. Blekinge Institute of Technology, Karlskrona, İsveç.
- OECD. (2012). *OECD Health Data 2012, How Does Turkey Compare*. Mayıs 09, 2013 tarihinde OECD Turkey: <http://www.oecd.org/turkey/BriefingNoteTURKEY2012.pdf> adresinden alındı
- Orman Bölge Müdürlükleri. (2013).
- Orman Genel Müdürlüğü. (2011). *Ormanlık İstatistikleri*. Ankara: T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü.
- Orman Genel Müdürlüğü. (2012). *Türkiye Orman Varlığı*. Ankara: T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Orman İdaresi ve Planlama Dairesi Başkanlığı.
- Orman Genel Müdürlüğü. (2013).
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı. (2012). *Milli Parklarımız, Ilgaz Dağı Milli Parkı*. Mayıs 10, 2013 tarihinde Doğa Koruma ve Milli Parklar genel Müdürlüğü: <http://www.milliparklar.gov.tr/mp/ilgazdagi/index.htm> adresinden alındı
- Orta Doğu Teknik Üniversitesi. (2012). *2012 Tüm Üniversitelerin Genel Puan Tablosu*. Mayıs 08, 2013 tarihinde Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Enformatik Enstitüsü URAP Merkezi: http://tr.urapcenter.org/2012/2012_t9.php adresinden alındı
- Sinop Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü. (Tarih yok). *Sino Tesisleri*. Mayıs 07, 2013 tarihinde Sinop Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü: <http://sinop.gsb.gov.tr/Sayfalar/Tesis.aspx> adresinden alındı
- Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (tarih yok). Mayıs 08, 2013 tarihinde <http://www.sinopkulturturizm.gov.tr/belge/1-41509/yore-mutfagi-gastronomi.html> adresinden alındı
- Sinop İl Milli Eğitim Müdürlüğü. (2013). Milli Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Kurumların Verdiği Kurslar Ve Kursiyer Sayıları.
- Sinop Üniversitesi Rektörlüğü. (2013). Sinop Üniversitesi'ne Ait Bilgiler.
- Sivil Toplum Geliştirme Merkezi. (2011). *Sivil Toplumcunun El Kitabı*. Mayıs 09, 2013 tarihinde Sivil Toplum Geliştirme Merkezi: <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/s/i/sivil-toplumcunun-el-kitabi-2.pdf> adresinden alındı

- Sosyal Güvenlik Kurumu. (2012). *SGK İstatistik Yıllığı 2011*. Mayıs 10, 2013 tarihinde Sosyal Güvenlik Kurumu: <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> adresinden alındı
- Sosyal Güvenlik Kurumu. (2013). *Sosyal Güvenliğe İlişkin Temel Göstergeler*. Mayıs 10, 2013 tarihinde Sosyal Güvenlik Kurumu İstatistikler: <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> adresinden alındı
- T.C. Ekonomi Bakanlığı. (2013, Eylül 30). *01.01.2001 - 31.07.2013 Tarihleri Arasında Düzenlenen Yatırım Teşvik Belgeleri*. Eylül 30, 2013 tarihinde T.C. Ekonomi Bakanlığı Web Sitesi: http://www.ekonomi.gov.tr/upload/AA1CB77E-C64B-34B5-D60BDD6C954C9BC5/A%C4%9Fustos_2013.xls adresinden alındı
- T.C. Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi. (2012). *2012 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi Adayların Yükseköğretim Programlarına İlişkin Tercihleri*. 06 05, 2013 tarihinde <http://www.osym.gov.tr/belge/1-13862/2012-ogrenci-secme-ve-yerlestirme-sistemi-adaylarin-yuk-.html> adresinden alındı
- Tarım ve Köyşleri Bakanlığı. (2007). *TR8 Batı Karadeniz Bölgesi Tarım Master Planı*. Ankara: Tarım ve Köyşleri Bakanlığı.
- Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü. (2010). *Okul Sorgulama*. Mayıs 10, 2013 tarihinde <http://ttogm.meb.gov.tr/okul2.php> adresinden alındı
- Türk Patent Enstitüsü. (tarih yok). *TPE Web Sitesi*. Mayıs 12, 2013 tarihinde Türk Patent Enstitüsü: <http://www.tpe.gov.tr> adresinden alındı
- Türk-Alman Biyogaz Projesi. (tarih yok). *Dokümanlar: Proje Çalışmaları*. Şubat 14, 2013 tarihinde Türk-Alman Biyogaz Projesi: http://www.biyogaz.web.tr/files/docs/dbfz_turkiye_biyogaz_potansiyel_raporu.pdf adresinden alındı
- Türkiye Bankalar Birliği. (2013). *Bankacılık İstatistikleri*. Nisan 24, 2013 tarihinde www.tbb.org.tr adresinden alındı
- Türkiye Elektrik İletim A.Ş. (tarih yok). *Türkiye Elektrik İstatistikleri*. Şubat 26, 2013 tarihinde Türkiye Elektrik İletim A.Ş. Web sitesi: <http://www.teias.gov.tr/T%C3%BCrkiyeElektrik%C4%B0statistikleri/istatistik2011/istatistik%202011.htm> adresinden alındı
- Türkiye İhracatçılar Meclisi. (tarih yok). *İhracat Verileri*. Mart 29, 2013 tarihinde TİM Web Sitesi: <http://www.tim.org.tr> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). *Kültür İstatistikleri 2011*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (a). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi*. Mayıs 20, 2013 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/VeriTabanlari.do> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (b). *Bölgesel İstatistikler Çevre*. Şubat 25, 2013 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu Web sitesi: www.tuik.gov.tr adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (c). *Bölgesel İstatistikler Dış Ticaret Verileri*. Mart 27, 2013 tarihinde TÜİK Web Sitesi: <http://tuik.gov.tr> adresinden alındı

- Türkiye İstatistik Kurumu. (ç). *Bölgesel İstatistikler Enerji*. Şubat 26, 2013 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu Web sitesi: www.tuik.gov.tr adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (d). *Bölgesel İstatistikler Genel Bilgiler*. Mayıs 20, 2013 tarihinde <http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/menuAction.do> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (e). *Bölgesel İstatistikler Kültür Verileri*. Mayıs 09, 2013 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/tabloyilSutunGetir.do?durum=acKapa&menuNo=132&altMenuGoster=1> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (f). *Bölgesel İstatistikler Nüfus ve Göç*. Şubat 26, 2013 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu Web sitesi: www.tuik.gov.tr adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (g). *Bölgesel İstatistikler Nüfus ve Göç*. Mayıs 20, 2013 tarihinde <http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/menuAction.do> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (h). *Bölgesel İstatistikler Sağlık*. Mayıs 02, 2013 tarihinde <http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/tabloyilSutunGetir.do?durum=acKapa&menuNo=120&altMenuGoster=1> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (ı). *Bölgesel İstatistikler Ulaştırma*. Şubat 26, 2013 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu Web sitesi: [ww.tuik.gov.tr](http://www.tuik.gov.tr) adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (i). *Fiyat ve Endeksler*. Mayıs 06, 2013 tarihinde TÜİK Web Sitesi: <http://www.tuik.gov.tr> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (j). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması*. Mayıs 06, 2013 tarihinde TÜİK Web Sitesi: <http://www.tuik.gov.tr> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (k). *İş İstatistikleri, Yıllık İş İstatistikleri*. Mayıs 06, 2013 tarihinde http://tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=30 adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (l). *İşgücü Göstergeleri*. Mayıs 06, 2013 tarihinde TÜİK Web Sitesi: <http://www.tuik.gov.tr> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (m). *İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı İstihdam Verileri*. Nisan 02, 2013 tarihinde www.tuik.gov.tr adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (n). *Nüfus İstatistikleri*. Mayıs 20, 2013 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/VeriTabanlari.do> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (o). *Tarım Veri Tabanı, Bitkisel Üretim İstatistikleri*. Mart 11, 2013 tarihinde www.tuik.gov.tr adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (ö). *Tarım Veri Tabanı, Hayvansal Üretim İstatistikleri*. Şubat 02, 2012 tarihinde www.tuik.gov.tr adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (p). *Tarım Veri Tabanı, Hayvansal Üretim İstatistikleri*. Mart 11, 2013 tarihinde www.tuik.gov.tr adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (r). *Tarım Veri Tabanı, Su Ürünleri İstatistikleri*. Nisan 11, 2013 tarihinde www.tuik.gov.tr adresinden alındı

- Türkiye İstatistik Kurumu. (s). *Ulusal Hesaplar*. Mayıs 06, 2013 tarihinde TÜİK Web Sitesi: <http://www.tuik.gov.tr> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (ş). *Veritabanları Eğitim Durumu (ADNKS-Nüfus Sayım Sonuçları)*. Mayıs 02, 2013 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/VeriTabanlari.do?ust_id=5&vt_id=9 adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (t). *Yaygın Eğitim Verileri*. Mayıs 02, 2013 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=14 adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (u). *Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri*. Mayıs 05, 2013 tarihinde TÜİK Web Sitesi: <http://www.tuik.gov.tr> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (ü). *Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri*. Mayıs 20, 2013 tarihinde www.tuik.gov.tr adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (v). *Yoksulluk ve Gelir*. Mayıs 06, 2013 tarihinde TÜİK Web Sitesi: <http://www.tuik.gov.tr> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (y). *Yaygın Eğitim Faaliyetleri Araştırması, 2010 - 2011*. Temmuz 01, 2013 tarihinde TÜİK Haber Bülteni: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13660> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (z). *Nüfus ve Konut Araştırması 2011*. Eylül 26, 2013 tarihinde www.tuik.gov.tr adresinden alındı
- Türkiye İş Kurumu Kastamonu İl Müdürlüğü. (2011). *TR82 Düzey 2 Bölgesi (Kastamonu-Çankırı-Sinop) İş Piyasası İhtiyaç Analizi*. Kastamonu .
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği. (tarih yok). *Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi*. Mayıs 06, 2013 tarihinde TOBB Web Sitesi: <http://www.tobb.org.tr> adresinden alındı
- Türkiye Rüzgar Enerjisi Birliği. (2011). *Bilgi Bankası: Türkiye RES Durumu*. Şubat 27, 2013 tarihinde Türkiye Rüzgar Enerjisi Birliği Web sitesi: http://www.tureb.com.tr/index.php?option=com_docman&Itemid=86 adresinden alındı
- Türkiye Seyahat Acentaları Birliği. (tarih yok). *İstatistikler*. Mayıs 03, 2013 tarihinde Türkiye Seyahat Acentaları Birliği: http://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/turizmin-ekonomideki-yeri/gsmh-icindeki-payi-1965-_79.html adresinden alındı
- Tüysüz, N. (2011, Kasım). *Sosyal Sermayenin Ekonomik Gelişme Açısından Önemi ve Sosyal Sermaye Endeksinin Hesaplanması*. 09 25, 2013 tarihinde T.C. Kalkınma Bakanlığı: <http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13735/tez-ntuysuz.pdf> adresinden alındı
- U.S. Energy Information Administration. (tarih yok). *International Energy Statistics*. Şubat 26, 2013 tarihinde U.S. Energy Information Administration Web sitesi: <http://www.eia.gov/cfapps/ipdbproject/iedindex3.cfm?tid=2&pid=alltypes&aid=7&cid=ww,&syid=2006&eyid=2010&unit=MK> adresinden alındı
- Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı. (tarih yok). *İstatistikler*. Şubat 26, 2013 tarihinde Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Websitesi: www.ubak.gov.tr adresinden alındı
- Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu. (tarih yok). *URAK*. Mayıs 05, 2013 tarihinde URAK Web Sitesi: <http://urak.org.tr> adresinden alındı

- United Nations. (2013). *GHG Data: Time series - Annex I*. Şubat 26, 2013 tarihinde United Nations Framework Convention on Climate Change:
http://unfccc.int/ghg_data/ghg_data_unfccc/time_series_annex_i/items/3814.php adresinden alındı
- Vakıflar Genel Müdürlüğü. (tarih yok). *Bir Medeniyetin İzdüşümü: Vakıflar*. Mayıs 09, 2013 tarihinde T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü: <http://www.vgm.gov.tr/sayfa.aspx?Id=3> adresinden alındı
- World Bank. (2011). *Mortality rate, infant (per 1,000 live births) data*. Haziran 05, 2013 tarihinde <http://data.worldbank.org/> adresinden alındı
- World Bank. (2013). *Data: Indicators: GDP per capita*. Nisan 18, 2013 tarihinde World Bank Web sitesi: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD> adresinden alındı
- World Health Organization. (2013). *Health financing: Health expenditure ratios by country (latest year)*. Mayıs 09, 2013 tarihinde World Health Organization:
<http://apps.who.int/gho/data/node.main.75> adresinden alındı
- Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü. (2012). *Yenilenebilir Enerji*. Mart 27, 2013 tarihinde Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü Web sitesi: <http://www.eie.gov.tr/yenilenebilir.aspx> adresinden alındı
- Yüksek Planlama Kurulu. (2009, Mayıs 21). *Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi*. Temmuz 01, 2013 tarihinde
http://www.enerji.gov.tr/yayinlar_raporlar/Arz_Guvenligi_Strateji_Belgesi.pdf adresinden alındı